הלכה · מחברי זמננו · עיונים בהלכה ובש״ס

מנחת שי - הלכות יום טוב

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מנחת שי - הלכות יום טוב

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מנחת-שי-הלכות-יום-טוב/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

בפתח השער 5
הסכמת מורינו גאב"ד דאשדוד הרב אלחנן פרץ שליט"א 6
סימן תצה - איזה מלאכות אסורות ביום טוב - ובו ד' סעיפים 6
סימן תצו - דיני יום טוב שני של גליות - ובו ג' סעיפים 14
סימן תצז - דיני הכנה ביום טוב - ובו י"ז סעיפים 17
סימן תצח - דיני שחיטה ביום טוב - ובו כ' סעיפים 27
סימן תצט - דין מליגה ומליחה ביום טוב - ובו ה' סעיפים 52
סימן תק - דין הנצרך לבשר ביום טוב היאך יתנהג וסדר מליחתו - ובו ו' סעיפים 56
סימן תקא - עצים האסורים והמותרים ביום טוב - ובו ז' סעיפים 64
סימן תקב - דיני האש ביום טוב - ובו ד' סעיפים 73
סימן תקג - שלא להכין מיום טוב לחבירו - ובו ב' סעיפים 81
סימן תקד - דין התבלין ביום טוב - ובו ד' סעיפים 85
סימן תקה - דין החולב בהמה ביום טוב - ובו סעיף אחד 88
סימן תקו - דיני לישה ביום טוב - ובו ט' סעיפים 91
סימן תקז - דין אפייה ביום טוב - ובו ז' סעיפים 102
סימן תקח - דברים האסורים ביום טוב להכנת צלי - ובו ב' סעיפים 111
סימן תקט - כמה דינים פרטיים להלכות יום טוב - ובו ז' סעיפים 112
סימן תקיא - הבערה ולהחם מים מותר ביום טוב - ובו ד' סעיפים 125
סימן תקיב - שלא לבשל לצורך כותים ביום טוב - ובו ג' סעיפים 131
סימן תקיג - דין ביצה שנולדה ביום טוב - ובו ח' סעיפים 138
סימן תקיד - שלא לכבות ביום טוב - ובו י"א סעיפים 143
סימן תקטו - דין דברים הבאים ביום טוב חוץ לתחום - ובו ט' סעיפים 152
סימן תקטז - דין איזה דברים מותרים לשלוח ביום טוב - ובו ג' סעיפים 164
סימן תקיח - דיני הוצאה מרשות לרשות ביום טוב - ובו ט' סעיפים 171
סימן תקיט - צירי דלתות מותר להסיר ולהחזיר לצורך יום טוב - ובו ה' סעיפים 181
סימן תקכ - לכבד הבית - ובו סעיף אחד 185
סימן תקכא - דין שלשול פירות ביום טוב ממקום למקום - ובו ג' סעיפים 186
סימן תקכב - קצת דברים האסורים לטלטל ביום טוב - ובו ד' סעיפים 189
סימן תקכג - דינים הנוהגין בבהמות ביום טוב - ובו ד' סעיפים 192
סימן תקכד - כמה דברים האסורים ביום טוב - ובו ב' סעיפים 194
סימן תקכה - דין הלואה ביום טוב - ובו ב' סעיפים 197

סימן תקכו - דין מת ביום טוב - ובו י"ב סעיפים 198
סימן תקכז - דיני עירוב תבשילין - ובו כ"ד סעיפים 207
סימן תקכח - דיני עירובי חצירות ביום טוב - ובו ב' סעיפים 229
סימן תקכט - דיני שמחת יום טוב - ובו ד' סעיפים 231

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון CC BY-NC-SA 2.5 - אסור בשימוש מסחרי

בס"ד - קובץ זה נדפס לזיכוי הרבים וניתן להפיצו בכל דרך שהיא

סיכום הלכות יו"ט מסימן תצה עד סימן תקכט

הכולל לשון השו"ע וסיכום דברי הב"י המשנה ברורה והביה"ל עם מעט זהרורי הערות ודעת מרן הרשאל"צ שליט"א - נערך ע"י אברכי כולל "שומרי גחלת" סניף "מנחת שי" - בנשיאות מורנו הרה"צ יורם אברג'ל שליט"א ובהכוונתו של ראש הכולל הרה"ג אליהו דיגורקר שליט"א - אדר התשע"ג

בפתח השער

ישמחו השמים ותגל הארץ, וימלא פינו תהילות לאל עליון שזיכנו לראות את פריחת עולם התורה בדורנו, וקול התור נשמע בארצנו בישיבות הקדושות ובכוללים החשובים העוסקים ימים ולילות בדבר ה' זו הלכה. ובודאי יש נחת רוח לקב"ה מאוד מריבוי עמלי התורה כן ירבו, "וה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דיבר לכם". וכל המשטינים הקמים על עולם התורה כדי למעט ח"ו מן הלומדים, ה' יפר עצתם ויקלקל מחשבותם וישובו אל ה', ויקויים בנו מקרא שכתוב וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ.

מזמור לתודה מודים אנחנו לפניך ששמת חלקינו מיושבי בית המדרש ללמוד וללמד לשמור ולעשות לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא וקבענו מושבינו כאן בבית המדרש החשוב "שומרי גחלת" באשדוד בנשיאות מורינו ורבינו הגאון הגדול הרב יורם אברג'ל שליט"א יאריך ה' ימיו בטוב ושנותיו בנעימים ירחיב ה' גבולו בעוד תלמידים ותלמידי תלמידים. ובראשותו של מורינו ורבינו ראש הכולל הגאון הרב אליהו דיגורקר שליט"א. ותוך כדי לימודינו בהלכות יו"ט בדיבוק חברים, סיכמנו תחת כל סעיף בשו"ע את מקורות ההלכה מהב"י והמ"ב והביה"ל. וכן השתדלנו להביא את דעת רשכבה"ג מרן הרב עובדיה יוסף שליט"א מחזון עובדיה הלכות יו"ט. ועוד כמה הארות כאשר עיני המעיין תחזינה משרים.

לא הארכנו בהסכמות בקובץ זה וסמכנו על ההסכמות ומכתבי ברכה של הרבנים הגאונים שליט"א כולם נדפסו בספר "מנחת שי" הלכות תפלה בית הכנסת וברכות, שיצא לאור עולם שנה שעברה והמעיין יקחם משם. מלבד הסכמתו של מורנו הגאב"ד הרב אלחנן פרץ שליט"א שהושמטה שם והבאנוה כאן.

הזדרזנו להוציא לאור קובץ זה לקראת יום השנה השנית לפטירתו של חברנו לכולל האברך היקר הרב יוסף שבבו זצ"ל שנפטר בקיצור ימים אחר יסורים קשים והוא בן

מו' שנים ביום ח אדר ב התשע"א. זיכוי הרבים מקובץ זה שגם לו יש חלק בזה שעל אף מחלתו הקשה דיברנו איתו בכמה ענינים הנידונים בפנים וכן הצדקות והחסדים שעושים הוריו היקרים יחיו הכל יהיה לעילוי נשמתו הזכה ויזכה לתחיית המתים ולחיי העוה"ב בב"א.

ועינינו בתפלה לצור עולמים שלא תבא דבר תקלה על ידינו ולא נכשל בדבר הלכה ונזכה לעסוק בתורה לשמה ובמצוות ובגמילות חסידים ויהיו כל מעשינו לשם שמים. ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתיך לשמה בבריאות ונחת וכט"ס.

מכתבי ברכה והסכמות ראה הנדפס על ספר "מנחת שי" – הלכות תפלה בית הכנסת וברכות

קובץ זה נדפס לזיכוי הרבים וניתן להפיצו בכל דרך שהיא.

להארות וכל ענייני קובץ זה וכן לספר "מנחת שי" על הלכות תפלה בית הכנסת וברכות ניתן לפנות לטלפון 050-4114730 054-8437180

הסכמת מורינו גאב"ד דאשדוד הרב אלחנן פרץ שליט"א

ההסכמה מובאת בספר המודפס ולא הובאה כאן מסיבות טכניות

סימן תצה - איזה מלאכות אסורות ביום טוב - ובו ד' סעיפים

א. כל מלאכה האסורה בשבת אסורה ביום טוב, חוץ ממלאכת אוכל נפש, וחוץ מהוצאה והבערה, וכן מכשירי אוכל נפש שלא היה אפשר לעשותם מאתמול. הגה: **ויש מחמירין אפילו באוכל נפש עצמו כל שאינו מפיג טעם כלל אם עשאו מערב יום טוב** (**אור זרוע ומהרי"ל**). **מיהו אם לא עשאו מערב יום טוב ויש בו צורך יום טוב מותר לעשותו על ידי שינוי** (**סמ"ג ור"ן**): **אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם.**

התורה התירה מלאכה שעיקר עניינה באוכל, כמו שחיטה בישול לישה ואפיה, או הנאת הגוף השוה לכל נפש כחימום מים לרחיצת פניו ידיו ורגליו. ולא התירה מלאכת בניה ואריגה, ואפילו בונה בית כדי לאכול בו אסור מהתורה [לאפוקי מתוס' שבת צה. ד"ה והרודה שכתב דאסור רק משום עובדין דחול, כיון שמתוך שהותרה מלאכת בונה בגיבון הגבינה הותרה נמי שלא לצורך. שלדעת הרמב"ם לא התירה התורה כל מלאכת אוכל נפש, אלא רק מלאכה שעיקר ענינה באוכל, כמו שחיטה ובישול, ולא התירה מלאכת בונה

כלל, ואפילו לגבן יהיה אסור מהתורה. כ"כ המ"מ פ"א הלכה ד' בדעת הרמב"ם שמלאכות שאינן לצורך אכילה כגון הכתיבה וההריסה והאריגה והבנין, אפילו עשאן לאכילה לוקה. ע"כ. ומה שכתב הרמב"ם בפ"ג הלכה י"ב שלא עושים גבינה ביו"ט, שאם גבן מעיו"ט אין בזה חסרון טעם. ע"כ. משמע שאיסור הגיבון רק מדרבנן. י"ל ששני סוגי גיבון יש כנזכר בסימן תקי, וגיבון זה שאסר הרמב"ם, בשבת אסור משום לש ולא משום בונה, ולכן ביו"ט אסור רק מדרבנן. ועיין נשמת אדם כלל צג אות א.] .

ומתוך שהותרה מלאכה שעיקר עניינה באוכל לצורך אכילה, הותרה מהתורה אפילו שלא לצורך יום טוב כלל, אבל רק באופן שיש איזה צורך, כגון מבשל כדי להתלמד [אבל לבשל לצורך מחר שהוא חול לא התירה התורה מדין מתוך, אלא כשיש אפשרות שיבואו אורחים ומדין הואיל וחזי לאורחים, ואפילו הכי אסרו חכמים. ולבשל מיו"ט לשבת מותר מהתורה, שצורכי שבת נעשים ביו"ט, ואסרו חכמים שלא יבא לבשל לצורך חול שהוא אסור מהתורה, והתירו ביו"ט שחל להיות בע"ש כשעשה עירוב תבשילין.] . אלא שחכמים אסרו כשאין שום צורך היום, משום טרחה שלא לצורך, והתירו כשיש איזה צורך הנפש, כגון שוחט עולת נדבה ביו"ט שיש בזה הנאת מצוה.

ונתחדש במלאכת הוצאה והבערה שאף שאין עיקר עניינם באוכל, מסתבר להכלילם בכלל המלאכות שעיקר עניינם באוכל [שהרי אין סברא לאסור הוצאת אוכל, שהרבה הוצאות הם באוכל, וכן בהבערה מסתבר שהותרה ביו"ט לצורך אוכל, וכמו שהביא הירושלמי לימוד, לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, אבל ביו"ט מותר.] . ועוד נתחדש בהוצאה והבערה שאומרים בהם מתוך כשאר מלאכות שעיקר עניינם באוכל, ולכן מותר מהתורה להבעיר ולהוציא שלא לצורך היום כלל, אבל רק כשיש איזה צורך, כגון מוציא חפץ כדי להראותו לחבירו, או מבעיר לצורך להתלמד, וחכמים אסרו כשאין צורך היום כלל, והתירו כשיש איזה צורך היום בהנאת הנפש קצת, כמו הוצאת קטן לצורך טיול, או הוצאת לולב וס"ת שיש בהם הנאת מצוה, וכן בהבערה כגון הבערת נר לכבוד בית הכנסת, שיש בזה צורך הנאת מצוה ביו"ט [כל זה על פי דברי הרב המגיד בדעת הרמב"ם פרק א' מהלכות יו"ט הלכה ד'. והביאו הב"י בסימן תצה' סעי' א' וסימן תקיח' סעי' א'. והביא שם שיטת הרא"ש והר"ן שבמלאכת הוצאה לא הותר מדין מתוך דבר שאינו לצורך היום כגון הוצאת אבנים ולוקה מן התורה. וכתב שהלכה כהרמב"ם ושכן דעת הרי"ף ורש"י, ועיין שם שבארנו שיטתם שכל שיש איזה צורך אף שאינו לצורך יו"ט אינו אסור מהתורה, ורק שאינו לצורך כלל או לצורך מחר אסור מהתורה. ועיין עוד בפירוש המשניות להרמב"ם ביצה במתניתין בית שמאי אומרים אין מוציאין את הקטן וכו'. ובמתני' בית שמאי אומרים לא יחם

אדם חמין לרגליו. ובגמ' פסחים דף מו: בפלוגתא דרבה ורב חסדא בטעמא דעירוב תבשילין. ובגמ' ביצה יב. דשוחט עולת נדבה לא לוקה לב"ה דאמרינן מתוך.] .

מכשירי אוכל נפש במלאכות דרבנן, שאי אפשר היה לעשותם מעיו"ט, מותרים.

בביצה כח: לרבי יהודה לומד מהפסוק "הוא לבדו יעשה לכם" "לכם" בא לרבות לכל צרכיכם להתיר אפילו מכשירי אוכל נפש, "הוא" ממעט מכשירי אוכל נפש שאפשר היה לעשותם מערב יו"ט [ודוקא לתקן כלי התירה התורה לדעת רבי יהודה, אבל לייצר כלי גמור לא התירה התורה לצורך אוכל נפש. שעה"צ סימן תקט אות יא'.] .

ופסק רב חסדא הלכה כרבי יהודה, שמהתורה מותר לתקן כלי ביו"ט שאי אפשר היה לתקנו מעיו"ט. אבל גם לרבי יהודה אסור מדרבנן לתקן כלי, כל שבשבת יש בתיקון זה איסור תורה. והטעם כמו באוכל נפש, שהתורה התירה קצירה וטחינה, אבל חכמים אסרו כל דבר שנעשה לימים הרבה כדי שלא ימנע משמחת יו"ט כדלקמן, כן במכשירי אוכל נפש אסרו מאותו טעם. ורק בתיקון כלי שבשבת אסור רק מדרבנן, מותר ביו"ט אם לא יכל לעשות מעיו"ט [ועיין בסימן תקט' שבהשחזת הסכין אין מורין כן. וכן בתיקון שאפשר להסתדר בלעדיו אסור, משום טרחא יתירא. ויש לעיין לשיטת הרמב"ם שדיכת תבלין מותרת מדין מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותם מאתמול כיון שמפיג טעם. והרי יש כאן מלאכה דאוריתא של טוחן ולא התרנו מלאכה דאוריתא במכשירי אוכל נפש. י"ל שלקמן הבאנו דעת הר"ן בטעם היתר דיכת הפלפלין שסובר שטחינת תבלין היא מלאכת אוכל נפש, והתירוה כיון שפעולת טחינת התבלין היא פעולה שנעשית ליומה וגם נעשית בכלי שהדרך לטחון בו ליומו, כן יסבור הרמב"ם במכשירי אוכל נפש שאע"פ שהטחינה היא מלאכה דאוריתא, התירוה חכמים מהסיבות הנ"ל.] .

ב. קצירה וטחינה ובצירה וסחיטה וצידה אף על פי שהם מלאכת אוכל נפש אסרום חכמים:

אסרו חכמים מלאכת אוכל נפש שדרך לעשות לימים הרבה, כגון, קצירה טחינה וצידה.

אף שמותר מהתורה לעשות כל מלאכת אוכל נפש, באופן שעושה לאיזה צורך, אסרו חכמים מלאכות שדרך לעשותם לימים הרבה, שמא יניח מלאכות אלו לעשותם ביו"ט ויתבטל משמחת יו"ט. לדעת הרא"ש והטור היא גזירה שמא יקצור כל שדהו [והוא איסור תורה שעושה לצורך חול.] וימנע משמחת יו"ט. ולדעת הר"ן וכן משמעות הרמב"ם שמלאכות אלו דרכם לעשות לימים הרבה ויכול לעשותם קודם, וא"כ אין סיבה לעשותם דוקא ביו"ט ולמה יתעסק במלאכות אלו וימנע משמחת יו"ט, לכן אסרום חכמים. אבל

במלאכות שהדרך לעשות כל יום ליומו כמו בישול ואפיה לא אסרו, כיון שכך הדרך. וכן במלאכת צידה, הדרך לצוד קודם ולא באותו יום שרוצה לאכול, שמא לא תעלה מצודתו, לכן לא התירו לצוד ביו"ט.

והירושלמי למד מסמיכות הכתובים אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ושמרתם את המצות, שמלישה והלאה יש לשמר את המצות, לומר שאיסור עשיית מלאכה הוא בכל המלאכות שעד מלאכת הלישה. וכתב הרא"ש שהוא אסמכתא בעלמא. אבל יש אומרים שהוא לימוד גמור, ואסור לעשות מלאכות אלו מן התורה. ופסק מרן שהם מדרבנן.

טעם להיתר טחינת הפלפלין, ואיסור תלישת תותים.

אע"פ שאסרו חכמים מלאכת הטחינה ואפילו טחינה מועטת לאותו יום, כיון שדרך טחינת החיטים לעשות לימים הרבה, ואין סיבה להתיר לטחון ביו"ט כנ"ל, אע"פ כן לא אסרו טחינת פלפלים במדוך, (כנזכר בסימן תקד סעי' א) כיון שאינה דומה לטחינת חיטים משני פנים, האחד שדרך טחינת החיטים לימים הרבה והפלפלים דרך טחינתם היא ליומם בלבד. והשני, שחיטים טוחן ברחיים ופלפלין דך במדוך [וגם אם טוחן פלפלין ברחיים שלהם לא היינו אוסרים מצד איסור טוחן, כיון שלא דומה רחיים של פלפלין לרחיים של חיטין שטוחן בהם לימים הרבה, אלא שברחיים שלהם אסור משום עובדא דחול, לכן לא התירו אלא במדוכה.] . נמצא שיש כאן שני שינויים ממלאכת טוחן שנעשית לימים הרבה, האחד שטוחן דבר שלא טוחנים לימים הרבה, והשני שטוחן בכלי שלא טוחנים בו לימים הרבה.

אבל תלישת תותים שהם פירות שמתקלקלים, לא התירו אף שגם תלישה זו הדרך לעשות ליומה, ושונה מהתלישה הרגילה שנעשית לימים הרבה, עכ"פ אין את הסיבה השניה להתיר, שהרי דומה תלישת התותים לשאר תלישות שדרך לתלוש לימים הרבה כתלישת תפוחים [כ"כ הב"י בשם הר"ן. ולאור האמור בהיתר דיכת הפלפלין שמלאכת אוכל נפש הנעשית לימים הרבה יש מקרים שלא אסרו אותה חכמים, והוא כשיש שתי סיבות האחת שדרך לעשות את אותה פעולה ליומה, וגם שונה מפעולת המלאכה שנעשית לימים הרבה. לפי זה יהיה מותר לסחוט תפוז ביו"ט, כיון שהדרך לסחוט ליומו, וגם שונה מהסחיטה הכללית של זתים וענבים הנעשית לימים הרבה שהרי סוחט במסחטה ביתית שסוחטים בה לאותו יום הבתית יש לאסור משום עובדין דחול, כמו שאסרו טחינת הפלפל ברחיים שלהם, עכ"פ לסחוט ביד צריך להיות מותר. אולם בחזו"ע עמוד עג' ובהליכות עולם חלק ד' עמוד צט' כתב לאסור סחיטת תפוז, ולא כהרב משאש זצ"ל שהתיר בזה, ומשמע שאוסר אפילו סוחט ביד. וצ"ל שסובר מרן שליט"א כיון שסחיטת רוב התפוזים בעלמא במפעלים למשקאות הדרך לסוחטם לימים הרבה, לא נחשבת סחיטת

התפוזים כדבר הנסחט ליומו, ואפילו שכל הבעלי בתים שסוחטים בבית דרכם לסחוט ליומו, עכ"פ אזלינן בתר רוב הדבר הנסחט ולא בתר רוב הסוחטים, וכיון שחסר לנו את הסיבה המתירה של דרך לעשות ליומו, אף שסוחט בידו ולא כדרך הסחיטה של זתים וענבים אסור. אלא שלפי זה גם בטחינת הפלפל נאמר שיהיה אסור בימינו לטחון אפילו במדוך, שהרי רוב הפלפלין נטחנים במפעלים לימים הרבה וא"כ אין את הסיבה המתירה של דרך לטחון הפלפל ליומו, ובחזון עובדיה עמוד עא כתב להתיר טחינת הפלפלין במדוך. וצ"ע.] .

לדעת מרן מותר לבשל ביו"ט דבר שלא מפיג טעם: כגון לבשל פירות יבשים ביו"ט.

אוכל נפש שלא מפיג טעם אם היה עושה מאתמול, לדעת המהרי"ל אסור אפילו בדיעבד שלא עשה בעיו"ט, ואפילו בשינוי אסור. לדעת הר"ן מותר לכתחילה בלא שינוי. ולדעת הסמ"ג מותר לכתחילה בשינוי.

להלכה: לדעת מרן שלא חילק משמע שמתיר כהר"ן [וכן משמעות דברי הרמב"ם בפרק א' הלכה ט'. ובחזון עובדיה עמוד ח' כתב אע"פ שמן הדין מותר לעשות ביו"ט דבר שאינו מפיג טעם כלל, כמו בישול פירות יבשים, מכל מקום נכון להחמיר לכתחלה להכינם מערב יו"ט, ואם לא הכינם מערב יו"ט נכון לעשותם ביו"ט על ידי שינוי, אם אפשר לו לשנות.] . והרמ"א מכריע שלכתחילה יעשה בעיו"ט כהמהרי"ל, ובדיעבד שלא עשה יעשה בשינוי כהסמ"ג.

אוכל נפש שהדרך לעשותו להרבה ימים, ולא מפיג טעם אסור. כגון: לבשל ריבה, או להכין שמרים.

גם לדעת מרן אסור לעשות מלאכה בדבר שדרך לעשות לימים הרבה וגם לא מפיג טעם, שהרי אין שום סיבה להתיר לעשותם ביו"ט, ובשינוי מותר [הביאור הלכה הוכיח כן ממה שאסר מרן לעשות שאור בלא שינוי, בסימן תקו. ויש לדחות, דשאור דמי לתבלין שלדעת הרמב"ם הוי כמכשירי אוכל נפש, אלא ששאור לא מפיג טעם והוי מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותם מעיו"ט ולכן אסור. אבל באוכל נפש עצמו אפילו שדרך לעשות לימים הרבה ולא מפיג טעם, מותר. אבל יש להוכיח כן ממה שחילק הב"י בסימן תקי"א בין מיתוק החרדל שאסור, לבין מיתוק הפירות בעשן שמותר, שבחרדל אפשר למתקו מבעוד יום שכן דרך לעשות ממנו הרבה, אבל פירות לא נעשה אלא ביומו. מכאן שאוסר מרן לעשות אוכל נפש שדרך לעשותו לימים הרבה ולא מפיג טעם. וכ"כ בחזו"ע עמוד י' טוב להחמיר שלא לעשות ארק ביו"ט, אפילו לצורך שתייתו ביום טוב, מפני שדרך לעשות הרבה בבת אחת. ע"כ. משמע שמחמיר יותר בעשיית הארק יותר מבישול הפירות יבשים, מהטעם שדרך לעשותו הרבה בבת אחת. וצ"ע א"כ למה כלל את עשיית הריבה בחדא מחתא עם בישול הפירות יבשים, והרי עשיית הריבה גם נעשית הרבה בבת אחת. וצ"ל דמיירי בסוג ריבה

שנעשית מעט ונאכלת לשעתה.] . אבל במפיג טעם כגון קליית פיצוחים, אף שעושים לימים הרבה, מותר לעשות ליומו.

ג. אין מוציאין משא על הבהמה ביום טוב:

איסור שביתת בהמה ואיסור מחמר נוהג גם ביו"ט מהתורה, ובמלאכת הוצאה המותרת ביו"ט, אסור מדרבנן.

כתב הכלבו, שביתת בהמה ומחמר, יש אומרים שמאחר שנקראת מלאכה הרי זה ביו"ט בכלל לא תעשה כל מלאכה, אבל בחול המועד ודאי מותר. ויש אומרים שאפילו ביו"ט מותר, שאין לאוסרה רק בשבת, שפרט לך בה הכתוב. ע"כ. וכתב הב"י טעם המתירים כיון שאינם מכלל ארבעים אבות מלאכות ולא מתולדותיהן. אבל אין נראה שתהא כן דעת הפוסקים שהרי סתמו דבריהם לומר שיו"ט שוה לשבת לכל דבר, אלמא סבירי להו דביו"ט נמי אסורים. וכ"כ בחזון עובדיה (עמוד ג') שגם ביו"ט ציותה התורה על שביתת בהמה כמו בשבת.

ולענין שביתת בהמה במלאכת הוצאה שהותרה לאדם ביו"ט, כתב הב"י שהרמב"ם בפרק ה' (ה"ב) וסמ"ג כתבו, דאין מוציאין משא על גבי בהמה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. וכתב הרב המגיד שיש מי שכתב לפי שאין משתמשין בבעלי חיים כל עיקר, והרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ג סי' ז) כתב שני הטעמים עכ"ל. וכ"פ מרן שאין מוציאין משא על הבהמה ביו"ט. והרמ"א בסימן רמו' פסק כדעת המתירים הסוברים שאין איסור שביתת בהמה ביו"ט, וצ"ל שיודה לאסור להוציא משא ע"ג בהמה ביו"ט מדרבנן מהטעמים הנ"ל. וכתב המ"ב (ס"ק יד) שאפילו באותה רשות לא יוציא משא ע"ג הבהמה שגם בזה שייך עובדין דחול.

ד. מוקצה אף על פי שמותר בשבת, החמירו בו ביום טוב ואסרוהו.

הגה: ויש מתירין מוקצה אפילו ביום טוב (טור בשם פוסקים), אבל נולד אסור לדבריהם אפילו בשבת. וכל מוקצה שאינו בעלי חיים כגון אוצר של פירות ועצים סגי כשיאמר מכאן אני נוטל ואין צריך שירשום (רבינו ירוחם נתיב ד' חלק ג'). ומותר להכין מיום טוב ראשון לשני בב' ימים של גליות (כל בו). ועיין לעיל סימן ש"י כל דיני מוקצה:

מוקצה אסור ביו"ט כרבי יהודה.

ישנן כמה סוגי מוקצה שלדעת רבי יהודה אסורים בין ביו"ט ובין בשבת, ולדעת רבי שמעון אינם מוקצה.

פירות שאינם עומדים לאכילה אלא לסחורה, כמו תמרי דעסקא (שבת יט:) או פירות הנמצאים באוצר שלא התחיל להסתפק ממנו (שבת קכו:), לרבי יהודה הוי מוקצה, ולרבי שמעון מותרים כיון שלא דחאן בידים כגרוגרות וצימוקים.

וכן בנולד קל, כמו עצמות וקליפות הנותרים מהאוכל ונעשו כעת ראויים למאכל בהמה, וכן בהמה שנתנבלה ונעשתה כעת ראויה לבהמה, רבי יהודה אוסר דהוי נולד, ורבי שמעון מתיר, כיון שהיו בעולם, ולא דומה לאפר שהוסק ביו"ט שהוא נולד גמור. (ביצה ב:)

וכן מוקצה מחמת מיאוס, כמו נר ישן רבי יהודה אוסר, ורבי שמעון מתיר. (שבת מד.) להלכה כתב הטור לדעת הרי"ף הרמב"ם והשאלתות אף על גב דקיימא לן בשבת כר' שמעון, ביו"ט פסקו כר"י, לפי שהוא קל החמירו בו כדי שלא יבואו לזלזל בו.

אבל בעל ה"ג ורש"י ור"י ור"ת פוסקים כר"ש בין בשבת בין בי"ט. אלא שר"ת היה מחלק לומר שאין הלכה כר"ש אלא במוקצה אבל בנולד הלכה כר"י אפילו בשבת.

וכן ר"ח פסק כר"ש אף בי"ט, אלא שבמוקצה מחמת איסור [ויש לעיין באיזה ענין נחלקו ר"ש ורבי יהודה במוקצה מחמת איסור, שאומר ר"ח שהלכה ביו"ט כר"י. וא"ת לענין מותר השמן שבנר שרבי שמעון מתיר, הרי אין הלכה כמותו בזה אפילו בשבת. שכ"כ הבית יוסף סימן רע"ט, ברייתא בפרק כירה עלה מד. מותר השמן שבנר ושבקערה אסור, ורבי שמעון מתיר. ופירש הר"ן (כ: ד"ה תנו רבנן) אסור להסתפק ממנו משום דאיתקצאי לבין השמשות מחמת איסור, שהרי המסתפק מן השמן שבנר חייב משום מכבה, איתקצאי לכולי יומא אפילו לאחר שכבה. ורבי שמעון מתיר דלית ליה אפילו במוקצה מחמת איסור מגו דאיתקצאי, ולא קיימא לן כרבי שמעון.

ולכאורה סותר לסימן שי"ח שפסק מרן שהשוחט לחולה אפילו נחלה בשבת, מותר לבריא באומצא. ובב"י כתב שלדעת הרא"ש והרב המגיד ורבו של הרשב"א קימ"ל כרבי שמעון שאין מוקצה בשבת אלא מוקצה מחמת איסור שדחאו בידים, אבל אם לא דחאו בידים מותר, ואף על פי שהבהמה היתה מוקצה מחמת איסור שחיטה, לא דחאה הוא בידים.

וצריך לומר שלעולם אנו פוסקים בשבת כר"ש שאין לו מוקצה מחמת איסור באופן שלא דחאו בידים, ולכן מתירים את בשר השחוטה כיון שלא דחאה בידים. אלא שר"ש סובר שגם נר שהדליקו מע"ש לא נחשב דחאו בידים, ובזה לא קימ"ל כמותו אלא כיון שהדליקו מע"ש בידים, נחשב דחאו בידים ואסור. ומה שמוקצה מחמת איסור דמחובר אסור אע"פ שלא דחה את הפירות בידים, כתב הב"י בשי"ח כיון שבקל יכל לתולשם מבעוד יום ומזה שלא תלשם כאילו דחאם בידים, משא"כ בשחיטה מה שלא שחט מבעוד יום אמרינן כיון שיש בה טרחה וצריכה שוחט, לכן לא שחט, ולא משום שדחאה והקצה אותה מדעתו.

נמצא שנחלקו ר"י ור"ש במוקצה מחמת איסור שלא דחאו בידים כגון השוחט לחולה, שלרבי יהודה אסור לבריא באומצא ולר"ש מותר. ועל זה אומר ר"ח שהלכה כרבי יהודה ביו"ט לאסור.] ונולד פסק כר"י ביו"ט.

וכתב הב"י שהלכה כדעת הרי"ף והרמב"ם. והרמ"א פסק כר"ת. והמ"ב (ס"ק יז) כתב בשם האחרונים שנולד ביו"ט אסור ובשבת מותר. וזה כדעת ר"ח.

לכן שיורי עצמות וקליפות הראוים למאכל בהמה דהוי נולד, בשבת מותר לטלטלם וביו"ט אסור לדעת מרן והמ"ב. ולדעת הרמ"א אסור לטלטלם גם בשבת. ופירות העומדים לסחורה, לדעת מרן מותרים בשבת ואסורים ביו"ט אלא אם כן זימנם ואמר מכאן אני נוטל. ולדעת הרמ"א והמ"ב מותרים גם בשבת בלא זימון.

ובעלי חיים צריך לומר זה וזה אני נוטל, ולא אמרינן דבדרבנן יש ברירה כמו בפירות העומדים לסחורה שמספיק שיאמר מכאן אני נוטל, כיון שחוששים שמא יקח אחד וימצאנו כחוש ויעזבנו ויקח אחר ונמצא שטלטל מוקצה, שלא שייך לומר עליו שהוברר הדבר שהזמינו שהרי עזבו. וכתב המ"ב (ס"ק כב) שגרוגרות וצימוקים כיון שדחאן בידים, צריך שירשום ויעשה סימן מהיכן נוטל.

וכתב הרמ"א שמותר להכין מיו"ט לחבירו בשני ימים טובים של גלויות ולומר מכאן אני נוטל, ולא נחשב מכין. ממאי נפשך שאם היום חול הרי מכין בחול, ואם היום קודש אין כאן הכנה שהרי דיבר דבר שאינו מועיל כלום. אבל לומר זה וזה אני נוטל אסור, שזו הכנה חשובה שצריך אומד וטביעות עיין ואם היום יו"ט הוי כעובדין דחול, וכ"ש שאסור לרשום כיון שעושה מעשה.

ולענין מותר השמן שבנר אין הלכה כרבי שמעון אפילו בשבת, ומותר השמן אסור. וכן הנר אחר שכבה אסור, שאנו אמרינן מיגו דאתקצאי בבסיס בשבת, דלא כר"ש שמתיר [עיין בהערה הקודמת לענין מותר השמן שבנר שלדעת ר"ש לא נחשב דחאו בידים ומותר, ואין הלכה כמותו אלא הדלקת הנר מחשיבה את השמן למוקצה מחמת איסור שדחאו בידים ואסור. ולענין בסיס לדבר האסור יש לרבי שמעון, כדאמרינן שבת מז. הנח לנר שמן ופתילה שנעשו בסיס לדבר האסור. ונר היינו הקערה, שבתוכה שמן פתילה ושלהבת, אסור לטלטלה בעוד שהוא דולק, כיון שהקערה בסיס לשלהבת, שהיא מוקצה מחמת איסור שדחאה בידים, שהרי לא מצפה להשתמש בה, אבל השמן לא נתקצה מחמת איסור לר"ש כיון שלא דחאו בידים כנ"ל, אלא הוא מוקצה כמו הקערה שהוא בסיס לשלהבת. [והנפק"מ שהשמן מוקצה מחמת בסיס היא, שאם לא היה מוקצה, הקערה היתה מותרת בטלטול מדין בסיס לדבר המותר והאסור, היינו השמן דבר מותר והשלהבת דבר אסור. תו"ס].

אבל לאחר שכבה הנר מותר לטלטל את הקערה והשמן, כיון שלא היו מוקצה בעצמם בבין השמשות אלא רק בסיס, ואין לר"ש מיגו דאיתקצאי במוקצה מחמת בסיס לדבר האסור, שהרי לא הקצה את הבסיס מדעתו רק כל זמן שהמוקצה עליו. ובזה אין הלכה כר"ש, אלא אמרינן מיגו דאיתקצאי במוקצה שהוא בסיס לדבר האסור.

וכתב הב"י בסימן רע"ט שהרי"ף (כא.) והרא"ש (סי' כ) כתבו אע"ג דקיימא לן הלכה כרבי שמעון לענין מוקצה, בהא לית הלכתא כוותיה, כדגרסינן בפרק מי שהחשיך (קנז.) הלכה כרבי שמעון בר ממוקצה מחמת איסור, ומאי ניהו נר שהדליק בה באותה שבת. [פירוש בנר היינו הקערה והשמן שבה, שסובר ר"ש שלא נחשב השמן מוקצה מחמת איסור כיבוי, כיון שלא דחאו בידים ומותר. אין הלכה כמותו בזה אלא נחשב מוקצה מחמת איסור שדחאו בידים ואסור. ומדויק גם מה שאמרו ומאי ניהו נר וכו', כלומר שדוקא בנר פליגי ולא בכל מוקצה מחמת איסור]. הלכך נר שהדליקו בה באותה שבת אע"פ שכבה אסור לטלטלו דמוקצה מחמת איסור הוא. [פירוש דהנר שהוא הכלי הוי בסיס למוקצה מחמת איסור שהוא השמן והשלהבת לדידן, ולר"ש הוא בסיס לשלהבת שהיא מוקצה מחמת איסור ולשמן שהוא בסיס לשלהבת, ואנן אמרינן גם בבסיס מיגו דאתקצאי בין השמשות איתקצאי כולי יומא, ודלא כר"ש שלא אומר מיגו דאיתקצאי בבסיס למוקצה]. וכן פסק הרמב"ם בפכ"ה (ה"י י"א) בנר שהדליקו בה באותה שבת שאסור לטלטלו.

לסיכום: לר"ש שמן שבנר לא הוי מוקצה מחמת איסור אלא רק בסיס לשלהבת, ולא אומרים מיגו דאתקצאי בבסיס. ואין הלכה כן אלא שמן שבנר הוי מוקצה מחמת איסור בשבת. ואמרינן מיגו דאתקצאי בבסיס.]

סימן תצו - דיני יום טוב שני של גליות - ובו ג' סעיפים

א. בגליות שעושין שני ימים טובים מספק כל מה שאסור בראשון אסור בשני, ומנדין למי שמזלזל בו, ואם הוא צורבא דרבנן אין מחמירין לנדותו אלא מלקין אותו: המחלל יום טוב ראשון באיסור דרבנן לוקה וביו"ט שני מנדים אותו.

בגמ' פסחים נב. מבואר שעונש נידוי חמור יותר ממלקות. ולת"ח נותנים עונש הקל של מלקות משום כבוד התורה. וכתב הר"ן שעונש נידוי ניתן למי שעובר על תקנת חכמים כמו נטילת ידים ויום טוב שני, כיון שאין לו עיקר מהתורה, נמצא עוקר את הדין לגמרי. אבל אם עבר על גזירת חכמים לוקה. וכתב הב"י שאם עבר על איסור תורה מנדים אותו. וכתב המ"ב (ס"ק ב) שנמצא יו"ט שני חמור יותר מהראשון, שבראשון רק אם עבר על איסור תורה מנדים אותו, ואילו בשני אפילו עבר על איסור דרבנן ע"י גוי במזיד, מנדים אותו.

ב. אין חילוק בין ראשון לשני אלא לענין מת, וכן לכחול את העין. הגה: **או שאר חולי שאין בו סכנה** (ר"ן פרק אין צדין). **אף על פי שאסור בראשון אלא על ידי נכרי אם אין בו**

סכנה בשני מותר אפילו על ידי ישראל, חוץ מיום טוב שני של ראש השנה דשני ימים קדושה אחת אריכתא הן. הגה: ודוקא שבות דרבנן דומיא דמכחל עינא, אבל אב מלאכה אסור לישראל לעשותו אפילו ביום טוב שני (ר"ן פרק אין צדין והמגיד פרק ד'):

כל דבר שאסור משום שבות, מותר לעשות ביו"ט שני לחולה שאין בו סכנה.

כתב הטור שיו"ט שני של גלויות קל יותר מיו"ט ראשון לענין קבורת המת שיתבאר בסימן תקכו. שביו"ט ראשון יתעסקו בו עממים וביו"ט שני אפילו ישראל. וכן לענין לכחול את העין [איסור כחילת העין מובא בגמ' שבת צה. אשה לא תעביר סרק על פניה מפני שצובעת. ובמ"ב סימן שכח ס"ק נה כתב שלכחול העין הוא ככותב.] כתב הטור ביו"ט ראשון מותר רק ע"י גוי, כדין חולה שאין בו סכנה [וכ"כ בחזון עובדיה עמוד קז שביו"ט ראשון אסור לעשות לחולה שאין בו סכנה רפואה, אלא ע"י גוי. ובעמוד כג התיר למי שיש לו מיחוש לקחת גלולה ביו"ט ראשון, כיון שכל האיסור בשבת משום שמא יבא לשחיקת סממנים, ושחיקת סממנים ביו"ט אינה אסורה מן התורה.] , וביו"ט שני מותר אפילו ע"י ישראל. וכמבואר בגמ' ביצה כב. שאמימר אסר לכחול העין ביו"ט וע"י גוי התיר אפילו בשבת, וביו"ט שני של ראש השנה התיר אפילו ע"י ישראל. וכתבו הרי"ף והרא"ש אע"פ שאין הלכה כמותו ביו"ט שני של ראש השנה, כיון שאנו סוברים להחמיר שנחשבים כקדושה אחת, אבל ביו"ט שני הלכה כאמימר שהתיר לכחול את העין אפילו ע"י ישראל. וכתב הר"ן שמכאן למדנו להתיר ביו"ט שני כל איסורי דרבנן לצורך חולה שאין בו סכנה, אבל מלאכות שהם מהתורה אסור לעשות ע"י ישראל לחולה ביו"ט שני. וכתב המ"מ שכן דעת הרמב"ן. וכתב הב"י שהרמב"ם התיר כחילת העין אע"פ שאין שם חולי. והמ"מ כתב הטעם לפי שהנאת הגוף היא [וצ"ע מה טעם זה שהנאת הגוף היא, וכי נתיר כל איסור דרבנן לצורך הנאת הגוף ביו"ט שני. וצריך לומר כונתו שהוא צורך חיזוק הגוף, וכמו שכתב בחזון עובדיה עמוד קז בשם רבנו אברהם בן הרמב"ם שהטעם להתיר את הכחל אפילו שעושה לנוי, כיון שהכחל הוא חומר המחזק את העין, ואף שעושה לנוי מותר שהרי יש בו משום חיזוק העין. אבל מפשטות לשון מרן משמע שלא פוסק כהרמב"ם, ומתיר ביו"ט שני רק לחולה שאין בו סכנה לעשות עבורו מלאכות דרבנן, וכחילת העין שהותרה היא מדין חולה שאין בו סכנה, שביו"ט ראשון הותר ע"י גוי, ובשני מותר על ידי ישראל. אבל בחזון עובדיה עמוד קז כתב שמשמע ממרן שמתיר לכחול את העין אפילו לנוי כדעת הרמב"ם. וכן דעת המ"ב ס"ק ה' שההיתר לכחול ביו"ט שני אפילו הוא רק חושש בעיניו. ומתיר גם למי שאינו חולה אלא שיש לו מיחושים בעלמא, לעשות ביו"ט שני מלאכות דרבנן אפילו בלא שינוי. אולם קשה לדעת המ"ב שכיחול העין הותר רק משום מיחוש וכן לדעת רבנו

אברהם בן הרמב"ם שהתיר לכחול משום חיזוק העין. מגמ' ביצה כב. שאמימר כחל עיניו מגוי בשבת. ואם הכיחול הוא רק משום מיחוש בעלמא הרי בשבת אסור לעשות שום רפואה אפילו ע"י גוי כמו שפסק מרן בסימן שכח סעי' א'. וכ"ש כשאין מיחוש אלא רק לחזק העין לבד שיהיה אסור. ודוחק לחלק שמעשה דאמימר שכחל בשבת היה חולה שאין בו סכנה, ומה שהתיר אמימר ביו"ט שני הוא באופן שאינו חולה, דהא בגמ' בחדא מחתא מחתינהו.] . ובשעה"צ (אות ט') הסתפק אם להתיר לעשות מלאכה דאוריתא בשינוי ביו"ט שני, לחולה שאין בו סכנה [ועיין במ"ב סימן תקי ס" כב שהביא ספיקו של הפמ"ג אם מותר לברור המי חלב מהחלב ביו"ט, לצורך חולה שאין בו סכנה.] .

ג. בני ארץ ישראל שבאו לחוצה לארץ אסורים לעשות מלאכה ביום טוב שני בישוב, אפילו דעתו לחזור. וכל זמן שלא הגיע לישוב אפילו אין דעתו לחזור מותר, לפי שעדיין לא הוקבע להיות כמותן. אבל אם הגיע לישוב ואין דעתו לחזור, נעשה כמותן ואסור בין במדבר בין בישוב. וכל חוץ לתחום אין נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם:

בני ארץ ישראל הנמצאים בחוץ לארץ אסורים שות מלאכה ביו"ט שני.

בני ארץ ישראל אסורים לעשות מלאכה ביו"ט שני בישוב, אפילו דעתו לחזור, מפני המחלוקת [בשו"ת אבקת רוכל כתב שבצנעה מותר וכ"כ הט"ז, ולמג"א אסור אפילו בצנעה בדבר שהיא מלאכה, כיון שבדרך כלל אי אפשר לעשות מלאכה בצנעה. וכ"כ המ"ב. ובחזו"ע עמוד קיא כתב שכן ראוי להחמיר.] . וכתב המ"ב (ס"ק יג) שלא צריך לעשות עירובי תבשילין אם חל יו"ט שני בע"ש, כיון שהוא דבר שבצנעה. וכן מתפללים שמונה עשרה ביו"ט שני. וכן יניח תפילין בצנעה [וכתב בחזון עובדיה עמוד קיב שיניח תפילין בביתו ויקרא בהם ק"ש, וילך לביהכנ"ס ויתפלל עם הציבור בלחש שמונה עשרה ברכות. ויאמר עמהם הלל בלא ברכה, וטוב שיאמרנו בדילוג. ולא יעלו לתורה, ואם הוא יום שני או חמישי יכולים לעלות בנוסף על העולים לחובת היום. וכשיתפללו מוסף יאחז הסידור בידו, ויאמר כמה מזמורים. ואם הוא כהן יכול לישא כפיו במוסף בברכה. וביו"ט שני של גלויות שהוא חוה"מ לבני ארץ ישראל, יתפלל מוסף ויאמר "את יום מקרא קודש הזה", ואם הוא ש"ץ יכול לומר "את יום טוב מקרא קודש הזה". ואפילו יש מנין שהם בני ארץ ישראל לא יתפללו יחד תפלת חול שנחשב פרהסיא. אבל בשבת רשאים לארגן להתפלל תפלות שבת בציבור, ויתפלל הש"ץ בנחת לבל ישמע קולו החוצה.] . וילבש מלבושי יו"ט כיון שהוא דבר של פרהסיא.

וכן בבן חו"ל שבא לא"י יתפלל בביתו בצנעה ביו"ט שני שלו תפלת יו"ט, ואם אין דעתו לחזור יתנהג כבני ארץ ישראל. וכל שעוקר דירתו עם אשתו ובניו לצורך איזה עסק נחשב כאין דעתו לחזור, אע"פ שהיה דעתו לחזור כשעקר, דסתמא דמלתא שאינו זז משם אם

ימצא שם פרנסתו [ומש"כ בחזון עובדיה עמוד קטז שגם אם נסע עם אשתו לחוץ לארץ נשאר דינו כדעתו לחזור, צ"ל שנסע לצורך מסוים כמו חתונה וכיוצ"ב, וכ"כ בשו"ת אגרות משה ח"ג סימן עב. ואם הוא שליח מוסד שנמצא בחו"ל עם אנשי ביתו באופן זמני לשנה או יותר, כתב בחזון עובדיה עמוד קכא שחייבים להתנהג ממש כתושבי חו"ל. ועיין שם עוד הרבה פרטי דינים בזה.] . ומי שאין דעתו לחזור אפילו שנשארה אשתו במקום שיצא, אפילו הכי אין דעתו לחזור מקרי.

סימן תצז - דיני הכנה ביום טוב - ובו י"ז סעיפים

א. אין צדין דגים מן הביברים. הגה: **אפילו במקום שאינם מחוסרים צידה לפי שהביבר רחב הרבה והדגים נשמטים אילך ואילך** (**המגיד פרק ב'**):

ב. דגים ועופות וחיה שהם מוקצה, אין משקין אותם ביום טוב ואין נותנים לפניהם מזונות, שמא יבא ליקח מהם. וכל מה שאסור לאכלו או להשתמש בו מפני שהוא מוקצה אסור לטלטלו:

אסור לצוד דבר שהוא מחוסר צידה, ואסור לתת לפניו מזונות.

במשנה ביצה כג: אין צדין דגים מן הביברים בי"ט ואין נותנים לפניהן מזונות. פרש"י אין נותנים לפני דגים מזונות משום שאפשר להם בלא מזונות. ובשבת קו: הוסיף רש"י טעמא משום שהם מוקצין לא שרי למיטרח עלייהו. וכתב הר"ן שכן מוכח בירושלמי שכתב שאין עושין תקנה לדבר שאינו מן המוכן.

אבל תו"ס כתבו אין נותנים לפני דגים מזונות גזירה שמא יצוד. וכתב הב"י שכן דעת הרמב"ם שסובר שהלכה כרשב"ג שדגים וחיה ועוף דין כולם שוה שכל שמחוסר צידה שצריך מצודה כדי לצודו, אסור בצידה ואסור לתת לפניו מזונות שמא יצודנו.

והראב"ד והרשב"א סוברים שלא התיר רשב"ג לתת מזונות לדגים כלל ואפילו בביבר קטן, כיון שהם מכוסים מהעיין שייך בהם צידה. וכ"פ הרמ"א. וכתב המ"ב (ס"ק ב) שאם המים צלולים והביבר קטן מותר לצוד הדגים. וכתב בשעה"צ הטעם שאין בדגים משום מוקצה כיון שהביבר קטן ורואה הדגים נחשבים כמונחים בקופסה ולא צריכים הכנה.

ועיין בב"י סימן תצח שלדעת הרמב"ם בהמה מדברית אע"פ שהיא מוקצה כיון שאין בה איסור צידה מותר לתת לפניה מזונות. וכתב המ"מ שאינו אוסר לתת מזונות בבהמה טמאה ועופות טמאים [שאין חשש שיבא לצודנו שהרי אסור באכילה.] . וכתב במ"ב (ס"ק ה) שאם נותן להם מזונות במרחק מסוים הוי היכר שלא יבא לצודם ומותר.

ג. אפילו ספק צידה אסור, כגון מצודות חיה דגים ועופות שהיו פרושות מערב יום טוב ולמחר מוצא בהם, אסורים, אלא אם כן ידוע שניצודו מבעוד יום. ואם מצא המצודות מקולקלות מבערב יום טוב בידוע שמערב יום טוב ניצודו:

ספק מוקצה אסור

בביצה כד. במשנה מצודות חיה ועופות ודגים שעשאן מעיו"ט לא יטול מהם ביו"ט, אלא אם כן ידוע שנצודו מערב יו"ט. ובגמ' נחלקו תנאים בספק מוכן ונפסקה הלכה כמי שאוסר. והטעם שלא אומרים בספק מוקצה ספיקא דרבנן לקולא, כתב המ"מ, משום דהוי דבר שיש לו מתירין. או שרצו חכמים להחמיר בדבר זה. ודחה המ"מ דברי הרשב"א שכתב שרק בספק מוקצה של איסור צידה אסור משום שנוגע באיסור תורה, אבל ספק מוקצה אחר כגון נולד מותר. והקשה המ"מ עליו שהרי ספק ביצה שנולדה ביו"ט אסורה והוי ספק נולד. ונשאר בצ"ע [לכאורה אפשר ליישב דברי הרשב"א שלהלכה ביצה שנולדה לא אסורה משום מוקצה אלא משום הכנה דרבה שהוא מהתורה, ואפילו ספק נולדה ביו"ט הוא ספק איסור הנוגע באיסור תורה. וזה על הדרך שכתב הב"י לעיל בדברי הרמב"ם שאין נותנים מזונות למוקצה מחמת איסור צידה, ואפילו שאין בו עכשיו איסור צידה כגון שהוא נצוד, והטעם שלא יגע באיסור צידה ויבא לצוד.] . וכ"כ במ"ב (ס"ק ח) דלאו דוקא ספיק צידה, אלא כל ספק מוקצה ונולד, אסור. עוד כתב שבערב מותר מיד ואפילו בודאי ניצוד היום ולא צריך להמתין בכדי שיעשה כיון שלא ניצוד בידי אדם רק ממילא.

ד. ספק מוכן מותר ביום טוב שני משום דהוי ספק ספיקא:

ספק ספקא במוקצה מותר

כתב הר"ן בשם הרא"ש מלוניל שספק מוכן ביו"ט שני מותר מספק ספיקא, ספק מוקצה, ואפילו את"ל מוקצה, ספק היום חול הוא. ואפילו דהוי דבר שיש לו מתירים לא אוסרים בספק ספקא באיסור דרבנן [וכתב בשה"צ שכל זה שאנו מתירים מספק ספיקא דבר שיש לו מתירין, דוקא כששני הספקות להתיר הם בגוף הדבר, אבל ספק אחד בגוף והשני בתערובת לא מתירים בדבר שיש לו מתירים, כמבואר בסימן קי סעי' ח ביורה דעה. וכתבנו בסימן תקיג שבסימן קב' גם מרן פסק לאסור אם נתערבה הספיקא באלף. וכ"פ בחזון עובדיה עמוד לב.] .

וכ"פ מרן. אבל המ"ב (ס"ק יא) כתב שיש חולקים בזה וסוברים שיו"ט שני הוא לא ספק אלא ודאי, ואין כאן ספק ספקא ואסור, ויש להחמיר כסברא זו אם לא במקום הפסד גדול. ויו"ט שני של ראש השנה שקדושה אחת היא, לכ"ע אסור בשני. וכן יו"ט שני

שאחר השבת אסור בשני, מ"נ אם ניצוד אתמול אסור משום הכנה דרבה, ואם ניצוד היום הוא מוקצה.

ה. אם סכר אמת המים בכניסה וביציאה מערב יום טוב, מותר ליקח ממנה דגים ביום טוב דהוה ליה ניצודין ועומדין. (מאחר שאמת המים היא צרה ואינן יכולים להשמט) (**המגיד פרק א'**):

אם סכר אמת המים, כיון שהדגים נמצאים במקום צר אין בהם איסור צידה.

כן הוא בגמ' ביצה כה. וכתב הב"י שגם הראב"ד והרשב"א שאסרו צידת דגים בביבר קטן, באמת המים שהיא צרה ורוחבה אמה שהיא ששה טפחים אפילו ארוכה הרבה, יסכימו להתיר, שאע"פ שהדגים מכוסים מן העין כיון שאינם יכולים להשמט לצדדים נחשבים כנצודים.

עוד כתב הב"י שמשמע בגמ' שבפעולת סכירת אמת המים נחשב שזימן את הדגים. וכתב המ"ב (ס"ק יג) שבהזמנה זו לא הוי הדגים מוקצה שהרי רוצה להשתמש בהם. ואם חשב שאולי יצטרך להשתמש בכל הדגים נמצא שהזמין את כולם, ולכן יהא מותר לו לברור ולהחזיר דג למים, כיון שהזמין את כולם. אבל אם לא חשב כן נמצא שרק מה שרצה להשתמש הזמין והשאר נשארו מוקצה, לכן אם יקח ויחזיר הדג נמצא שטילטל מוקצה. עוד כתב המ"ב (ס"ק יד) שגם באמת המים שאין צידה, יש מחמירים לכתחילה שלא יצוד הדגים עם רשת, משום עובדין דחול. אבל אם הניח דגים בבור יכול לצודם בכלי ולא צריך לרדת לבור, אבל אם הניחם בבאר שאי אפשר לרדת לשם וחייבים לצודם בכלי, אסור לצודם ביו"ט, שכל שלא יכול לקחתו ביד נחשב צידה. ואם הניחם בתיבה יש אומרים שלא שייך בהם צידה כלל, ואפילו רחבה יותר מששה טפחים. ויש להקל לצודם ביד [לפי"ז דגים שבאקווריום לדעת רש"י אסור לתת להם מזונות כל שיודע שיכולים לחיות בלא שיתן להם. ולטעם שכתב משום טרחא אפשר אפילו שיודע שלא יחיו אסור. ולדעת התו"ס והרמב"ם אם הדגים טהורים שיש חשש שמא יצוד לאכול מהם אסור לתת להם מזונות, וזה באקווריום גדול והדגים קטנים או בברכות דגים שצריך רשת כדי לצודם שיש בהם איסור צידה, אבל אם יכול לצודם ביד מותר. ואם הם מין דגים טמאים או כאלו שאינם ראויים לאכילה שאין חשש שיבא לצודם מותר לתת להם לאכול אפילו באקווריום גדול. ואפשר שבשבת מותר לתת מזונות גם לדגים הראוים לאכילה ואפילו בביבר גדול, כיון שמזונותם עליו, ואין חשש שיבא לצודם, שהרי אסור לבשל בשבת, אבל מהרשב"א בעבודת הקודש בית מועד שער א' פרק ט אות ב משמע לאסור, שכתב שם כל שמותר לצודו נותנים לפניו מזונות ואפילו בשבת כל שכן ביו"ט. ע"כ. משמע שכל שיש בו צידה אסור בשבת.

אבל יש לעיין שמרן בסימן שכד סעי' יא' כתב לאסור בשבת לתת מזונות לפני דבורים. ובב"י הביא כן מהרמב"ם מהטעם שאין מזונותיו עליו ולא מטעם שמא יבא לצודם. ויש לישב שדוגמא בעלמא נקט לבע"ח שאין מזונותם עליך כגון דבורים ויוני שובך ויוני עליה. ועיין עוד בחזון עובדיה שבת ה' עמוד קטז' שהדבר נתון במחלוקת אם יש איסור צידה מהתורה בדבורים. עכ"פ דגי נוי שאין בהם איסור צידה ואם לא יאכילם ימותו הוי מזונותם עליך מותר לתת לפניהם מזונות בשבת ויו"ט. וכ"כ בחזון עובדיה שבת ג' עמוד רכב בהערה, דגים שבתוך אקווריום מותר ליתן לפניהם מזונות בשבת ויו"ט. ע"כ. וכ"כ בחזון עובדיה יו"ט עמוד כג. ועיין שם בהערה לד הטעם, כיון שאינם מחוסרים צידה כלל.] .

ו. אווזים ותרנגולים ויונים שבבית או שבחצר העומדים לאכילה מותר לצודן ואין צריכים זימון:

מותר לצוד אווזים ותרנגולים שבחצר, וכן לא הוי מוקצה ולא צריכים זימון.

בבריתא ביצה כה. דוקא יוני שובך ועליה הם מוקצה וצריכים זימון אבל אווזין ותרנגולים ויוני הרדסאות לא צריכים זימון. וכ"פ הרי"ף והרא"ש והטור. וכ"כ הרמב"ם שתרנגולים ויונים שבבית הרי הם מוכנים. והגהומ"י בשם ראבי"ה כתב אע"פ שמותר לא יברור ויניח אלא מתחילה יתן עניו במה שצריך משום טרחא. וכ"כ מהר"י אבוהב שאע"פ שכולם מוכנים עם כל זה טלטול העוף שלא לצורך שאפשר לבדוק מערב יו"ט איזו שמנה ואיזו כחושה נראה שאסור ביו"ט. אבל בהגהות אשר"י כתב תרנגולת העומדת לאכילה אין לחוש אי מטלטל ושביק להו ויכול לברור איזו שירצה דכולן חזו לאכילה ומותרים כולם לטלטל. וכתב הב"י שזה כדעת הרמב"ם והכי נקטינן. והמ"ב (ס"ק יח) כתב שירא שמים יבררם מעיו"ט משום טרחא.

וכתב המ"ב (ס"ק טז) שתרנגולת העומדת לגדל ביצים היא מוקצה ואם קנה סתם תרנגולים סתמייהו לאכילה קיימי ואינם מוקצים.

ולענין איסור צידה בביצה כד. תניא הצד אווזים ותרנגולים ויוני הרדיסאות פטור. וכתב הרא"ש שלפי זה אסור לצוד תרנגולים שבחצר שכל פטורי דשבת פטור אבל אסור אבל העולם נוהגים להתיר. ובעל העיטור כתב שפטור כאן היינו פטור ומותר. וכתב הב"י שגם לדברי התוס' שם שפטור ואסור אחר תירוץ הגמ' כיון שבאים לכלובם בערב ומזונותם עליך לא נאסרה צידתם, אפשר להסביר בבריתא פטור ומותר.

וכתב המ"ב (ס"ק יז) שמותר לצודם אפילו מרשות הרבים ואפילו צריך לומר הבא מצודה [אבל נראה שיצודם ביד, כנ"ל בדגים, משום עובדא דחול.] , כיון שבאים לכלובם ומזונתם עליך הרי הם כניצודים. וכל ההיתר לצודן דוקא ביו"ט לשוחטן לצורך שמחת יו"ט. ודוקא שרגילים להכנס לכלוב בערב אבל אם הם חדשים שעדיין לא התרגלו לכך

אסור לצוד אא"כ נכנס בבית למקום צר, או בלילה שעניהם מתעוורות ואינם נשמטים מיד התופסם.

ז. שאר כל חיה ועוף שמחוסרים צידה שצריך לומר הבא מצודה ונצודנו, אסור לצודן וליתן לפניהם מזונות. וכל שאין מחוסרים צידה מותר לצודם וליתן לפניהם מזונות:

שאר חיה ועוף שאינם בתיים וצריכים מצודה לצודם, אסור לצודם ולתת להם מזונות.

בביצה כג: תנן אבל צדין חיה ועוף מן הביברים ונותנין לפניהם מזונות רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הביברים שוים זה הכלל כל המחוסר צידה אסור שאינו מחוסר צידה מותר. ואיפסיקא בגמרא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. היכי דמי מחוסר צידה אמר שמואל כל שאומרים הבא מצודה ונצודנו. ופירש רש"י הבא מצודה. כלומר שצריך לבקש תחבולות לתפסו: ולדעת רש"י מה שאמר רב אשי כל היכא דרהיט אבתרה ומטי לה בחד שחייה ביבר קטן ואידך ביבר גדול ואסור. הוא אותו שיעור של הבא מצודה. ופירש רש"י בחד שחייה. בפעם אחת שהוא שוחה עליו לתפסו אין לו להשמט ממנו: אבל לדעת התוספות הם שיעור שונה וחד שחיה הוא שיעור להתיר בחיה, ואם לא צריך מצודה הוא שיעור להתיר בעוף.

והטור לא חילק בין חיה לעוף וכתב ושאר כל חיה ועוף כל שמחוסרין צידה שצריך לומר הבא מצודה ונצודנו אסור לצודם וליתן לפניהם מזונות. וכתב הב"י שכן דעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל שסתמו דבריהם לומר דמחוסר צידה היינו כל שאומרים הבא מצודה ונצודנו ולא חילקו בין חיה לעוף. וכ"פ מרן.

כתב המ"ב (ס"ק יט) ששחיה אחת היינו ריצה אחת ואם צריך לנוח באמצע היינו שתי שחיות והוא שיעור של הבא מצודה ונצודנו. עוד כתב שבעוף שנמצא בבית והחלון פתוח שיכול לברוח משם אפילו שיכול לתופסו בחד שחיה אסור לצודו [לכאורה מהא דלא ברח איגלאי מילתא שהיה ניצוד, ואפשר לומר כיון שבכגון זה אומר הוי מצודה ונצודינו, כדי שלא יברח מהחלון, נחשבת לקיחתו צידה ואפילו שלקחו בחד שחיה. וכמו הצד צבי ישן שחייב.] .

עוד כתב (ס"ק כ) שצריך שיזמין אותם מעיו"ט.

וכתב בביאו"ה בשם הרשב"א שבמקום הפסד מותר לתת לפניהם מזונות כמו מזון לדבורים שלא יברחו.

ח. איל וצבי שקננו בפרדס וילדו בו עפרים ועדיין הם קטנים שאין צריכים צידה, מותרים בלא זימון. ודוקא בפרדס הסמוך לעיר בתוך שבעים אמה דדעתיה עלייהו, והאם אפילו זימון אין מועיל לה כיון שמחוסרת צידה:

מצא עופרים קטנים שאין בהם צידה בפרדס שלו הסמוך לעיר מותרים בלא זימון.

בגמ' ביצה כה. וכ"כ הטור איל וצבי שקננו בפרדס וילדו בו עפרים, ועדיין הם קטנים שאין צריכים צידה, מותרים בלא זימון; ודוקא בפרדס הסמוך לעיר בתוך שבעים אמה דדעתיה עלויה. והאם, אפילו זימון אין מועיל לה כיון שמחוסרת צידה. וכתב הב"י וטעמן של דברים פשוט דבפרדס הסמוך לעיר כיון שאינם מחוסרין צידה מאתמול דעתיה עלייהו וכמו שזימנן דמי אבל בפרדס שאינו סמוך לעיר אי זמין אין ואי לא זמין לא דאסח דעתיה מינייהו ואף על גב דבגמרא לא אמרו אלא פרדס הסמוך לעיר ולא הזכירו שיעור סמיכתו כתב הטור דהיינו בתוך שבעים אמה מדתנן בפרק המביא כדי יין (לא.) איזהו קרפף כל שהוא סמוך לעיר ופירשו המפרשים דהיינו כל שהוא תוך שבעים אמה ושירים וכמו שיתבאר בסימן תק"א.

וכתב המ"ב (ס"ק כא) שרק אם הפרדס גדור נחשב כאילו זימנו. עוד כתב ששירים היינו ארבעה טפחים. עוד כתב שאם אין הפרדס סמוך לעיר צריך הזמנה ולא מספיק שידע מהוולדות. וגם בסמוך לעיר שלא צריך הזמנה כתב בשעה"צ שמדובר שידע מהם בעיו"ט. עוד כתב שהאם ששייך בה צידה לא יועיל לה הזמנה אפילו אם תהא ניצודת מאליה שההזמנה לא חלה והוי מוקצה.

ט. יוני שובך ויוני עלייה וצפרים שקננו בטפיחים (פירוש כלי חרס הבנויים בכותלים לקנן בהם העופות) **אסור לצודן, לפיכך אין זימון מועיל להם. והני מילי בגדולים אבל בקטנים שאינם מפריחים מותר לצודן, אבל זימון צריכים**:

יוני שובך ויוני עליה גדולים אסור לצודם, וקטנים שמותר לצודן צריכים זימון.

כתבו התוספות בביצה ט. והרא"ש י: שיוני שובך ויוני עלייה וצפרים שקננו בטפיחים אסור לצודן, ודוקא בגדולים אבל בקטנים שהם מדדים אין בהם איסור צידה. כדאמרינן התם גבי חיה שקננה בפרדס הא בה הא באמה. וכ"כ המרדכי והר"ן. והרב המגיד בפרק ב' (ה"ה) כתב שלדעת בעל העיטור אין יוני שובך צריכים צידה מעליא ונראה שכך דעת הרמב"ם [פירוש אף שיש בהם איסור צידה כיון שאינה צידה מעליא מועיל בהם זימון ונ"מ אם ניצודו מאליהן שמותר לקחת מהם.] , ושהרשב"א כתב כדעת האוסרים. שיוני שובך שהם מפריחין ומחוסרין צידה אסור לצודן ואין זימון מועיל בהם. והקטנים המדדים לכ"ע צריכים זימון כמתניתין י: ב"ה אומרים עומד ואומר זה וזה אני נוטל. וכ"פ מרן שיש איסור צידה בגדולים ובקטנים צריך זימון.

וכתב המ"ב (ס"ק כו) שמדובר ביונים שקיננו אצלו בחצר אבל אוכלים הם מבחוץ, לכן לא דומה ליונים שבבית שהוא מאכילם ולכן אין בהם צידה ולא צריכים זימון. עוד כתב

(ס"ק ל) ומה שהקטנים צריכים זימון והעופרים הנ"ל לא צריכים זימון הוא משום שדרך היונים לדדות ולצאת מהקן לכן אין דעתו עליהם אא"כ זימנם.

י. כיצד הוא הזימון, אומר זה וזה אני נוטל למחר ואין צריך לנענעם, אבל באומר מכאן אני נוטל למחר לא סגי:

הזימון הוא שיאמר זה וזה אני נוטל.

במשנה בפרק קמא דביצה י. בית שמאי אומרים לא יטול אא"כ נענע מבעוד יום ובית הלל אומרים עומד ואומר זה וזה אני נוטל וידוע דהלכה כבית הלל וכתב הר"ן שמדובר ביוני שובך המדדים הנ"ל שאין בהם צידה וצריכים זימון. ואמרינן בגמרא דדוקא באומר זה וזה אני נוטל ולא מספיק שיאמר מכאן אני נוטל למחר, ואף שבדרבנן אמרינן יש בררה ולכאורה מה שיקח למחר הובר שאותם הזמין, בכל אופן אסרו שחששו שיקח ויחזיר שירצה אחר היותר שמן ונמצא שטילטל הכחוש שלא הזמין, אבל כשיאמר מערב יום טוב זה וזה אני נוטל שמאחר שאינו מקפיד למשמש בהם כבר נמלך עליהן בדעתו בין שיהו שמנים בין שיהו כחושים ולא אתי לטלטל ולמישבק.

וכתב המ"ב (ס"ק לא) שצריך שיסמן בדעתו בטביעת עיין איזו שיקח שלא יחליף למחר באחרת. וכתב בביאו"ה שכן הדין לכל מוקצה של בעלי חיים כגון תרנגולת העומדת לגדל ביצים שצריך לזמן ולומר מעיו"ט זה וזה אני נוטל. ספר העיטור עשרת הדיברות - הלכות יום טוב

יא. אם זימן כל השובך ואינו צריך אלא לזוג אינו מועיל. הגה: ואם הוא אפשר שיצטרך כל השובך, יכול להזמין כל השובך ולמחר נוטל מה שצריך (רבינו ירוחם והגהות אשירי פרק קמא דביצה):

אין יכול לזמן בכלליות כל השובך ולקחת רק חלק, אלא אם כן יש אפשרות שיצטרך לכולם.

כתוב בהגהות אשיר"י פרק קמא דביצה (סי' יד) אין אדם יכול להזמין אלא לפי מה שהוא צריך ואם הזמין יותר לא הוי הכנה [משמע דלא הוי הכנה כלל והוי מוקצה ולכן אם אמר מכאן אני נוטל ולמחר לקח בדיעבד גוזל אחד ורוצה לשוחטו אסור משום מוקצה.] . וכך כתב רבינו ירוחם אם זימן כל השובך ואינו צריך אלא לזוג אינו מועיל עד שיאמר זה וזה אני נוטל. ואם אפשר שיצטרך לכולן מזמין כל השובך ולמחר נוטל כל מה שצריך:

וכתב המ"ב (ס"ק לג) שאם רוצה אחד וזימן שניים גם כן אין מועיל הזימון, שמא למחר יטלטל אחד ויעזבנו. ובאופן שיש אפשרות שיצטרך את הכל מועיל הזימון לכולם ויכול לטלטל ולעזוב את מי שאינו רוצה.

יב. זימן שנים ומצא שלשה, או זימן שחורים ולבנים בקינים המובדלים במחיצה, ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים, אסורין, אלא אם כן מכירן:
זימן שני גוזלים ומצא שלושה ולא מכיר את מי זימן כולם אסורים.
במשנה י: שניים ומצא שלושה אסורים. ופירשו התוס' והר"ן שאין להתיר משום ביטול חד בתרי, דבעלי חיים חשיבי ולא בטלי ועוד דכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל.
וכתב המ"ב (ס"ק לו) שאם נאכל אחד מהם או נפל לים שכבר אינו בעולם, מותרים השאר, דאמרינן איסורא נפל או נאכל, ועל פי האופנים המבוארים ביו"ד סעי' ז' ח'.
זימן שחורים ולבנים ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים אסור.
במשנה שם זימן שחורים ומצא לבנים לבנים ומצא שחורים אסור בגמ' מפרש טעמא משום דאמרינן הנך אזדו לעלמא והני אחריני נינהו. וכתב רבינו ירוחם וכל זה מיירי שאין מכירן. וכתוב בהגהות אשיר"י שהשחורים והלבנים היו בקינים המובדלים במחיצה כדרך קינין שבשובכים, אבל בקן אחד ודאי אתהפיכו ומותרים. וכתב המ"ב (ס"ק לט) שמדובר שיש קן של גוזלות בתוך חמישים אמה שאל"כ אנו אומרים שודאי התהפכו. לפי שאין הגוזלות מדדים יותר מחמישים אמה. או שהם פורחים קצת (ואין בהם איסור צידה) ויכולים להגיע יותר מחמישים אמה.

יג. זימן שלשה ומצא שנים מותרים. (**ואפילו היו מקושרים ביחד, מנתחי מהדדי**) (**בית יוסף**):
זימן שלשה ומצא שנים מותרין.
במשנה שם זימן שלשה ומצא שנים מותרין. ובגמ' אמר רב אשי אפילו אם הניח שלשה מקושרים ובא ומצא שנים בלבד מותרים שדרכם להתנתק ואחד מהם הלך לו. והסתפק הב"י למה לא כתבו הפוסקים שאפילו היו מקושרים מותרים, ואפשר דסברי דכיון דמקושרין היו אמרינן כולהו ניטלו והנך אחריני נינהו, ואסורים. כיון שסוברים גבי הניח מאתים מעשר שני ומצא מנה דהלכה כמ"ד בשני כיסים מחלוקת האם הנותר הוא מעשר או חולין אבל בכיס אחד דברי הכל חולין, וכן פסק הרמב"ם בהלכות מעשר שני. ורב אשי דיבר אליבא דמאן דאמר בכיס אחד מחלוקת.
אולם מהטור בסוף סימן תלט שכתב גבי הא דהניח עשר ומצא תשע צריך לבדוק אחר כולן דוקא בשקשורין יחד אבל אם אינם קשורין ביחד אין צריך לבדוק אלא אחר האחד והיינו אליבא דמאן דאמר בכיס אחד מחלוקת, א"כ סובר שהלכה כמותו וכיון שכן יש לתמוה למה לא כתב כאן דהא דזימן שלשה ומצא שנים מותרין אפילו הניחם מקושרין

נמי מותרים, כרב אשי, ואפשר דכיון דכתב סתם זימן שלשה ומצא שנים מותרין אף אם הניחם מקושרין במשמע [להלכה מהב"י משמע יותר להחמיר בקשורים וכדעת הרמב"ם במעשר שני.וכן פסק בסת"ם בסימן תלט, אולם הרמ"א פסק להתיר וכפירוש הב"י בדעת הטור.] . וכתב המ"ב (ס"ק מא) שכן דעת כמה אחרונים כדעת הרמ"א להתיר, והט"ז אוסר. ולכ"ע אם הניח שתיים מקושרים ומצא אותם מותרים, אמרינן שאלו הם שהניח והתנתקו מהקשרים, ומותרים.

יד. זימן בתוך הקן ומצא לפני הקן אסורים, ואם אין סביבותיהם קן אחר הרי אלו מותרים. והני מילי במדדין, אבל אם הם מפריחין אסורים. ואפילו יש קן אחר בתוך נ' אמה, אם הוא בקרן זוית שאינו יכול לראותו מקן זה, כיון שאינם מפריחין אלא מדדין, משום דכל היכא דמדדה ולא הדר חזי לקניה לא מדדה. (ואם הזמין תוך הקן ומצא על פתח הקן מותרים) (אור זרוע):

זימן בתוך הקן ומצא לפני הקן אסורים אם יש קן בתוך חמישים אמה שלא בקרן זוית. במשנה שם בתוך הקן ומצא לפני הקן ולא בתוכו אסורין. ובגמרא יא. לימא מסייע לרבי חנינא דאמר רוב וקרוב הלך אחר הרוב וכתב הב"י בשם רבינו ירוחם וכיון דקיי"ל דהלכה כרבי חנינא כדאיתא בפרק לא יחפור (ב"ב כג:) אית לן למימר דטעמא דמתניתין משום דרוב וקרוב הלך אחר הרוב ותו לא צריכינן לאוקמי בשני קינין זו למעלה מזו, והילכך איכא למימר דשני קינין זה למעלה מזה זימן בתחתונה ולא זימן בעליונה ומצאם במקומם בתוך הקן בתחתונה ולא מצא בעליונה שרו ולא אומרים שמה שזימן הלכו ואלו באו מהקן שלמעלה, דכיון דאותם שזימן מצאם במקומן לא חיישינן להו כלל. במשנה שם אם אין שם אלא הן הרי אלו מותרין. כיון שהם אפרוחים מדדים ואין קן בתוך חמישים אמה שנאמר שהגיעו משם, שאפרוח לא מדדה יותר מחמישים אמה מהקן שלו, א"כ ודאי אלו הם שהזמין בתוך הקן ובאו לפניו. ואם יש קן בתוך חמישים אמה אסורים. וגם אם יש קן בתוך חמישים שאסורים זה דוקא אם יש קשר עיין בין הגוזלות לקן שיתכן שהגיעו משם, אבל אם הוא בקרן זוית שהגוזל לא רואה את הקן מותרים שגוזל שמדדה מהקן אם הוא רואה את הקן הוא מדדה אבל כשאינו רואה את הקן לא מדדה אפילו בתוך חמישים אמה. ואם הם פורחים קצת אפילו יש קן מחוץ לחמישים אמה אסורים.

טו. אינו יהודי שהביא דורון לישראל ביום טוב בני יונה קטנים משובכות שיש לו בעיר, כיון שאין צריכים צידה מותרים:

אין הכן לגוי ובני יונה שלו מותרים בלא זימון.

כתב הרשב"א בתשובה (ח"ד סי' מז) גוי שהביא דורון לישראל ביום טוב בני יונה קטנים משובכו שיש לו בעיר נראה דמותרין הם. ואף שלא זימן בני יונה אלו לא הוי מוקצה כיון שגוי לא צריך הכן [דגוי לא מקצה מדעתו כלום, וכיון שהוא מוכן לבעה"ב מוכן לכולי עלמא. כף החיים אות צב' ממחצית השקל.] . אבל אם היו גדולים שהגוי צד אותם אפילו לעצמו, הם מוקצה, כמו אם תלש הגוי פירות מהמחובר אפילו לעצמו שהם מוקצה מחמת איסור. וכן הוא בתשובת הרא"ש הביאו הב"י בסימן תקי"ז.

וכתב המ"ב (ס"ק מח) שאם הביאם הנוכרי מחוץ לתחום אסורים למי שהביא ומותרים לאחר, וכנזכר בסימן תקט"ו.

טז. השוחט בהמה ביום טוב טוב לו שלא יבדוק עד שיפשיט, שאם תמצא טריפה לא יהא רשאי להפשיטה:

השוחט בהמה בי"ט, טוב לו שלא יבדוק עד שיפשיט, שאם תמצא טריפה לא יהא רשאי להפשיטה.

כתב הטור השוחט בהמה ביום טוב צריך שלא יבדוק עד שיפשיט. כ"כ רבינו ירוחם שלא יבדקנה עד שיפשיט עורה שמא תטרף ויאסר לטלטלה ולא יוכל להפשיטה. וכ"כ הכל בו ואם ירצה להפשיט הבהמה אחר השחיטה קודם הבדיקה הרשות בידו לפי שמשנשחטה בחזקת היתר עומדת ואחר ההפשטה מעמידין הבשר והעור בחום היום שלא יסרח אם נמצאת טרפה לא יזיזנה ממקומה עד מוצאי יום טוב ואף על פי שזה קרוב להערמה כדי שלא ימנע משמחת יום טוב התירו זה.

וכתב המ"ב (ס"ק נ) שההפשטה אסורה מהתורה שאינה לצורך אכילה, וגם להפשיט באופן שמקלקל העור או בשינוי שאין איסור תורה בכל אופן אסור, ולא התירו שלא יבא להמנע מלשחוט, שהרי יכול להפשיט לפני בדיקה.

יז. אם נמצאת טריפה אסור לטלטלה, אבל מותר למוכרה לנכרי כדרך שהתירו מכירה לישראל, שלא ישקול ולא יזכיר סכום דמים ואם אינו מאמינו יקח ממנו משכון:

אסור לטלטל בהמה שנמצאת טרפה, אבל מותר למכרה לגוי.

כתב הטור שלטלטל בשר הטרפה לרבי שמעון שאין לו מוקצה מותר ולרבי יהודה אסור. והקשה עליו הב"י הרי בסימן תקי"ח כתב שבריאה ומתה ביו"ט לכ"ע אסור, מסוכנת לכ"ע מותר, ונחלקו בחולה קצת לר"ש מותר ולרבי יהודה אסור. והרי כאן היתה בריאה ואיך כתב שלר"ש מותר. ותירץ שדוקא בריאה שמתה אסר רבי שמעון שלא חשב עליה כלל שתמות אבל כאן שהיה בדעתו לשוחטה ויש סבירות שתצא טרפה לא אסר ר"ש.

ופסק מרן לאסור לטלטל הטרפה וכמו שנתבאר בסימן תצ"ה שאנו פוסקים ביו"ט להחמיר כרבי יהודה.

וכתב המ"ב (ס"ק נא) שלדעת הגר"ז כיון שעתה בהמה זו ראויה לכלבים נחשבת נולד ובנולד גם הרמ"א שם אוסר לטלטל ביו"ט. עוד כתב שהטעם שלא מקילים לטלטל ולא חוששים שמא לא ישחט וימנע משמחת יו"ט, משום שהרי יכול לשחוט מעיקרא במקום מוצנע שלא תסריח. וי"א משום שטרפות לא שכיח ולא ימנע מלשחוט מחשש שתמצא טרפה ולא יוכל לטלטל הבשר והעור. ולפי זה היום שמחמירים בהרבה טרפות אם לא נתיר לו את הטלטול יבא שלא לשחוט וימנע משמחת יו"ט, ולכן יהא מותר לטלטל הטרפה. רק באוזים ותרנגולים שלא שכיח בהם טרפות הראה אסור לטלטל הטרפה. ובביאו"ה (ד"ה אסור) כתב לפרש כן דעת הראשונים שהביא הרשב"א שלא אמרו שיראה החכם הטרפה ביו"ט במקום שהיא משתמרת שם שאם תמצא טרפה תהא משתמרת שם, וזה כיון שסוברים שמותר לטלטל שלא ימנע מלשחוט וימנע משמחת יו"ט.

וכתב הטור שמותר למכור הטרפה לגוי בלא משקל והזכרת סכום דמים, ומותר לקחת משכון אם לא מאמינו.

וכתב המ"ב (ס"ק נב) שכן מותר למכור לגוי החלק האחורי של הבהמה אם אין לו מי שינקר כמו שמותר למכור את הטרפה. ובשניהם ההיתר למכור הוא רק אם חושש שיתקלקל עד מוצאי יו"ט. וכן אם שחט מעיו"ט והיה יכול למכור לגוי ולא מכר אסור למכור ביו"ט.

כתב בביאו"ה שחט את המסוכנת ונמצאת טרפה מותר לטלטה, כיון שאם היתה מסוכנת ומתה לכ"ע לא הוי מוקצה כיון שהיתה דעתו עליה שיתנה לכלבים, גם כאן שהיתה מסוכנת ונמצאת טרפה מותר לטלטלה.

סימן תצח - דיני שחיטה ביום טוב - ובו כ' סעיפים

א. אין מראין סכין לחכם ביום טוב לראות אם הוא ראוי לשחוט בו, שמא תהיה פגומה ויאמר לו אסור לשחוט בה מפני פגימתה וילך ויחדדנה במשחזת. וחכם שראה סכין לעצמו יכול להשאילו לאחרים. הגה: **ועכשיו בזמן הזה שכל שוחט רואה סכין בעצמו, כל הרוצה לשחוט ביום טוב יבדוק סכינו מערב יום טוב ולא ביום טוב, שמא ישחיזנו.** (**דברי עצמו**

ומהרי"ל והגהות שחיטה) מיהו אם לא בדקו מערב יום טוב והוא שעת הדחק יכול לבדקו ביום טוב (שחיטת ישנים):

אסור להראות סכין שחיטה לחכם שמא יבא להשחיזה, אבל תלמיד חכם מותר לו לראות סכין שלו.

בגמ' ביצה כח: אסרו חכמים להראות סכין שחיטה לחכם ביו"ט. ואמר רב יוסף תלמיד חכם רואה לעצמו ומשאילה לאחרים.

וארבע טעמים נאמרו באיסור להראות לחכם. לרש"י והרשב"א משום עובדין דחול, ולעצמו בבית מותר דלא אוושא מילתא.

לרי"ף בשם בה"ג. שמא ילך לחכם שנמצא מחוץ לתחום, אבל לעצמו כשלא מוציא את הסכין מהבית אין חשש.

לרז"ה משום שנראה כמתקן ודן דין, כמו באיסור ראית בכור. והקשה עליו הרמב"ן א"כ למה לעצמו מותר, ותירץ הר"ן שלעצמו נראה רק כמברר את הספק, אבל כשמראה לחכם הוא תיקון גמור בעשיית כלי. (וצ"ע החילוק).

לרמב"ם שמא יבא להשחיזה כשיאמר לו החכם שהיא פגומה, אבל תלמיד חכם שרואה לעצמו אין חשש שיבא להשחיזה. וכן הסכימו הר"ן והרמב"ן.

וכתב המ"ב (ס"ק ג) שאם הראה לחכם בדיעבד מותר לשחוט בה. עוד כתב (ס"ק א) שאפילו בדק לעצמו בערב יו"ט ונמצאת יפה, אסור להראות לחכם ביו"ט.

עוד כתב (ס"ק ד) שמותר לחכם לראות הסכין שלו ולהשאילה לאחר, וכן מותר לחכם להראות לחכם אחר, שאין חשש אצל חכם, שמא יבא להשחיז.

וכתב בד"מ בשם מהרי"ל שבימינו שהשוחטים בודקים הסכין בעצמם, ואינם תלמידי חכמים אסור להם לבדוק ביו"ט מטעם שמא ימצאו הסכין פגומה וישחיזו, לכן צריכים לבדוק את הסכין מעיו"ט. ואם לא בדק אם הוא שעת הדחק מותר לבדוק לעצמו [והטעם כתב בביאו"ה שלשאר הטעמים מלבד הרמב"ם אם רואה לעצמו אפילו אינו ת"ח מותר, ובשעת הדחק יש לסמוך עליהם.] , ואם הוא לא שעת הדחק מותר לשחוט ולבדוק אחר השחיטה, אף שבחול צריך לבדוק לפני ואחרי, כאן שאי אפשר כדיעבד דמי שמועיל לבדוק אחרי. ואם רוצה לשחוט שור ואין לו סכין בדוקה ולא יכול לבדוק שאינו שעת הדחק, ומפחד שאם יבדוק אחר השחיטה הסכין תהיה פגומה ויפסיד כל השור, יכול לשחוט עוף לצורך היום ולבדוק אחריו, וכיון שאחרי השחיטה לא אסרו לבדוק הסכין, לכן אם תמצא הסכין כשרה ישחט בה את השור.

וכתב הביה"ל ואם השוחט בעצמו ת"ח וידע ליזהר שלא להשחיז המ"א השאיר בצ"ע וא"ר מצדד להחמיר [אך באיש מצליח הביא כה"ח בשם כנה"ג שיש להתיר לכתחילה.] .
וכתב המ"ב (ס"ק ח) לדעת הרמ"א שבשעת הדחק מותר לבדוק לעצמו, היינו באופן שאין בעיר סכין בדוק.
וכתב בביה"ל אם נפגם הסכין ביו"ט צ"ע אם מותר לומר לגוי לחדדה. והפמ"ג כתב שבשעת הדחק וצורך גדול שרי.

ב. יכול להוליך סכין והבהמה אצל טבח לשחוט ואפילו גדי קטן שצריך להוליכו על כתפו, ואף על פי שהיה אפשר להוליכה מאתמול. (**והוא הדין שהטבח יכול להוליך הסכין אצל הבהמה**) (**בית יוסף**):

מותר להוליך ברה"ר סכין ובהמה לשוחט לשחוט.

בביצה יא. בש"א אין מוליכין טבח וסכין אצל בהמה ולא בהמה אצל טבח וסכין וב"ה אומרים מוליכין זה אצל זה.
וב"ש שאוסרים מבואר בגמ' הטעם שחששו שמא יבא להמלך מלשחוט הבהמה ונמצא שטרח שלא לצורך. וב"ה לא חשו לזה. וכ' הר"ן שמותר אפי' דרך רה"ר ואע"ג דאפשר מאתמול אפילו הכי שרי משום דהוצאה באו"נ כתיקון או"נ עצמו היא ולא כמכשירין ותיקון או"נ עצמו אפילו אפשר לעשותו מעיו"ט שרי דלא מפלגינן בין אפשר ללא אפשר אלא במכשירין [לכאורה הוצאת הבהמה היא מלאכה באו"נ, אבל הוצאת הסכין הוא מכשירי אוכל נפש. ותירץ ידידי הרב איתן שליט"א שכל מלאכה שהתורה התירה משום או"נ כבישול לישה ואפיה מותר לעשות את אותה מלאכה כשהמטרה היא אכילה או שתיה והכל נכלל בהיתר מלאכת או"נ, ולכן כשמוציא סכין למטרת אכילה נחשב מלאכת או"נ כיון שהותרה מלאכת הוצאה באוכל ונחשבת מלאכת אוכל נפש כל הוצאה למטרת אכילה נחשב מלאכת או"נ. ולפי זה אמרתי לו שאם ילוש איזה חומר כדי לסנן איתו את היין, הכי נמי לישה זו תחשב מלאכת אוכל נפש. ונענע לי בראשו. ואני אמרתי לדחוק בדעת הר"ן שרק הוצאת הבהמה היא מלאכת או"נ כיון שנעשית המלאכה באוכל אבל הוצאת הסכין מותרת מדין מתוך וכמו שהותר להוציא איזה חפץ שאין בו צורך אכילה כלל רק יש בו צורך היום קצת, כגון סידור להתפלל בו, מדין מתוך, כ"ש כאן שהוצאת הסכין אומנם אינה מלאכת אוכל נפש אבל יש בה צורך היום להגיע לאוכל נפש, בודאי שיהא מותר להוציאה מדין מתוך. ולפי זה יהא אסור ללוש חמר כדי לסנן את היין ולא נאמר בזה מתוך שהותרה לישה לצורך אוכל נפש נתיר גם לצורך סינון היין, כיון שסינון היין בחמר הוא לא צורך השוה לכל נפש אלא רק למפונקים. ובאוכל נפש עצמו לא אומרים שצריך שיהא שוה לכל נפש, ואם נאמר שלישה שמטרתה תיקון האוכל נחשבת או"נ יהא מותר אף למפונקים. והראני רוה"כ שליט"א שבספר מנחת שלמה עמד בשאלה זו והאריך למעניתו בזה וסוף דבר נשאר בצ"ע.] .

ג. בהמות שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום הרי אלו מוכנות, ולוקחין מהן ושוחטין אותן ביום טוב. אבל הרועות והלנות חוץ לתחום, אם באו ביום טוב אין שוחטין אותן ביום טוב, מפני שהן מוקצין ואין דעת אנשי העיר עליהן. והני מילי בבהמות ישראל, אבל של נכרי לית בהו משום מוקצה, דאין האינו יהודי צריך הכן. אלא אם כן באו בשביל ישראל שאז אסור. לפיכך נכרי שהביא בהמה במקולין (פירוש מקום ששם שוחטים הבהמות) **אם ידוע שלנות חוץ לתחום אסורות, ואם ספק מותרות אפילו באו לצורך ישראל, שהמוקצה הולכים בספיקו להקל. ואם הביאם לצורך הנכרי או אפילו סתם, בעיר שרובה נכרים מותר, שכל המביא לצורך הרוב מביא**:

מותר להשקות בהמה מדברית אע"פ שהיא מוקצה והשקאה שקודם שחיטה אסור שהרי אסור לשחוט.

בגמ' ביצה מ. תנן אין משקין ושוחטין את המדבריות אבל משקין ושוחטין את הבייתיות. והקשתה הגמרא למה אסור להשקות המדבריות, ותרצה הגמ' שמדובר על השקאה שלפני השחיטה כדי שיהיה קל להפשיטה וזה אסור שהרי אסור לשחוט. אבל השקאה רגילה ודאי שאלו ואלו מותרות דאלו ואלו מזונותן עליך. כך פירש הר"ן [וכן השקאה לבהמה ביתית קודם שחיטה לצורך הפשטת העור מותר.] . וכתב הב"י להקשות שהרי המדבריות הם מוקצה ולכן אסורים בשחיטה, ואם כן יהא אסור להשקותן כלל, מדתנן (כג:) אין צדין דגים מן הביברים ביום טוב ואין נותנין לפניהם מזונות אלמא כל מידי דמוקצה אין נותנין לפניהם מזונות.

ותירץ לפי מה שפירש רש"י שם שהדגים אין מזונותם עליך שאוכלים שורשי עשבים וגדול אוכל את הקטן, כאן השקאת הבהמה מוטלת עליו להשקותה. וגם לפי מה שכתב רש"י בשבת קו: שלא נותנים מזונות לפני הדגים משום שלא התירו לטרוח על דבר שהוא מוקצה. צ"ל דוקא מוקצה כזה שנחשב שאין מזונותן עליך שאינו ניצוד לגמרי, אבל בדבר שהוא ניצוד ומצוי אצלך אפילו שהוא מוקצה נחשב מזונותם עליך, ומותר להשקותן.

ולפי מ"ש הרמב"ם שהטעם שאין נותנים מזונות לדגים ועופות משום שמא מתוך שמאכילם יבא לצודם, מותר להשקות את המדבריות אפילו שהם מוקצה כיון שסתם בהמה אינה מחוסרת צידה אפילו אם היא מדברית.

בהמה מדברית שרועה ולנה מחוץ לתחום היא מוקצה ולא שוחטים אותה.

תחום ולנות שם והן מוקצין שאין דעת אנשי העיר עליהם. ואפילו שדבר הבא מחוץ לת חום לא אסור משום מוקצה, כאן שרועות הרבה זמן מחוץ לעיר דומה לפירות העומדים לאוצר שהם מוקצה. כדאמרינן בביצה מ. ת"ר אלו הן מדבריות ואלו הן בייתיות מדבריות כל שיוצאות בפסח ורועות באפר ונכנסות ברביעה ראשונה. ואלו הם בייתיות כל שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום. רבי אומר אלו ואלו בייתות הן, אלא אלו הן מדבריות כל שיוצאות ורועות באפר ואין נכנסות לישוב לא בימות החמה ולא בימות הגשמים.

ופסקו הרי"ף והרמב"ם כת"ק שכל בהמה הרועה באפר היא מוקצה ביו"ט. וכתב הב"י כיון שהביא הרא"ש את דברי הרי"ף משמע שמסכים לפסוק כת"ק [ולכאורה צ"ע אם פוסק הרא"ש כדעת ת"ק שכל בהמה מדברית היא מוקצה ביו"ט, א"כ סובר הרא"ש לאסור מוקצה ביו"ט, ולקמן כתב הב"י שהרא"ש לא הכריע אם מוקצה אסור ביו"ט או לא. וי"ל שרק בבהמה מדברית יסכים הרא"ש שהיא מוקצת ביו"ט, כיון שיתכן שגם רבי שמעון מודה לאסור משום דהוי כגרוגרות וצימוקים דדחינהו בידים. ואף שכתב הב"י לקמן שלדעת הרא"ש המדבריות לדעת ר"ש אינם מוקצה וכדעת בה"ג, עכ"פ לדעת בעל העיטור לרבי שמעון הוי מוקצה כיון דדחינהו בידים, והוי כעין ספק ספקא להחמיר, ספק כמ"ד שהלכה כרבי יהודה ביו"ט לאסור את המוקצה, ואף את"ל הלכה כרבי שמעון גם ביו"ט שאין לו מוקצה, שמא מודה ר"ש שבהמה מדברית היא מוקצה. ולכן מחמיר הרא"ש לאסור המדבריות כת"ק.] .

וכתב המ"ב (ס"ק יד) שדוקא אם רועות כל הקיץ מחוץ לתחום עד חדש חשון, אז הם מוקצה אבל אם נכנסות לפרקים ללון בביתם, הם לא מוקצה [וגם בהמה ביתית של ישראל שידוע שלנה מחוץ לתחום כתב הב"י בסימן תקטו' בשם הרשב"א דהא דאמר דדבר שאין במינו במחובר והובאו מחוץ לתחום מותר למי שלא הובאו בשבילו הני מילי בפירות גוי אבל בפירות ישראל אסורין לכל דמוקצין הן דכל שהן חוץ לתחום הקצום הבעלים מדעתן דשל ישראל צריך הכן, אבל של גוי אין צריך הכן. וכך פסק הרמ"א שם בסוף הסימן.] .

עוד בגמ' שם יש שתי לשונות אם לרבי שמעון בהמה מדברית שאינה חוזרת לישוב כלל היא מוקצה איבעית אימא שמדבריות אינם מוקצה כיון שלא דחאם בידים. ואיבעית אימא מדבריות שאין נכנסות לישוב כלל כגרוגרות וצמוקין דמיין שמקצה אותם מאצלו בידים.

וכתב הטור שבעל העיטור פסק דאזלינן לחומרא כלישנא שהמדבריות הוי לרבי שמעון כגרוגרות וצימוקים.

אבל לדעת בה"ג שוחטים את המדבריות ואינם מוקצה כיון שמוקצה הוא מדרבנן וכיון דאיכא תרי לישני אזלינן בה לקולא ושרי לרבי שמעון. וכתב הטור שהרא"ש שכתב

דברי בה"ג לכאורה משמע שכך סובר, וכתב הב"י שאין להביא ראיה מכאן שפוסק הרא"ש שהלכה כר"ש ביו"ט שאין לו מוקצה, שהרי הרא"ש לא הכריע בזה, אם הלכה כרבי יהודה ביו"ט או הלכה כרבי שמעון. אלא רק סובר הרא"ש כדעת בה"ג שלדעת ר"ש אין מוקצה במדבריות, ונ"מ למי שסובר שהלכה כרבי שמעון ביו"ט מותר לשחוט את המדבריות.

וכתב הב"י שגם הסמ"ג כתב דברי בה"ג וכ"כ ג"כ רבינו ירוחם ולא כתבו סברת העיטור ויש לדקדק שהם סוברים כבה"ג שלדעת רבי שמעון המדבריות לא מוקצה. וכל זה נפקא מינא רק לסוברים שהלכה כר"ש גם ביו"ט ולא הוו המדבריות מוקצה, אבל לדידן שהלכה כרבי יהודה ביו"ט שיש לו מוקצה, אסור לשחוט את המדבריות כלל. וכ"כ הב"י ולענין הלכה כבר כתבתי בסימן תצ"ה דהלכה כמאן דאית ליה מוקצה ביום טוב.

גוי שהביא בהמה מחוץ לתחום מותרת למי שלא הובאה בשבילו, וגם לא הוי מוקצה שאין הכן לגוי, ובספק אם הביא מחוץ לתחום מותר גם למי שהובאה בשבילו.

ומבואר בסימן תקטו' שדבר שהובא מחוץ לתחום ע"י גוי אסור למי שהובא בשבילו שלא יהנה ממלאכה איסור שנעשתה בשבילו. ולכן ההיתר לשחוט בהמה ששהתה בבין השמשות מחוץ לתחום אפילו שאינה מדברית וכן המתירים לשחוט בהמה מדברית, הוא רק באופן שערבו לאותו צד, או שהבהמה באה מאליה מחוץ לתחום, או שהובאה לאדם מסוים ומשתמש בה אדם אחר, דהבא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר, אבל לאותו שהובאו בשבילו אסור.

וכתב הר"ן שבהמה מדברית של גוי ואפילו לנות כל השנה מחוץ לבית לא אסורה משום מוקצה כדאמרינן בירושלמי (שבת פ"א ה"ז, ביצה פ"ג ה"ב) דאין הגוי צריך הכן. לכן אם הביא הגוי בהמה מדברית שלו בשבילו או בשביל ישראל אחר מותר לשחוט ולאכול בהמה זו, שהרי אין כאן מוקצה, ואין כאן איסור הנאה ממלאכה שעשה הגוי שהרי לא הביא בשביל הישראל הנהנה מהבהמה.

כתב הב"י וזה לשון ארחות חיים (הל' יום טוב אות כט) כתב הרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ה סי' ב) כבר ביארנו (שם ס"א) שהמוקצה מדברי סופרים והולכין בספיקו להקל לפיכך גוי שהביא בהמה במקולין אפילו באו לצורך ישראל אם ידוע שלנות חוץ לתחום אסורות ואם ספק מותרות ואם הביאום לצורך הגוים או אפילו סתם בעיר שרובה גוים מותר שכל המביא לצורך הרוב מביא [ומדברי הרשב"א אלו מבואר שאם הביא הגוי בהמה מחוץ לתחום לצורך ישראל אסור לו להינות ממנה כיון שהגוי עשה עבורו איסור תחומין לכן אסור לו להינות ממעשה זה, וכיון שלא יכול להינות ממנה היא

גם מוקצה, אבל אם ספק הביאה מחוץ לתחום, לא אסרו להינות מספק איסור תחומין ומותר להינות ממנה, ואף שיש כאן ספק איסור מוקצה שהרי על הצד שבאה מחוץ לתחום היא מוקצה, או שספק הביא הגוי בהמה של ישראל ששהתה מחוץ לתחום והבאנו בשם הרשב"א לעיל שאסורה משום מוקצה, עכ"פ גם במוקצה אמרינן שספקו להקל. ורק במוקצה של מחוסר צידה או מחובר אזלינן בספיקו להחמיר והטעם כתב הרשב"א שם באות א' כיון שיש בהם חשש שיבא לאיסור תורה בצידה או תלישה. ואם הביאה הגוי מחוץ לתחום לצורך גויים או הביאה סתם בעיר שרובה גויים מותרת. והמ"ב כתב שהרשב"א קורא לאיסור תחומין גם כן מוקצה, ויש לדחוק שכוונתו כנ"ל שמחמת איסור תחומין נובע ממילא גם דין מוקצה ואזלינן בספקו להקל.] .

ד. בהמות הידועות ללון חוץ לתחום ונמצאו בעיר ביום שני, אני אומר שמא מבערב הכניסן וחוץ לחומה לנו ומותרות. וכל שכן השחוטות בבוקר שחזקה מבערב הכניסן לתוך התחום:

בהמות הידועות שלנות חוץ לתחום, ונמצאו בעיר ביום טוב מותרות.

עוד כתב האורחות חיים בשם הרשב"א שם בהמות הידועות ללון חוץ לתחום ונמצאו בעיר ביום טוב שני אני אומר שמא מבערב הכניסן וחוץ לחומה לנו ומותרות. וכל שכן השחוטין בבוקר שחזקה מבערב הכניסום לתוך התחום ולא ראיתי לאחד מרבותי שחששו לזה עכ"ל.

וכתב המ"ב (ס"ק כו) מה שכתב יו"ט שני הוא ט"ס וצ"ל יו"ט. וכן הוא באורחות חיים וברשב"א שלנו. והוא הדין הנאמר למעלה שרק אם ידוע לנו בברור שלנו הבהמות חוץ לתחום אז אסורות אבל בלא ידוע לנו אפילו שלא ראינו אותם בעיר רק ביו"ט עצמו, יש לומר שהגוי הכניס אותם לתוך התחום מערב יו"ט, וביו"ט הכניסם לעיר, ומספק הם מותרות. וכתב המ"א שדוקא אם הגוי גר בעיר ויש בהמות מצויות בעיר וכנזכר בסימן תקטו סעי' ז'.

ה. עגל שנולד ביום טוב מותר לשחטו אם האם עומדת לאכילה, והוא דקים ליה בגויה שכלו לו חדשיו. הגה: ובעינן גם כן שהפריס על גבי קרקע (טור והרא"ש). דחיישינן שמא יראה בו ריעותא באיברים הפנימיים ונמצא שחט ביום טוב שלא לצורך כן נראה לי מדברי הרא"ש והטור. ואם היו שבת ויום טוב סמוכים זה לזה נולד בזה מותר בזה:

עגל שנולד ביו"ט מותר לשוחטו אם האם עומדת לאכילה.

בברייתא ביצה ו: עגל שנולד ביום טוב מותר הואיל ומוכן אגב אמו.

וכתב הרא"ש (סי' ז) דוקא בהמה העומדת לאכילה דאי בבהמה העומדת לגדל ולדות אסור למאן דאית ליה מוקצה.
וכתב הרב המגיד בפרק ב' (ה"א) שכל שאמו אינה עומדת לחרישה או לחליבה הוי מוכן אגב אמו, ואף על פי שהיא טרפה לפי שהטרפה עומדת היא לכלבים והכי איתא בהדיא בגמרא.
וכתב המ"ב (ס"ק כח) שהטרפה לא נחשבת למוקצה כיון שעומדת לאכילת כלבים וא"כ העגל שנולד ממנה הוא מוכן אגב אימו ואינו מוקצה. עוד כתב שעגל שנולד, לא נחשב מוקצה של נולד, כיון שלא נתחדש כלום בלידתו ולא נשתנה גופו כלל. עוד כתב שגם אם האם לא עומדת לאכילה לדעת הרמ"א שמתיר מוקצה ביו"ט מותר לשוחטו.
עגל שנולד בשבת מותר ביו"ט ולא נאסר משום הכנה.
כתב הטור ואם נולד בשבת כתב ה"ר אפרים שאסור ביום טוב שלאחריו משום הכנה. ובעל העיטור כתב שמותר, וכ"כ הרא"ש דלא שייך הכנה בלידת העגל.
וכך כתב הרא"ש שם ולא שייך הכא טעמא דהכנה [פירוש שלכאורה יש לאסור בעגל כמו בביצה שנולדה ביו"ט שאסורה מדרבנן גזירה אטו ביצה שנולדה ביו"ט שאחר השבת, שאז אסורה מהתורה משום הכנה דרבה. ואע"פ שכשנולדה בשבת כבר נגמרה והוכנה במעי אמה מאתמול שהוא חול, עכ"פ עצם לידת הביצה לאויר העולם בשבת גם נחשבת להכנה. וא"כ לכאורה גם עצם לידת העגל יחשב להכנה ונאסור עגל שנולד בשבת לשוחטו ביו"ט, וכן נגזור בעגל שנולד ביו"ט אטו נולד ביו"ט שאחר השבת. ועל זה מתרץ הרא"ש.] , שדוקא לידת ביצה חשיב הכנה משום דעל ידי לידה הוכנה לגדל אפרוח דאילו נמצאת במעי אמה אינה מגדלת אפרוח. וגם טובה יותר לאכול, אבל ולד הוא טוב לאכילה וראוי לכל דבר אם נשחטה אמו ונמצא במעי אמו כמו אחר הלידה.
וגם הרב המגיד בפרק ב' (שם) הסכים ג"כ לדברי המתירים כשנולד בשבת לשחטו ביום טוב שלאחריו ואפילו ביומו מותר לחולה [ולא צריך לקחת עגל אחר שלא נולד היום שאין איסור הכנה בעגל שנולד בשבת או ביו"ט.] , ולזה הסכים הרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ה סי' ד) ז"ל ע"כ.
היתר שחיטת עגל ביום הוולדו הוא דוקא אם ידוע שכלו לו חדשיו, ואם לא אסור לשחוט עד יום השמיני, וגם צריך שיפריס ע"ג הקרקע.
עוד כתב הרא"ש שם והא דמותר לאכלו ביום הלידה היינו היכא דקים ליה דכלו חדשיו אבל אי לא קים ליה דכלו חדשיו אסור עד ליל שמיני כדאיתא בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת קלו.) וגם צריך שיפריס על גבי קרקע שיצא מספק ריסוק אברים כדאיתא בחולין

נא: עכ"ל. והקשה הב"י שהרי בגמ' חולין שם אמר רב נחמן בית הרחם אין בו משום ריסוק אברים. וכן נראה מדברי כל הפוסקים. והרא"ש בעצמו כתב שם (פ"ג סי' לה) דברי רב נחמן סתם ולא הצריך שיפריס על גבי קרקע. וגם הטור ביורה דעה סימן נ"ח כתב עובר שנולד אף על פי שבית הרחם הוא מקום צר אין חוששין לו לריסוק אברים אפילו אם רואים בו ריעותא שאינו יכול לעמוד ומותר לשחטו מיד אם ידוע שכלו לו חדשיו עכ"ל ולא הזכיר שצריך שיפריס על גבי קרקע. וכבר תמה רבינו ירוחם כן על דברי הרא"ש והעלה שבודאי טעות סופר יש בדבריו במסכת יום טוב כי אין צריך שיפריס: והרב מהר"י בן חביב ז"ל תירץ שלדעת הרא"ש עגל שרוצה לשוחטו ביומו, לכתחילה צריך להמתין מעת לעת, או הפריס ע"ג קרקע, לחוש לצאת ידי כולם שבזה יצא מכלל ריסוק אברים, ובדיעבד אם שחט אותו לא נאסור אכילתו, כרב נחמן שאין בבית הרחם משום ריסוק אברים [וקצת קשה שמלשון הרא"ש משמע שצריך שיפריס ע"ג קרקע גם אם שוחטו ביום השמיני, ומשמע שלא מספיק המתנה מעת לעת אלא צריך גם שיפריס ע"ג קרקע.] .

עוד כתב הב"י וראיתי מי שכתב דכיון שהמפרשים חלקו בההיא דרב נחמן אם היא דוקא בשאינה מקשה או גם במקשה לילד אפשר לדחוק ולומר שמה שכתב הרא"ש ורבינו בדיני יום טוב הוא במקשה לילד ומה שכתב בדיני מאכלות אסורות הוא בשאינה מקשה לילד.

ובד"מ תירץ לחלק שביו"ט אם ימצא טרפה נמצא ששחט שלא לצורך לכן צריך שיפריס, ואפילו כלו לו חדשיו, אבל ביום חול לא צריך שיפריס שגם אם ימצא טרפה לא עשה איסור. ומה שמותר לשחוט עוף שנדרס אחר מעת לעת אע"פ שצריך בדיקה אחר השחיטה, כמבואר בסעי' ח', תירץ הד"מ שם שבעוף יש חזקת כשרות לכן אע"פ שצריך בדיקה אחר השחיטה מותר, וכ"פ בהגה [ולכאורה יש לישב בפשיטות שמה שכתב הרא"ש שלא חיישינן לריסוק אברים זה דוקא בשכלו לו חדשיו ומותר לשוחטו בו ביום בלא שיפריס, ומה שכתב שצריך שיפריס הוא בלא כלו לו חדשיו ואפילו שהמתין שבעה ימים לא יצא מחשש ריסוק עד שיפריס. שו"ר שכ"כ הפרישה בשם רש"ל.] .

וכתב המ"ב (ס"ק לב) שהיום לא בקאים בכלו לו חדשיו כנזכר ביו"ד סימן יג' לכן צריך להמתין עד שיעברו שבעה ימים, ושוחט ביום השמיני, שמא נפל הוא. ואם חל יום השמיני ביו"ט אסור לשחוט כיון שבבין השמשות היה מוקצה אמרינן מיגו דאיתקצאי בין השמשות איתקצאי לכולי יומא, ואפילו ביו"ט שני אסור [ולא נחשב מיגו דאיתקצאי מחמת יום שעבר שהרי בביה"ש לא ברור הדבר שיחיה.] . ולדעת הישעות יעקב מותר כיון שרוב הולדות אינם נפלים ובודאי יגיע לכלל היתר לא נחשב מוקצה.

ו. בהמה מסוכנת שירא שמא תמות והוא אכל כבר ואין צריך לה אסור לשחטה אלא אם כן יש שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית צלי מבעוד יום (**ואפילו אין שהות לנתחה ולבדקה תחלה**) (**טור**). **וכשיש שהות ביום ושחטה אינו נוטל עורה אלא אם כן שייר ממנו אבר אחד ומביאו עמו. הגה: ויש אומרים דאין להפשיטה כלל אלא אם כן שחטה לצורך יום טוב וכך ראוי להורות** (**הגהות אלפסי פרק אין צדין**):

מותר לשחוט בהמה מסוכנת אפילו אחר שאכל, כל שיכול לאכול ממנה כזית.

במשנה ביצה כה. בהמה מסוכנת לא ישחוט אלא אם כן יודע שהוא יכול לאכול ממנה כזית צלי מבעוד יום, רבי עקיבא אומר אף כזית חי מבית טביחתה.

כתב הב"י לכאורה משמע מהרא"ש והרמב"ם שצריך לאכול כזית בפועל, אבל המ"מ פירש כל שיש שהות ביום כדי לאכול אף על פי שאינו אוכל מותר דמשום הפסד התירו לו בכך. וכן כתב הר"ן. וכן כתב רבינו ירוחם שרק למ"ד שלא סובר שאומרים הואיל צריך שיגמור בדעתו לאכול כזית, אבל למי שסובר הואיל, לא צריך שיגמור בדעתו לאכול. וכתב הב"י שכן משמע כרבינו ירוחם בגמ' פסחים מו: וכיון שהרי"ף והרא"ש פסקו שם כמאן דאית ליה הואיל וגם הרמב"ם פסק כן בפרק א' מהלכות יום טוב הט"ו. אפילו גמר בלבו אינו צריך אלא כיון שיש שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית צלי מבעוד יום שרי.

וביאר במ"ב (ס"ק לד) כיון שמהתורה מותר לשחוט אפילו שלא אוכל ממנה ביו"ט מטעם הואיל ומקלעי ליה אורחים, ורק חכמים אסרו כל שאין לו בה צורך יו"ט, כאן במקום הפסד לא אסרו.

והתירו לאכול כזית צלי מהמסוכנת כשאין שהות אפילו בלא בדיקה, משום הפסד ממונו, כ"כ הרא"ש ורבינו ירוחם. וכתב המ"ב כיון שמן הדין לא צריך בדיקת הראה אלא שהחמירו לבדוק, כאן משום הפסד ממונו אין צריך להחמיר בזה. ויש אחרונים שחולקים וסוברים שצריך שהות לבודקה, ובספר ישועות יעקב חילק שבגדיים וטלאים שלא שכיח סירכא לא צריך שהות לבדוק, אבל בבהמה גסה ששכיח סירכא צריך שהות כדי להפשיט ולבדוק [ונראה שאף שמן הדין התירו לו לאכול משום הפסד ממונו, עדיף שלא יאכל עד שיבדקנה במוצאי יו"ט, שהרי לא חייב לאכול ממנה בפועל. והראני הרב חיים ביטון שליט"א שמרן ביו"ד סימן לט סעי' א כתב שאף שסתם בהמה לא צריכה בדיקה אבל בדיקת הראה צריך והפורץ גדר ישכנו נחש. וכתב הש"ך שצריך לבדוק מדרבנן. וכ"ש כאן שהבהמה מסוכנת, ובמסוכנת אפילו אחר בדיקה כתב מרן ביו"ד סימן יז סעי' ג שגדולי החכמים לא היו אוכלים ממנה, והמחמיר הרי זה משובח.] .

וכתב הר"ן בשם הרשב"א שכשוחט את המסוכנת והפשיט את עורה לא התירו לטלטל את עורה, שלא התירו לטלטל את העור אלא בשוחט מדעתו ביום טוב שהתירו סופה משום תחלתה כדי שלא ימנע משמחת יום טוב, אבל בשוחט את המסוכנת לא [היינו כשהיא בריאה שוחט אותה מדעתו ומרצונו ואם לא נתיר לו את העור לא ישחט, אבל כששוחט את המסוכנת שוחט אותו שלא מרצונו אלא כדי להציל את כספו, לא ימנע מלשחוט אפילו שיפסיד את העור.] . ושכן מוכח בירושלמי שכתב המביא את הבהמה אברים מהשדה צריך לשייר ממנה אבר אחד עם העור ומביא העור עמו.

וכתב המ"ב (ס"ק מ) שמשמע ממרן שמותר להפשיט העור כיון שמהתורה אמרינן הואיל שאם יבואו לו אורחים ההפשטה היא לצורך, ורק חכמים אסרו, ומשום הפסד ממון הקלו. וזה דוקא אם יסריח הבשר אם לא יפשיט.

אבל הרמ"א אסר ההפשטה שאין לו בה צורך יו"ט. וכתב המ"ב שלדעת הרמ"א אסור גם למרוט נוצות העוף המסוכן אם לא אוכלו ביו"ט. וכתב שכמה אחרונים סוברים כדעת מרן שמותר להפשיט העור, ואם מפשיט בשינוי ע"י קוץ או קנה שהוא אסור רק מדרבנן אין להחמיר בזה.

וכתב בביאו"ה שגם לדעת הרמ"א שאוסר להפשיט, היינו להפשיט כל הבהמה אבל להפשיט מעט כדי לבדוק הראה מותר אם יש פנאי כדי שיבדוק ויבאו אורחים ויאכלו מהבשר.

עוד כתב בביאו"ה גם כשמפשיט בהמה לא מסוכנת שצריך לאכול ממנה מעט שמותר להפשיט את כולה מטעם שלא יבא להמנע משמחת יו"ט, זה רק באופן שאין איסור תורה באופן ששייך לומר הואיל, אבל אם השעה מאוחרת וגם אם יבואו אורחים לא יספיק לצלות את כל בשר הבהמה שהופשט, לא יהיה מותר להפשיט אלא רק חלק מהבהמה ששייך שיבואו אורחים ויאכלוהו.

ז. אם שחט בהמה בשדה לא יביאנה במוט או במוטה כדרך שעושה בחול אלא יביאנה בידו איברים איברים:

השוחט בהמה בשדה לא יביאנה במוט בשניים דמחזי כעובדין דחול, אלא מביאה אברים אברים. במשנה ביצה כה. ואם שחטה בשדה לא יביאנה לעיר במוט ובמוטה אבל מביאה בידו אברים אברים. ופירש רש"י לא יביאנה בשני בני אדם משום דאוושא מילתא ומזלזל ביום טוב.

וכתב הר"ן אע"פ שמרבה בהילוך עדיף מאשר עובדא דחול. עוד כתב שיש אומרים שזה דוקא מסוכנת שיש לה קול שלא מביאה לצורך אכילה אבל בבריאה מותר ע"י שינוי אם

אפשר, וי"א שלא אמרו רק במסוכנת, אלא הוא הדין לבריאה וכן דעת הרמב"ם בפרק ה' (ה"ה) וכתב שם הרב המגיד בשם הרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ב סי' ב) שכזה ראוי להורות.

וכתב המ"ב (ס"ק מד) שלדעת הפמ"ג לדעת הר"ן לפי הי"א השני לא יועיל להביא במוט בשניים ע"י שינוי. ובשעה"צ כתב שלכ"ע יהא מותר בשינוי, והמחלוקת בינהם בבריאה אם חייב לשנות, או רק טוב לשנות אם אפשר, שלישנא קמא לא חייב, ולישנא בתרא חייב. ולכן כתב המ"ב (ס"ק מה) שאם אי אפשר לו להביאה אברים כגון שממהר להביא לאורחים מותר לו להביאה ע"י מוט בלא שינוי.

ח. עוף שנדרס ברגלים ויש לחוש שנתרסקו איבריו ולכן צריך שהייה מעת לעת ובדיקה אחר שחיטה מותר לשחטו ביום טוב ולא חיישינן שמא ימצא טריפה אף על גב דאתיליד ביה ריעותא:

עוף שנדרס שצריך שהייה מעת לעת ובדיקה אחר שחיטה, מותר לשוחטו ביו"ט.

בביצה לד. עוף שנדרס ברגלים ויש לחוש שנתרסקו אבריו ולכן צריך שהייה מעת לעת שיצא מחשש ריסוק אברים, ובדיקה אחר שחיטה שיצא מחשש טרפה, והוא בעיא דלא איפשטא אם יכול לשוחטו אחר מעת לעת ביום טוב, משום חשש איסור מלאכה ביום טוב שמא ימצא טרפה ונמצא ששחט שלא לצורך, או לא מחזיקינן ריעותא ומותר לשוחטו ביום טוב.

ופסק הרא"ש (סי' טו) לקולא וכן פסק הרמב"ם בפרק ב' (ה"ד) וכתב הרב המגיד שכן הוכיח הרשב"א (עבה"ק שם) אבל הר"ן (יט. ד"ה גרסינן) כתב דנקטינן בה לחומרא דהוה ליה ספק דאורייתא ולא דמי לשאר בהמות דאע"ג דמחמירינן אנפשין ובדקינן מיהו סמכינן ארובא ורוב בהמות אינן טרפות, וכ"כ הכל בו (סי' נח יט:) בשם בעל ההשלמה (שם בביצה).

וכתב הב"י ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם והרשב"א [והרא"ש] ז"ל להקל:

כתוב בהגהות אשיר"י בפרק המביא כדי יין (סי' טו) בשם אור זרוע (ח"ב הל' יום טוב סי' שסד) דמקום שהטרפות מצויות כמו הכשרות אסור לשחוט בהמה ביום טוב. ע"כ. וכתב הב"י זה כדעת מי שפוסק בהאי בעיא לחומרא, דאילו לדעת מי שפוסק בה לקולא, פשיטא שמותר לשחוט ביו"ט ולבדוק, שלא חמור מה שהטרפות מצויות יותר מהדין שלנו שנולד ריעותא בגוף העוף עצמו, ואנו מקילים לשחוט ביו"ט.

וכתב המ"ב, (ס"ק מט) הטעם להתיר כשהטרפות מצויות כמו הכשרות, שמעמידים אותה בחזקת היתר, שרוב בהמות שבעולם כשרות הן. ושהאחרונים הכריעו שאם

המחצה טרפות מצד הדין יש להחמיר שלא לשחוט ביו"ט, אבל אם רק מחומרות האחרונים מותר לשחוט ביו"ט. והמנהג שלא לשחוט שום בהמה שמא תמצא טרפה, אלא אם כן לצורך, או במסוכנת מחמת הפסד ממון, אבל עוף נוהגים לשחוט ביו"ט.
והרמ"א ביורה דעה סימן נ"ח סעיף ו' כתב, שהיות והיום אנחנו לא בקיאים בבדיקה, אין להתיר אחר מעת לעת רק אם הלכה ד' אמות הילוך יפה.

ט. בכור בזמן הזה שאינו יכול לשחטו בלא מום, אין חכם יכול לראותו ביום טוב אם יש בו מום, ואפילו אם עבר וראהו ומצא שיש בו מום אינו יכול לשחטו. אבל אם נולד במומו ועבר וראהו נשחט על פיו. ואם ראה המום מערב יום טוב, וראה שהוא מום שראוי לישחט עליו יכול לחקור עליו ביום טוב אם נפל בו המום מאליו ומתירו. הגה: ואם נפל בכור לבור אסור להעלותו דהא אינו ראוי לשחטו אלא עושה לו פרנסה במקומו (רמב"ם פרק ב'):

אין רואים מומים ביו"ט, ואם ראהו בעיו"ט יכול לשאול ביו"ט איך נפל בו המום ולהתירו.

בביצה כו. נתבאר שנחלקו במשנה רבי יהודה ורבי שמעון אם רואין מומין ביום טוב רבי יהודה סבר רואין ורבי שמעון סבר אין רואין.
וכתבו הרי"ף (יד.) והרא"ש (סי' ו) דקיימא לן כרבי שמעון.
עוד בגמ' רבי אמי ראה מאתמול וביום טוב שאל היכי הוה עובדא. אם נעשה בגרמא שמום שנעשה אפילו בגרמא אסור דתניא מום לא יהיה בו (ויקרא כב כא) אין לי אלא שלא יהיה בו מום מנין שלא יגרום לו על ידי דבר אחר וכו' תלמוד לומר כל מום.
והטעם שלא רואים מומים ביו"ט. כתב הר"ן בי"ט דהוה ליה מתקן או כדן את הדין. ורק הראייה בתחילה נחשבת כמתקן או דן את הדין, אבל כשמתיר החכם אחר שראהו מערב יום טוב כיון דהיתרו הוי מחמת ראייתו, והראייה מאתמול היתה אין כאן תיקון כלל, ולכן רבי אמי ראה מעיו"ט ושאל ביו"ט.
וכתב המ"ב (ס"ק נ) שמותר לחכם להורות באיזה ספק ולא נחשב כמתקן שאינו אלא מברר הספק. אבל בבכור אסור לחכם להורות כיון שאינו מברר הספק שאפילו יש בו מום גמור אינו ניתר רק ע"י הוראת החכם או ג' הדיוטות לכן נחשב כמתקן.
והרמב"ם בפרק ב' (שם) כתב הטעם שאין רואים מומין שהוא מפני מומין שנולדו ביום טוב שאין שוחטין עליהם מדין מוקצה שהרי לא היתה דעתו עליהם מערב יום טוב. ומפני כך אסרו אף בנולדו מערב יום טוב כל שלא ראה אותם חכם מבערב.
עוד כתב הרב המגיד שיש נותנין טעם אחר לאסור ראיית מומין יש מי שאומר מפני שיבוא לטלטל לפעמים מה שאינו ראוי לו כלומר שאם ימצא שאין המום מום נמצא

שאין הבהמה ראויה ואי אפשר שלא יטלטלנה ויש מי שכתב משום דמיחזי כמתקן ע"כ וגבי בכור שנולד ומומו עמו כתב (שם ה"ד) הטעם שזה מוכן לפי שלא היתה לו חזקת איסור מעולם ועוד שהיה מוכן אגב אמו ולכתחלה אין מבקרין אותו משום נולד מערב יום טוב וכולה חדא גזירה היא כך יש לומר לפי טעם רבינו עכ"ל:

וכתב בביאו"ה בשם הט"ז שלטעם שאסור לראות מומים שלא ראה אותם החכם מערב יו"ט משום מוקצה. א"כ גם בתבשיל שנתערב בו איסור מעיו"ט ונאסר, כיון שבבין השמשות הוא מוקצה לכן אם שוב נתערב בהיתר לא יכול החכם לשער ולהורות להתירו. ודחה הביה"ל דבריו שתבשיל שנתערב בו איסור הוא לא מוקצה שהרי ראוי הוא לכלבים.

עבר וראהו החכם ביו"ט שיש בו מום והתירו, כיון שנתקצה בבין השמשות הוי מוקצה. ואם נולד עם מום ביו"ט ועבר וראהו החכם והתירו מותר לשוחטו, שאין מוקצה לחצי שבת.

וכתב הב"י אסיקנא בגמרא שם דהא דאמר רבי שמעון במשנה כל שאין מומו ניכר מערב יום טוב אין זה מן המוכן. היינו לומר דאפילו היה בו מום מערב יום טוב כיון שלא הראהו לחכם מערב יום טוב אין זה מן המוכן ואפילו עבר וראהו ביום טוב אסור לשחטו ביום טוב משום מוקצה. והרב המגיד בפרק ב' (ה"ג) כתב לא נתבאר בדברי רבינו אם עבר וביקרו זה שנולד בו מום מבערב מה דינו ונחלקו המפרשים בזה יש מתירין לשחטו ויש אוסרין.

ופסק מרן לאסור. וכתב המ"ב (ס"ק נב) הטעם כיון שהסיח דעתו ממנו שהרי לא חשב שיראו אותו באיסור ביו"ט ויתירוהו לו, וגם המתירים מוקצה ביו"ט כר"ש יודו בהסח הדעת כזה לאסור. ואסיקנא נמי דהיכא דנולד ביום טוב ומומו עמו אם עבר וביקרו מבוקר אבל לכתחלה אסור לבקרו, וכן כתב הרא"ש ז"ל.

וכתב הב"י הטעם שלא הוי מוקצה כיוון דקי"ל דאין מוקצה לחצי שבת כמו שנתבאר בסימן ש"י. וכן כאן בבין השמשות היה העגל מוכן אגב אימו שהרי אם ישחט את האם והוא בתוכה מותר לאוכלו, וכשנולד ביו"ט הוא נדחה ונעשה מוקצה, וכשרואהו החכם שוב נראה ואינו מוקצה. בזה אמרינן אין מוקצה לחצי שבת, לכן אם עבר וראהו שוחטין אותו ביום טוב.

וכתב בביה"ל שבמקרה ונולד ביו"ט כשהוא תם ואח"כ נפל בו מום וראהו חכם והתירו, בזה אמרינן יש מוקצה לחצי שבת ואסור, כיון שכשנדחה נדחה דיחוי גמור שהרי נולד בלי מום, אע"פ שחזר ונראה אסור, ולא דומה לגרוגרות שנדחו או נולד עם מום שלא

נדחו כ"כ שקרוב להעלות על לב שיהיו ראויים. כ"כ המאירי. ודלא כהפר"ח שהתיר גם בזה מטעם שאין מוקצה לחצי שבת. והחמד משה והפרי מגדים שנסתפקו בזה.
עוד כתב הביה"ל בשם הפרי מגדים שאם נולד ביו"ט אי אפשר לשוחטו שהרי אנו לא בקיאין היום בכלו לו חדשיו, ונזכר לעיל שבלא כלו חדשיו צריך להמתין עד היום השמיני.

בכור שנפל לבור עושה לו פרנסה במקומו.

כתב הב"י כתב הרמב"ם בפרק ב' מהלכות יום טוב (שם) בכור שנפל לבור עושה לו פרנסה במקומו שהרי אינו יכול להעלותו מפני שאינו ראוי לשחיטה ביום טוב. וכתב הרב המגיד מפורש בפרק אין צדין (כו.) דלדידן דקיימא לן כמאן דאמר אין רואין מומין, אפילו נפל לבור לא ירד מומחה לבור לראות אם יש בו מום כדי להעלותו, אלא עושה לו פרנסה במקומו.
וכ"פ הרמ"א. וכתב המ"ב (ס"ק נו) ואע"ג דפסק מרן בסימן תצ"ז ס"ב דכל דבר שהוא מוקצה אסור ליתן לו מזונות הכא התירו שלא ימות.

י. אותו ואת בנו שנפלו לבור מעלה את הראשון על מנת לשחטו ואינו שוחטו, וחוזר ומערים ומעלה את השני, רצה זה שוחט רצה זה שוחט:

אותו ואת בנו שנפלו לבור מעלה את הראשון על מנת לשחטו ואינו שוחטו, וחוזר ומערים ומעלה את השני, רצה זה שוחט רצה זה שוחט.

תניא בביצה לז. אותו ואת בנו שנפלו לבור רבי אליעזר אומר מעלה את הראשון על מנת לשוחטו ושוחטו, והשני עושה לו פרנסה במקומו כדי שלא ימות. רבי יהושע אומר מעלה את הראשון על מנת לשחטו ואינו שוחטו, וחוזר ומערים ומעלה את השני, רצה זה שוחט רצה זה שוחט.
ופסק הרמב"ם בפרק ב' מהלכות יום טוב (ה"ד) כרבי יהושע וכתב דמשום צער בעלי חיים התירו להערים. וכתב הרב המגיד בירושלמי (ביצה פ"ג ה"ד, פסחים פ"ג ה"ג) נראה דאפילו אינו שוחט אחד מהם. אבל הטור הביא הברייתא כפשטה בגמרא שלנו. וכ"כ הרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ב סי' ב) שראוי להחמיר ולשחוט אחד מהם, כדי שלא תהיה ניכרת ההערמה.
כתב המ"ב (ס"ק נז) העלאת בהמה מהבור היא טרחה שאינה אסורה ביו"ט, שהרי יכול לשחוט ביו"ט כמה שרוצה, אבל אותו ואת בנו שיכול לשחוט רק אחד מהם אסור להעלות שניהם משום טרחה שלא לצורך, והתירו משום צער בעלי חיים להעלות

בהערמה כאילו רוצה לאכול. ומפשטות דברי מרן שכתב רצה זה שוחט רצה זה שוחט משמע שחייב לשחוט אחד מהם.

יא. בהמה חציה של נכרי וחציה של ישראל יכולים לשחטה ביום טוב ואפילו יש להם שתים יכול לשחוט שתיהן:

בהמה חציה של גוי וחציה של ישראל יכולין לשחטה ביום טוב.

בביצה כא. אמר רב חסדא בהמה חציה של גוי וחציה של ישראל מותר לשחטה ביום טוב משום דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. עיסה חציה של גוי וחציה של ישראל אסור לאפותה ביום טוב דהא אפשר למיפלגה בלישה.

וכתב הרא"ש אפילו הם שותפים בשתי בהמות מותר לשחוט שניהם ולא צריכים לחלק קודם שחיטה, שכל אחד יקח בהמה אחת ונמצא שהישראל שוחט רק בשבילו, כיון שאי אפשר לחלק לפי שאינן שוות. וכ"כ הכל בו שאם יש להם שתי בהמות אם אינן שוות בדמיהן שיאמר לו הגוי טול איזו מהן שתרצה, שוחט שניהם. וכתב הב"י משמע מדבריו שאם הן שוות בדמיהן והישראל צריך כל הבשר השייך לו חולקים אותם מחיים והישראל ישחט רק אחת שלו.

והמ"ב (ס"ק סא) כתב שגם אם שניהם שוות לא צריך לחלק אותם מחיים שאפשר שאין הבשר של בהמה זו שמן ומוטעם כבשר בהמה אחרת [אבל מהב"י משמע שאם הם שוות חולקים.] . ולכ"ע אם רוצה לתת לגוי את החלק האחורי כדי שלא יטרח בניקור החלב, מותר לשחוט שניהם אפילו שניהם שוות.

יב. השוחט בהמה ביום טוב אינו רשאי לתלוש הצמר לעשות מקום לסכין אלא מפנהו (בידו, בית יוסף) ומושכו אילך ואילך ואם נתלש נתלש:

קודם השחיטה לא יתלוש בידים השער שבצוואר, אלא מפנהו ומושכו הילך והילך.

בגמ' בכורות כד: הסתפקה הגמ' אם אסור לתלוש את השיער שבצוואר הבהמה קודם שחיטה, משום איסור גוזז שתולש היינו גוזז, וממילא יהא אסור לתלוש בידים בין בבכור שאסור בגיזה ובין ביו"ט, ורק לפנות הילך והילך יהא מותר, ואפילו שאפשר שיתלש, משום דהוי דבר שאינו מתכוין ומותר. או שתולש בעלמא לאו היינו גוזז, ובבכור שאסור רק בגיזה יהא מותר לתלוש קודם שחיטה, אבל ביו"ט תאסר התלישה משום עוקר דבר מגידולו.

ולפי שני צדדים אלו אסור לתלוש בידים ביו"ט השער קודם השחיטה, ורק לפנות השער לצדדים ואפילו שיתלש השער לא אכפת לן הוי דבר שאינו מתכוין ומותר. וכן דעת

התוס' והרא"ש. ואף שהוא רק איסור דרבנן שהרי אין דרך לתלוש השער ביד, בכל אופן לא התירו לצורך השחיטה.

וכתב הב"י שלדעת הרמב"ם מסקנת הגמ' שתולש צמר מהבהמה בידים לא הוי אלא גוזז ועוקר דבר מגידולו כלאחר יד, כיון שאין דרך לתלוש הצמר ביד, וכיון שאסור רק מדרבנן התירו רבנן משום שמחת יו"ט. אבל תלישת הנוצות מהעוף מבואר בגמ' שם, שכן הדרך בעלמא לתלוש ביד, לכן הוי איסור דאוריתא משום גוזז ויהא אסור לתלוש הנוצות קודם שחיטת העוף. שכך פסק הרמב"ם להתיר תלישת הצמר מהבהמה קודם שחיטה, אבל למרוט הנוצות מהעוף אסר. וגם בתלישת הצמר מהבהמה כתב שלא יזיזנו ממקומו אלא ישאר הצמר מסובך שם בשאר צמר הצוואר.

ופסק מרן כדעת התוספות והרא"ש שלא יתלוש בידים השער קודם שחיטה אלא מפנהו ומושכו הילך והילך ואם נתלש נתלש.

וכתב הב"י ממה שאומרת הגמ' שם כה. גבי בכור לא שנו אלא ביד אבל בכלי אסור, נראה דהוא הדין ביום טוב דבכלי אסור. וכתב המ"ב (ס"ק ס"ג) שאם יעשה בכלי יהיה נראה כגוזז. ובביאו"ה כתב שלדעת המ"א וכן משמע בראש"ש ורבינו חננאל, שאם תולש בכלי נחשב דרך גזיזה [ולכן כשמפנה בכלי הוי דבר שאינו מתכוין במילתא דאוריתא, ואסור.] .

עוד כתב המ"ב (ס"ק סה) שאם נתלש מהצמר לא יזיזנו ממקומו אלא ישאר שם עם שאר הצמר.

עוד כתב באופן שיש הרבה צמר ואי אפשר לפנות את הצמר לצדדים, ואסור לשחוט כך, וחייב לתלוש את הצמר, כמבואר ביו"ד כד' ח', אם לא יכל לתלוש מערב יו"ט, מותר לו לתלוש ביו"ט [ונראה הטעם לפי מה שכתב הרא"ש שתלישה לצורך שחיטה היא מכשירי אוכל נפש, כמובא לקמן, לכן כל שלא יכל לעשות מאתמול מותר. ועיין ביבי"א ח"ד סימן מד שהביא מנהג השוחטים להקל בזה ומשמע שאם לא יכל לעשות מאתמול מותר וכנ"ל.] . ומותר להפשיט הבהמה אף שהוא אב מלאכה, שנחשב מלאכת אוכל נפש שהותרה.

יג. השוחט את העוף לא ימרוט את הנוצה כדי לעשות מקום לסכין:

וכן השוחט את העוף לא ימרוט הנוצה לעשות מקום לסכין.

הבאנו לעיל דעת הרמב"ם לאסור מריטה בעוף לעשות מקום לסכין, כיון שהדרך גוזז בנוצת העוף היא ביד ויש בה איסור תורה.

אבל הרמב"ן (חי' שבת עד: ד"ה הא, הל' בכורות פ"ג יח.) כתב שמותר לתלוש נוצה מצואר העוף ביום טוב כדי לשחוט דכיון דלא שאני לן באיסור תלישה בין מחיים לאחר מיתה, וניתנה יום טוב לידחות אצל מלאכה זו, שהרי עתידה הנוצה ליתלש משום אוכל

נפש, אף מחיים מותר. ועוד דקיימא לן (שבת קה:) כרבי שמעון דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה הילכך אפילו לכתחלה שרי משום שמחת יום טוב. וכתב הר"ן שכן נהגו.

וכתב בביה"ל שכן הדין בשער הדק של העיזים שמוכח בגמ' שדינו כנוצת העוף שדרכו בתלישה ולרמב"ם אסור כמו נוצת העו"ף, וגם לרמב"ן יהיה אסור משום שאין דרך לתולשו אחר שחיטה לצורך אכילה אלא להפשיט את כל העור.

אבל הרא"ש בפרק הלוקח בהמה (סי' ה) סתר דברי הרמב"ן וז"ל מה שכתב שמותר לגזוז לצורך אוכל נפש מחיים כמו לאחר שחיטה, לא נראה לי, דודאי לאחר שחיטה כיון דכבר הותרה לאכול ואי אפשר לאוכלה בלא תלישת נוצה מותר לתלשה כמו שמותר לצלותה ולבשלה, אבל בעוד שלא נשחטה, כל מה דעביד מכשירי אוכל נפש דאפשר למיעבד מאתמול הוא ואסור. ומה שכתב דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא כתבתי לעיל בשם ר"י (שם כד: ד"ה והינו) דאין לדמות מלאכה שאינה צריכה לגופה לעוקר דבר מגידולו כלאחר יד והמחמיר תבא עליו ברכה עכ"ל.

והמרדכי כתב בפרק ב' דביצה (סי' תרפד) להיתר, ובפרק כלל גדול (סי' שסז) כתב לאיסור. והרב המגיד כתב שדעת ה"ר יונה והרשב"א (שם) כדעת הרמב"ם דאסר. והוא ז"ל הסכים לדבריהם.

וכתב הב"י ולענין הלכה נקטינן ככל הני רבוותא והרא"ש שהסכימו לאסור. וכתב המ"ב (ס"ק סז סח) שמותר לפנות נוצת העוף, ושנהגו השוחטים לסמוך על הרמב"ן להקל לתלוש הנוצה שבצוואר העוף קודם שחיטה. וכתב המ"ב שאם יש אפשרות לפנות ביד יש להחמיר [לכאורה לפי מה שפסק מרן יש בזה איסור דאוריתא במריטת הנוצות משום תולדה דגוזז, ואיך הקלו בזה השוחטים. ואולי מנהגם היה באופן שלא יכלו לתלוש את הנוצות מערב יו"ט, ובכה"ג מותר גם לדעת הרא"ש ומרן, כדין מכשירי אוכל נפש שלא יכל לעשותם מאתמול.] .

יד. לא ישחוט אדם חיה ועוף ביום טוב אלא אם כן יש לו עפר מוכן מבעוד יום ואם עבר ושחט אם יש לו דקר (פירוש כעין יתד של ברזל שחופרין בו את הקרקע) **נעוץ מבעוד יום בעפר תיחוח מכסהו בו** (ואפילו היה צריך לכמה דקירות שרי) (**בית יוסף**):

לא ישחט אם אין לו עפר תיחוח מוכן. עבר ושחט, אם יש לו דקר נעוץ בעפר תיחוח יכסה.

בביצה ב. תנן השוחט חיה ועוף ביום טוב בית שמאי אומרים יחפור בדקר ויכסה, ובית הלל אומרים לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן. ומודים שאם שחט שיחפור בדקר

ויכסה. ובגמרא ז: ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה, אמר רבי זריקא אמר רב יהודה והוא שיש לו דקר נעוץ מבעוד יום. והא קא עביד כתישה, אמר רב חייא בר אשי אמר רב בעפר תיחוח. והא קא עביד גומא, כדאמר רבי אבא החופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה פטור עליה. ופרשו הרא"ש והר"ן כיון דבשבת פטור ביום טוב היכא דשחט כבר שרי לכסות לב"ה משום מצוות כיסוי הדם, ולב"ש מותר לשחוט לכתחילה משום מצוות שמחת יו"ט.

קודם שנבאר מחלוקת ב"ה וב"ש יש להקדים מספר דברים על פי מה שכתב הב"י. הנה בלקיחת עפר לצורך כיסוי הדם על ידי חפירה ביו"ט, עובר בג' איסורים, והם: איסור דאוריתא של טוחן, בשעה שכותש את רגבי העפר כדי לכסות. איסור דרבנן של חופר, שע"י שחופר נוצרת גומא, ואם היה צריך את הגומא וחפר בבית היה חייב משום בונה, ובשדה משום חורש, ועכשיו שלא צריך את הגומא אלא רק את העפר כדי לכסות הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, שפטור אבל אסור. ואיסור דרבנן של מוקצה, כיון שלא הכין את העפר מעיו"ט במקום מסויים כדי להשתמש בו.

וכדי להנצל מג' איסורים אלו צריך העפר להיות תיחוח היינו מפורר, שאז אין את איסור טוחן. וגם עפר זה התיחוח צריך להיות במקום שאין קרקע קשה מסביב שאז כשנוטלו משם לא עושה גומא. וגם צריך העפר להיות מוכן מעיו"ט דהיינו שמניחו בקרן זוית כדי להשתמש בו.

ואם אין לו עפר תיחוח אלא רגבי עפר שצריך לכותשם, אין אפשרות לבצע מצוות כיסוי הדם בשום אופן אפילו בדיעבד שכבר שחט שהרי יש בכתישה איסור תורה. וזה לכולי עלמא.

ובאופן שיש לו עפר תיחוח ואין את איסור טוחן. ורק יש את שני האיסורים האחרים, איסור עשיית גומא כגון שהעפר נמצא במקום שסביבו קרקע קשה. וגם איסור מוקצה שלא הכין את העפר. גם כן אסור לכסות הדם בעפר זה מחמת שני איסורים אלו, ואפילו שחט לא יכסה את הדם, וגם זה לכולי עלמא.

אולם במקרה זה שיש את שני איסורי דרבנן איסור גומא ואיסור מוקצה, הקלו חכמים לכסות באופן שיש דקר נעוץ מבעו"י בעפר, שאז נקלשים קצת איסורים אלו, דהיינו איסור עשיית גומא נעשה קל יותר כיון שכבר לא נראית פעולת עשיית הגומא למלאכה רגילה של חפירה, וגם איסור מוקצה נעשה קל יותר כיון שעשה תחילתה של הכנה בשעה שנעץ את הדקר כדי להשתמש בעפר. אלא שבזה נחלקו ב"ש וב"ה, שלבית שמאי כיון שנעשו שני איסורים אלו קלים ע"י הדקר נעוץ, מותר לשחוט לכתחילה כדי לכסות

בעפר זה, משום שמחת יו"ט. ולב"ה אסור לשחוט לכתחילה, ורק אם שחט מותר לכסות משום מצוות כיסוי הדם.

ואם יש רק איסור דרבנן אחד, או של עשיית גומא בלא מוקצה, כגון שהכין את העפר מעיו"ט והניחו במקום שסביבו קרקע קשה. או של מוקצה בלא עשיית גומא, כגון עפר תיחוח שאין סביבו קרקע קשה ולא הכינו מעיו"ט, או אפר כירה שהוסק היום ונתקרר, מותר לב"ה לכסות בו בדיעבד אם שחט, אפילו בלא דקר נעוץ, משום מצוות כיסוי הדם. שדוקא כשיש שני איסורי דרבנן הצריכו דקר נעוץ, שהדקר עושה אותם לאיסורים קלים יותר, אבל באיסור אחד לא הצריכו [כעין משל, איסור דרבנן אחד שוה לשני איסורים קלים, ולכן לב"ש יהיה מותר באיסור דרבנן אחד לשחוט לכתחילה לצורך שמחת יו"ט.] . ולדעת רבינו תם אין איסור מוקצה בעפר שלוקח לצורך כיסוי הדם ולדעתו אפילו לכתחילה מותר לשחוט ולכסות בעפר תיחוח שאינו מוכן מערב יו"ט, ואפילו באופן שעושה גומא מתיר לשחוט לכתחילה כיון שסובר מה שאמרו בגמרא י. אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה היא המשנה שלנו, וב"ה הם המתירים לשחוט לכתחילה. אבל רש"י שם פירש דמתניתין דסילוק תריסין מחליף ולא המשנה שלנו, וכן דעת הרי"ף והרמב"ם שלא מוחלפת השיטה במשנתנו, והלכה כבית הלל שמחמירים. וכן סוברים שיש איסור מוקצה אפילו לצורך כיסוי הדם, והכל כדפירשנו למעלה.

ולדעת סמ"ג אם שחט כבר ואין לו עפר מוכן יכול לכסות באינו מוכן, וכ"כ הסמ"ק. והגהות מיימון הקשה מהא דמוקמינן להא בגמרא והוא שיש לו דקר נעוץ מבעוד יום [כיון שיש כאן שני איסורים איסור מוקצה ואיסור חפירה לא מתירים בלא דקר נעוץ ותירץ הב"י ולי נראה דטעמא דהני רבוותא שהם סומכים על ר"ת בדיעבד מיהא. ובד"מ תירץ שהסמ"ג והסמ"ק מדברים באופן שיש רק איסור מוקצה כגון אפר כירה, ובאיסור אחד לא אסרו ב"ה לכסות בדיעבד אחר ששחט.] .

וכתב הב"י בביאור מחלוקת הרי"ף ור"ת, שלר"ת מותר לשחוט לכתחלה חיה ועוף ביום טוב אם יש לו דקר נעוץ מאתמול בעפר תיחוח שמאחר שהוא נעוץ מאתמול אין צריך לחפור ומאחר שהוא בעפר תיחוח אין צריך לכתוש ואף על פי שלא הזמין עפר זה מאתמול שנעיצת הדקר לא היתה לדעת הזמנה וכל שכן שאם הזמין עפר מאתמול ששוחט ומכסה בו אף על פי שאין לו דקר נעוץ בו דכל שהזמינו מותר לטלטלו להדיא וזה לשיטת ר"ת כפי מה שפירשו בו התוספות. אבל להרי"ף אף על פי שיש לו דקר נעוץ בעפר תיחוח לא ישחוט דמאחר שלא הזמינו מאתמול אסור לשחוט כדי לכסות בו ומיהו היכא דעבר ושחט מותר לכסות בדקר הנעוץ מאתמול בעפר תיחוח.

עוד כתב הב"י מאחר שיש לו דקר נעוץ מכסה אפילו בכמה דקירות, שלא חילקו בין דקירה אחת ליותר. ורק אם יש תערובת דם חיה ובהמה אמרינן בגמ' ח: שחט בהמה וחיה ונתערבו דמם אם יכול לכסותן בדקירה אחת יכסה.

וכתב המ"ב (ס"ק עה) שדקירה אחת מועילה רק בעפר שהוא תיחוח לגמרי אלא שהוא מוקצה ואין בו איסור גומא, אבל כשיש איסור גומא לא יחפור יותר מחפירה אחת שהדקר היה נעוץ בה.

עוד כתב (ס"ק ע) שאם יש לו עפר או אפר מוכן ישחט על העפר המוכן ויכסנו בו גם מלמעלה. ובדיעבד ששחט על קרקע קשה יקח קצת מהדם ויתנהו בעפר תיחוח ויכסהו. ואם התייבש לא יגררנו שלא יבא להשוות גומות.

עוד כתב המ"ב (ס"ק עג) שלהתיר איסור מוקצה צריך שיהא הדקר נעוץ בכונה להכין את העפר ובכל זאת לא נחשב העפר מוכן לגמרי כיון שלא הזיז את העפר ולכן רק בדיעבד ששחט מותר לכסות בו. אבל להתיר רק את איסור עשיית גומא כדי לכסות בדיעבד אם שחט, מספיק שיש לו דקר נעוץ אפילו בלא כונה.

טו. אפר כירה שהוסק מערב יום טוב מותר לכסות בו אבל אם הוסק ביום טוב אסור, אלא אם כן הוא חם שראוי לצלות בו ביצה, ואם שחט מותר לכסות בו אף על פי שאינו ראוי לצלות בו ביצה. (ומיהו עדיף טפי לכסות בדקר נעוץ בעפר תיחוח אם יש לו) (**בית יוסף בשם הרא"ש וטור**):

מכסה באפר כירה שהוסק מערב יום טוב, שאינו מוקצה. ואם שחט מכסה אפילו באפר כירה שהוסק ביו"ט.

במשנה ביצה ב. שאפר כירה מוכן הוא. ובגמרא ח. לא שנו אלא שהוסק מערב יום טוב אבל הוסק ביום טוב אסור, ואם ראוי לצלות בו ביצה מותר. ופירש רש"י שהוסק מערב יום טוב. מאתמול דעתיה עילויה לכל מילי: אבל הוסק ביום טוב. דליכא למימר דעתיה עילויה מאתמול אסור: ואם ראוי לצלות בו ביצה מותר. דאתמול בעודן עצים היו מוכנים להסק ולבשל ולצלות ועודנו בתשמישו זה ואיידי דחזי להפוכי ביה לצליית ביצה שקיל ליה נמי ומנח ליה על הדם:

וגם למי שמתיר מוקצה ביו"ט כרבי שמעון יאסור בזה שכך כתבו התוספות (ד"ה אמר) והרא"ש (סי' י) וז"ל ורבי שמעון מודה בהך נולד שהוא מעשה חדש דמעיקרא עצים והשתא אפר.

וכתב הטור שאם שחט כבר מותר לכסות. והוא מהירושלמי (פ"א ה"ג) כתבוהו התוספות (ד"ה אמר) והרא"ש (שם) בפרק קמא דביצה (ח.) וכתב עליו הרא"ש

ואף על גב דבשחט בעו בית הלל דקר נעוץ אבל בלא דקר נעוץ לא משום דאיכא תרתי איסורי חדא דאינו מוכן ועוד דקא עביד גומא אף על גב דאינו צריך אלא לעפרה איסורא מיהא איכא: כתב הכל בו (סי' נח כ:) בשם ה"ר משולם שאם שחט מותר לכסות באפר כירה שהוסק ביום טוב ולא יכסה בדקר עכ"ל. וכתב הב"י ונראה לי דהכי קאמר ולא יחפור בדקר ויכסה אבל אם היה לו דקר נעוץ ודאי עדיף טפי והכי אמרינן בירושלמי אם שחט מוטב שיטול מאפר שהוסק ביום טוב ואל יחפור בדקר ויכסה אלמא דבאין לו דקר נעוץ קאמר אבל אם יש לו דקר נעוץ עדיף וכן נראה מדברי הרא"ש (סי' י) והטור. וכ"פ הרמ"א [וסדר העדיפויות הוא, צריך לכסות בעפר שאינו מוקצה, וכשאין לו עפר מוכן או אפר כירה שהוסק מעיו"ט, עדיף לכסות בעפר תיחוח שלא הוכן אבל נעץ בו דקר מעיו"ט, שהוא הכנה קצת. ואם אין לו יכסה בעפר תיחוח או אפר שהם מוקצה גמור. והתירו בדיעבד איסור מוקצה באופן שכבר שחט משום מצות כיסוי הדם. אבל המ"ב (ס"ק פ) כתב לפרש שבדקר נעוץ אין איסור מוקצה רק איסור עשיית גומא ועדיף לעשות איסור עשיית גומא מאיסור מוקצה. ושיש חולקים על זה וסוברים להיפך שעדיף שיעשה איסור מוקצה מאיסור עשיית גומא. ע"כ. ומה שכתב שבדקר נעוץ שנעץ אותו מעיו"ט כדי לכסות בו אין בו איסור מוקצה, צ"ע שהרי כתב לעיל בס"ק עג' שהדקר נעוץ לא עושה את העפר למוכן לגמרי, ורק מקליש את איסור המוקצה. וצ"ל שגם כאן כוונתו מה שכתב שאין איסור מוקצה כוונתו מוקצה גמור, אבל יש כאן איסור מוקצה שאינו גמור, וכן יש איסור עשיית גומא קל שהרי יש לו דקר נעוץ, ועדיף שיעשה שני איסורים קלים אלו מאשר איסור מוקצה גמור. והיש חולקים סוברים להיפך.] .

טז. הכניס עפר הרבה לביתו לצורך גינתו והוא כנוס במקום אחד מותר לכסות בו, שכל זמן שהוא צבור דעתו עליו לכל מה שיצטרך. אבל אם הכניס מלא קופה לצורך גינתו לא שמאחר שהוא מועט בטל:

יז. מכניס אדם ועושה מלא קופתו עפר לבית בסתם בו כל צרכו (ועיין לעיל סימן ש"ח סעיף ל"ח) **ולא אמרינן שהוא בטל אגב קרקע הבית והוא שייחד לו קרן זוית דכיון שלא שטחו מוכחא מילתא דלצרכו בעי ליה ואם הוא עפר תיחוח מותר לכסות בו:**

מכניס אדם מלוא קופתו עפר מעיו"ט, ועושה בה כל צורכו. ואם הכניס לצורך גינתו אסור, אא"כ הכניס הרבה מותר לכסות בו הדם בדיעבד שכבר שחט.

בביצה ח. אמר רב יהודה מכניס אדם מלוא קופתו עפר ועושה בה כל צרכו דרש מר זוטרא והוא שייחד לו קרן זוית. ומקמי הכי תניא הכניס עפר לגנתו ולחורבתו מותר לכסות בו.

ופירש רש"י הכניס עפר הרבה במקום אחד לצורך גנתו או לצורך חורבתו לשטחן בהם, מותר לכסות בו, דכל זמן שהוא צבור דעתיה עילויה לכל צרכיו. ומכניס אדם מלוא קופתו (מעט) עפר בסתם ונותנו במקום אחד ועושה בו כל צרכיו ולא אמרינן בטלה לה לגבי קרקע הבית איידי דזוטרא. והוא שיחד לה קרן זוית ולא שטחה, דמוכחא מילתא דלצרכיו קא בעי לה. ובעפר תיחוח קאמר שאינו מחוסר לא חפירה ולא כתישה אלא הכנה. וכתב הב"י שמשמע לטור דכיון דפירש רש"י הכניס עפר הרבה לצורך גנתו וכו', שדוקא בהכניס הרבה הוא דמותר לכסות בו אבל אם הוא מועט לא דבטל לגבי קרקע הגנה או החורבה, מה שאין כן בהכניסו לבית או לחצר דהתם אף על פי שלא הכניס אלא מלוא קופתו אינו בטל לגבי קרקע הבית והחצר [מה שכתב בטל לגבי קרקע הגינה הוא לאו דוקא אלא דיבר בהוה והוא הדין הכניס לבית לצורך גינתו. וכן מה שכתב מה שאין כן בהכניסו לבית פירוש לצורך הבית. ופירשנו כן שיבוא הלשון מכוון כמו שכתב הטור. ודלא כמו שהבין המ"ב ס"ק פא' בב"י.] . וכתוב בארחות חיים (הל' יום טוב אות מו) בשם הרשב"א (עבוה"ק בית מועד ש"ב ס"ב) הכניס עפר לגנתו ולחורבתו לכסות בו (גנו) [גגו] הרי זה כדקר נעוץ ואין סומכין עליו לכתחלה ביום טוב ואם עבר ושחט מכסין בו עכ"ל:

סיכום הענין. הכניס מעיו"ט מעט עפר לבית לצורך כל השימושים מותר להשתמש בו לכל מה שירצה שהרי הכינו ואינו מוקצה. ואפילו שהוא מועט לא בטל לגבי קרקע הבית כיון שהכינו לשימוש ויחד לו קרן זוית. אבל אם הכניס מעט לצורך הגינה כיון שלא הכין את העפר לשימוש המותר ביו"ט הרי הוא מוקצה וכיון שהוא מועט ויש בו את שתי הגריעותות גם שהוא מוקצה וגם שהוא מועט בטל הוא לגבי הקרקע ונחשב למוקצה גמור ככול שאר העפר שבבית. ואם הכניס עפר הרבה לצורך גינתו אומנם נחשב למוקצה שהרי לא הכינו לכל התשמישים המותרים אבל לא נחשב למוקצה גמור כיון שהוא הרבה ולא בטל לגבי הקרקע ואמרינן שדעתו היתה להשתמש בו לכל צרכיו, ולכן דינו כמוקצה קל כדוגמת עפר שנעץ בו דקר שהוא מוקצה קל, כנ"ל ובכל זאת אסור להשתמש בו ואסור לשחוט לכתחילה כדי לכסות בעפר כזה אבל בדיעבד אם שחט מותר לכסות בו שהרי מותר לכסות בדיעבד אפילו במוקצה גמור [ואם יש לו עפר שהוא מוקצה גמור וגם עפר זה שהוא מוקצה קל יעדיף לכסות בעפר זה מאשר בעפר שהוא מוקצה גמור.] . וכתב המ"ב (ס"ק פז) שיש אומרים שאם הכניס עפר לבית לצורך שימוש מסוים כגון לכסות בו דם עוף אסור לכסות בו צואה. ויש מתירים.

עוד כתב (ס"ק פט) שצריך להזהר שיקח מלמעלה שלא יעשה גומא ואם הוא תיחוח ביותר שמיד שלוקח נופל העפר לתוך הגומא וסותמה מותר לקחת כדרכו. וגם בעפר

תלוש אפילו מונח בכלי שייך איסור עשיית גומא ולכן אסור לתחוב נר בעפר שאינו תיחוח גמור, אבל להוציא נר שהיה תחוב כבר מותר ואין כאן איסור עשיית גומא, שהרי הגומא היתה עשויה כבר.

יח. כוי (פירוש בריה שנולדה מתיש וצבי) **אין שוחטין אותו ביום טוב ואם שחטו אין מכסין את דמו אפילו יש לו עפר מוכן מפני שהרואה יאמר ודאי חיה הוא דאם לא כן לא היו מטריחין לכסות דמו ביום טוב ויבא להתיר חלבו ולערב אם רשומו ניכר יכסנו.** הגה: ודוקא **ששחטו בקרן זוית וכהאי גוונא אבל אם שחטו באמצעית החצר אפילו דם בהמה יכול לכסות אם יש לו עפר מוכן דהוה ליה כגרף של רעי וצריך לכסות שלא יתלכלכו כליו בחצר** (**הגהות אלפסי פרק קמא דביצה**):

כוי אין שוחטין אותו ביום טוב, ואם שחט לא יכסה דמו שלא יבואו להתיר חלבו.

במשנה חולין פג: כיסוי הדם נוהג בכוי ואין שוחטין אותו ביום טוב ואם שחטו אין מכסין את דמו:

ובגמ' ביצה ח: אמרינן דאפילו יש לו עפר מוכן אין שוחטין אותו ויהיב טעמא רמי בריה דרב ייבא גזירה משום התרת חלבו.

ופירשו הרי"ף (ד.) והרא"ש (סי' יא) דמאן דחזי דמכסי לדמיה ביום טוב אתי למימר דמין חיה הוא דאי ספק הוא לא הוו מטרחי רבנן לכסות לדמיה מספק ביום טוב ואתי למישרי תרבא דיליה הילכך אין מכסין את דמו ביום טוב כלל אבל לערב במוצאי יום טוב מכסין את דמו דכיון דלא מכסי ליה ביום טוב אף על גב דמכסי ליה בחול לא אתי למימר הכי: כתב הרא"ש עוד והא דאין שוחטין אותו לכתחלה וישמור את הדם עד הלילה ויכסנו לפי שאין שוחטין לתוך הכלי ואם ישחטנו על העפר יבלע בארץ ולא יהא רישומו ניכר ע"כ.

וכתב המ"ב (ס"ק צב) שיש שני סוגי כוי האחד הוא בריה בפני עצמה שהיא ספק חיה ספק בהמה, ויש כוי שהוא צבי שבא על התישה.ובכוי זה כתב הצל"ח שאם הכין את העפר לכסות כוי זה מותר לשחוט ולכסות, ולא חוששים להתרת חלבו כי אימו בהמה וודאי שחלבו אסור, ועכ"פ צריך להכין את העפר במיוחד לכסות את דמו כי אפר כירה מוכן לודאי ולא לספק. ובתיש שהוא בהמה הבא על הצביה שהיא חיה אף שגם כן חלבו אסור שוחטים אותו ביו"ט שדינו כצבי ומברך על כיסוי הדם [ומה שחלבו אסור משום שבחלב זה יש גם צד בהמה. ולגבי כיסוי הדם בברכה כיון שודאי יש כאן צד חיה לא איכפת לן אם יש כאן צד בהמה.] . עוד כתב (ס"ק צח) שהמ"א כתב מה שכתב הרמ"א שאם הדם

באמצע החצר מותר לכסות דם הכוי דוקא אם לא מתכוין לשם כיסוי. וכתב בביה"ל שיכוין גם למצוות כיסוי שהרי מצוות צריכות כוונה ואם לא יכוון כלל לשם כיסוי יבטל מצות כיסוי בידים, שהרי יכול לכסות כמצוותו בערב אם ישאר רישומו של הדם ניכר.

יט. שחט בהמה וחיה ונתערב דמם ויש לו עפר מוכן או אפר כירה, אם יכול לכסותו בדקירה אחת שאינו צריך להרבות בשביל דם הבהמה יכסנו, ואם לאו לא יכסנו:

שחט בהמה חיה ועוף ונתערבו דמם זה בזה, אם יכול לכסותו בדקירה אחת מותר לכסות.

בביצה ח: תני רבי זירא לא כוי בלבד אמרו אלא אפילו שחט בהמה חיה ועוף ונתערבו דמם זה בזה אסור לכסותו ביום טוב. אמר רבי יוסי בר יאסיניאה לא שנו אלא שאין יכול לכסותו בדקירה אחת אבל יכול לכסותו בדקירה אחת מותר פשיטא מהו דתימא נגזור דקירה אחת אטו שתי דקירות קמ"ל ופירש רש"י אלא אפילו שחט וכו' דאיכא חד דטעון כיסוי אפ"ה אין מכסין משום דקא טרח נמי בשל בהמה:

וכתב הב"י לדעת הרמב"ם בפרק ג' מהלכות יום טוב (ה"ב) אף על גב דאית ליה עפר מוכן ואפר כירה כל שצריך יותר מדקירה אחת לכסותו אסור משום דטרח נמי בשל בהמה. ואם אין לו עפר מוכן אף על פי שיש לו דקר נעוץ בעפר תיחוח אסור לכסותו אפילו בדקירה אחת דעד כאן לא שרי בדקר נעוץ אף על פי שלא הזמין העפר אלא בשכל הדם בר כיסוי אבל כשנתערב בו דם בהמה לא. וכ"פ מרן.

והטור נראה שהוא מפרש שהטעם שאסור לכסות היינו מפני שמטלטל עפר ביום טוב לצורך דם בהמה דלאו בר כיסוי הוא ואם כן היינו דוקא כשאין לו עפר מוכן אבל אם היה לו עפר מוכן מכסה אפילו בכמה דקירות.

וכתב המ"ב (ס"ק קא) שהוא הדין אם נתערבו דם כוי וחיה [ונראה אם נתערבו כוי ובהמה אסור שמא יבא להתיר חלבו.] . עוד כתב (ס"ק קב) אפילו דם החיה מועט מהבהמה חייב בכיסוי, כל שאם היה דם הבהמה מים היה ניכר בהם דם החיה לא בטל.

עוד כתב (ס"ק קג) מה שאמר מרן רק דקירה אחת מותר זה דוקא אם דם החיה לבד היה מתכסה בדקירה אחת אבל אם דם החיה לבדו מרובה וצריך שני דקירות או יותר מותר לכסות לפי כמות דם החיה.

עוד כתב (ס"ק קד) שבדיעבד אם שחט ונתערב לו הדם מותר לכסות אפילו בעפר מוקצה בכמות עפר שהיה מכסה את דם החיה לבד, שהרי בדיעבד מותר לכסות בעפר מוקצה דם החיה.

עוד כתב (ס"ק קה) שגם כשמכסה בדקר אחד צריך לכסות את כל הדם המעורב, שאם יכסה רק חלק שמא אין באותו מקום כמות של דם חיה שטעון כיסוי כשהוא בתערובת.

כ. שחט צפור מערב יום טוב ולא כיסה דמו, לא יכסנו ביום טוב:

שחט צפור מערב יום טוב ולא כיסה את דמו, לא יכסנו ביום טוב.

בביצה ח: שחט צפור מערב יום טוב ולא כיסה את דמו לא יכסנו ביום טוב.

וכתב המ"ב (ס"ק קו) אפילו יש לו עפר מוכן לא התירו משום מצות כיסוי כיון שיכל לכסות מעיו"ט. ויכפה עליו כלי לשומרו ובערב אם רשומו ניכר יכסנו.

סימן תצט - דין מליגה ומליחה ביום טוב - ובו ה' סעיפים

א. אין מרגילין ביום טוב. כיצד הוא מרגיל, זה המוציא כל הבשר מרגל אחד כדי שיוציא כל העור שלם ולא יקרע, מפני שטורח בהפשט זה טורח גדול ואין בו צורך למועד:

אסור להפשיט העור שלם כשמוציאו דרך רגל אחת.

בבכורות לג. ת"ר אין מרגילין ביום טוב משום דקא טרח טרחא דלא חזי ליה.

וכתב הרמב"ם בפרק ג' מהלכות יום טוב (ה"ו) לא ירגיל ביום טוב כיצד הוא המרגיל זה המוציא כל הבשר מרגל אחת כדי שיוציא כל העור שלם ולא יקרע מפני שטורח בהפשט זה טורח גדול ואין בו צורך למועד ע"כ. וכתב הב"י נראה מדבריו שכל שאינו מפשיט בענין שמוציא כל הבשר מרגל אחת מותר ואף על פי שכל עור הגוף שלם מלפניו ומאחריו. אבל לפי מה שפירש רש"י (שם) דמרגיל, היינו שמתחיל להפכו מרגליה כלפי ראשה. משמע דביו"ט אסור להפשיט העור שלם כה"ג כל שהוא מתחיל להפוך העור מרגליה כלפי ראשה אבל אם מתחיל מפיה כלפי זנבה מותר דלא אסרו אלא להרגיל והאי לאו מרגיל הוא. ופסק מרן כדעת הרמב"ם.

וכתב המ"ב (ס"ק א) שדוקא להוציא מרגל אחת אסור, אבל אם חותך העור בין שני הרגלים האחוריות מרגל אחת לשניה, ומפשיט העור שלם מותר, שאין בזה טרחא כ"כ. ויש מחמירים שלא להפשיט את העור שלם כלל שהוא טרחא שלא לצורך.

ב. אסור למלוג גדי אלא אם כן מולגו לאכול העור:

אסור להשיר שער הגדי ע"י נתינתו ברותחים אחר מליחה, ואם אוכל העור מותר.

בביצה לד. ת"ר מולגין את הראש ואת הרגלים ומהבהבין אותם באור. וכתבו הרא"ש בשם בה"ג והתוספות שם שאסור למלוג כל גופו של גדי הואיל ויכול בהפשטה הקלה לעשות טפי. וכתב הרב המגיד בפרק ג' (ה"ז) בשם הרשב"א שיש מן הגאונים שהורו שלא התירו למלוג כל הבהמה אלא ראש ורגלים בלבד אף על פי שמתכוין לאכול עורה

של בהמה לפי שאין עושין אלא המפונקים ביותר ואסרו לעשות זה כדרך שאסרו לגמר את הכלים ועוד שנראה יותר כמעשה חול. ויש מורי הוראה שהורו שלא אמרו ראש ורגלים בלבד אלא שדיברו בהווה עכ"ל. ופסק מרן כיש מורי הוראה שאם מולג לאכול העור מותר.

וכתב המ"ב (ס"ק ג) שלכתחילה יש להחמיר כדעת יש מן הגאונים שלא למלוג. ובעוף אין איסור למלוג להבהב את כולו, כיון שבעוף לא שייך הפשט [ונראה כיון שאין דרך להפשיט את העוף, ועורו נאכל כבשרו לכן תיקון העור הוא כתיקון הבשר.] .

אם מולגין הראש והרגלים או אם מהבהבין אותם או טופלין אותם בסיד ובחרסית או אם גוזזין אותם במספרים נתבאר בסימן תק.

ג. בהמה שנשחטה ביום טוב מותר להגביה עורה וליתנה במקום דריסת הרגלים, אף על פי שאין עליו בשר כלל, ומותר למלוח עליו מליחה קלה כדרך שמולחים לצלי, ומותר להערים ולמלוח כאן מעט וכאן מעט עד שימלח את כולו. אבל אם נשחטה מערב יום טוב אסור. הגה: **ונוצות של עוף דינן כמו בעור דמותר לטלטלן כדי להצניען כמו בעור: מותר לטלטל העור אחר השחיטה, וליתנו במקום שדורסים עליו.**

בביצה יא. תנן בית שמאי אומרים אין נותנין את העור לפני בית הדריסה ולא יגביהנו אלא אם כן היה עמו כזית בשר ובית הלל מתירין. ובגמרא (שם) תנא ושוין שמולחין עליו בשר לצלי. אמר אביי לא שנו אלא לצלי אבל לקדירה לא פשיטא לצלי תנן הא קמ"ל דאפילו לצלי כעין קדירה אסור. ופירש הר"ן (ה: ד"ה אבל) לצלי כעין קדירה אדם שמולח צלי שלו קרוב למליחת קדירה שלו אסור.

ובירושלמי ומותר להערים ולמלוח כאן מעט וכאן מעט. וכתבוהו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם. וכתב הב"י, בסימן שאחר זה אכתוב דלא שרי להערים אלא דוקא קודם אכילת שחרית. כתב המרדכי בפרק קמא דביצה מה שהתירו לטלטל נוצה של עופות לאחר שהסירו אותן מהעוף, מידי דהוי אעור לפני הדורסן דהתירו סופן משום תחלתן. וכ"כ הרמ"א. וכתב המ"ב (ס"ק יב) שהפר"ח מחמיר שלא לטלטל נוצות העוף, כיון דלא חזי למזגא עליהו לא התירו סופן משום תחילתן. והאחרונים מסכימים לפסק הרמ"א. ונוצת אוז שראויה להשתמש בה מותרת בטילטול.

עוד בגמ' שם אמר עולא שלשה דברים התירו סופן משום תחלתן וחד מינייהו נתינת עור לפני בית הדריסה. וקמ"ל שהתירו סופן משום תחלתן דוקא ביו"ט אבל בערב יום טוב לא שהרי יכול לשוטחו ולמלחו מערב יום טוב. ומפרש הטור שכל שנשחטה מערב יום טוב אף על פי שהופשטה ביום טוב לא התירו, וכן נראה מדברי הרא"ש ז"ל וכבר

כתב הרב המגיד בפרק ג' שיש מי שסובר כן ומצאתי כתוב שכן דעת הרשב"א ז"ל. אבל מדברי הרמב"ם נראה דכל שהופשט ביום טוב אף על פי שנשחטה מערב יום טוב התירו וכן נראה שהוא דעת רש"י שפירש ואפילו מערב יום טוב שהופשט מבעוד יום. וכ"כ הר"ן. וכתב מרן שאם נשחטה מעיו"ט אסור משמע אפילו הופשטה ביו"ט אסור. וכתב המ"ב (ס"ק י) שאם לא היה לו שהות להפשיט מעיו"ט יש להקל. עוד כתב אם שחט ביו"ט ראשון כיון שיו"ט ראשון נחשב כחול לגבי יו"ט שני אפשר שאסור לטלטל ולמלוח העור ביו"ט שני [וכיון שהמ"ב מסתפק בזה וגם לדעת הרמב"ם ורש"י והר"ן שכל שהופשט ביו"ט מותר אפילו נשחט בחול, אע"פ שמרן החמיר בזה, עכ"פ אם נשחט בראשון והופשט בשני הוי כעין ס"ס להתיר.] .

והקשה הרא"ש דהכא משמע דעור אסור לטלטל אי לאו משום שמחת יום טוב ואילו במסכת שבת (מט.) משמע דשרי לטלטוליה ותירץ בשם ר"ת (שבת מט. תוד"ה טומנין) דהתם ביבשים דחזי שפיר למיזגא עלייהו והכא בלחים שאינם ראויין להשתמש בהם אלא מדוחק וכ"כ הר"ן (ה. ד"ה מתני' אין) ז"ל.

וכתב הב"י כבר כתבתי בסימן תצ"ח (ד"ה ואם) שהשוחט את המסוכנת רק כדי שלא תמות ולא מתכוין לאכול ממנה, אסור להגביה העור אא"כ שייר בו אבר אחד.

וכתב המ"ב (ס"ק ה) שבטלטול העור הלח יש איסור מוקצה אם אין עליו כזית בשר והתירו לטלטלו כדי לשומרו או שלא יפסד כגון מחמה לצל. וכן כדי שלא יפסד העור התירו איסור מעבד כלאחר יד כשמניח את העור במקום שידרכו עליו, וכששוטחו נראה כמעבד העור ולא נראה מעבד ממש שהרי ראוי העור לשבת עליו. אבל אסור לשוטחו על גבי יתדות שלא יבא למלוח אותו.

ועור יבש אם נשחט מעיו"ט לא הוי מוקצה ומותר לטלטלו שראוי להשתמש בו, ואם נשחט ביו"ט הוא נולד ואסור לטלטלו [וכדי לשומרו נראה שמותר משום שהתירו סופן משום תחילתן.] .

ד. אין מולחין את החלבים, ולא מהפכין בהם, אפילו לשוטחן על גבי יתדות, אף על פי שנשחטה ביום טוב. וכן אסור למלוח בשר עליהם באויר:

אין מולחין את החלבים, ולא שוטחן על גבי יתידות, ולא מהפכין בהם.

בביצה יא. בברייתא אין מולחין את החלבים ואין מהפכין בהם. ונחלקו ת"ק ורבי יהושע אם מותר לשטוח החלבים על גבי יתדות ופסקו הפוסקים כתנא קמא דאסר, וכתב הרמב"ם (פ"ג ה"ה) שהטעם מפני שאינם ראויים לאכילה [ובגמ' שם חילקה בין נתינת העור לפני הדורסן שמותר לבין שטיחת החלבים על גבי יתדות שאסור, שבעור לא עושה מעשה רק של

עיבוד שהרי ראוי גם לשבת עליו לכן לא יבא לעבד העור לגמרי במעשה שיש בו איסור תורה, אבל בחלבים אם ישטח אותם כיון שעושה מעשה רק של עיבוד שהרי לא ראוי לשבת עליהם לכן חששו שמא יבא להתיר מליחת החלבים שהוא איסור תורה.] . כתב הטור שלא התירו בחלבים למלוח עליהם בשר כמו בעורות משום שמליחה מועטת מספיק להם לשומרם והוי כעיבוד. והר"ן כתב הטעם לאסור משום שאין דרך למלוח בשר על החלבים מחמת שהם אסורים לכן אף אם ימלח עליהם בשר באויר מוכח מילתא שעושה לעבדן. והרשב"א נסתפק בדבר. ופסק מרן לאסור.

וכתב המ"ב (ס"ק יד) שהאיסור להפך החלבים הוא גם משום עיבוד. ולענין טלטול החלבים דעת הט"ז בשם הגהות אשרי להקל ודעת המגן אברהם אע"פ שראויים להדליק בהם אסור משום נולד. ורק לטלטלן כדי להצניען מותר שהתירו סופן משום תחילתן.

ה. דף עב וכבד עלי שהוא, וכלי הוא אלא שמלאכתו לאיסור לכתוש בו הריפות, מותר לטלטלו לקצב עליו בשר, ולאחר שקצב עליו אסור לטלטלו מחמה לצל.

עלי הוא כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו.

במשנה בביצה יא. בית שמאי אומרים אין נוטלין את העלי לקצב עליו בשר ובית הלל מתירין ובגמרא (שם) תנא ושוין שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו ופירש רש"י טעמא משום דהא איתעביד צורך יום טוב.

ובגמ' בשבת קכג: מפרשת הגמ' בשני אופנים איזה מוקצה הוא העלי האחד שהוא דומה לסיכי זיירי ומזורי שהם כלי אריגה כבדים שאדם מיחד להם מקום. ואופן השני העלי הוא כמו כל כלי שמלאכתו לאיסור. הרי"ף פסק כאוקימתא שהעלי הוא כלי שמלאכתו לאיסור ולכן מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו, אבל ר"י פסק כאוקימתא שהעלי הוא מוקצה מחמת כובדו ודומה למוקצה מחמת חסרון כיס שאסור לטלטלו לצורך גופו או מקומו ובכל אופן לקצב עליו בשר משום שמחת יו"ט התירו. ופסק מרן כדעת הרי"ף.

וכתב המ"ב (ס"ק כא) שהסדן שרגילים לקצב עליו את הבשר הוא כלי שמלאכתו להיתר ולכן מותר לטלטל אותו גם מחמה לצל.

ובביאור הלכה הביא מה שכתב המג"א שגם אם היה העלי מוקצה מחמת חסרון כיס היה מותר לטלטל אותו לצורך שמחת יו"ט. ופקפק בדבריו המ"ב שהרי לדעת הרי"ף ההיתר בעלי לא משום שמחת יו"ט אלא הוא ככל כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לצורך גופו, ולא התירו מוקצה מחמת חסרון כיס. וסיים וצ"ע לדינא.

סימן תק - דין הנצרך לבשר ביום טוב היאך יתנהג וסדר מליחתו - ובו ו' סעיפים

א. אין קונים בשר בפיסוק דמים לומר לטבח תן לי בסלע או בשתים, וכן לא יאמר לו הריני שותף עמך בסלע, אלא מחלק להם שלישיות או רביעיות כפי החלקים שדרך לחלק בעיר, בלא פיסוק דמים. ומביא שתי בהמות ויאמר זו כזו ולמחר שמין הנשארת וכפי ששוה כך יפרע לו. הגה: ויש אומרים דדוקא ישראל לגבי ישראל שרי בכהאי גונא, אבל ישראל עם נכרי אפילו בכהאי גוונא אסור (הגהות אשירי פרק אין צדין):

אין קונין בשר מהטבח בפיסוק דמים, אלא אומר לו שיתן לו שליש או רבע.

בביצה כז: תנן אין נמנין על הבהמה לכתחלה ביום טוב אבל נמנין עליה מערב יום טוב ושוחטין ומחלקין ביניהם ובגמרא (שם) מאי אין נמנין אמר רב יהודה אמר שמואל אין פוסקין דמים על הבהמה לכתחלה ביום טוב היכי עביד אמר רב מביא שתי בהמות ומעמידן זו אצל זו ואומר זו כזו תניא נמי הכי לא יאמר אדם לחבירו הריני עמך בסלע הריני עמך בשתים אבל אומר לו הריני עמך למחצה לשליש ולרביע. והיינו כשמואל דאמר אין פוסקין לה דמים ביום טוב. ובתר הכי תנן (כח:) לא יאמר אדם לטבח מכור לי בדינר בשר אבל שוחט ומחלק ביניהם. ושם דף כט. ברש"י הטבחים היו מנתחין בהמותיהם בשוה כך וכך נתחים מן הבהמה ואומר לו תן לי נתח אחד או שניים. וכתב הב"י ומשמע דהכא נמי היה מביא שתי בהמות ומעמידן זו אצל זו ואומר זו כזו דאם לא כן היאך ידעו כמה צריך לפרוע שהרי יש בהמה שנתח ממנה שוה דינר ויש בהמה שנתח ממנה שוה שני דינרים.

וכתב המ"ב (ס"ק א) טעם האיסור להזכיר שם דמים אפילו בהקפה ואפילו שלא קונה ורק משתתף בסלע משום גזירת מקח וממכר.

עוד כתב (ס"ק ד) שאסור לעשות גורל על החתיכות ואפילו באופן שמניח הסכין בין החתיכות ואומר לו לבחור החלק שבצד החד של הסכין או החלק שכנגדו.

עוד כתב (ס"ק ה) שיכול לומר לקצב יהודי או גוי ולומר לו תן לי רגל או חצי רגל.

עוד כתב (ס"ק ו) שכשמביא שתי בהמות ואומר זו כזו, אסור לומר מה שתקבל מחר עבור זו אתן לך עבור זו דהוי סכום מקח.

עוד כתב (ס"ק ז) הטעם שכתב הרמ"א שעם גוי אסור להשתתף אפילו בלא להזכיר דמים, משום שאין רגילות להשתתף עם הגוי לכן נראה יותר כמקח וממכר. וכל זה בחתיכת בשר שאין לה מחיר ידוע אבל אם לוקח ממנו דברים שמחירם ידוע כמו ביצים ואגוזים מותר אם לא מזכיר לו סכום דמים [ומה שכתב לעיל שיכול לקחת רגל או חצי רגל מהגוי

צריך לומר שרגל או חצי רגל נחשב מקחם ידוע.] . ואסור ליהודי למכור לגוי בלא פיסוק דמים שרק ליהודי התירו משום שמחת יו"ט. אבל במקום הפסד כגון בשר טרפה מותר למכור לגוי בלא פיסוק דמים. כתב בביה"ל שלדעת הרשב"א אסור להשתתף כמה אנשים יחד לקחת בהמה אחת שזה מעשה חול ושכן דעת הירושלמי. וכתב הפר"ח אע"פ שאין הלכה כן המחמיר תבוא עליו ברכה.

ב. אסור לשקול בשר אפילו בביתו לידע כמה יבשל, ואפילו ליתנו בכף מאזנים לשמרו מן העכברים אסור, אם הוא תלוי במקום שרגילים לשקול בה. ואפילו לשקול מנה כנגד מנה אסור. ומותר לשקול בידו שלוקח החתיכה בידו ומשער כמה יש בה, וטבח אומן אפילו זה אסור, אבל אם הוא יודע לכוין דרך חתיכתו לחתך ליטרא או חצי ליטרא חותך כדרכו ואינו חושש:

אסור לשקול בשר, ואפילו ליתנו בכף מאזנים לשמירה אסור.

בביצה במשנה כח. רבי יהודה אומר שוקל אדם בשר כנגד הכלי או כנגד הקופיץ וחכמים אומרים אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר ובגמרא (שם) מאי כל עיקר אמר רב יהודה אמר שמואל אפילו לשמרו מן העכברים אמר רב אידי בר אבין והוא דתלי בתריטא ופירש רש"י והוא דתלי בתריטא. בטבעת שתולין אותו בה כששוקלין דמיחזי שנותנו לשם משקל. ופסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כחכמים, ושלא כדברי רבינו ישעיה (שה"ג טו. אות א ובפסקי רי"ד כח.) וגאון אחר שכתב האגור (סי' תרלח) שפסקו הלכה כרבי שמעון ברבי ורבי חייא דהוו שקלי מנה כנגד מנה ביום טוב אלא כרבנן שאין משגיחין בכף מאוזנים כל עיקר.

עוד אמרינן בגמ' שם ואמר רב יהודה אמר שמואל טבח אומן אסור לשקול בשר במים. ופירש רש"י שיש לו שנתות וסימנים בכלי ונותנין בו מים והסימנים מודיעין אותו כמה המים עולין למעלה בשביל ליטרא בשר שכבר שיערו לכך.

וכתב המ"ב (ס"ק ח) שגם אם לא שוקל עם אבן משקל אלא עם איזה חפץ אחר שלמחר ישקול את החפץ וידע כמה לקח אסור. עוד כתב (ס"ק ט) מה שכתב מרן לאסור גם אם נותן הבשר במשקל לשומרו, זה דוקא אם יש משקולת בכף המאוזנים השניה אבל בלאו הכי מותר [ואין נראה כן דעת הב"י שהרי הב"י דחה דברי רבינו ישעיה וגאון אחר שכתב האגור שפסקו הלכה כרבי שמעון ברבי ורבי חייא דהוו שקלי מנה כנגד מנה ביום טוב, כיון שאנו פוסקים כרבנן לאסור שאמרו שאין משגיחין בכף מאוזנים כל עיקר ואמרינן מאי כל עיקר אפילו לשומרו מן העכברים וכ"ש לשקול מנה כנגד מנה. ואם איתא כדברי המ"ב שאסור לשומרו מן העכברים הוא רק באופן שיש משקולת בצד השני ואם אין מותר, א"כ לא

פליגי רבי שמעון ורבי חייא על רבנן דמתניתין ומה ששקלו מנה כנגד מנה כיון שהוא בלא משקולת. וכיון שהבין הב"י דפליגי משמע שאסור לשומרו מן העכברים אפילו בלא משקולת בצד השני. וכ"כ בהערות איש מצליח שמשמעות הפוסקים לאסור. עוד כתב בביה"ל להקשות על דברי מרן שכתב "ואפילו לשקול מנה כנגד מנה אסור", למה כתב "ואפילו" שמשמע שיש עוד צד חומרה על מה שכתב למעלה שאסור ליתנו כדי לשומרו, הרי לשקול מנה כנגד מנה חמור יותר מלשומרו מפני העכברים. ונשאר בצ"ע קצת. ולכאורה לפי דברי המ"ב שכתב שרק שיש משקולת אסור ליתנו לשומרו א"כ נכון מה שאמר מרן "אפילו", ושיעור הדברים כך הוא אסור לשקול ביו"ט עם משקולת, ואפילו לשומרו על משקל שיש בצד השני משקולת אסור, ואפילו שאין משקולת כלל גם אסור לשקול מנה כנגד מנה. אבל השאלה בעינה לפי מה שהסברנו שלדעת מרן אסור ליתנו לשומרו מן העכברים אפילו בלא משקולת. וצ"ע. ואולי אפשר לומר שהחידוש יותר בשוקל מנה כנגד מנה הוא שאסור אפילו שלא נמצא המשקל במקום שרגילים לשקול בו, ולשמור מן העכברים כתב מרן שאסור רק אם המשקל נמצא במקום שרגילים לשקול שם.] .

עוד כתב בביה"ל שאם המשקל נמצא שלא במקום שרגיל לשקול בו אסור לשקול בו אבל מותר לתת עליו בשר לשומרו מן העכברים שהרי ניכר שלא שוקל. אבל מדברי הרמב"ם משמע שגם בכה"ג אסור. וצ"ע.

מותר לשקול בידו בלי משקולת ביד השניה, ולטבח אומן אסור.

ואמר רב יהודה אמר שמואל טבח אומן אסור לשקול בשר ביד ופירש"י כיון שדרכו בכך גם בחול.

ופירש רש"י שלוקח הבשר בידו אחת והמשקל בידו אחרת ומכוין המשקל. וכתב הב"י משמע אם יודע לכוין המשקל בידו אחת בלי משקולת בשניה מותר, והר"ן כתב שאחרים פירשו לאסור שהרי הוא כמאזנים וכך פירש הרא"ש וכך כתב הטור. וכ"פ מרן לאסור לטבח אומן לשקול בידו.

וכתב המ"ב (ס"ק יג) כתבו האחרונים דלא מחמירינן לאומן לשקול בידו אלא בשעה שמוכר אבל לעצמו בביתו לית לן בה [ואף שלדעת מרן אסור לשקול במשקל גם בבית ושלא כדעת הרשב"א וכדלקמן, עכ"פ כאן ששוקל רק בידו וגם בביתו מותר.] . עוד כתב המ"ב (ס"ק יב) שאם יש לו משקולת בידו השניה אסור לכל אדם.

כתב הב"י בני חבורה המקפידים זה על זה אם יש להחמיר עליהם שלא ישקלו ביד אפילו אם אינם טבח אומן יתבאר בסוף סימן תקי"ז בס"ד.

כתב הרשב"א שטבח אומן שיודע לחתוך חתיכות במשקל מכוון לא אסרו לו לחתוך. וכתב בביאו"ה שאם לא סומך הקונה על השערת המוכר יכול לומר לו לחתוך שתי חתיכות זהות ויקח חתיכה אחת והשניה ישקול מחר וישלם לו לפי משקלה.

עוד כתב הרשב"א לכאורה נראה דכל זה לא מירי אלא בלוקח מן הטבח או בשני שותפים שחולקין ביניהם אבל לשקול בביתו לידע כמה לבשל מותר. וכך כתב המרדכי בשם הירושלמי. וכתב הב"י ולי נראה דתלמודא דידן לא סבר הכי דהא איפליגו רב ושמואל (שם כט.) במודדת קמח לעיסתה ומשמע דבמודדת בתוך ביתה איפליגו ואפילו רב לא שרי אלא כדי שתטול חלה בעין יפה אבל היכא דלא שייך האי טעמא רב נמי אסר. וזהו שכתב הטור אחר שהביא דברי הרשב"א ומיהו גבי מדידת קמח משמע דאפילו בביתו נמי אסור. וגם מדאמרינן בפרק אין צדין (שם) הנחתום מודד תבלין ונותן לתוך הקדירה כדי שלא יקדיח תבשילו משמע הא אי לאו חששא דשמא יקדיח תבשילו אסור לו למדוד אף על גב דתוך ביתו הוא מודד והוא הדין דלשקול נמי אסור דמאי שנא. הילכך נראה שאין לסמוך על הירושלמי הזה. והגאון מהר"י אבוהב ז"ל כתב לחלק בין קמח שאסור משום שיכל לעשות מעיו"ט מה שאין כן בבשר שנשחט היום. ודחה דבריו הב"י שגם קמח אפשר שלא היה לו מעיו"ט. וכך פסק מרן לאסור לשקול אפילו בביתו. וכתב בביה"ל שגם המסקנת הרשב"א בחידושים וכן בעבודת הקודש לאסור לשקול גם בבית.

אם מותר להטיל גורל ביום טוב כשחולקין בשר או שום דבר נתבאר בסימן שכ"ב (ד"ה המחלק).

ג. אין נוקבין נקב בבשר בסכין לתלותו בו, אבל ביד מותר. ואם לעשות בו סימן מותר אפילו בסכין:

אסור לעשות בית יד בבשר בסכין, וביד מותר.

בביצה כח. אמר רב חייא בר אשי אסור לעשות בית יד בבשר אמר רבינא ובידא שרי אמר רב הונא מותר לעשות סימן בבשר כי הא דרבה בר רב הונא מחתך לה אתלתא קרנתא. ופירש רש"י ביד לנקוב באצבעו שרי דלאו דרך חול הוא אבל בסכין דרך חול הוא כשמוכר בשר עושה בו בית יד ונותנו ללוקח להוליכו לביתו וביו"ט צריך לשנות לעשות היכר שאין מקח וממכר מותר בו.

וכתב המ"ב (ס"ק טו) שמרש"י משמע שרק המוכר אסור לו לעשות כן משום שנראה כמקח וממכר. אבל מלשון מרן משמע שאסור לעשות כן גם בבית והטעם משום שהוא כעושה כלי ושכן כתב רבינו חננאל והר"ן. ולעשות נקב בעלמא בלי שום צורה כגון שעשה נקב בחתיכת אפיקומן כדי לתלותו אין כאן טעם של עושה כלי וגם אינו כמעשה חול מותר לכ"ע.

עוד כתב (ס"ק יז) אף שמותר לחתוך הבשר בצורת משולש כדי שלא יחליפנו אדם, אבל אסור לעשות צורות או אותיות על גבי הבשר.

ד. מולגין הראש והרגלים ומהבהבין אותם באור, אבל אין טופלין אותם בסיד ולא בחרסית ולא באדמה דמתחזי כעיבוד, ואין גוזזין אותם במספרים שנראה כעושה לצורך השיער:

מותר להשיר השיער על ידי מליגה או הבהוב, אבל לא בסיד, אדמה, חרסית, ומספריים.

בביצה לד. מולגין את הראש ואת הרגלים ומהבהין אותם באור אבל אין טופלין אותם בחרסית ולא באדמה ולא בסיד ואין גוזזין אותם במספריים. וכתב הטור שאין גוזזים אותם במספריים שנראה כעושה לצורך השער. ובסיד ואדמה וחרסית מיחזי כעיבוד.

וכתב המ"ב (ס"ק יח) שנחשב מלאכת אוכל נפש לכן מותר למלוג ולהבהב. וצריך למלוח קודם המליגה.

אם מותר למלוג גדי כתב הטור בסימן תצ"ט.

ה. מותר למלוח כמה חתיכות בבת אחת, אף על פי שאינו צריך אלא אחת.

הגה: ויש אומרים דלא שרי להערים רק קודם אכילת שחרית (ר''י ובית יוסף בשם סמ''ג). ומותר למלוח הבשר ביום טוב אף על פי שהיה אפשר למלחו מערב יום טוב (מהרי''ל ותרומת הדשן סימן פ'):

מותר למלוח הרבה חתיכות ביחד, אפילו שצריך רק אחת.

בביצה יא: אמר רב יהודה אמר שמואל מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת אף על פי שאינו צריך אלא לחתיכה אחת. ופירש רש"י בבת אחת דחד טירחא לכולהו.

וכתב הרא"ש משום דאין עיבוד באוכלין. ואמרינן עוד בגמרא דרב אדא בר אהבא מערים ומלח גרמא גרמא ופירש רש"י מערים לאחר שמלח זו לאכלה היום אומר חבירתה עריבה עלי לאכלה היום וחוזר ומולחה. וכתב הר"ן אף שמי שלא הניח עירובי תבשילין ובישל בהערמה קנסינן ליה יותר ממי שבישל במזיד, והאוכל נאסר, זה משום שפשיעתו גרמה לו פסידתו שהיה לו להניח עירובי תבשילין, אבל כאן שאם ישחט מאתמול יתקלקל הבשר התירו לו להערים. וכתבו הרי"ף והרא"ש הא דאמר רב יהודה אמר שמואל וגם הא דרב אדא, ומשמע שאין מחלוקת ביניהם שאם מולח את כל הבשר בבת אחת לא צריך הערמה, וע"י הערמה מותר למלוח אפילו חתיכה חתיכה. והרמב"ם לא הזכיר הא דרב אדא בר אהבה שהרי סתם וכתב בפרק א' (ה"י) מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת אף על פי שאינו צריך אלא לחתיכה אחת. וכתב הרב המגיד

רבינו הזכיר מימרא דשמואל ולא כתב דרב אדא בר אהבה ואפשר שהוא סבור שהם חולקים ששמואל לא התיר אלא בבת אחת ורב אדא בר אהבה התיר בזו אחר זו ומערים בכל אחת ואומר בזו אני רוצה וקיי"ל כשמואל, והרשב"א פסק כרב אדא וכתב ובמקום הפסד ממונו שלא יסריח הבשר התירו לו הערמה זו עכ"ל. וכן הבין רבינו ירוחם שהם חולקים ופסק כרב אדא להתיר למלוח כמה חתיכות בזו אחר זו בהערמה. והטור כתב רק דברי שמואל וכתב הב"י שאפשר שהוא מפרש שהם חולקים ופסק כשמואל לחומרא, וכדעת הרמב"ם. ושיש לתמוה עליו למה לא פסק כרב אדא מאחר שנראה מדברי הרי"ף והרא"ש שהם פוסקים הלכה כמותו. ומרן בשו"ע כתב כלשון הרמב"ם.

וכתב המ"ב (ס"ק כג) שהרבה אחרונים כתבו שהרבה מפרשים כתבו שחסר בדברי מרן וצריך לומר שמותר למלוח גם חתיכה חתיכה ע"י הערמה.

וכתב רבינו ירוחם בשם ה"ר שמואל מאוירא וכן כתב סמ"ק מה שהתרנו להערים למלוח גרמא גרמא, זה דוקא קודם אכילת שחרית אבל לאחר אכילה לא. וכ"כ הטור בסימן תק"ג בשם בעל העיטור לענין מבשל ומשמע דהוא הדין לענין מולח גרמא גרמא או מולח ע"ג העור. וכ"פ הרמ"א.

וכתב המ"ב (ס"ק כד) שגם אם מולח את כל החתיכות יחד צריך למלוח רק קודם האכילה. ואם יודע שיסריח הבשר מותר למלוח גם אחר אכילה אפילו חתיכה חתיכה ע"י הערמה ויאכל חתיכה אחת. ואם שחט בעיו"ט לא התירו למלוח אחר אכילה כלל אפילו שיש חשש שיסריח הבשר, רק למלוח קודם אכילה מותר וכדלקמן.

כתב הב"י בסימן שקודם לזה כתבתי שי"א דלא שרינן הערמת שום איסור אלא לצורבא מרבנן ויש מתירין לכל אדם הערמה זו וכיוצא בה.

הקונה בשר בעיו"ט לא מוכשר, מותר למלוחו ביו"ט, אע"פ שיכל למולחו בעיו"ט.

כתב המרדכי בפרק קמא דביצה בשם ראבי"ה אותן בני אדם שקונין בשר מערב יום טוב ומולחין אותם ביום טוב כתב רבינו אפרים דאיסורא עבדי דאפשר לעשות מערב יום טוב. ובתרומת הדשן (ח"א סי' פ') כתב שאחד מהגדולים קיבל מרבותיו דלא נהגינן הכי מפני שהדבר ידוע שהבשר השוהה במלח מפיג טעמו אמנם מסתפק בדגים שקרעו אותם מערב יום טוב אי שרי למלחם ביום טוב והעלה שיש מיני דגים שבשרן רך שמתקלקלים בשהייה מועטת במלח ובודאי מפיגים טעמם טפי מבשר ואינהו ודאי שרי ויש מיני דגים שאדרבה אם שוהין במלח משביחים ואינהו ודאי צריך למלחן מערב יום טוב ע"כ. וכ"פ הרמ"א.

וכתב המ"ב אע"פ שיכל למלוח הבשר ולהוציא דמו בעיו"ט התירו למלוח ביו"ט משום שאם יעשה כן מעיו"ט יהיה חייב לחזור ולמלוח את הבשר כדי לשומרו שלא יתקלקל אחרי ההדחה, ואם יעשה כן הבשר יפיג טעמו מחמת ששוהה הרבה זמן במלח, לכן התירו לו להשהותו בדמו ולמולחו ביו"ט. וכן מותר להערים קודם אכילה ולמלוח גם שאר החתיכות. ואם כבר נמלח הבשר להוציא את דמו אסור למולחו כדי לשומרו ורק אם מולחו בליל יו"ט שני כדי לשומרו לבשלו ביו"ט שני מותר ויכול להערים ולמלוח כל החתיכות ויאכל אחת למחר. ודגים שלא מתקלקלים בשהיה במלח ויכל למולחם בעיו"ט כדי לתקנם לפני הבישול ולהדיחם ולחזור למולחם כדי לשומרם אסור למולחם ביו"ט. ולמלוח דגים קודם הטיגון מותר שכל האיסור משום טרחה שלא לצורך יו"ט או משום גזרת עיבוד וזה לא שייך בפעולה של בישול [ולפי זה בימינו שיש אפשרות לשמור את הבשר בהקפאה ולא מתקלקל מיום ליום יהא אסור למלוח בשר ביו"ט כדי להוציא דמו אם נשחט בעיו"ט שהרי יכל למולחו מעיו"ט.] .

ו. נוהגין לנקר בשר ביום טוב, אפילו נשחט מערב יום טוב. (**וטוב לשנות קצת אם יוכל לשנות באיזה דבר**) (**מהרי"ל ותרומת הדשן סימן פ"ד**):

נשחט מערב יום טוב מותר לנקר ביום טוב, ואפילו אינו צריך אלא למקצתה.

כתב המרדכי בפרק קמא דביצה שמותר לנקר את הבשר ביו"ט שאין כאן שווייה אוכלא שהרי הבשר ראוי לאכילה בכל מקום שנמצא וע"י הניקור לא הופך את הבשר מלא ראוי לאכילה לראוי [בגמ' שבת קנה. נחלקו רב הונא ורב יהודה אם יש איסור של שווייה אוכלא ופירש"י דמשוי להו אוכלא ה"ל אולודי אוכלא בשבת. ולהלכה אנו פוסקים כרב יהודה שמתיר שוויה אוכלא. וצ"ל כוונת המרדכי שאין כאן שום שאלה של שווייה אוכלא ומותר לכ"ע.] .

עוד כתב המרדכי שם שלא שייך בניקור איסור ברירה. וכן בהגהות מימון פרק ג' (אות ב) כתב בשם ראבי"ה (סי' תשל) דמותר לנקר בשר ביום טוב אפילו נשחט מערב יום טוב ואין בזה משום בורר [פסולת מתוך] אוכל משום דא"א לאכול בענין אחר [וצריך לומר שכוונת המרדכי והראבי"ה כיון שמנקר חתיכה שרוצה לאכול לאלתר אע"פ שמוציא הפסולת שהוא החלב מהאוכל שהוא הבשר, לא נחשב מעשה ברירה כיון שאי אפשר לאכול בלי שיוציא החלב נחשב כמקלף קליפת הפרי שאין בו בורר שדרך אכילה הוא, וכיון שההיתר משום דרך אכילה צריך לאכול לאלתר. משא"כ בשאר תערובת של אוכל ופסולת אע"פ שאי אפשר לאכול כך כיון שלא היו מחוברים כך מטבע ברייתם והיה אפשר לאכול את האוכל בלא הפסולת ואח"כ נתערבו נחשבת פעולת הוצאת הפסולת שנתערבה באוכל דרך ברירה ולא דרך אכילה. ועיין בחזון עובדיה שבת ד' שכ"כ שטעם ההיתר כיון שהחלב מחובר בבשר לא שייכא ביה ברירה.] .

ובהגהות אשיר"י כתב בשם ריב"א דאהא סמכינן לנקר הבשר ואפילו אינו צריך אלא למקצתה דדמי להא דמערים ומלח גרמא גרמא. וכ"כ הרוקח (סי' רצז) וז"ל מותר לנקר כל בהמה ביום טוב ולמלחה אף על פי שאינו צריך אלא לחתיכה אחת כרב אדא בר אהבה ע"כ.

ובתרומת הדשן הקשה על דברי הראבי"ה שסובר שאין איסור ברירה בניקור ממה שכתב בהגהות אשרי בשם ריב"א משמע שלא התיר לנקר רק משום פסידא וזה מחמת איסור ברירה [ולפי מה שכתבנו בהסבר הראבי"ה גם לראבי"ה יש איסור ברירה בניקור אלא כשמנקר מה שרוצה לאכול הוא דרך אכילה, והתירו לנקר יותר ממה שרוצה לאכול בהערמה במקום הפסד אם לא מערים עובר על איסור ברירה שהרי בורר שלא לצורך אכילה.] . וגם מה שכתב הראבי"ה שמותר לנקר גם בשר שנשחט מעיו"ט, כתב תרומת הדשן לאסור שהרי יכל לנקר בערב יו"ט והבשר לא היה נפסד מחמת הניקור שאדרבא כשהחלב עם הבשר הוא מתקלקל, לכן אם לא ניקר מעיו"ט ינקר ע"י שינוי כמו בקופיץ או בקרדום. וכתב הב"י שהעולם נוהגין לנקר כדרכן לצורך יום טוב אפילו בהמה שנשחטה מערב יום טוב ונראה שהם סומכים על פשט דברי הנך רבוותא דשרו.

וכתב המ"ב (ס"ק כז) שאם שחט בעיו"ט והיה לו פנאי לנקר אסור לנקר ביו"ט יותר ממה שצריך לאכול [שהרי הראבי"ה שהתיר לנקר מה ששחט בעיו"ט לא התיר לנקר בהערמה מה ששחט בעיו"ט, ומה שהתירו הגהות אשרי והרוקח לנקר בהערמה הוא דוקא מה ששחט ביו"ט ולא בערב יו"ט.] . ומה שהתרנו למלוח בהערמה אפילו מה ששחט בעיו"ט זה משום שלא יכל למלוח בערב יום טוב שאם היה מולח היה צריך למלוח שוב הבשר כדי לשומרו וטעם הבשר היה נפגם אבל בניקור לא היה נפגם אם היה מנקר מעיו"ט.

והרמ"א חשש לדברי תרומת הדשן וכתב טוב לשנות קצת אם יוכל לשנות באיזה דבר.

וכתב המ"ב (ס"ק כט) שאם אי אפשר לו לשנות מותר לנקר בלא שינוי ואפילו שיכל לנקר בעיו"ט, משום שבניקור אין שום לתא דמלאכה אלא טרחה בעלמא [היינו שכיון שמנקר לצורך אכילה לא נחשב בורר אלא דרך אכילה הוא וכנ"ל.] . וחלק האחורי שיש בו הרבה טרחה בניקורו אם נשחט בעיו"ט והיה לו שהות לנקרו יש להחמיר שלא לנקרו אלא אם הוא שעת הדחק לצורך יו"ט.

מותר להדיח בשר שהוא ביום השלישי לשחיטתו, וטוב שירחץ עליו ידיו.

ובשר שהוא ביום השלישי לשחיטתו ואם לא ידיחנו יתיבש בו דמו ויהא מותר רק לצלי ולבישול יאסר, כתב המ"ב (ס"ק כט) שמותר להדיחו שהרי אם ירצה מותר לאכול ממנו, ובשבת שלא יכול לבשל ולאכול לדעת המ"א אסור להדיחו שמה שאמרנו שבשר ראוי

לאוכלו באומצא סובר שהוא דוקא בשר עוף שהוא רך, אבל הרבה פוסקים סוברים שגם בשר שור ראוי לאוכלו באומצא לכן ידיחנו ע"י עכו"ם ואם אי אפשר ע"י גוי מותר להדיחו בעצמו. וכן הדין בבשר שנשחט מעיו"ט שאסור לנקר כל הבשר בהערמה והוא ביום השלישי מותר לנקר ולהדיח מה שרוצה לאכול והשאר עדיף שידיחנו ע"י גוי כיון שאסור בניקור לא ראוי לבישול ואכילה ואם אי אפשר ע"י גוי ידיחנו בעצמו, שהרי ראוי לאוכלו באומצא, וטוב יותר שיניחנו בתוך גיגית וירחוץ ידיו עליו עד שיהיה שרוי במים.

סימן תקא - עצים האסורים והמותרים ביום טוב - ובו ז' סעיפים

א. אין מבקעין עצים מן הקורות שעומדות לבנין ולא מקורה שנשברה ביום טוב, אפילו אם היתה רעועה מערב יום טוב וקרובה להשבר. אבל אם נשברה מערב יום טוב, אם אי אפשר להסיקה בלא ביקוע מבקעין ממנה חתיכות גדולות, ולא יבקע לא בקרדום ולא במגל ולא במגירה אלא בקופיץ (פירוש סכין של קצבים ויש עושין בו ב' ראשין דומה קצת לקרדום, רש"י) **ובצד הקצר שלו, אבל לא בצד הרחב. ויש מי שאוסר אפילו בקופיץ לפי שאין אנו בקיאין מהו ולא התירו אלא בסכין:**

קורה העומדת לבנין היא מוקצה ואסור להסיקה, ואפילו היתה רעועה ונשברה ביו"ט, כיון דאיתקצאי בין השמשות וגם היא נולד.

בביצה לא: תניא אין מבקעים עצים לא מן הסואר של קורות ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט לפי שאינו מן המוכן.

סואר של קורות המיועדות לבנין הם מוקצה גם לר"ש מחמת חסרון כיס שהרי מיועדות לבנין. וכן קורה שהיתה מוקצה בבין השמשות ונשברה ביו"ט ועכשיו ראויה להסקה אסור משום מיגו דאתקצאי בין השמשות איתקצאי לכולי יומא ואסורה גם לר"ש. וכתבו התוס' בביצה ב: ד"ה אין מבקעין, מה שאין לר"ש מיגו דאיתקצאי זה רק ביושב ומצפה ולכן אם הקורה היתה בבין השמשות רעועה כיון שיושב ומצפה שתשבר וישתמש בה להיסק אם נשברה ביו"ט מותר לרבי שמעון להסיק בה, ולרבי יהודה אסור שאפילו יושב ומצפה אמרינן מיגו דאיתקצאי.

וכתב הב"י שקורה שנשברה הוי נולד וכ"כ הרמב"ם פ"ב הלכה יב'. וכתב הב"ח שכן פסק הסמ"ג. ונפקא מינא לפי המבואר בסימן תצ"ה שר"ח פוסק כר"ש גם ביו"ט, ומחמיר בנולד ביו"ט לאסור כרבי יהודה, וכן דעת הרמ"א שם, לכן גם קורה רעועה שנשברה ביו"ט אסורה שהרי היא נולד [ולר"ש בקורה רעועה שנשברה ביו"ט לא אסורה משום נולד שלר"ש אין מוקצה בנולד קל ומותרת וכמ"ש התוס' שם שקורה רעועה שנשברה ביו"ט

מותר להסיק בה לר"ש. עכ"פ לרבי יהודה אסורה משום דאיתקצאי בבין השמשות וגם היא נולד, ולר"ח והרמ"א הלכה כרבי יהודה בנולד ביו"ט. ולדעת מרן בכל מוקצה הלכה כרבי יהודה ביו"ט. לכן בין לדעת מרן ובין לרמ"א גם קורה רעועה שנשברה ביו"ט היא מוקצה שלדעת מרן מחמירים במוקצה ביו"ט כרבי יהודה וגם הרמ"א שמקל כר"ש גם ביו"ט כאן שהוא נולד מחמיר כרבי יהודה.] . כתב הב"י מה שכתב הטור שלרבי שמעון מותר קורה רעועה ונשברה ביו"ט. נ"ל דהיינו מדתניא בביצה ל: אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ורבי שמעון מתיר ואוקימנא לה בגמרא בסוכה נופלת וברעועה דמאתמול דעתיה עילויה ופירש רש"י ברעועה דמסיק אדעתיה דנפלה ולמחר נפלה הילכך מוקצה ליכא דאמרינן דעתיה מאתמול עילויה ולתנא קמא לא אמרינן דעתיה עילויה בשום מידי דלא חזי בין השמשות.

גרסינן בירושלמי (פ"ד ה"ג) אין מבקעין עצים מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב הדא דאת אמר בקורה שנשברה ביום טוב אבל בקורה שנשברה מערב יום טוב מותר בשאין בה תואר כלי אבל אם יש עליה תואר כלי אפילו נשברה מערב יום טוב אסור.

ופירש בדרכי משה קורה שנשברה מעיו"ט ואין עליה תואר כלי כיון שהיתה ראויה מעיו"ט להסקה לכן אינה מוקצה אבל אם נשברה מעיו"ט ויש עליה תואר כלי וראויה להשתמש בה לאיזה עניין ונשברה שוב ביו"ט אסור להשתמש בה משום נולד.

קורה שנשברה בעיו"ט וראויה להסקה, מותר לבקע ממנה ביו"ט חתיכות גדולת בשינוי.

בביצה לא. תנן אין מבקעין לא בקרדום ולא במגל ולא במגירה אלא בקופיץ ופירש רש"י דכל הני כלי אומן הם ונראה כעושה מלאכה ולפיכך אסור אבל קופיץ סתמיה לאו למלאכת אומן הוא וקופיץ פירוש שהוא סכין של קצבים דומה לקרדומות שלנו שאינם כלי אומן ויש שעושים בו שני ראשים והשני דומה לקרדום האוכפות שקורין איישי"ש. ואיכא בגמרא (לא:) תרי לישני בפירוש דמתניתין ופסק הרמב"ם בפרק ד' מהלכות יום טוב (ה"י) כלישנא בתרא דאמר דהא דשרי בקופיץ לא שנו אלא בזכרות שלו אבל בנקבות שלו אסור וכתב הרא"ש (סי' ד) שכן פסק העיטור (ח"ב הל' יום טוב מחלוקת כב' קנא ע"א) ופירש רש"י זכרות הראש הקצר נקבות הראש הרחב.

כתב הטור ובספר המצות אסר גם בקופיץ כי אין אנו בקיאין מהו קופיץ ולא התירו אלא בסכין. כן כתב סמ"ק (סי' קצד עמ' קע אות כב) בשם התוספות (ד"ה אבל).

ופסק מרן בסתם להתיר בקופיץ בצד הקצר כדעת הרמב"ם והרא"ש והעיטור. וביש כתב דעת הסמ"ק.

וכתב הר"ן אע"ג שמכשירין שאפשר לעשותן מאתמול אסור לעשות ביו"ט, ביקוע עצים לעשות מדורה להתחמם כנגדה היא מלאכת אוכל נפש, כיון שנהנה מהעצים המתבקעים, וכיון שהותרה מלאכת הביקוע לצורך אוכל נפש לצורך חימום, הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש לבקע כדי לבשל ובכל אופן הצריכו שינוי כיון שמבקע לצורך עשיית כלי. ולדעת הרמב"ם והראב"ד ביקוע עצים נחשב למכשירי אוכל נפש וכיון שעושה בשינוי לא אסרו בזה חכמים שמא ימצא עץ שאינו מבוקע וימנע משמחת יו"ט. וכתב הראב"ד כמו שהתירו דיכת מלח בשינוי. והקשה המהר"י אבוהב על מה שכתב הר"ן שביקוע לצורך חימום הוא מלאכת אוכל נפש, ולצורך בישול הוא לא מלאכת אוכל נפש, הרי בהבערה ראינו להיפך שהבערה לבישול היא מלאכת אוכל נפש והבערה לחימום הוא לא מלאכת אוכל נפש כמו שאומרת הגמ' (ביצה יג:) מתוך שהותרה הבערה לצורך היינו לבישול הותרה נמי שלא לצורך היינו חימום [לכאורה יש לתרץ שבביקוע עצים לחימום הוא נהנה בשעת החימום מהדבר שנעשתה בו המלאכה והוא העץ שביקע ולכן נחשב הביקוע מלאכת אוכל נפש, אבל בהבערה לחימום לא נהנה בשעת החימום מהאש שיצר במלאכת ההבערה אלא רק מתולדות אותה אש שממשיכה לבעור מחמת האש הראשונה שיצר והאש הראשונה נחשבת כמכשירי אוכל נפש.] . והמרדכי כתב בשם אבי העזרי דביקוע דאמרינן דשרי הני מילי לחתיכות גדולות ואף על פי שאפשר לעשותו מערב יום טוב לאו מלאכה היא אלא עובדא דחול, אבל דקות לא דאפשר לבקע מערב יום טוב ואמרינן בפרק כלל גדול (שבת עד:) האי מאן דסלית סילתא חייב משום טוחן.

ב. עצים גדולים קצת וראוים להסקה בלא ביקוע לא יבקע כלל, ואפילו לשברם ביד יש מי שאוסר:

לא הותר ביקוע העצים אלא באופן שהם גדולים שאי אפשר להסיקם בלא ביקוע.

אם אפשר להסיק את העצים בלא ביקוע אסור לבקעם דהוי טרחה שלא לצורך. כך כתב הרא"ש ואפילו ביקוע בקופיץ לא שרי אלא בקורה גדולה, וכתב דקצת משמע כן מדברי הרמב"ם. וגם הרב המגיד כתב בפרק ד' (ה"י) נראה מדברי רבינו שלא הותר הביקוע אלא בעצים גדולים אבל בעצים דקים שהם נוחים להדליק אסור. וכן כתב הרשב"א שכן נראה מדברי רבינו וכך כתבו בתוספות עכ"ל. וגם הר"ן (יז: ד"ה ומקשו) כתב כן בשם התוספות.

וכתב הטור שנראה מדברי הרא"ש שאפילו ביד אסור לשברם ומרש"י משמע שמותר וטוב להחמיר. וכתב הב"י שמהתוספתא ביצה פרק ג' (ה"י) משמע שמותר לשבור ביד דתניא לא יתן אדם אבן ע"ג בקעת כדי לשברה אבל מכניסה בחור ושוברה. ועל מה

שכתב הרא"ש להחמיר כתב הב"י זה באופן שחותך חתיכות קטנות שאסור משום טוחן. וכך כתב מרן בשו"ע שאפילו ביד יש מי שאוסר.

וכתב המ"ב (ס"ק ח) שבחתיכות קטנות יש איסור טוחן ובגדולות אסור משום טרחא שלא לצורך שיכול להסיקם בלא ביקוע. וכן גם בשובר ביד כתב שאסור משום טרחא שלא לצורך שהרי ראויים להסקה בלא שישברם [אולם מהב"י משמע שרק משום איסור טוחן יש לאסור ביקוע ביד.] .

עוד כתב המ"ב שהמדקדקים נוהגים להזהר גם בחול המועד שלא לבקע עצים שאפשר לבקעם בלא ביקוע משום טרחא אלא אם כן יש הפסד אם יבערם כך בלא ביקוע. וכן עצים גדולים עדיף שיכין ויבקע קודם יו"ט.

ג. אין מביאין עצים מן השדה אפילו אם היו מכונסין שם מבערב, אבל מגבב הוא בשדה משלפניו (וכן בחצר לוקח לפניו) (**בית יוסף ורמב"ם**) **ומדליק שם. ומביאין מהמכונסים שברשות היחיד ואפילו היתה מוקפת חומה שלא לשם דירה, ובלבד שיהיה בה מסגרת ותהיה בתוך תחום שבת, ואם חסר אחת מכל אלו הרי הן מוקצה:**

אין מביאים עצים מן השדה אפילו מהמכונסים, אבל מביא מן המכונסין שבקרפף שהוא סגור והוא בתוך התחום.

בביצה לא. במשנה אין מביאים עצים מהשדה. ובגמ' אמר רב יהודה אמר שמואל אין מביאין עצים אלא מן המכונסין שבקרפף. ופירש רש"י דטעמא משום מוקצה וכן המפוזרים שבקרפף מוקצים הם והמכונסים דעתו עליהם ואינם מוקצים. וכך משמע ברמב"ם דלקמן שאסורים העצים משום מוקצה. אולם בשעה"צ כתב שטעמו של הרמב"ם משום עובדין דחול וממילא הוי מוקצה. והר"ן (יז. ד"ה ומאי) כתב שאחרים פירשו דטעמא משום גיבוב דהוי כמעמר וסבירא לן דכל מגבב אפילו בקרפף מיחזי כמאן דעביד למחר, ומכונס שבשדות מיחלף במפוזר ומש"ה אין מביאין אלא מן המכונס שבקרפף.

והגדרת קרפף שמותר להביא מהמכונסים שבו במשנה שם אליבא דרבי יוסי בחדא מתרתי סגי או בפותחת היינו שהקרפף סגור אף על פי שהוא רחוק מהעיר ובלבד שיהא בתוך תחום שבת. או בסמוך לעיר דהיינו בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים ואפילו בלא פותחת. כן דעת רש"י וכן כתב הרא"ש ז"ל והטור.

אבל מדברי הרמב"ם בפרק ב' (הי"ד) נראה שהוא סובר דלרבי יוסי בין סמוך בין רחוק לא שרי אלא דוקא בפותחת, שהרי כתב מביאין מן המכונסין שברשות היחיד ואפילו היתה מוקפת שלא לשם דירה ובלבד שיהיו לה פותחת ותהיה בתוך תחום שבת ואם

חסר אחת מכל אלו הרי הן מוקצה. וכתב הרב המגיד שכן דעת העיטור (ח"ב הל' יום טוב מחלוקת כב קנא.) אבל דעת הראב"ד (בהשגות שם) והרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ב סי' ו, חי' ד"ה כגרסת) כפירוש רש"י. ופסק מרן כהרמב"ם שצריך שיהיה נעול אפילו בסמוך לעיר. והמ"ב (ס"ק טו) פסק שכל שהוא סמוך לעיר בתוך שבעים אמה ושריים לא צריך הקרפף להיות נעול.

וכתב הב"י פותחת דתנן פירוש מסגרת, ונראה לי דטעמא משום דכל שיש לו מסגרת מיחזי כחצר ולא הוו עצים שבתוכו כמוקצים [נראה דר"ל מַסגרת שהקרפף נעול שאי אפשר להכנס לתוכו.] .

וכתב המ"ב (ס"ק יז) אם הטעם משום מוקצה לרמ"א בסימן תצ"ה שמתיר מוקצה ביו"ט יהיה מותר להשתמש בעצים אלו. אבל אם הטעם משום עובדין דחול או מעמר יהיה אסור גם למי שמתיר מוקצה, ולדינא נכון להחמיר. עוד כתב בביאו"ה שלטעם שאסורים משום מוקצה אפילו אם הכינם מעיו"ט לא מהני ודלא כהט"ז.

כשמלקט בחצר עצים כדי לשרוף, מגבב רק מה שלפניו ומדליק, וקסמים דקים לא יעשה מהם ציבור.

בביצה לג: תנו רבנן מגבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מוכן הוא ובלבד שלא יעשה ציבורין ציבורין ורבי שמעון מתיר במאי קא מפלגי מר סבר מיחזי דקא מכין למחרת וליומא אחרינא ומר סבר קדירתו מוכחת עליו ומשמע דקיי"ל כתנא קמא וכן פסק הר"ן.

ומה ששנינו (שם) שמגבב רק מה שלפניו ומדליק ולא כל מה שבחצר. מדובר בעצים דקים

וכתב רש"י שהם מוקצה כיון שהם דקים וטורח לגבבן לא היה דעתו עליהם מאתמול. ותנא קמא של הברייתא שהתיר לגבב בכל החצר מדובר בעצים גסים. כ"כ הר"ן וכן דעת הטור.

וכתב הב"י ונראה דבעצים קטנים קצת מיירי אלא שהם גדולים יותר מקיסמים דקים עד שאינם בטלים לגבי חצר אף על פי שהם מפוזרים בו. ומשמע מדברי הר"ן והטור דכיון דשייך בהו גיבוב קצת לא שרי לגבבן אלא בחצר דוקא אבל לא בשדה ואפשר דאפילו בקרפף נמי לא.

נמצא שיטת רש"י עצים אפילו גדולים שנוח לאוספם אם הם בשדה הם מוקצה, ובקרפף המפוזרים מוקצה והמכנוסין אינם מוקצה, ובחצר הדקים שטורח לאוספם הם מוקצה שאין דעתו עליהם מאתמול, והגדולים אינם מוקצה, וגם הקטנים אם הם קרובים

לקדרתו מותרים [וצריך לומר הטעם שהקרובים לקדרה אינם מוקצה משום שדעתו היתה עליהם מאתמול לפי שאין טורח לאוספם וצריך לומר שמדובר שמסיק במקום ידוע בחצר שאז שייך לומר שדעתו מאתמול על כל העצים שליד המקום שמסיק.] .

ולהרמב"ם אין הבדל לחכמים בין חצר לשדה אלא הכל תלוי בין מלפניו לשלא מלפניו דמלפניו דהיינו סמוך למקום בישול הקדירה אפילו בשדה מותר ושלא בפניו אפילו בחצר אסור דכיון דרחוק ממקום בישול הקדירה הוא ליכא למימר קדירתו מוכחת עליו ומיחזי כמי שמגבב לצורך מחר.

נמצא להרמב"ם עצים שבשדה הם מוקצה וכן המפוזרים שבקרפף ואעפ"כ הקרובים לקדירה הם לא מוקצה שדעתו עליהם מאתמול [ויש לעיין אם הקדירה צריכה להיות שם מעיו"ט או אפילו הביא אותה היום אמרינן שדעתו היתה על כל העצים שיהיו סמוכים לקדירתו.] ,

ובחצר אע"פ שאין העצים מוקצה גם כן מותר רק מה שקרוב לקדירה שקדרתו מוכחת עליו שלא מגבב לצורך מחר והרחוקים אסורים. וכך פסק מרן שגם בשדה מותר לגבב מה שלפניו.

והרי"ף והרא"ש אפשר שסוברים כל שהם קטנים דשייך בהו לשון גיבוב אסור לגבב אפילו בחצר אלא מה שלפניו ומדליק וכל שהם גדולים דלא שייך בהו לשון גיבוב אפילו עושה ציבורין ציבורין לית לן בה דכיון שאין טורח כ"כ בלקיטתם ליכא למימר בהו דמיחזי כמאן דמכניף למחר וליומא אחרינא. וכן משמע שכך פוסק מרן שבעצים גדולים מותר לעשות ציבורין ציבורין ממה שלפניו, שהרי לא הזכיר איסור עשיית ציבורין.

אבל המ"ב (ס"ק יג) כתב לאסור לגבב בחצר ממה שלפניו ולהניח ואפילו עצים גדולים [והגדרת המקום מה שלפניו נראה לומר שכל מה שהוא רואה כשהוא עומד סמוך לקדירה נחשב מה שלפניו. אבל רוה"כ הרב אליהו שליט"א אמר לי שנראה שכל שהוא בתוך ד' אמות נחשב מה שלפניו.] .

וכתב המ"ב (ס"ק יב) שלדעת המהרש"ל והב"ח ושארי אחרונים לאסור לגבב בשדה אפילו סמוך לקדירתו, דמחזי כמגבב במקום גידולו כיון שהוא בשדה דחייב משום מעמר.

ד. עלי קנים ועלי גפנים אף על פי שהם מכונסים בקרפף, כיון שהרוח מפזרת אותם הרי הם כמפוזרין ואסורים. ואם הניח עליהם כלי כבד מערב יום טוב הרי אלו מוכנים: עלי קנים ועלי גפנים שבקרפף אפילו כנסן מאתמול, אם לא הניח עליהם כלי כבד חשובים כמפוזרין.

בביצה לא. אמר רבא עלי קנים ועלי גפנים אף על גב דמכנפי להו ומותבי כיון דאי מדלי זיקא מבדר להו כמפוזרים דמו ואסורין ואי אתנח מנא מאתמול עלייהו שפיר דמי ופירש רש"י כמפוזרין דמו. ואפילו לא פיזרתן הרוח דמסתמא לא סמכה דעתיה סבר מבדר להו זיקא: ואי אתנח מנא עלייהו. להכבידן שפיר דמי דסמכה דעתיה ולפירושא דאחרים שכתבתי דטעמא דאיסורא משום גיבוב טעמא דעלי קנים ועלי גפנים משום דאע"ג דמכונסין נינהו חיישינן שמא בשעה שירצה ליקח אותם יפזרם הרוח ואתי ללקטם ואי אתנח עלייהו כלי מאתמול ליכא למיחש להכי ושרי.

וכתב המ"ב (ס"ק כ) שאם הניח עליהם כלי ובכל אופן מצאם ביו"ט מפוזרים אינם מוקצים שהרי הכינם מאתמול. ולטעם שאסורים המפוזרים משום מעמר ואפילו המכונסים אסורים שמא בשעה שיבא לקחתם תפזרם הרוח, אם הניח עליהם כלי ומצאם מפוזרים אסורים.

ה. עצים שנשרו מן האילן ביום טוב אין מסיקין בהם. (ועיין לקמן סימן תק"ז **סעיף ב'**):

עצים שנשרו מן האילן ביום טוב, אין מסיקין בהם.

ויתבאר בסימן תק"ז בס"ד בסעי' ב' אם נפלו לתוך התנור שמרבה עליהם עצים ומבטלן בלא שיגע בהם. ואם נפלו בשבת שקודם יו"ט לא יסיקם ביו"ט שאסורים משום הכנה מדאוריתא ובדאוריתא לא מרבים לבטל האיסור.

וכתב המ"ב (ס"ק כא) עצים שנשרו ביו"ט כיון שהיו מחוברים מאתמול הוי ליה מוקצה. ועוד אסורים משום שמא יעלה ויתלוש.

ו. כלים שנשברו ביום טוב אין מסיקין בהם שהם נולד. (ואם הסיק **בכלים אסור להפוך באש לאחר שהודלקו במקצת דאז הוי שבר כלי אלא אם כן ריבה עליהם עצים מוכנים**). (**המגיד פרק ב' ור"ן פרק קמא דביצה**) **אבל מסיקין בכלים שלמים או בכלים שנשברו מבעוד יום:**

אוד שהוא עץ שמחתין בו האש ונשבר ביום טוב, אין מסיקין בו.

בביצה לג. דרש רבא אשה לא תכנס לדיר העצים ליטול מהן אוד ואוד שנשבר אסור להסיקו ביו"ט לפי שמסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים.

וכן בגמרא שבת כט. אמר רב יהודה אמר רב מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים דברי רבי יהודה ורבי שמעון מתיר.

וכתב הרמב"ם בפרק ב' (הי"ב) דאין מסיקין בכלים שנשברו ביום טוב מפני שהם נולד אבל מסיקין בכלים שלמים או בכלים שנשברו מערב יום טוב שהרי הוכנו למלאכה

אחרת מבערב. וגם רש"י פירש בפרק כל הכלים דטעמא דאין מסיקין בשברי כלים משום דהוו נולד וכדכתב הרמב"ם.
בירושלמי בפרק המביא כדי יין (ה"ג) כלים שנשברו ויש עליהם תואר כלי אפילו נשברו ביום טוב מותר. ופירש בד"מ שנחשב כאילו לא נשבר כלל ומותר להסיק בו שהרי מסיקים בכלים. וכתב במ"ב שעושה מעין מלאכתו הראשונה כגון שברי ערבה לתת בה את המקפה, ושברי זכוכית לצוק לתוכן שמן, ולא הוי נולד.
והקשתה הגמ' בשבת כט. איך מותר להסיק בכלים והרי כיון דאדליק בהו פורתא הוו ליה שברי כלים וכי קא מהפך באיסורא קא מהפך, ותרצה הגמ' דעביד כדרב מתנה דאמר עצים שנשרו מן הדקל לתנור ביום טוב מרבה עצים מוכנים ומסיקן. וכ"כ הרב המגיד בפרק ב' בשם הרשב"א שאם ריבה עליהם עצים מוכנים מותר להפך בהם שבהיתר הוא מהפך בהם. והר"ן כתב כן בביצה יח: ד"ה דרש.
וכתב המ"ב (ס"ק כג) שאסור לטלטל את שברי הכלים וכן אסור להסיק אותם במקומם בלי לטלטלם שמעשה ההדלקה נחשב כמו שמטלטן. ואם מסיק כלי אע"פ שהוא נעשה שבר כלי אחר שנשרף מעט מותר להנות מהאש אע"פ שנהנה מהמוקצה כיון שלא עושה מעשה בידים מותר. וכנזכר בסימן תק"ז.
עוד כתב (ס"ק כח) שלא ישרוף כלי אם יש לו עצים משום בל תשחית. ואם גוי הכין כלי מהעצים של ישראל הוי נולד ואסור להסיק בכלי זה.

ז. שקדים ואגוזים שאכלם מערב יום טוב מסיקין בקליפיהם ביום טוב, ואם אכלם ביום טוב אין מסיקין בקליפיהן. הגה: גם אין להסיק עם האגוזים והשקדים עצמן אלא אם כן הם עדיין בקליפה (בית יוסף). ולפידים שנשארו מיום טוב ראשון שכבו מותר לחזור ולהדליקם אפילו ביום טוב שני של ראש השנה או יום טוב אחר שבת (הרא"ש ומרדכי ריש ביצה ובית יוסף):

שקדים ואגוזים שאכלן מערב יום טוב מסיקין בקליפתן, אכלן ביו"ט לא מסיקין בקליפתן דהוי נולד, אגוזים בקלפתם מסיקין בהם, אגוזים בלא קליפה אין מסיקין בהם.

בשבת כט. אמר רב יהודה אמר רב מסיקין באגוזים אכלן אין מסיקין בקליפתן דברי רבי יהודה ורבי שמעון מתיר. מסיקין בתמרים אכלן אין מסיקין בגרעיניהם דברי רבי יהודה ורבי שמעון מתיר. וכתב רש"י אין מסיקין בקליפי שקדים ואגוזים מפני שהם נולד. וכ"כ הסמ"ג. וכתב הרב המגיד שכן דעת הרמב"ם בפרק ב' (הי"ב) שאם אכלן מערב יום טוב מסיקין בקליפתן ביום טוב, ואם אכלן ביום טוב אין מסיקין בקליפתן.

ובתוספתא שם תניא אגוזים ושקדים עצמם אין מסיקין בהם ביום טוב לפי שאינן מן המוכן. ולכאורה תוספתא זו חולקת על הגמ' הנ"ל שמסיקין באגוזים ומסיקין בתמרים, וכתב הב"י אפשר לישב שהגמ' שאומרת שמסיקין באגוזים ותמרים מדובר שהן בקליפיהן שהאוכל מוכן להיסק אגב הקליפה והתוספתא בשאין קליפיהן עליהם דאינם מוכנים להיסק כלל [וצ"ע מה שייך מוקצה באוכל, ואפשר שבטילטול אוכל לא שייך מוקצה כיון שתמיד מוכן הוא לשימוש היינו אכילה, אבל כשגמר בדעתו להסיק אותו ומשתמש בו כעץ נחשב כנולד.] . וכתב המ"ב (ס"ק לא) שלא דומה למסיק בכלים כיון שלפעמים מסיקים בכלים פחותים. אבל בירושלמי מובא שמותר להסיק באוכל עצמו ושכך פסק הרשב"א.

עוד כתב המ"ב (ס"ק ל) אם דבוק מעט מהתמרים על הגרעינים מותר לטלטלן אגב האוכל.

מותר להדליק בשיורי פתילה ביו"ט שני של ר"ה, או ביו"ט שאחר השבת.

בביצה ד. פסק רבא הלכה כרב שאמר שבת ויום טוב נולדה בזה אסורה בזה משום הכנה דרבה. וכן בשני ימים טובים של ראש השנה רב אמר נולדה בזה אסורה בזה.

והרא"ש (פ"א סי' א) הביא דאמרינן בירושלמי (פ"א ה"א) שיורי פתילה שכבו בשבת לרב אסור להדליקם ביו"ט, וכתב הרא"ש שאנו נוהגים להדליק בשיורי פתילה שלא אסר רב מטעם הכנה דלא שייך הכנה בכהאי גוונא אלא מטעם קדושה אחת הן אסר ליה שכשם שהם מוקצה בשבת הם מוקצה ביו"ט. ומה שפסקנו כרב רק באיסורי הכנה. וה"ר ברוך בעל התרומה (סי' רנג) מפרש טעמיה דרב משום הכנה שיותר טובות להדליק כשהודלקו כבר וכבו הילכך בשבת ויום טוב ושני ימים טובים של ראש השנה אסור להדליק בליל יום טוב שני [שיורי] הפתילה שכבתה בראשונה אם לא שנדלקו ונכבו בחול דהשתא הוכנו מערב יום טוב וכן הלפידים שכבו בראשון אם לא שירבה עליהם עצים אחרים ויבטלם ברוב כדרב מתנה ובלבד שלא יגע בהם אבל יכול להפוך בהם אחר שנתבטלו ברוב. והטור פסק כדעת בעל התרומה. וכ"כ בהגהות מיימוניות פרק א' (אות ס) והמרדכי בריש ביצה (סי' תרמד) כתב בשם אבי העזרי (סי' תשטו) כדברי בעל התרומה וכתב דאסור לטלטלם כמו ביצה. וכתב עוד (המרדכי שם) והקשה ה"ר יהודה מפריי"ש למנהגינו שאנו מדליקין שיורי פתילה ומדורה ושמן שכבו בשבת ויום טוב זה אחר זה ותירץ לו ר"י דודאי הירושלמי סבר שיש שם הכנה אבל התלמוד שלנו לא חשיב ליה הכנה כיון שגוף הפתילה ועצי המדורה בעולם והוי כמו אפייה ובישול דלא מיקרי הכנה כיון שאינו מתקן אלא דבר שישנו בעולם כבר ונראה דעל זה סמכו העולם לחזור ולהדליקם בשבת שאחר יום טוב או ביום טוב שאחר שבת עכ"ל.

וכתוב בתרומת הדשן (סי' פא) על מה שכתב הר"אש שיכול להרבות על הלפידים עצים ולבטלם זה דוקא שאסורים רק מדרבנן כמו שני ימים טובים של ראש השנה שאין איסור הכנה בהם מהתורה שהרי מהתורה אין יום טוב אלא יום אחד, אי נמי קאי איום טוב ושבת ואיירי ביום טוב שני שלאחר השבת.

וכתב הב"י להקשות על בעל התרומה שאם יש איסור הכנה בפתילות א"כ יהא אסור להדליק בכל יום טוב הפתילה שכבתה בו ביום כמו ביצה שנולדה ביו"ט שאסורה וצ"ע. ולענין הלכה כיון ששאר פוסקים לא הזכירו איסור זה משמע דלא סבירי להו כדברי בעל התרומה אלא אפילו ביום טוב שני של ראש השנה וכן ביום טוב שאחר השבת שרי להדליק שיורי פתילה ולפידים שכבו ביום ראשון. וכ"פ הרמ"א.

וכתב המ"ב (ס"ק לד) טוב ונכון לצאת ידי הכל דהינו להכין פתילות מערב שבת או ערב יום ראשון של ר"ה גם לצורך יום טוב שני, ואם לא הכין ישתדל על כל פנים להדליק הפתילות מהצד השני.

סימן תקב - דיני האש ביום טוב - ובו ד' סעיפים

א. אין מוציאין אש לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן המים. ואין עושים פחמים ואין נופחין במפוח אלא בשפופרת, ונהגו היתר במפוח של בעלי בתים על ידי שינוי להפכו מלמעלה למטה. הגה: ומותר לכסות האש בכלי או בעפר מוכן אם אינו מכבהו ודוקא לצורך יום טוב ראשון אבל לצורך יום טוב שני אסור (מהרי"ל). **העושה מדורה ביום טוב כשהוא עורך את העצים אינו מניח זה על זה עד שיסדר המערכה מפני שנראה כבונה אלא או שופך העצים בעירבוב או עורך בשינוי כיצד מניח עץ למעלה ומניח אחר תחתיו ואחר תחתיו עד שהוא מגיע לארץ וכן הקדרה אוחז אותה ומכניס האבנים תחתיה אבל לא יניחנה על גבי האבנים וכן המטה אוחז** (הקרשים) **למעלה ומכניס הרגלים תחתיהם אפילו ביצים לא יעמיד אותם שורה על גבי שורה עד שיעמדו כמו מגדל אלא ישנה ויתחיל מלמעלה למטה וכן כל כיוצא בזה צריך שינוי.** הגה: וכן שלחן שיש לו דפנות המגיעות לארץ (תוספות) צריך שינוי אבל מותר להושיב שלחן שלנו על רגליו ואין בזה משום בנין ויש אומרים דאפילו מגיע לארץ כל זמן שאינו צריך לאויר של תחתיו שרי (טור): **אסור להוליד אש חדשה ביו"ט, ואם הוליד מותר להשתמש בה.**

במשנה ביצה לג. אין מוציאין האש לא מן העצים ולא מן האבנים וכו'. ובגמרא הטעם משום דקא מוליד.

ברע"ב בפירוש המשנה כתב שטעם איסור מוליד הוא, משום שדומה למלאכה שבורא האש הזה ביום טוב.
וכן הוא ברש"י בביצה כג. בדין מוליד ריח. ובגמ' שבת נא: בדין אין מרזקין לא את השלג ולא את הברד בשבת. דדמי למלאכה שבורא המים האלו.
והטעם שלא התירו חכמים את איסור מוליד, לצורך אוכל נפש. הרמב"ם בפרק ד מהלכות יו"ט ה"א כתב להמציא אש אסור שהרי אפשר להמציא אותה מבערב. נמצא שהרמב"ם מחשיב את איסור מוליד בהמצאת האש כמכשירי אוכל נפש שהיה יכול לעשותם מאתמול שאסור לעשותם ביו"ט. וכ"כ הרשב"א בעבודת הקודש בית מועד ש"ב פ"ו ה"ו.
והראב"ד בהשגות פירש שאיסור מוליד אש חדשה הוא, שאין כאן הכנה, היינו כמו ביצה שנולדה ביו"ט אסורה משום הכנה דרבה.
והמ"מ שם דחה דברי הראב"ד וכתב שאין הולדת האש כביצה שנולדה שאסורה, שאין זה דבר הראוי בעצמו אלא לבשל ולאפות בו. ע"כ [וצ"ע מנין למד לחלק בין דבר הראוי בעצמו ללא ראוי בעצמו. ואפשר שלא נופל על דבר לשון הוכן אלא בדבר שמוכן ומזומן להנות ממנו.] . עוד כתב המ"מ ונראה שאם הוציא שמותר להשתמש בו. וכ"כ הב"י בסימן תקג שהרשב"א בתשובה פסק להקל והתיר תבשיל שהתבשל ביו"ט ראשון לצורך יו"ט שני, שכל האיסור בישול ביו"ט למחר הוא רק מדרבנן שהרי מהתורה אומרים 'הואיל', ושאלה הגמ' ביצה יז. מדין המבשל בשבת ותירצה 'איסורא דשבת שאני' ומקילים ביו"ט יותר משבת ולכן המבשל ביו"ט לשבת אף שעבר על איסור דרבנן במזיד לא אסרו להינות ממנו כמו שאסרו בשבת. ולא רק באיסור בישול אלא כל איסור מדרבנן שעשה בשבת במזיד שאסור להנות ממנו כמו הפרשת תרומות ומעשרות, והטבלת כלי, ביו"ט מותר. וכ"פ מרן בסימן תקכז סעי' כג אם עבר במזיד ובישל כמה קדרות שלא לצורך יו"ט מותר לאוכלן בשבת או בחול.
וכ"פ המ"ב (ס"ק ד) בפשיטות שמותר להשתמש באש אם עבר והוציא, ובביאו"ה שם כתב שכן משמע מהרב המגיד ושכן כתב הרדב"ז בשם הרשב"א (כן מובא בעבודת הקודש בית מועד בהוספות עמוד אחרון). וכן הסכימו הב"ח והאליה רבא ושאר אחרונים, וכל שכן שאין לאסור התבשיל שנתבשל בזו האש. ודלא כט"ז שמחמיר בזה וסובר שאיסור הולדת האש הוא מדאוריתא. וכ"פ בחזון עובדיה יו"ט עמוד מט שאם עבר והדליק אש ביו"ט מותר להשתמש בה. וכ"ש כשהוליד אש מגפרורים שי"א שאין בהם איסור הולדת האש.

עוד כתב מתשובת כתב סופר שאוסר לחכך הגפרורים בברזל חם. אבל להדליק בגחל אפילו עמום מתיר רק שיהיה בו אש אבל אם הוא רק אפר חם אסור.

אין עושים פחמים

במשנה ביצה לב. ואין עושין פחמין ופירש רש"י שעושה כלי משום דהוו כלי לצורפי זהב. והר"ן פירש טעמא מפני שהוא מכבה.

וכתב הרמ"א שמותר לכסות את הגחלים באפר או כלי כדי לשמור את האש לצורך יו"ט, אבל לא לצורך יו"ט שני. וכתב המ"ב (ס"ק י) שאף שיש סיכוי שהאש תכבה מותר כיון שאינו מתכוין לכבות ולא הוי פסיק רישא שיכבה. ומה שהתרנו כיבוי לצורך אוכל נפש בבשרא אגומרי מדובר שם שהכיבוי באותה פעולה של תיקון האוכל מה שאין כאן שתיקון האוכל יבא אחר זמן כשירצה לבשל. ויש אומרים כיון שאין כוונתו לכבות אלא רק לשמור האש מותר אפילו שמכבה בודאות חלק מהאש. והאיסור לשמור האש ליו"ט שני כתב המ"ב (ס"ק יא) שאסור לטרוח מיו"ט אחד לחבירו.

אין נופחים בגחלים במפוח של אומן, ומפוח קטן מותר בשינוי. וכן מותר לנפח בשפופרת.

בברייתא ביצה לד. אין נופחין במפוח מפני שדומה למלאכת אומן אלא בשפופרת.

וכתב בשם הרא"ש ז"ל שי"א שמפוח קטן של בעל הבית מותר מיהו אין להקל שלא התירו אלא בשפופרת מכלל דכל מפוח אסור. וכן כתבו גם כן התוספות וסמ"ג וכתבו התוספות בשם הר"ר פרץ דיש לדחות דמה שלא חילקה הברייתא בין אומן לבעל הבית לא משום שאין חילוק אלא שחילקה בשני הכלים ששניהם של אומן דמפוח אסור ושפופרת מותר. וכתבו התוס' מיהו העולם נהגו היתר בקטן של בעל הבית בשינוי על ידי שהפכו מלמעלה למטה.

וכתב המ"ב (ס"ק ו) שמותר לנפנף בכלי של נוצות המיוחד לזה שאין זה דומה למפוח שדומה למלאכת אומן שאסור אפילו בשינוי.

לא יסדר העצים דרך בנין, אלא שופך אותם, או יסדרם מלמעלה ללמטה.

בביצה לב: אמר רב יהודה האי מדורתא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור וכן ביעתא וכן קדרה וכן פוריא וכן חביתא.

והרמב"ם כתב בפרק ד' (הי"ד) העושה מדורה ביום טוב כשהוא עורך את העצים אינו מניח זה על זה עד שיסדר המערכה מפני שנראה כבונה אלא או שופך העצים בערבוב או עורך בשינוי כיצד מניח עץ למעלה ומניח אחר תחתיו ואחר תחתיו עד שהוא מגיע לארץ. וכיוצא בזה הם דברי הרי"ף. והרא"ש פירש דברי הרי"ף שכשעושין מדורה גדולה

עושין ארבע שורות של עצים לארבע רוחות כעין ארבעה דופני התיבה ונותנים עליהם עצים למעלה ודומה לאוהל ובהא קאמר שלא יעשה הדפנות תחלה ואח"כ יעשה עליהם הגג משום דהוי דרך בנין אלא אחד יאחז העליונים שהם לגג בידו באויר ואח"כ יסדרו תחתיו עצי הכתלים דהשתא לא הוי דרך בנין. וכך הם דברי רש"י. ומרן כתב כלשון הרמב"ם.

וכתב המ"ב (ס"ק טו) לפרש דברי מרן כפירוש הרא"ש שדוקא לעשות שני כתלים ועליהם גג אסור אבל מותר לסדר העצים אחד ע"ג השני כשהכל כותל אחד. [וכן משמע בכ"מ שרוצה לפרש דברי הרמב"ם כמו שפירש הרא"ש את דברי הרי"ף. וצ"ע שהרי הרמב"ם כתב להדיא שאינו מניח זה על זה אלא שופך הכל בערבוב, משמע אפילו כותל אחד לא יסדר.]

עוד כתב (ס"ק יג) שאם היו שני הצדדים של העצים מוכנים מערב יו"ט מותר לסדר עליהם את העצים ביו"ט. וכן בקדירה אם היו האבנים מונחים מעיו"ט מותר להניח עליהם הקדרה ביו"ט.

וכן בקדרה יחזיק הקדרה ואח"כ יניח האבנים מתחת, וכן במיטה, וכן לא יסדר ביצים שורה על גבי שורה.

מימרא דרב יהודה שם דאמר וכן קידרא וכן ביעתא וכן פוריא וכן חביתא.

ולענין ביצים פרשו התו"ס והרא"ש והר"ן כשצולין אותם ומניחין אחת על גבי שתים. ולאפוקי מרש"י שפירש ביעתא ביצים גסות הניתנות על פני כלי חלול כעין טריפי"ד או על האסכלא. דכיון דלא עביד השתא מחיצות לא הוי דרך בנין ושרי. והרמב"ם כתב בפרק ד' (הט"ו) אפילו ביצים לא יעמיד אותן שורה ע"ג שורה עד שיעמדו כמו מגדל אלא ישנה ויתחיל מלמעלה למטה.

ומרן כתב כלשון הרמב"ם ומשמע שהרמב"ם אוסר לעשות כצורת בנין אפילו בלא אויר מתחת, אבל המ"ב (ס"ק טו) כתב שאין לאסור אלא כשמניח אחת ע"ג שתי ביצים שיש אויר ביניהם לצלותם כולם כאחת.

וכתבו התו"ס גבי מיטה דוקא אם המחיצות מגיעות לארץ אסור וכתב הב"י ומיהו כשמגיעות פחות משלשה טפחים סמוך לקרקע נראה דכנוגעים בקרקע דמו דכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי. והקשה הד"מ שהרי לא אומרים לבוד להחמיר, ולכן מקיל במחיצות שלא מגיעות לארץ אפילו שאין ג' טפחים מהקרקע [וי"ל שכל שהמחיצה כתיקנה ורק היא פחות מג' לארץ לא צריך לזה הלכה למשה מסיני להחשיבה מחיצה אלא סברא הוא לומר בזה לבוד וכסתום דמי בין להקל ובין להחמיר שזו היא מחיצה

גמורה, הגע בעצמך וכי אם המחיצה מובדלת מהקרקע אצבע אחת לא תחשב כמחיצה גמורה ונצטרך להלמ"מ לומר לבוד להחשיבה מחיצה.] .

ולפרוס השולחן ע"ג הספסלים לפי זה מותר שהרי אין כאן מחיצות. והר"ן בריש פרק תולין (שבת נו: ד"ה וכתבו) כתב בשם הרשב"א (חי' קלח. ד"ה אבל) טעם אחר להתיר מפני שאינו צריך לאויר שתחתיו מה שאין כן במטה שמשתמש באויר שתחתיה בנתינת סנדלים וכיוצא בהם. והמרדכי בפרק המביא (סי' תרצב) כתב שני הטעמים.

וכתב הטור אבל אבנים של בית הכסא מותר לצדדן. מימרא דרב נחמן בביצה לב: ופירש רש"י אבנים גדולות שמצדדין אותם להיות כמין מושב חלול ויושבין עליהם בשדות במקום המיוחד לבית הכסא ומפרש טעמא בגמרא משום דבנין עראי מדאורייתא שרי ורבנן הוא דגזרו ביה והכא משום כבוד הבריות לא גזרו.

ב. אגודה של עצים שהודלקה במדורה, כל עץ שלא אחזה בו האש מותר לשמטו, ואינו דומה למסיר שמן מהנר. הגה: **ומותר ליקח עץ הדולק מצד זה של מדורה ולהניחו בצד אחר, הואיל ואינו מכוין לכיבוי** (מרדכי):

מותר להוציא עץ שלא נדלק מתוך אגודת עצים בוערת, ואם נדלק העץ אסור משום מכבה.

בביצה כב. אמר רב יהודה קינסא שרי. כך היא גירסת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש בשם הערוך והמרדכי בשם רבינו חננאל ופירש הטור מדורה העשויה מעצים דקים מותר להסיר מהם כל זמן שלא אחז בהן האור. ואיצטריך רב יהודה לאשמועינן דשרי דלא תימא דהוי כמסתפק משמן שבנר דאסור משום מכבה. ומשמע דאם אחזה האור בהם אסור להסיר מהם מיהו משמע מלשון הטור דדוקא בעצים דקים הוא דאסור לפי שכולם חשובים כאחד. אבל הרמב"ם כתב בפרק ד' אגודה של עצים, משמע דדוקא באגודת עצים אסור להסיר מהם. לכן כתב הב"י שאם יש תרתי לטיבותא גם אינם אגודים כהיתר הרמב"ם וגם הם גסים כהיתר הטור אפילו אחזה בהם האש מותר להסיר מהם. (עיין מחצית השקל). אבל הרוקח (סי' רצט) סתם וכתב עצים שבאש אין לסלק דהוי כמכבה. ופסק מרן כהרמב"ם שדוקא אגודים ואחזה בהם האור נחשב לאש אחת ואסור להוציא עץ אחד אבל עץ שלא אחזה בו האש אפילו אגוד מותר לסלקו [ועצים או פחמים הבוערים בתוך כלי נראה שאסור להוציא אחד מהם שהכלי מצרפם ונחשב לאש אחת הבוערת בעצים דקים ואגודים וכשלוקח מהם נחשב מכבה.] .

והמרדכי כתב על פירוש רבינו חננאל דקינסא שרי ולפ"ז משמע שאם אחזה בהם האור אסור להסירם ביום טוב מיהו ליקח האוד מצד זה להניחו בצד זה של

מדורה מותר כיון שאין מתכוין כלל לכיבוי ע"כ ובפרק ב' (סי' תרפג) כתב אם לוקח אדם אוד מן המדורה להאיר בלילה לא דמי למסתפק מן הנר מיהו העולם רגילין ליזהר ונכון עכ"ל. וכ"כ הרמ"א וכתב הטעם במ"ב (ס"ק יט) כיון שאינו מכוין לכיבוי ולא הוי פסיק רישא לכן מותר [ולכאורה צ"ע למה לא הוי פסיק רישא הרי בהכרח שיתמעט מהאש כשמוציא עץ אחד שדולק, וי"ל שהרמ"א סובר שמיעוט האש של המדורה לא נחשב כיבוי אלא רק פיצול האש, אבל יש חשש שהעץ שהוציא יתכבה לכן אם הוא חפץ בכך שהעץ שהוציא יתכבה אסור לו להוציאו אבל אם לא חפץ בכיבוי אלא רק להעבירו או להאיר מותר להוציא כיון שלא מתכוין לכיבוי וגם לא הוי פסיק רישא שעץ זה יתכבה.] . וכתב המ"ב (ס"ק כ) שיש מחמירים בזה ונכון להחמיר [ולפי"ז כשמדליק את הגז ביו"ט יש להחמיר להשאיר את הגפרור מונח על הגז ויתכלה שם שאם יוציאנו ויניחנו יכבה מאליו. אבל במוצאי שבת שחל בליל יו"ט ורוצה לברך על הנר באופן שמצמיד שתי נרות אין איסור כיבוי כשמפרידם כיון שפיצול האש לא נחשב מכבה וגם אין חשש שע"י הניתוק יכבה אחד הנרות וגם אינם אגודים או דבוקים יחד שיחשב כמוציא שמן מהנר. ובאור לציון כתב להחמיר בזה.] .

ודע שיש גורסין קינבא במקום קינסא ומפרשים בענין אחר ויתבאר בסימן תקי"ד (ד"ה נר שכבה) בס"ד.

ג. אין סומכין את הקדרה ולא את הדלת בבקעת. הגה: **אבל מותר לצלות בו** (**הרי"ף**) **וכל שכן שמותר להסיק בו עם שאר עצים אף על גב שאינו ראוי להסיק בפני עצמו** (**ר"ן**):

אין סומכין את הקדירה או הדלת בבקעת עץ הראויה רק להסקה, כיון שאינה כלי היא מוקצה לשימוש שאינו ראוי לה לרבי יהודה. אבל מותר להשתמש בקוץ יבש בתור שיפוד לצלות בו, כיון שצליה היא כמו הסקה, וקוץ רטוב או אוד עבה אסור לצלות בו.

בביצה לב: תנן אין סומכין את הקדירה בבקעת. ופירש רש"י קסבר לא ניתנו עצים אלא להסקה. ורבי שמעון מתיר. ופירש רש"י (לג.) ורבי שמעון מתיר דלית ליה מוקצה.

וכ"פ הרמב"ם (פ"ד הי"א) אין סומכין את הקדירה ולא את הדלת בבקעת של קורה שלא התירו לטלטל עצים ביום טוב אלא להסקה בלבד עכ"ל: וכ"כ הרי"ף אין סומכין את הקדירה בבקעת וכן הדלת לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה. וכתב הר"ן (שם) פירוש שכיון שאין מיוחדים אלא להסקה בלבד ואין תורת כלי עליהם יש להם דין מוקצה לגבי שאר מלאכות ומיהו במידי דאיכא תורת כלי עליהם שרי לאישתמושי ביה אפילו למלאכה שאינו מיוחד לה דהא מסיקין בכלים אף על פי שאין מיוחדין להסקה. עוד

כתב הר"ן שסוגייתנו חלוקה על הסוגיא בשבת קכד. שהעמידה את המשנה כבית שמאי ולב"ה מותר לסמוך הקידרה בבקעת, והלכה כסוגייתנו לאסור שסוגיא בדוכתא עדיפא. עוד בגמ' לג. נחלקו אמוראים אם מותר להשתמש בחיזרא בתור שיפוד, חיזרא הוא ענף עץ שהוא חד כקוץ וראוי לתקעו בצלי כמין שפוד ולצלות בו ואסיקנא והלכתא יבישתא שרי רטיבתא אסור. וכך פסק הרי"ף שיבש מותר לצלות בו. וההבדל מבקעת שאסור להשתמש בה כתב הב"י שתשמיש זה של צליה בעץ זה דומה לשימוש של הסקה ונחשבת הצליה בו כהסקה. והטעם שרטוב אסור לצלות בו כתב הר"ן אף שמותר להשתמש בו להסקה שראוי להסק גדול עם עוד עצים יבשים, אסור להשתמש בו בתור שיפוד כיון שלא דומה השימוש של הצליה שצולה בו לבדו לשימוש של ההסק שמשתמש בו עם שאר עצים ולא נחשבת הצליה בו כהסקה.

והרמב"ם בפרק ב' (הי"ג) כתב קוץ רטוב הרי הוא מוקצה מפני שאינו ראוי להסקה לפיכך אסור לו לעשות כמו שפוד לצלות בו בשר [אף שראוי להסק גדול כיון שלא ראוי להסקה בפני עצמו אסור לצלות בו שלא נחשבת הצליה בו כהיסק וכמו שפירש הר"ן.] . ומה שכתב בפרק ד' (שם) לא תכנס אשה בין העצים ליטול מהם אוד לצלות בו. כתב שם הרב המגיד אפשר שאוד רוצה לומר לדעת רבינו עץ לח ורטוב שאינו ראוי להסקה בפני עצמו אבל עץ יבש ודאי מותר וכן כתב הרשב"א ז"ל (עבה"ק בית מועד ש"ה סי' א) עכ"ל. וכתב הב"י ולי נראה דאין צורך לידחק בכך אלא אוד עץ יבש הוא ואפ"ה אין צולין בו ולא דמי לחיזרא שהוא חד ודק כמו שפוד ואינו צריך תיקון כלל הילכך כיון דיבש הוא שראוי להסקה צולין בו אבל אוד כיון דעב הוא ולא חזי לשפוד בלא תיקון אלא על ידי הדחק אף על גב דיבש הוא שראוי להסקה אין צולין בו.

וכל זה לשיטת הרי"ף והרמב"ם שאנו מחמירים ביו"ט ופוסקים הלכה כרבי יהודה ולכן מחמירים להשתמש שימוש שאינו של הסקה בבקעת ובקוץ רטוב. אבל לשיטת רש"י שסובר כשיטת כמה ראשונים הנזכרים בסימן תצה שסוברים שגם ביו"ט מקילים במוקצה כרבי שמעון לכן סובר שמותר להשתמש בבקעת וגם בקוץ רטוב, ומה שאמרה הגמ' להלכה יבש מותר ורטוב אסור, כתב על זה רש"י הך הלכתא אליבא דמאן דאית ליה מוקצה איקבע אבל אנן כרבי שמעון סבירא לן. ותמה עליו הרא"ש (סי' יב) דרב אשי יקבע הלכתא דלא קיי"ל הכי.

ור"ת שגם סובר שהלכה כרבי שמעון גם ביו"ט חוץ מנולד, פירש מה שאסור להשתמש בבקעת לא משום שהיא מוקצה שהרי ראויה להסקה אלא כיון שבשבת היא מוקצה שאינה ראויה לכלום אסרו להשתמש בה גם ביו"ט משום גזירה יום טוב אטו שבת.

והגמ' בשבת קכד. מסיקה שהמשנה כאן לא להלכה שהיא כבית שמאי היא שגזרו יו"ט אטו שבת ורבי שמעון מתיר כבית הלל. ולכן מותר להשתמש כל שימוש בבקעת יבשה הראויה להסקה. ומה שאמרה הגמ' גבי קוץ לעשות ממנו שיפוד הלכתא יבישא שרי דינו כמו בקעת ורטיבא אסור כיון שלא ראויה לכלום אפילו להסקה ובזה גם רבי שמעון מודה שהיא מוקצה [לגרסת הגר"א בדברי הרא"ש ובשה"צ אות כו' כתב שהיא דעת התוס'.] . וכך פסק הטור. והמרדכי (סי' תרצב) כתב בשם אבי העזרי (סי' תשפא) כדברי רש"י להתיר גם עץ רטוב לעשות בו שיפוד.

ופסק מרן כהרי"ף והרמב"ם שפוסקים ביו"ט כרבי יהודה ואסור להשתמש בבקעת אפילו יבשה משום מוקצה [וצ"ע למה לא הגיה הרמ"א להתיר להשתמש בבקעת כמו רש"י או ר"ת שהרי לא סובר כדעת הרמב"ם והרי"ף שבסימן תצה פסק שאין לנו מוקצה ביו"ט כר"ש.] . וכתב המ"ב (ס"ק כא) שכתבו כמה אחרונים כיון שבסימן תצה לדעת כמה ראשונים מוקצה מותר כרבי שמעון מותר לסמוך בבקעת יבשה שראויה להסקה אבל בלחה כיון שאינה ראויה להסקה אסור דדינה כאבנים. והבית מאיר כתב שיש להקל בבקעת יבשה בשעת הדחק. עוד כתב (ס"ק כב) מה שכתב הרמ"א שמותר לצלות בו היינו שדוחף בו הבשר לצליה ודוקא בעץ יבש שראוי להסקה וכיון שראוי להסיק בו הצליה בו דומה להסק, אבל בלח אסור לצלות שהרי לא ראוי להסיק בו. ומה שכתב הרמ"א כ"ש שמותר להסיק בו עם שאר עצים, מדבר על עץ לח שאינו ראוי להסיק בפני עצמו.

ד. לדידן מותר לבשל בקדרות חדשות ביום טוב. הגה: **ויש אוסרין (הרא"ש והטור) וכן המנהג אם לא על ידי הדחק ולכן נהגו כשקונין קדרות חדשות בפסח מבשלים בהן קודם יום טוב (דברי עצמו):**

מנהגנו לבשל בקדרות חרס חדשות ביו"ט. ולרמ"א יש מחמירים.

בביצה לג. תנן אין מלבנין את הרעפים לצלות ובגמרא לג: האיסור ללבן רעפים חדשים הוא או משום אולי יתפקעו ונמצא שטרח שלא לצורך, או משום שמחסמן להקשותן שבהיסק ראשון הם מתחזקים ומתקשים וכיון דבהיסק זה נעשה כלי אסור.

וכתב הרא"ש שאין לבשל בקדירה חדשה ויש בזה חיוב חטאת של מכה בפטיש שאין מחזיקים מים עד שיבשלו בהם פעם אחת. וראיה מגמרא לד. דתניא השופת את הקדירה בשבת חייב חטאת. מאי קא עביד אמר ריש לקיש הכא בקדירה חדשה עסקינן ומשום ליבון רעפים נגעו בה. ומכאן משמע שהאיסור בליבון רעפים הוא משום מחסם שיש בו חיוב חטאת בשבת שבטרחא שלא לצורך אין חיוב חטאת, וגם מכאן ראיה לאסור לבשל בקדירה חדשה.

אבל התוספות לד. דחו ראיה זו שרק בקדירה ריקנית שייך בה ליבון רעפים ששופתה קודם שמביא המים אבל כשמבשלין בה מאכל לא שייך בה ליבון רעפים.
עוד הביא הרא"ש ראיה מירושלמי דמועד קטן (פ"א ה"ט) רבי יודן ב"ר ישמעאל אורי מדוחק להביא כירה חדשה מבית האומן לשפות עליה קדירה ביום טוב.
ובסמ"ג דחה ראיה זו שיש לחלק בין קדירות שלנו לכירה. וכ"כ המרדכי לחלק בין קדירה שלנו לכירה. והגהות מיימון כתב בפרק ג' (אות ז) דברי סמ"ג ואח"כ כתב אמנם הר"מ היה מזהיר לבשל בכל קדירה חדשה מערב יום טוב אם רוצים לבשל בה ביום טוב וכ"כ התוספות (שם) וכן נמצא בתוספות הר"מ דאסר אם לא מדוחק כגון שאין לו מה יאכל וכן הרוקח (עיי' מעשה רוקח סק"ג) עכ"ל. ורבינו ירוחם (נ"ד ח"ב לא:) כתב קדירה חדשה לבשל בה ביום טוב כתבו התוספות שאסור ודקדקו כן מדאסור ללבן רעפים כמו כן הקדירה אין גמר תיקונה עד שיבשלו בה פעם אחת שאז מתחזקת. ונראה דבקדירות שלנו שכל תיקונן וגמר עשייתן היא בבישולן בתנור של יוצרים שאינו אסור וכן עמא דבר עכ"ל וכתב הב"י וכן המנהג פשוט היום לבשל בקדירות חדשות ביום טוב ומעולם לא ראינו מי שפקפק בדבר.
וכתב המ"ב (ס"ק כד) שכתב המ"א שכלים המצופים זכוכית כיון שהם מחזיקים את המים בטוב מותר להשתמש בהם גם לכתחילה, והמנהג להחמיר רק בכלי חרס שאינם מצופים.

סימן תקג - שלא להכין מיום טוב לחבירו - ובו ב' סעיפים

א. אסור לאפות או לבשל או לשחוט ביום טוב לצורך מחר, אפילו הוא שבת או יום טוב, ואפילו בשני ימים של ראש השנה. אבל ממלאה אשה קדרה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת. הגה: וכל שכן שיכול לשחוט אף על פי שאינו צריך אלא לכזית (סמ"ק) וכן יכולה לבשל הרבה קדרות ולאכול מכל אחת מעט (בית יוסף ורבינו ירוחם ותשובת הרשב"א). ודוקא קודם אכילה אבל אחר אכילה אינה יכולה לבשל ולומר אוכל ממנה כזית דהוי הערמה מיהו אם עברה ובשלה (או שחטה) מותר לאוכלו:

ב. ממלא נחתום חבית של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד. הגה: אבל צריך להשים הכל אצל האש בפעם אחת אבל אסור להוסיף אם כבר החבית אצל האש דטרחא שלא לצורך הוא (המגיד פרק א'):
הערמה באיסור שחיטה ובישול ועיבוד אוכלין שלא לצורך יו"ט.

כבר הזכרנו בסימן תצ"ה שמהתורה מותר לשחוט ולבשל לצורך אוכל נפש, ובאופן שיש אפשרות שיבואו לו אורחים מותר מהתורה לבשל אפילו לצורך מחר מדין 'הואיל'. אלא שחכמים אסרו לשחוט או לבשל לצורך מחר שלא יטרח ויכין מיו"ט לחול. וכתב המ"ב (ס"ק א) שאפילו להדיח קערות מיו"ט לחבירו אסור משום טרחה כמו שנתבאר בסוף סימן תרסז. וכן למלוח בשר כדי לשמר אותו מותר מהתורה ואפילו בשבת שאין עיבוד באוכלים אלא שחכמים אסרו לטרוח ולהכין ביו"ט לצורך מחר אפילו בדבר המותר. ואפילו מיו"ט לחבירו או מיו"ט לשבת אסור. ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה אסור לשחוט או לבשל מיום אחד לחבירו שלא אמרו שהם קדושה אחת להקל אלא להחמיר. ובביאו"ה הביא דעת הרמב"ם ששני ימים של ראש השנה הם קדושה אחת אפילו להקל. עוד כתב בשם הפמ"ג שאפילו בבין השמשות אסור לבשל לצורך יו"ט שני, דשמא יום הוא [ולא שייך לומר ספיקא דרבנן לקולא שהרי אין כאן 'הואיל', והבישול אסור מהתורה.] .

לכן אסור לבשל קדירה לצורך מחר ולא אוכל ממנה כלל היום, וכן אסור למלוח בשר שלא אוכל אותו היום ורק רוצה לשמרו למחר, אבל במליחת בשר לשמרו התירו בהערמה באופן שמולח חתיכה ואומר לא זו אני צריך ומולח אחרת וכן על זה הדרך, כדרב אדא בר אהבה דמערים ומלח גרמא גרמא (ביצה יא:) והטעם שהתירו בהערמה זו כדי שלא ימנע מלשחוט וימנע משמחת יו"ט, אבל אסור לבשל בהערמה באותו אופן שיבשל קדירה ויאמר איני רוצה תבשיל זה ויבשל קדירה אחרת וכן על זה הדרך, שאין כאן הטעם שימנע משמחת יו"ט. כ"כ הרשב"א, והוסיף התוס' (יז: ד"ה ובלבד) עוד הבדל בין בישול בהערמה למליחת בשר בהערמה, שבמליחת בשר הטרחה וההכנה לצורך חול היא קלה יותר מבישול, שבעיבוד אוכלין היא טרחה בלא שם של מלאכה שהרי אין שום איסור בעיבוד אוכלין אפילו בשבת מלבד הטרחה למחר שהרי אין עיבוד באוכלין, אבל בבישול היא טרחה עם שם של מלאכה, שבעלמא בשבת או ביו"ט כשאין אורחים היא מלאכה, לכן החמירו בטרחה זו יותר ואסרו לבשל בהערמה.

אומנם יש אפשרות לבשל ביו"ט גם לצורך חול בהערמה קטנה והוא באופן שמרבה בכמות כדאיתא בגמ' (ביצה יז.) באמת אמרו: ממלאה אשה כל הקדרה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת, ממלא נחתום חבית של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד. וכן מותר לשחוט ולאכול ממנו מעט.

וזה דוקא קודם האכילה אבל אחר אכילה לבשל כמות גדולה ולאכול מעט היא הערמה גדולה שהרי באמת אין לה צורך באכילה זו, וכבר אמרנו שאסרו חכמים את

ההערמה בבישול שהיא טרחה חמורה שלא לצורך היום. וטעם ההיתר כשממלאת קדירה קודם אכילה, לדעת רש"י שלא נחשב טרחה לצורך מחר שהרי באותה טרחה טורחת גם להיום. ולדעת הרשב"א לא נחשב טרחה לצורך מחר שהרי שאר החתיכות שמוסיף נותנות טעם בחתיכה שאוכל היום נמצא שכל מעשיו הם לצורך היום. ונ"מ בין הטעמים אם ממלא הקדירה בשני פעמים נפרדות, לרש"י יהא אסור שהרי הפעם השניה היא טרחה והכנה למחר, אבל להרשב"א מותר שהרי כל חתיכה נחשבת צורך היום שמוסיפה טעם בתבשיל. ולהלכה כיון שהאיסור מדרבנן נוקטים כדברי המיקל ומותר למלאות ולהוסיף חתיכות הנותנות טעם בתבשיל אפילו אחר שהניח על גבי האש את מה שצריך לצורך היום. ובאופן שאין התוספת שמוסיף בפעם השניה מוסיפה טעם לתבשיל כגון שמחמם מים גם הרשב"א מודה שאסור לתת בשני פעמים נפרדות אלא רק בפעם אחת שרק בטרחה אחת התירו להרבות בשיעור ולא נחשב כטורח ומכין לצורך מחר.

וכתב המ"ב (ס"ק ח) שטרחה אחת היינו שממלא פעם אחת מהדלי ולא דולה מים בשתי פעמים ואח"כ שם על האש, וכן כשעושה כופתאות מבושלות שלא מוסיפות טעם כשעושה הרבה, אסור לטרוח ולעשות הרבה, שלא נחשב טרחה אחת. וגם כשעושה בטרחה אחת לא יאמר בפירוש שמה שמוסיף הוא לצורך מחר. והרקח אסר לומר כן אפילו כשמוסיף חתיכות הנותנות טעם בתבשיל, אבל הטור דחה דבריו שאפילו שאומר שצריך החתיכה לצורך מחר עכ"פ כיון שנותנת טעם לתבשיל שאוכל היום לא נחשב כטורח לצורך חול, והסכים עימו הב"י.

כתב המ"ב (ס"ק טז) יש אופן שמותר להוסיף מים אפילו לאחר שהניח את הקדירה על גבי האש, והוא באופן שפוחד שמא תיבקע הקדירה, וכיון שהוא צורך יו"ט מותר.

וכתב הב"י שבהערמה קלה זו שהתרנו לבשל הרבה ולאכול מעט, מותר אפילו לבשל כמה קדירות מכל מין ומין ולאכול מכל אחת מעט. אבל לבשל בכמה קדירות מאותו מין אסור אפילו אוכל מעט מכל קדירה, ודלא כרבינו יואל הביאו המרדכי שהתיר לאפות שלושה תנורים ולאכול פת אחת מכל תנור, לצורך ברית מילה בשעת הדחק שלא יוכלו לאפות מחר. וכתב המ"ב (ס"ק ז) שיש אומרים שהיתר הערמה זו לבשל הרבה ולאכול מעט זה דוקא שבאמת רוצה לאכול תבשיל זה שמבשל, ולא שמבשל רק לצורך מחר ואוכל ממנו מעט רק כדי להתיר הבישול, וכתב שנהגו להקל ושכן משמע מסתימת הש"ע, והמחמיר תבא עליו ברכה. ובפרט אם מבשל לצורך חול יש ליזהר בזה.

נמצא שמותר לבשל לצורך מחר בהערמה קטנה, שהיא, שקודם הסעודה מבשל כמות גדולה יותר ממה שצריך ומותיר מהקדירה מעט, ואפילו כמה מיני תבשלין ואוכל מכל תבשיל מעט.

והערמה גדולה אסורה, והיא, לבשל קדירה ולא לאכול ממנה ולומר ששומר אותה לאורחים שאולי יגיעו אליו, או שאומר רוצה אני לאכול מין אחר. וכן אם מבשל קדירה ואוכל ממנה אבל הבישול היה לאחר שכבר אכל, וכל מה שאוכל עכשיו הוא רק להתיר את הבישול. וכן אם מבשל כמה קדירות ממין אחד ואוכל מעט מכל קדירה.

וכן אסור למלוח בשר שלא אוכל אותו היום ורק רוצה לשמרו למחר, אבל במליחת בשר לשמרו התירו בהערמה גדולה אפילו באופן שמולח חתיכה ואומר לא זו אני צריך, ולא אוכל ממנה, ומולח אחרת, וכן על זה הדרך.

בישל במזיד לחול מותר התבשיל, בישל ליו"ט והערים נאסר התבשיל.

בגמ' (ביצה יז.) איבעיא להו לא עשה עירוב תבשילין מיו"ט לשבת ועבר ואפה מאי. והיא בעיא דלא איפשטא. ופסקו הפוסקים להקל כיון שאיסור האכילה הוא דרבנן אמרינן ספיקא דרבנן לקולא ומותר. ודלא כרבינו יואל ורבינו אביגדור שהביא המרדכי שאסרו מטעם שלא יבאו לזלזל ביו"ט. ולא רק עבר ואפה או בישל מיו"ט לשבת אלא אפילו הזיד לבשל לצורך חול מותר לאכול התבשיל [כ"כ מרן בסימן תקכז סעי' כג. וזה דלא כהמהרלב"ח, הביאו הלח"מ פרק א' מהלכות יו"ט הלכה ט. שכתב בדעת הרמב"ם שמיו"ט לשבת מותר אבל מיו"ט לחול אסור.] . אבל בישל בהערמה החמירו חכמים בזה יותר ואסרו לאכול התבשיל כדאמרינן בגמ' שם אבל מבשל הוא ליום טוב ואם הותיר הותיר לשבת, ובלבד שלא יערים ואם הערים אסור. והטעם שאסרו יותר במערים מאשר מבשל בהדיא לצורך חול הוא כדי שלא יהא מורה בזה היתר לבשל בהערמה בלא עירוב תבשילין. ומערים כאן היינו הערמה אסורה כגון לבשל קדירה ולא לאכול ממנה ולומר ששומר אותה לאורחים שאולי יגיעו אליו, או שאומר רוצה אני לאכול מין אחר. אבל אם מבשל קדירה אחר שכבר אכל, ואוכל ממנה מעט, כתב הריב"ש לא נאסר התבשיל שלא נחשב בישל בהערמה אלא נחשב שבישל לצורך מחר ומותר התבשיל, ומה שאח"כ מערים ואוכל ממנו מעט, משום כך לא נאסור את התבשיל שכבר הותר. משא"כ בהערמה שמבשל לצורך מחר ואומר בשעת הבישול שהוא לצורך היום, ואח"כ חוזר בו, מיד נאסר התבשיל שבשעת הבישול היתה כבר הערמה.

סימן תקד - דין התבלין ביום טוב - ובו ד' סעיפים

א. דכין את התבלין כדרכן, שאם ידוך אותם מבעוד יום יפיג טעמן. אבל מלח אינו נידוך ביום טוב אלא אם כן הטה (המכתשת) **או שידוך בקערה וכיוצא בה שישנה, שאם שחק המלח מערב יום טוב לא יפיג טעמו. ואין שוחקין את הפלפלין ולא את החרדל ברחיים שלהם משום דהוי כעובדין דחול, (אלא) דך אותם במדוכה ככל התבלין.** הגה:

ומיהו נוהגין לשנות קצת במדוכת תבלין (הגהות מיימוני פרק ג' בשם סמ"ג) **וכן ראוי להורות:**

תבלין נדוך כדרכו, ומלח צריך שינוי.

עיין בסימן תצה בענין טחינת הפלפלין שהבאנו מה שכתב הר"ן טעם למה לא אסרו חכמים טחינת הפלפל כמו שאסרו את טחינת החיטים, וכתב שם שאינה דומה טחינת הפלפל לטחינת החיטים בתרתי שהתבלין נידוך מעט ליומו והחיטים לימים הרבה ועוד שהוא נעשה במדוך והחיטים ברחיים. לכן התירו ולא כללהו בכלל הטחינה שאסרוה מחשש שיעבוד וימעט משמחת יו"ט. אבל לדעת הרמב"ם טחינת תבלין מותרת משום שהוא מכשירי אוכל נפש שאי אפשר היה לעשותם מאתמול שהרי התבלין מפיג טעם. והנה גבי דיכת מלח מבואר ביצה (יד.) שצריך שינוי להטות המדוכה, ולא כמו בתבלין כיון שהמלח לא מפיג טעם.

ופשוט שההיתר של דיכת התבלין והמלח, הוא היתר של איסור טוחן מדרבנן, שהרי טחינת חיטים עצמם אינם אסורים מהתורה כיון שהטחינה עיקר ענינה באוכל והותרה מאך אשר יעשה לכל נפש, אלא שחכמים אסרו את מלאכת הטחינה שלא ימנע משמחת יו"ט. ומלח ותבלין הם בכלל הטחינה שהתורה התירה שהרי גם הם אוכל נפש, והתבלין הותר גם מדרבנן, והטעם לרמב"ם משום שמלבד שהוא אוכל נפש הוא גם מכשיר אוכל נפש שלא יכל לעשות מאתמול שהרי מפיג טעם. והמלח אף שהוא גם מכשיר אך כיון שיכל לעשות מאתמול לא הותר משום מכשרי אוכל נפש, לכן צריך שינוי. ולר"ן היתר התבלין כנ"ל, והמלח כיון שאינו מפיג טעם נעשה לימים הרבה לכן צריך שינוי.

וכתב הב"י שכן דעת הרי"ף והרמב"ם והרשב"א שתבלין לא צריך שינוי כלל. וכ"פ מרן. אבל לדעת התוספות והרא"ש ורבינו ירוחם אם ידע מעיו"ט שיצטרך לתבלין זה צריך לדוכו בשינוי. וכן בכרכום שלא מפיג טעם כל כך צריך לדוכו בשינוי. וכתב הגהות מימוניות בשם סמ"ק שנהגו גם שדכים תבלין לעשות קצת הטיה או שינוי אחר כדי שיזכרו שאסור לדוך יותר מהצריך ליו"ט. וכ"כ הרמ"א.

אבל לא יטחן פלפלין ברחיים שלהם משום עובדין דחול וכדעת חכמים דרבי אלעזר בן עזריה (ביצה כג.) וכתב הרשב"א שכן הדין בחרדל שלא יטחן ברחיים שלו.

וכתב המ"ב (ס"ק ה) שדוקא במלח ים צריך שינוי שמוציאים אותו גושים, אבל מלח שהיה מפורר ונעשה גוש לא שייך בו טחינה ולא צריך שינוי, ויש מחמירים משום מראית העיין. וכן אם דך את המלח יחד עם התבלין מותר בלא שינוי אגב התבלין. עוד כתב שיש לחוש לסברת התוספות והרא"ש בכרכום שלא מפיג טעם, ובפרט אם ידע מאתמול שיהא צריך לו, שלא יכתוש בלא שינוי. עוד כתב שברחיים שאסור משום עובדין דחול לא מועיל שינוי. וכן לטחון קפה ברחיים שלהם אסור אלא יכתוש במכתשת. ובביאו"ה כתב שכיון שהרחיים של הקפה קטנות שעושים בה לפעם או פעמים אפשר שלא גזרו חכמים בזה. ובחיי אדם כתב שע"י גוי בשינוי מותר. וצריך ליזהר שלא לדוך לצורך מחר כלל, ואפילו הוא יו"ט שני.

ב. מותר להוליך תבלין ומדוך אצל מדוכה או מדוכה אצלם אפילו דרך רשות הרבים אף על פי שהיה אפשר להוליכם מערב יום טוב:

מותר להוליך מדוך דרך רשות הרבים.

ביצה יא. נחלקו ב"ש וב"ה אם מותר להוליך מדוך או תבלין שעדיין לא נידוך, ב"ש אוסרים שמא ימלך מלבשל ונמצא שטרח שלא לצורך וב"ה מתירים שלא חוששים לזה. וכן הלכה.

ג. אין כותשין הריפות במכתשת גדולה, אבל כותשין במכתשת קטנה שזה הוא השינוי שלה. ובארץ ישראל אפילו בקטנה אסור. וכיון שאין אנו יודעים עכשיו מה נקראת גדולה או קטנה יש לאסור הכל. הגה: ומותר לגרוד גבינה ביום טוב על הכלי שהוא מורג חרוץ מיהו צריך שינוי מעט כמו דיכת מלח (ריב"ש סימן קפ"ד) והוא הדין מצות בלא שינוי משום דאין טחינה באוכלין שהיו טחונין תחלה (מהרי"ל):

כתישת חיטים אסורה אפילו במכתשת קטנה.

אע"פ שאמרנו שאסרו חכמים את טחינת החיטים. עכ"פ מבואר בגמ' ביצה יד. שלכתוש החיטים במכתשת גדולה אסור, אבל במכתשת קטנה נחלקו הבריתות, ותרצה הגמ' דלא פליגי הא לן והא להו. ופירש"י הא לן שאין לנו עבדים שיזלזלו ביו"ט מותר במכתשת קטנה, והם שיש להם עבדים שמזלזלים שעושים בגדולה ואומרים בקטנה עשינו אסרו אפילו בקטנה. אבל הרמב"ם פירש שבקטנה שזה הוא השינוי שלה מותר אבל דוקא תבואה של חוץ לארץ שאינה טובה כל כך אם יכתוש אותה מאתמול התירו לכותשה בשינוי ביו"ט, אבל תבואה של ארץ ישראל שאפילו שכתש אותה מאתמול היא טובה, אסור לכתוש אפילו במכתשת קטנה. והראב"ד פירש בארץ ישראל שרגילים הרבה

בדיסא וכותשים במכתשת גדולה לכן בקטנה נחשב להם שינוי ומותר אבל במקום שלא רגילים כל כך הקטנה נחשבת לשינוי ומותר. וכתב הטור כיון שאין שיעור מפורש מה נקרא גדולה ומה נקרא קטנה נכון להחמיר לאסור בכל. ופסק מרן כדעת הרמב"ם וכהטור שהחמיר גם בקטנה.

וכתב המ"ב (ס"ק יד) שאם כתש אסור לאכול.

גרירת גבינה במגרדת מותר על ידי שינוי.

כתב הריב"ש שלגרור הגבינה במורג חרוץ בעל פפיות (מגרדת) מותר על ידי שינוי, כמו כתישת המלח שלא מפיג טעם צריך שינוי, כמו כן הגבינה. וכתב בד"מ בשם מהרי"ל שדוקא בטחינת גבינה במגרדת שייך עובדין דחול שאף שלא שייך טחינה בגבינה שהרי היא לא גדולי קרקע עכ"פ הוא עושה מעשה טחינה, אבל לטחון בסקויטים כיון שאין טוחן אחר טוחן ולא עושה מעשה טחינה מותר לטחון במגרדת גם בלא שינוי ולא הוי עובדין דחול. וכ"פ הרמ"א.

וכתב המ"ב (ס"ק יח יט) שמגרדת הוא פחות עובדא דחול מרחיים של תבלין לכן מועיל בה שינוי.

וכן כשטוחן התמכא חזרת כיון שטוחנים לכמה ימים צריך לטחון בשינוי על גבי השולחן או מפה, אבל לא ברחיים.

מותר לחתוך סלט ירקות דק.

וכתב הטור לדעת התוס' והרא"ש הנ"ל שבתבלין אם ידע שיצטרך מאתמול צריך לדוך אותו בשינוי, עכ"פ שום ושחלים כיון שמפיגים טעם ביותר אם יכתשם מאתמול לא צריך שינוי אפילו ידע מאתמול. וכתב המ"ב (ס"ק יט) שלפי זה הוא הדין בחיתוך סלט דק דק שחייב משום טוחן כיון שאם יעשה מאתמול מפיג טעם ביותר מותר לחתוך ביו"ט [פירוש אפילו לסעודה אחרת שהרי לאותה סעודה לאלתר התיר הרשב"א אפילו בשבת כמו בורר לאלתר.] .

ד. מותר אדם למדוד תבלין ליתן בקדירה בשביל שלא יקדיח תבשילו. (**פירוש שלא ישרפנו ויקלקלנו מחמת ריבוי תבלין**):

מותר למדוד תבלין

ביצה כט.הנחתום מודד תבלין שלא יקדיח תבשילו. לדעת הטור דוקא נחתום ולא לשאר אדם. ולדעת הרב המגיד נחתום לאו דוקא וגם לכל אדם מותר למדוד. וכן הלכה.

וכתב המ"ב (ס"ק כא) שקמח אסור למדוד שאין בו את הסברא שמא יקדיח תבשילו. וגם בתבלין אם דרכו בחול שלא למדוד אסור למדוד ביו"ט.

כתב הבית יוסף כתב הכל בו (סי' נח כא.) שהגרגיר שקורין אורוג"א אסור לעשותה ביום טוב לפי שהעשויה מבערב טובה: וכתב הב"י סימן תק"י, בסימן תק"ד כתבתי שאסור לעשות ביו"ט הגרגיר שקורין אורוג"א. ע"כ. משמע שפוסק כן להלכה. וגרגיר פירש"י בערובין כח. אורוג"א שהוא מין צמח הנאכל בין זרע בין ירק. וכן בסוכה לט: פרש"י שהוא מין צמח ונראה שלעשות גרגיר היינו ענין הכשרתו לאכילה כמו מיתוק החרדל בגחלת הנזכר בסימן תק"י שהוא אסור בגחלת של עץ משום שמכבה את הגחלת.

סימן תקה - דין החולב בהמה ביום טוב - ובו סעיף אחד

א. בהמה שהיא עומדת לאכילה ורוצה לחלוב אותה לאכול החלב, אם לקדירה שאין בה אוכלין אסור, ואם יש בה אוכלין מותר. וכגון שבא החלב לתקנו או שיש בה פירורין והחלב נבלע בהם, אבל החולב כל צאנו לא התיר מפני פרוסה שנותן בכלי. הגה: **ונכרי החולב בהמה ביום טוב וישראל רואהו יש להקל (רשב"א בתשובה) אך נהגו בו איסור ואין לשנות. מיהו ביום טוב של גליות מותר ביום טוב שני (הגהות אשירי ריש ביצה). ואם מותר לומר לנכרי לחלוב בהמתו בשבת עיין לעיל סימן ש"ה סעיף כ'. ועיין לקמן סימן תק"י סעיף ה' אם מותר להעמיד חלב ולעשות גבינה ביום טוב:**

מותר לחלוב ביום טוב בהמה העומדת לאכילה שאינה מוקצה לתוך קדירה שיש בה אוכלין.

בגמ' שבת קמד: אמר רב יהודה אמר שמואל סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה. וכתב הרי"ף (ס. סא.) פירוש הקדירה יש בה אוכל הילכך הוה ליה משקה הבא לאוכל וכאוכל דמי והקערה אין בה אוכל ולפיכך אסור. ואיתא עלה בגמרא אמר רב חסדא מדברי רבינו נלמוד חולב אדם עז לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה. וכתב הרי"ף שההיתר של חליבת עז לתוך הקדירה הוא רק ביו"ט ולא בשבת. ורבינו חננאל (בגליון קמה.) כתב שדברי שמואל ורב חסדא לאו הלכה אינון ואוסר לסחוט לתוך הקדירה וכן לחלוב לתוך הקדירה. ודחה הרי"ף את דבריו וכתב והכי חזינן לרב האי גאון כדפסיקנא ולית בה ספיקא. והא דאמרינן (יבמות קיד.) שאסור לינק מן הבהמה ביום טוב אלא במקום צער, יונק מן הבהמה חמור הוא מן החולב לתוך הקדירה, ואף על פי שהוא מפרק כלאחר יד, שהיונק בפיו כסוחט משקה הוא. ולפיכך מותר. וכתב הב"י הא דשרי לינק משום צער נתבאר בסימן שכ"ח (קב:) דאפילו אם הוא מצטער מחמת רעבון מותר ביום טוב.

וכתב הר"ן (ס. ד"ה אמר) הטעם שמותר לסחוט אשכול של ענבים לתוך הקדירה בשבת ואסור לחלוב עז לתוך הקדירה בשבת, משום דאשכול גופיה ראוי לאכילה ומה שסוחט לקדירה נחשב כמפריד אוכל מאוכל, ושניהם דבר אחד. אבל כשחולב עז שאינה ראויה לאכילה בשבת נחשבת כפסולת אפילו שהחלב שחולב לתוך הקדירה נחשב לאוכל נחשב דש שהרי מפריד דבר מדבר אחר שמפריד האוכל מדבר שאינו ראוי לאכילה. אבל ביו"ט שהעז עצמה ראויה לאכילה נחשב מפריד אוכל מאוכל ומותר. ובעז שאינה עומדת לאכילה אלא לגדל ולדות או לחליבה אסור. ואף שהרמב"ן סובר שאפילו אין הבהמה ראויה לאכילה אין כאן איסור דש וגם אין החלב מוקצה מחמת איסור כיון שלא דחה אותו בידים בבין השמשות ומותר לחלוב עז אפילו בשבת לתוך הקדירה. עכ"פ כתב הר"ן שהדרך שכתב דבעז העומדת לאכילה עסקינן הוא עיקר ומותר לחלוב אותה רק ביו"ט לתוך הקדירה. וכן כתבו סמ"ג (לאוין סה יב ע"ד) וסמ"ק (סי' רפב עמ' רפב) בהלכות שבת דבעז העומדת לאכילה עסקינן. וכ"פ מרן. והריב"ש בתשובה (סי' קכא) פירש לתוך הקדירה שהוא מותר כשיש בה אוכל משום דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי זהו כשבא לאוכל לתקנו שאז נראה דלא בעי ליה למשקה וכך הם דברי רש"י אבל החולב כל צאנו למשקין לא הותר מפני פרוסה אחת שנתן בכלי. וכ"כ הסמ"ק הביאו הגהות מימון בפרק ח' מהלכות שבת דאי אית בקערה בישולא שפיר דמי לחלוב לתוכה ביום טוב אבל אי אית בה פירורין ודאי שרי שהחלב נכנס בתוכו ונעשה אוכל והוי משקה הבא לאוכל אך מכל מקום אין רוח חכמים נוחה הימנו אבל על חתיכת פת שאין החלב מתערב עמו זה אסר רבינו יחיאל אך אם גוי עושה כן וישראל רואהו מותר לישראל לאכלו אבל לשתותו אסור.

כתב המ"ב (ס"ק ב) שאסור לחלוב ביו"ט לצורך מחר גם אם הבהמה עומדת לאכילה וחולב לתוך אוכל [ואולי הטעם משום טרחה שלא לצורך, או הכנה מיו"ט לחול.] .

עוד כתב (ס"ק ד) שאם אין לו מה לאכול יש להתיר משום שמחת יו"ט לחלוב בהמה שאינה עומדת לאכילה לתוך אוכל. והטעם כתב בביה"ל שעצם איסור חליבה אפילו לתוך קערה ריקה היא איסור מדרבנן שהרי היא מלאכת אוכל נפש, ועוד שכשחולב לתוך אוכל לדעת הרמב"ם היא חליבה שלא כדרכה ואפילו בשבת היא רק איסור דרבנן. ולדעת הרמב"ן מותר ביו"ט לחלוב גם בהמה שאינה עומדת לאכילה כשחולב לתוך אוכל. לכן במקום מניעת שמחת יו"ט יש להקל ואם אפשר ע"י גוי בודאי שטוב יותר.

עוד כתב (ס"ק ה) שכשחולב לתוך האוכל צריך שלפחות רוב החלב יבלע באוכל [וצ"ע אחר שהחלב צף על פני האוכל, כשחולב שוב לא נחשב משקה הבא לאוכל אלא משקה הבא

למשקה. ותירץ רוה"כ הרב אליהו שליט"א שמיעוט המשקה הצף נחשב גם כאוכל כיון שבטל לגבי האוכל שבקדירה.] . עוד כתב (ס"ק יא) שבהמה של גוי אפילו עומדת לחליבה אינה מוקצה ומותר לחלוב אותה לתוך קדירה.

אסור לסחוט בוסר לתוך אוכל.

כתב הב"י שהסמ"ג כתב שה"ר יוסף התיר לדוך שומין ביום טוב ולקחת הבוסר ולדוך ולסחוט משקין של הבוסר על השומין הנדוכין משום דהוי משקה הבא לאוכל כסחיטת אשכול הבא לקערה ולא הודה לו ר' יעקב (שבת קמד: תוד"ה חולב) דדוקא נקט אשכול של ענבים שענבים ראויים לאכילה אבל בוסר אינו ראוי לאכילה כי אותן שאוכלין בטלה דעתן והוי כבורר אוכל מתוך פסולת ע"כ וסמ"ק (שם) לא הביא אלא דברי ר"ת דאסר וכבר נתבאר זה בסימן ש"כ.

וכתב המ"ב (ס"ק יב) ששם נתבאר שאפילו על מנת לאכול לאלתר אסור.

חלב הנחלב ביו"ט ע"י גוי לעצמו, אין החלב מוקצה שהרי אפשר לישראל לחלוב אותו לתוך אוכל.

בהגהות אשירי אוסר החלב שנחלב מבהמה שאינה עומדת לאכילה משום נולד. וגם בעומדת לאכילה אם חולב לתוך הקערה נחשב נולד שלפני החליבה היה אוכל ועכשיו משקה. שכתב בריש ביצה (סי' א) חלב שנחלב ביום טוב אפילו ממילא אסור ביום טוב לא שנא נחלב לתוך הקדירה ולא שנא לתוך הקערה משום נולד וכן אם נחלב בשבת הסמוך ליום טוב אסור ביום טוב משום הכנה וההיא דחולב אדם עז לתוך הקדירה מיירי בבהמה שלא הקצוה לחלבה ועומדת לאכילה דאי בעי שחיט לה ולא חשיב נולד ואפילו הכי לתוך הקערה אסור משום נולד דמעיקרא אוכל והשתא משקה. עוד כתב שאפילו אם חלב גוי אסור החלב עד מוצאי יו"ט. אבל הרשב"א כתב בתשובה (ח"ה סי' רכו) שהחלב שחלב הגוי ביו"ט אינו מוקצה שהרי מוכן הוא שאפילו ישראל אפשר שהוא מותר לחלוב אותו לתוך הקדירה שיש בה אוכל. וכתב הב"י ולטעמיה אזיל שכתב בפרק חבית (שם ד"ה הא דדיק) שכדברי הרמב"ן הוא הנכון. והזכרנו את הרמב"ן לעיל שכתב שאין החלב מוקצה שהרי לא דחאו בידים. והכל בו (סי' נח כ ע"ד) כתב יש שהחמירו בדבר זה אם העז עומדת לחלבה שמאחר שהעז מוקצה חלבה ג"כ מוקצה וי"א דאפילו עומדת לחלבה אין חלבה מוקצה אם אינו עומד לגבן ולייבש הגבינות לסחורה דומיא דתרנגולת העומדת לגדל ביצים ולגדל אפרוחים וכן דעת הרז"ה ז"ל (ביצה א.) ע"כ.

נמצא חלב שחלב הישראל ביו"ט לתוך קדירה עם אוכל בין בהמת ישראל העומדת לאכילה שאינה מוקצה, וכן בהמת גוי אפילו שאינה עומדת לאכילה שאין בהמתו

מוקצה ונחשבת כעומדת לאכילה, אין החלב היוצא ממנה נחשב נולד, כיון שקודם שנחלב היה אוכל שאינו מוקצה וכן אחר שנחלב הוא אוכל שאינו מוקצה.
אבל אם יחלוב הגוי לתוך קערה לדעת הגהות אשרי אסור החלב משום נולד שמעיקרא היה אוכל ועכשיו משקה, ולרשב"א לא הוי נולד שמשקה ואוכל חד הוא.
וכן נחלקו על בהמת ישראל שאינה עומדת לאכילה שהיא מוקצה כיון שאין הבהמה נאכלת החלב היוצא ממנה נחשב לנולד דבר אוכל מדבר שאינו אוכל ואסור לדעת ההגהות אשרי אפילו חלבו הגוי לתוך הקדירה. אבל לדעת הרשב"א גם כשהחלב היה בתוך הבהמה נחשב לאוכל שהרי יכול הישראל לחלוב אותו לתוך הקדירה עם אוכל וכדעת הרמב"ן לכן גם שחלבו הגוי לתוך קערה בלא אוכל מותר החלב ולא הוי נולד [והקשה רבינו ראש הכולל הרב אליהו שליט"א למה לא יאסר החלב משום משקין שזבו וכמו בסימן שה שאסר מרן את החלב שחלבו הגוי משום משקין שזבו. וצ"ע.] .
וכתב הב"י ולענין הלכה כיון דמידי דרבנן הוא נקטינן כדברי המתירים. היינו כדעת הרשב"א. והרמ"א כתב להחמיר כהגהות אשרי [רק לענין שאין החלב מוקצה פסק מרן להקל. אבל אסור לחלוב בשבת או ביו"ט כשהבהמה היא מוקצה אפילו לתוך הקדירה משום דש שהחלב הוא אוכל והבהמה נחשבת פסולת וכדעת הרי"ף ופירוש הר"ן כנ"ל.] . אבל המ"ב (ס"ק א) כתב בדעת מרן שאם הבהמה עומדת לגדל ולדות או לחליבה החלב היוצא ממנה הוא מוקצה משום נולד. אולם בב"י משמע שזה רק לדעת הגהות אשרי.
וכתב הרמ"א גם לדעת הגהות אשרי שאוסר החלב שחלב הגוי לקדירה משום נולד אם חלבו ביו"ט ראשון מותר בשני, שהרי אחד מהם חול. וכתב המ"ב (ס"ק יב) שנאמן הגוי לומר שחלבו בראשון במסיח לפי תומו. ושני ימים טובים של ראש השנה נחשבים ליום אחד ואסור בשניהם. ואם נחלב בשבת אפילו מבהמה העומדת לאכילה לתוך קדירה עם אוכל אסור ביו"ט שאחר השבת משום הכנה. וביו"ט שני מותר.

סימן תקו - דיני לישה ביום טוב - ובו ט' סעיפים

א. אין מודדין קמח ביום טוב כדי ללוש אלא יקח באומד הדעת.

הגה: ומותר ליקח הקמח מן הכלי אף על פי שעושה גומא בקמח (ר"ן פרק קמא דביצה ופרק כירה):

אסור למדוד את כמות הקמח לצורך לישת הפת.

בגמ' ביצה כט. אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב מודדת אשה קמח לעיסתה כדי שתטול חלה בעין יפה ושמואל אמר אסור והא תנא דבי שמואל מותר אמר אביי כיון דאמר

שמואל אסור ותנא דבי שמואל מותר שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן ופירש רש"י הבא לשאול הלכה למעשה מורין לו אסור ואי חזינן איניש דעביד לא מחינן בידיה דהלכה דמותר אבל אין מורין כן. והטעם באיסור המדידה שנראה כמודד למכור.

וכתב הרא"ש כיון שהלכה כרב באיסורי להלכה מותר להורת כן למדוד הקמח. וכן פסק בה"ג בשם ישיבת סוריא. אבל מתיבתא דפומבדיתא שדרו לאיסורא כשמואל וטעמייהו משום דיכול למדוד מאתמול דלאו צורך קדירה הוא דנימא שלא יפגום טעמא או שלא יקדיח התבשיל. וכן פסק הרי"ף (טז.) והרמב"ם בפרק ד' (הכ"ב) ובעל העיטור לאסור. וכן זהירות הנשים שלא למדוד במדה שמודדות בה בחול אלא או פוחתות או מוסיפות ואף למתירין היינו דוקא בימיהם שהיו נותנין אחד מכ"ד חלה וטעם זה לא שייך האידנא ואין מדידת הקמח צורך מצוה כלל. וכ"כ הגהות מימוניות והתוספות שהיום שמפרישים רק משהו מן העיסה אין במדידת הקמח צורך מצוה כלל ולכן אסור למדוד כלל. והרב המגיד כתב שהוא איסור גמור למדוד קמח ביום טוב לדעת הרי"ף והרמב"ם ומוחים במי שנוהגים היתר. ולא כמו שכתב רש"י שהלכה ואין מורין כן ולא מוחים במי שנוהג היתר.

עוד כתב הרא"ש ומיהו בפסח שאין לשין יותר מעשרון וגם אין לפחות משיעור חלה אפשר שדומה לנטילת חלה בעין יפה למתירין. וכ"כ הר"ן מסתברא דלצורך הפסח שהאשה צריכה למדוד שרי אפילו למעשה דלא גרע מתבלין לנחתום.

אבל המרדכי בשם אבי העזרי כתב דקימ"ל כשמואל גם בפסח, וראב"ן פסק כרב. וכן בהגה"מ כתב שגם לצורך השלוש מצות לא ימדוד אע"פ שצריכים להיות כשיעור חלה ילוש פעמיים ויעריך בכל פעם יותר מחצי הכמות. וכן כתבו התוספות בביצה.

וכתב הב"י כיון שהרי"ף והרמב"ם פסקו כשמואל דאסר משמע דאפילו בפסח אסור למדוד לדידהו, והכי נקטינן.

וכתב המ"ב (ס"ק ג) שאם לוקח קמח בכלי מדה שמשתמש בו בחול יפחות מעט או יוסיף מעט. ואם מודד קמח לצורך איזה תבשיל שצריך כמות מסויימת מותר למדוד.

עוד כתב (ס"ק ד) מה שהתיר הרמ"א לקחת קמח מהשק ולא צריך לשפוך ישירות מהשק ולא חוששים לעשיית גומא כמו בעפר, משום שאין איסור עשיית גומא בפירות או כל דבר מאכל.

ב. אין מרקדין הקמח בתחלה אפילו על ידי שינוי, אבל אם רקדו מאתמול ונפל בו צרור או קיסם ורוצה לרקדו פעם שנית מותר אף בלא שינוי. הגה: ויש אומרים דמותר ליטול הצרור או הקיסם בידו (רשב"א) אבל יש מחמירין ואוסרין (המגיד פרק ג'). ואם לא נפל

בו דבר אלא שרוצה לרקדו שנית כדי שיהא הפת נאה, צריך שינוי קצת כגון על גבי שלחן. הגה: והוא הדין דמותר לעשות על ידי נכרי אפילו תחלת הרקידה אם ישנה קצת (בית יוסף): **אין מרקדין הקמח בתחלה ביום טוב אפילו על ידי שינוי, והרקדה שניה מותר ע"י שינוי.**

בביצה כט: תנו רבנן אין שונין קמח (לנפות קמח בפעם השניה) ביום טוב, משום רבי פפייס ור' יהודה בן בתירא אמרו שונין, ושוין שאם נפל לתוכן צרור או קיסם ששונין. תני תנא קמיה דרבינא אין שונין קמח ביום טוב אבל נפל צרור או קיסם בורר בידו אמר ליה כ"ש דאסור דהוה ליה כבורר. דרש רבא בר רב הונא זוטי אפתחא דנהרדעא שונין קמח ביום טוב אמר להו רב נחמן פוקו ואמרו ליה לאבא שקילא טיבותך ושדי אחזרי פוק חזי כמה מהולתא הדרן בנהרדעא. דביתהו דרב יוסף נהלא קמחא אגבא דמהולתא (אחורי הנפה) אמר לה חזי דאנא רפתא מעליתא בעינא (ואין את צריכה לשנות שינוי גדול כזה). דביתהו דרב אשי נהלא קמחא אגבא דפתורא (לרש"י אחורי השולחן ולתוס' על גבי השולחן ולא בקערה). אמר רב אשי הא דידן ברתיה דרמי בר חמא ורמי בר חמא מרא דעובדא הוה ואי לאו דחזיא מבי נשא לא הוה עבדא. כתב הרא"ש שלרקד את הקמח בפעם הראשונה אסור אפילו על ידי שינוי. וכן דייק הרב המגיד מדברי הרמב"ם בפ"ג הי"ד שהרקדה בתחלה אסורה וכן העלה הרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"א סי' ח) ואפילו בשינוי אסור. וכ"כ הר"ן שלגירסת רש"י כמה מהולתא הדרן בנהרדעא, פירוש נפות חוזרות בעיר, דהיינו כדי לשנות ולנפות בשנית, אבל ריקוד ראשון לעולם אסור. וכתב הר"ן שיש גורסים בגמרא פוק חזי כמה מהולתא רקדן בנהרדעא. ולפי גירסא זו נראה שאפילו ריקוד ראשון מותר בשינוי. וכך העידו בתוספות (כט: ד"ה אגבא) על רבינו שמואל שהיה מתיר לרקד ריקוד ראשון בשינוי. וכתבו התוס' שיש לסמוך על רשב"ם לענין להתיר לשפחה גויה תחלת הרקדה ע"י שינוי אבל אנו לעצמנו אין לסמוך. וכ"פ הרמ"א. וכתב המ"ב (ס"ק טז) שהפר"ח מחמיר אפילו ע"י עכו"ם, והפמ"ג כתב שבשינוי גמור כגון אחורי הנפה יודה להקל ע"י עכו"ם.

והטעם שאסור לרקד בפעם הראשונה מבואר בר"ן שמלאכת מרקד היא מלאכת אוכל נפש כיון שעיקר ענינה באוכל ומהתורה מותר לרקד, אבל חכמים אסרו לרקד את הקמח לאחר טחינתו להוציא ממנו את הסובין, כיון שהיא מלאכה הנעשית לימים הרבה, וכן ההרקדה בשנית שנעשית בבית ולא נעשית לימים הרבה ג"כ אסרו שהרי היא דומה להרקדה הראשונה, אבל התירוה ע"י שינוי כשעושה באופן שלא דומה להרקדה הראשונה, כגון שהופך את הנפה או מרקד על השולחן. וכן אם יש בקמח צרור או

קיסם לא דומה להרקדה הראשונה ששם מרקד להוציא הסובין וכאן מרקד להוציא הצרור או הקיסם לכן לא אסרו בזה חכמים. וקיי"ל כתנא קמא שאסור לנפות פעם שניה מיהו בשינוי שרי כדמוכח עובדא דדביתהו דרב אשי. ואפשר דמדינא לא צריך שינוי כמו שאמר רב יוסף שאין את צריכה לשנות ודביתהו דרב אשי החמירה על עצמה. אבל הרא"ש (שם) כתב שגם רב יוסף מצריך שינוי ומה שאמר שרוצה פת יפה כוונתו שמספיק שתעשה את השינוי הקטן של על גבי השולחן ולא צריך שתהפוך את הנפה כיון שאין הקמח מתנפה כך יפה. ודלא כהרמב"ם (שם) שדימה שניהם יחד שכתב ואם שינה מותר כגון שריקד מאחורי הנפה או שנרקד ע"ג השולחן [וקשה למה כתב הרא"ש ודלא כהרמב"ם הרי גם הרא"ש מודה שיכול לעשות אחד משני השינויים הללו. ובקורבן נתנאל כתב שכיון שהפת לא יוצאת טוב כשמנפה אחורי הנפה ממילא אסור לעשות שינוי זה משום כבוד יו"ט. אבל בטור לא משמע כן שכתב צריך שינוי קצת כגון על גבי השולחן אבל אין צריך שינוי גדול לרקד אחורי הנפה. משמע שאם יעשה את השינוי הגדול עוד יותר טוב. וכ"כ המ"ב שכ"ש שיכול לנפות אחורי הנפה.] . עוד כתב הר"ן שלרש"י הטעם דאין שונין משום דאפשר מאתמול פירוש לפירושו ואסור מדרבנן דאילו מדאורייתא בכל אופן מותר שלא מחלקים באוכל נפש עצמו. ואם נפל לתוכו צרור או קיסם שונין דהא לא אפשר מאתמול דביום טוב נפל.

וכתב הב"י ונראה דבריהם של הרא"ש והטור שהם תופסים עיקר מה שפירשו התוספות באגבא דפתורא שהוא ע"ג השולחן ממש והוא שינוי הקטן יותר מאחורי הנפה.

והרב המגיד כתב דמהא דאמר רב יוסף לדביתהו יש פוסקים כרב פפוס ורב יהודה ששונין בלא שינוי וזהו דעת ההשגות (שם). וגם הרשב"א (שם) ובעל העיטור (ח"ב הל' יום טוב מחלוקת יב קמו.) הסכימו ששונין בלא שינוי.

וכתב הב"י לענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש הסכימו דבעי שינוי הכי נקטינן ומיהו בשינוי דע"ג השולחן סגי ואין צריך שינוי דאחורי נפה.

וכתב המ"ב (ס"ק יד) שאם הניפוי השני מוציא פסולת כגון שהראשון היה ע"י נקבים גדולים נחשב הניפוי השני כניפוי ראשון ואסור. ולכן ההרקדה שעושים בבית הרחים שלא מוציא את כל הפסולת, נחשבת ההרקדה שבבית הרקדה ראשונה ואסורה אפילו על ידי שינוי [והיום בימינו הניפוי שמנפים בבית הוא ניפוי שני, שהרי הקמח מגיע אחרי ניפוי טוב.] .

אם נפל צרור או קיסם לתוך קמח מנופה, מותר לנפות בשנית בלא שינוי.

בגמרא שם תני תנא קמיה דרבינא אין שונין קמח ביום טוב אבל נפל צרור או קיסם בורר בידו, אמר ליה כל שכן דאסור דהוה ליה כבורר. ופירש רש"י כל שכן דאסור דמיחזי

כבורר ובורר אב מלאכה היא כהרקדה, והשונה אינו מרקד שהרי נראה שהכל יוצא ואין כאן סובין.

וכתב הרב המגיד בפרק ג' (שם) שלזה נתכוין הראב"ד (שם) שכתב אם נפל בו צרור או קיסם אסור ואם שינה מותר ביאור דבריו שאסור לסלק הצרור ביד אבל יוכל לשנות הקמח. אבל הרשב"א (שם) פירש שמותר לסלקו ביד וזה נראה דעת הרמב"ם שלא כתב איסור הנטילה ביד עכ"ל. אבל הכל בו כתב בשם הראב"ד פעם שנייה מרקדין אותו ביום טוב אם לא נפל בו צרור או קיסם אבל אם נפל בו צרור או קיסם אין שונין לרקדו משום דמיחזי כבורר ואם שינה מותר עכ"ל: וכתב הב"י שהריי"ף הרמב"ם והרא"ש לא כתבו הא דרבינא נראה שהם אוסרים להוציא הצרור ביד ומה שלא הזכירו כן בדין ההרקדה משום שסמכו על מה שכתבו בדין בורר. והדרכי משה כתב ממה שלא אסרו משמע שדעתם להתיר וכמו שכתב המ"מ בדעת הרמב"ם.

כתב המ"ב (ס"ק ז) שדוקא אם נפל הצרור או הקיסם ביו"ט אז מותר לנפות בפעם השניה שהרי לא יכל לעשות מאתמול [אבל כל זה לדעת רש"י שפירש שאין שונין משום שיכל לעשות מאתמול. אבל לדידן שאין אנו מחלקים במלאכת אוכל נפש בין יכל לעשות מאתמול ללא יכל, נקטינן כפירוש הר"ן שאם נפל צרור או קסם ניכר הניפוי שאינו ניפוי ראשון ולא אסרו בזה וכנ"ל. ולפי זה אין נ"מ מתי נפל הצרור או הקיסם, ויש לעיין אם אפשר לתת את הקיסם בידים ביו"ט.] .

עוד כתב (ס"ק ט) שיש אומרים שגם בנפל צרור צריך לנפות בשינוי. וגם האוסרים להוציא הצרור ביד מודים שמותר לנפות את הקמח.

ג. הלש עיסה ביום טוב יכול להפריש ממנה חלה ולהוליכה לכהן (שרי אפילו הפרישה מאתמול). אבל עיסה שנלושה בערב יום טוב אסור להפריש ממנה חלה ביום טוב. הגה: אלא אוכל ומשייר קצת ולמחר מפריש מן המשוייר חלה ומותר לאפות הפת על ידי שיאכל ממנו ויפריש אחר כך חלה (בית יוסף). ואם רוצה יוכל ללוש עוד עיסה אחת ביום טוב ויצרפם יחד ויפריש מאותה עיסה גם על מה שלש מערב יום טוב (הגהות מיימוני פרק ג' ומרדכי פרק אלו עוברין ובית יוסף בשם תוספות פרק קמא דביצה):

הלש עיסה ביום טוב יכול להפריש ממנה חלה, ומותר להוליך לכהן חלה ומתנות אפילו הורמו מאמש.

ביצה לו: תנן דאין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב. ובגמרא לז. דוקא פירות שיכל לעשר מאתמול אבל להפריש חלה מעיסה שעשה היום מפרישים ונותנים לכהן.

ולענין אם מותר להוליך ולתת לכהן בגמרא ביצה יב: אמר רבי יוסי לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על חלה ומתנות (זרוע לחיים וקיבה) שמוליכין (כיון שמותר להפריש אותם ביו"ט) אלא נחלקו על התרומה שבית שמאי אומרים אין מוליכין (שגזרו על ההולכה כיון שאסור להפריש) ובית הלל אומרים מוליכין.

וכתב הב"י שהלכה כבית הלל, ומשמע דאפילו תרומה שהורמה מאמש שרו בית הלל להוליך. וכן לב"ש שהתירו להוליך חלה ומתנות מותר אפילו אם הורמו מאמש. וכן כתב הרמב"ם בפרק ד' (הכ"ו) שאפילו תרומה ומעשר שהפרישן מאמש מותר להוליכן לכהן בי"ט ואין צריך לומר חלה ומתנות. וכן נראה שהוא דעת הפוסקים ומשמע מדברי כולם שאין חילוק בין חלה למתנות. ודלא כמהר"י אבוהב ז"ל שכתב שרק במתנות אפילו נשחטו מאמש ויכול להפרישן היום מותר להוליך, אבל עיסה שיש איסור להפריש אם נילושה מאתמול, אסור להוליך אם הורמה מאתמול [וכל ההיתר להוליך לכהן תרומה או חלה הוא רק בזמן הבית שהיה הכהן טהור ויכול לאוכלה, אבל בזמן הזה אחר ההפרשה החלה היא מוקצה שלא ראויה לכלום ואסור להוליך, ויתבאר לקמן.] .

וכתב המ"ב (ס"ק יח) שגם בשבת במקום שיש עירוב מותר להוליך לכהן חלה שהיא אפויה שיכול לאוכלה. והביאו"ה כתב ממשנה בדמאי שאם קרא שם על תרומה קודם השבת או יו"ט אסור להפריש בשבת או ביו"ט שההפרשה היא גם נראת כתיקון, אבל הכהן יכול לבא לביתו של בעה"ב ולאכול מאותם פירות של תרומה, שבשביל הכהן פירות אלו מתוקנים הם לגמרי, שהרי יכול לאכול את כל הפרות כאחת.

עיסה שנלושה מערב יום טוב בארץ ישראל לכולי עלמא אסור להפריש ממנה חלה ביום טוב, וכן בחוץ לארץ לדעת הרי"ף והרמב"ם לא יפריש, אבל אוכל ומשייר כדין חלת חוץ לארץ, ובמוצאי יו"ט יפריש מהנותר.

בביצה ט. אמר רבא גלגל עיסה מערב יום טוב מפריש ממנה חלתה ביום טוב אבוה דשמואל אמר אין מפריש ממנה חלתה ביום טוב. ופירש רש"י שלרבא לא גזרו על הפרשת חלה כיון שמותר ללוש העיסה ולהפריש חלה ביו"ט כדי לאכול פת חמה ואפילו שיכל להפריש מעיו"ט. ואבוה דשמואל סבר שלא התירו להפריש חלה אלא בעיסה שנתגלגלה ביום טוב אבל זו היה לו להפריש מערב יום טוב כתרומת דגן ופירות. ופסק הרי"ף כאבוה דשמואל שהרי יכל להפריש מעיו"ט וכמו שאסור להפריש פירות שהיו טבל מעיו"ט וכן פסק הרמב"ם בפרק ג' ה"ח לאסור.

אבל הרא"ש כתב שמה שהתיר רבא להפריש ביו"ט חלה מעיסה שגילגל בעיו"ט מדובר בחלת חוץ לארץ, וכיון דקיי"ל שתרומת חוץ לארץ אוכל והולך ואח"כ מפריש, לכן סובר

רבא שלא נחשב שמתקנו כיון דיכול לאכול בלא הפרשה, ואפ"ה אסר אבוה דשמואל שהרי אם קרא עליה שם נחשבת לחלה א"כ דומה לתרומות ומעשרות שלא מפרישים ביו"ט.

ולפי"ז לדעת הרא"ש גם לרבא אם גילגל בארץ ישראל עיסה בערב יו"ט כיון שמתקנה תיקון גמור אם יפריש ממנה חלה, לכ"ע אסור להפריש ממנה ביו"ט. ורק אם גילגל אותה ביו"ט מותר להפריש כיון שהותרה הלישה היום כדי שיאכל פת חמה. וחלת חוץ לארץ שגילגל מעיו"ט יכול להפריש ביו"ט וכתב הרא"ש שרבינו חננאל פסק כרבא דהוא בתראה וגם ה"ר ברוך בעל התרומה (סי' פה) פסק לקולא. והר"ן (שם ד"ה אמר) כתב בשם הרז"ה (שם ד"ה אמר) כדברי הרא"ש. אבל הרמב"ן (במלחמות שם ד"ה אמר) סמך אדברי הרי"ף דכיון דרבא אמר סתמא גלגל עיסה מערב יום טוב משמע דאפילו בחלת הארץ קאמר.

וכתב המ"ב (ס"ק כג) שבשעת הדחק כגון ערב פסח שחל בשבת ויש לו חמץ שרוצה לאכול בשבת שלא הופרש ממנו חלה מבעוד יום, ולא יכול לאכול ולהשאיר עד מוצאי שבת שהרי הוא פסח, יכול לסמוך להפריש חלה בחוץ לארץ ולתת לקטן פחות מבן תשע שנים או לגדול שטבל לקריו.

וכתב הב"י שאין זה מוכרח מה שכתב הרא"ש שרבינו חננאל ובעל התרומה שפוסקים להתיר הוא רק בחלת חוץ לארץ שהרי אפשר שהם מפרשים שאפילו בחלת הארץ התיר רבא להפריש חלה שגילגל בעיו"ט וכדפירש הרמב"ן ומה שלמדנו בדף לז. שכל שהיה טבל בערב יו"ט אסור להפריש ממנו ביו"ט יסברו שאינה גירסא נכונה משום דליתא ברוב ספרים וכמו שכתב הר"ן שי"א כן.

וגם הראב"ד כתב כפירוש הרא"ש בדעת רבינו חננאל ובעל התרומה לחלק בין חלת הארץ לחלת חוץ לארץ דעיסת חוץ לארץ כיון דקיי"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש אין כאן משום מתקן טבלים ביום טוב והלכה כרבא דהוא בתרא. אולם לדעת הב"י הרי"ף והרמב"ם לא מחלקים בין חלת הארץ לחוץ לארץ וסוברים שגם חלת חוץ לארץ שגילגלה מעיו"ט לא מפרישים ממנה חלה, וכתב שכן דעת הטור אליבא דהרי"ף. וכן הרב המגיד כתב שהרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"א סי' י, חי' ט. ד"ה אבוה) הכריע כדברי הרי"ף והרמב"ם [ולפי"ז לכאורה הדין במצות שלא הפרישו מהם חלה לא יכול להפריש ולאכול מהם הכזיתות בליל הסדר. אולם לפי מה שכתב המ"ב לעיל להקל בשעת הדחק לסמוך על הפוסקים כרבה שחלת חוץ לארץ אפשר להפריש ממנה חלה אפילו שנילושה מערב יו"ט. והב"י כתב שאפשר שהם סוברים להתיר גם בחלת ארץ ישראל. וא"כ בשעת הדחק כזאת שאין לו במה לקיים מצוות אכילת

מצה יוכל להפריש חלה ולסמוך על רבינו חננאל ובעל התרומה ועוד שפוסקים להקל בזה כרבה שהתיר להפריש חלה שנתחייבה בעיו"ט.] .

וכתב הגהות מימון פ"ג ה"ח שדוקא לשה מערב יום טוב אז אין מפרישין ממנה חלה ביום טוב אבל עיסה שלא עירב רק מים וקמח מערב יום טוב שעדיין לא נתחייב בחלה עד גמר הלישה ביום טוב מפריש חלה. וכ"כ הרב המגיד בשם הרשב"א. וכ"כ המ"ב (ס"ק יט) שכל שהיה לו לעסוק ביו"ט בגמר הלישה נחשב שלש ביו"ט.

והתוספות (ט. ד"ה גלגל) כתבו נראה דהלכה כרבא דהוא בתראה ודוקא גלגל שלא נגמרה לישתה לגמרי דאי נגמרה לגמרי אפילו רבא מודה דאין מפרישין אותה ביום טוב. והכי איתא בירושלמי (פ"א ה"ח).

וכתב הרא"ש שלדעת רבינו חיים בשם רש"י אפילו מה שאוכל ומשייר החלה הוי בכלל אין מגביהין תרומות ומעשרות.

וכתב הטור כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא טוב שלא להפריש אלא אוכל ומשייר. כלומר כיון שנחלקו רבינו חננאל והרי"ף אם יכול להפריש חלת חוץ לארץ שנתגלגלה מעיו"ט. טוב שלא להפרישו אלא אוכל ומשייר. וכתב הב"י שלא חשש הטור לרבינו חיים בשם רש"י שאסר לאכול ולשייר שחומרא גדולה היא, או שגם לרבינו חיים מותר לאכול ולשייר באופן שמשייר הרבה יותר משיעור חלה ולכן לא נחשב כמפריש, ובאופן זה אמר הטור שיאכל וישייר הרבה יותר מכדי חלה.

וכתב המ"ב (ס"ק כ) וכן אם אפה מאתמול ולא הפריש אפילו חלת חוץ לארץ ואפילו מחמת שכחה אסור לו להפריש ואם עבר והפריש אם במזיד אסור לו ולאחרים עד מוצאי שבת ואם בשוגג מותר מיד [אולם לדעת מרן אנו פוסקים כדעת הרשב"א להתיר להינות ממלאכה האסורה מדרבנן שנעשתה ביו"ט במזיד. וכמו שכתב בביאו"ה סימן תקכז וכ"פ בחזון עובדיה יו"ט עמוד מט לענין אם עבר והדליק אש ביו"ט שמותר להשתמש בה.] . כתב הב"י בשם המרדכי שאם גלגל עיסה מערב יום טוב אסור לאפותה ביום טוב כיון שאין יכול לאכלה ורק אם אפאה מערב יום טוב ולא הפריש ממנה חלה מצי לאכלה ביום טוב ובלבד שיניח מעט כדי חלה כשמואל דאמר תרומת חוץ לארץ אוכל והולך ואח"כ מפריש. ותמה עליו הב"י למה אסור לאפות ולאכול ולשייר ממנה בחוץ לארץ. וכתב שכן נראה שהוא דעת הפוסקים שיכול לאפותה ביום טוב. וכך פסק הרמ"א להתיר לאפותה כדברי הב"י.

וכתב המ"ב (ס"ק כד) הטעם משום שהחלק שהוא שייך לחלה הוא דבר מועט ואין תוספת טרחא בשבילו. ושלכתחילה יש לחוש להחמיר שלא לאפות כל העיסה אלא ישאיר חלק מהעיסה ויפריש ממנה אחר יו"ט. ואם עבר ואפה הכל בודאי שמותר לו

לאכול ולהשאיר ויפריש אחר יו"ט ממה שהשאיר [ואפשר שגם המרדכי יתיר לאפות חלק ממנה ולאכול ומה שאסר הוא לאפות את כל העיסה שנמצא אופה גם את החלה שעתיד להפריש במוצאי יו"ט ואין באפיה זו צורך יו"ט.] .

כתב הגהות מימון בפרק ג' שמצות חוץ לארץ שלא הפרישו מהם חלה אם הם מעיסה אחת אמרינן אוכל והולך ואח"כ מפריש אבל אם הם מכמה עיסות לא יועיל מה שישייר מצה אחת להפריש על כל העיסות שנאכלו אלא אם כן הקיף את כולן מקודם שיאכל ונתחייבו כולן בהפרשה אחת. וכן נראה מדברי התוספות והרא"ש בפרק קמא דביצה. וכתבו עוד בהגהות מימון בשם סמ"ק שאם שכח ולא הפריש חלה במצות שכל אחת לישתה לבדה צריך לשייר מכל אחת ואחת ומצרפן בכלי לאחר יום טוב ומפריש מאחת על כולן ועל מה שנאכל. ומיהו נראה שטוב ונכון שיפריש מכל אחת ואחת דלא מהני צירוף סל למה שנאכל כבר. והתוספות כתבו בפרק קמא דביצה כדברי הסמ"ק שלמחר יניח כל החתיכות מה ששייר בסל אחד ומצרפן לחלה ויפריש מן כולן אחת. ומיהו אם ירצה לעשות דבר קל יעשה מצה אחת ויאפה אותה ויצרפן ויפריש מכל האחרות אגב אותה מפני שחיובה בא עכשיו. וכתב המ"ב (ס"ק כו) שנחלקו האחרונים אם צריך שיהיה שיעור חלה במה שאופה ובשעת הדחק יש להקל אפילו אין בה שיעור ויצרף אותה בכלי ויפריש ממנה. ואם יש שיעור חלה בעיסה שעשה היום לא צריך צירוף כלי או נגיעה אלא מספיק שיהיו שתיהם לפניו ומפריש מזה על זה. עוד כתב שכל זה דוקא אם צריך לאותה מצה שאופה שרוצה לאכול פת חמה.

ד. המפריש חלה ביום טוב והיא טמאה, לא יאפה אותה ולא ישרפנה, שאין שורפין קדשים ביום טוב אלא מניחה עד הערב ושורפה:

כשמפריש חלה מעיסה שנילושה ביום טוב, לא יאפנה ולא ישרפנה.

כתב הב"י אסור לשרוף החלה שאסור לשרוף קדשים ביום טוב וזה פשוט. ולענין אם מותר לאפותה ביום טוב וכן אם מותר לטלטל נתבאר בסי' תנ"ז שאסור לאפותה שהרי אין כהן טהור שיאכלה ונמצא אופה שלא לצורך.

וכתב המ"ב (ס"ק לא) שזה בחלת ארץ ישראל שלא נאכלת לטמאים אבל בחוץ לארץ מותר לאפות ולתת לכהן קטן פחות מבן תשע או כהן גדול טהור מטומאת קרי.

עוד כתב (ס"ק כט) שהחלה המיועדת לשרפה אסורה גם בטילטול, אבל כשקרא לה שם והיא עדיין בידו יכול להוליכה למקום שמניחה שם עד חול המועד כדי לשורפה. וכתב בביאו"ה שממרן שכתב עד הערב ושורפה משמע שיכול לשרוף את החלה בלילה, והביא מכמה ראשונים בגמ' שבת כד. שאין שורפים קודשים בלילה.

ה. מותר לעשות ביום טוב פתין גדולים, ולא חיישינן שמתוך כך יבא לאפות יותר ממה שצריך:

מותר לעשות פת עבה ביום טוב.

בביצה כב: ת"ר בית שמאי אומרים אין אופין פת עבה ביום טוב ובית הלל מתירין. ומפרש בגמרא מאי פת עבה פת מרובה. ופירשו התוספות שפת מרובה היא פת גדולה ולפי שאין בו טורח כל כך חוששים בית שמאי שמא יעשה יותר מכדי צרכו. וכך משמע בירושלמי. אבל רש"י בפסחים לז. פירש פת מרובה, הרבה לחמים קטנים ומשום דטרח טרחא דלא צריך אסרו בית שמאי, ולבית הלל הכל מותר.

וכתב מרן כדעת התוספות שלא חוששים שמא יבא לעשות יותר ממה שצריך. והמ"ב (ס"ק לב) כתב להתיר גם כפירוש רש"י שמותר לאפות הרבה לחמים אע"פ שטורח יותר. וכתב עוד שמותר להרבות באפיה כשאופה בפעם אחת בתנור אחד כיון שריבוי הפת בתנור משביח את כל הפת הנאפת בו.

ו. היה לו קמח או עיסה בשותפות עם נכרי, אסור לאפותה ביום טוב אלא יחלקנה ויאפה את שלו:

היה לו קמח או עיסה בשותפות עם הגוי, אסור לאפות הכל ביום טוב.

בביצה כא. אסור לאפות עיסה שיש לו בה שותפות עם גוי משום שאפשר לחלקה כשהיא עדיין עיסה, ולא דומה לבהמה שבשותפות עם הגוי ששם אי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. וכתב הר"ן שיש אומרים שאפילו אם רוצה לאפות את כל הלחמים ביחד בתנור אחד אסור ולא מתירים כאן מטעם שהפת נאפית יפה בזמן שהתנור מלא שלא התירו מהטעם הזה אלא בשלו אבל להרבות בשל גוי לא. ויש אומרים שמותר אם אופה הכל בתנור אחד ולא אסור אלא בעיסה מרובה שיש בה יותר ממילוי תנור.

וכתב המ"ב (ס"ק לד) כדעת הי"א קמא שאוסרים לאפות בתנור אחד גם את עיסת הגוי, שכל מה שהתירו לישראל לעשות כן בפת שלו כיון שאין כאן איסור תורה שהואיל ומקלעי ליה אורחים יכול לתת להם הכל, וכן הוא בעצמו יכול לאכול את כל אחד ואחד מהלחמים לכן התירו מטעם שהפת נאפת יפה כשהתנור מלא, אבל בפת של גוי שאין לו בה שום שייכות לא מתירים מטעם זה.

ז. אם יש לאדם הרבה פת נקייה אינו אופה פת אחרת, אלא אם כן יש לו בני בית שרגיל להאכילם פת הדראה. אבל אם יש לו פת הדראה, הרבה יכול לאפות פת נקיה:

יש לו הרבה פת נקייה, אין אופין פת אחרת. אבל יש לו פת הדראה הרבה, יכול לאפות פת נקייה.

כתב סמ"ק אם יש לאדם הרבה פת נקייה אין אופין פת אחרת אבל יש לו פת הדראה הרבה יכול לאפות פת נקייה וכן כתב הר"ן בפרק כל כתבי (מג: ד"ה תנו ד"ר) בשם התוספות (שבת קיז: ד"ה הציל) ולמדה מדתניא התם לענין הצלה מפני הדליקה הציל פת נקייה אין מציל פת הדראה הציל פת הדראה מציל פת נקייה מיהו כתב שהרשב"א (חי' שם ד"ה מהא) חולק בדבר דלא דמי דהתם גבי הצלה אסרו אפילו דברים המותרין משום דאי שרית ליה אתי לכבויי אבל ביום טוב אם הטיבתו פת הדראה אופה ואינו נמנע ע"כ. והרא"ש כתב שם (סי' ג) וז"ל הציל פת נקייה אין מציל פת הדראה וכו' וכן נמי ביום טוב של פסח אם יש לו מצות נקיות מספיקות לאותו היום אין לאפות אח"כ פת הדראה ויראה אם יש לו בני בית ורגיל להאכילן פת הדראה שמותר עכ"ל.

וכתב המ"ב (ס"ק לה לו) שאם יש לו פת נקיה אסור לו לאפות פת אחרת מאותו המין אבל מותר לו לאפות פת ממין אחר אפילו היא יותר גרועה. ואם רוצה פת חמה מותר לו לאפות אפילו פת הדראה.

עוד כתב (ס"ק לח) מה שכתב מרן כדעת הרא"ש שאם רגיל להאכיל בני ביתו פת הדראה מותר לאפות להם אפילו שיש לו פת נקיה, משמע שדוקא רגילים אבל אם רק עכשיו רוצה להאכילם פת הדראה, אסור. עוד כתב (ס"ק לט) בשם המ"א שיכול להאפות קודם פת הדראה ואח"כ פת נקיה באופן שרוצה לאכול גם את הפת הדראה ואינו מתכוין להערים.

ח. אסור לעשות שאור ביום טוב אלא על ידי שינוי, מפני שהיה אפשר לעשותו מבעוד יום:

אסור להכין שאור לעיסה, ועל ידי שינוי מותר.

כתב המרדכי בפרק קמא דביצה (סי' תרנז) דאשה שעושה שאור לעיסה ביום טוב נראה דאסור וטעמו מפני שהיה אפשר לעשותו מבעוד יום שכל כך יפה הפת שנעשה שאור שלו מבעוד יום כמו כשנעשה ביומו ע"כ. וכתב הב"י ומכל מקום נראה דעל ידי שינוי מותר. ונתבאר בסימן תצה שמכאן הוכיח הביה"ל שלדעת מרן כיון שדרך לעשות לימים הרבה וגם לא מפיג טעם, אין סיבה להתיר לעשותם ביו"ט, ובשינוי מותר.

ט. אפילו נשחטה הבהמה מערב יום טוב, מותר להפריש המתנות ביום טוב:

מותר להפריש מתנות לכהן זרוע לחיים וקיבה.

כתב הגאון מהר"י אבוהב ז"ל בשם הרשב"א (חי' יב: ד"ה רבא) דמתנות אפילו שנשחטו מאמש יכול להפרישן היום לדברי הכל כיון דלא טבלן ועוד דכמופרשות ועומדות הן וניכרים הם קודם הפרשה כלאחר הפרשה, כי מפריש להו השתא לאו מידי עביד.

סימן תקז - דין אפייה ביום טוב - ובו ז' סעיפים

א. אופין בפורנ"י, דהיינו תנורים שלנו הגדולים ופיהם בצדם, ובלבד שלא תהא חדשה, דחיישינן שמא תפחת ויפסד הלחם וימנע משמחת יום טוב. ומחמין חמין באנטיכי (פירוש יורה גדולה):

אופים בתנור אבנים גדול, ובחדש אסור שמא ישבר. ומחממים מים במיחם אפילו שהוא גדול.

בביצה לד. אופין בפורני ומחמין חמין באנטיכי ואין אופין בפורני חדשה שמא תפחת. ופירש"י פורני. הם תנורים שלנו הגדולים ופיהם בצדם ולא חיישינן לטרחא אם יש לו אוכלין הרבה דלא סגי ליה בתנור. שמא תפחת. על ידי שחדשה היא ונמצא טורח שלא לצורך. ולרשב"א בעבודת הקודש החידוש שמותר לאפות בפורני שאינה חדשה שלא חוששים שמא יאמרו לחול הוא אופה אע"פ שהוא תנור גדול.

וכתב המ"ב (ס"ק א) שאם אין לו אורחים רבים אסור לו לאפות בתנור גדול, אלא אם כן אין לו תנור קטן.

והרמב"ם כתב הטעם שאסור בחדשה שמא תפחת ותפסיד הלחם וימנע משמחת יום טוב וכך הם דברי הטור. וכ"כ מרן. וכתב המ"ב (ס"ק ב) אפילו הסיק את התנור החדש מבעוד יום אסור לאפות בו ביו"ט שמא יפול מהטיח על הפת ויפסידה.

וכתבו התוספות שדוקא בפורני חדשה גדולה אסור שיש בה חשש שמא תפחת אבל בקטנה לא חוששים לזה ומותר לאפות בה. וכ"כ במ"ב (ס"ק ג) ובתנורים שלנו שהם אפילו גדולים כתבו האחרונים להתיר לאפות אפילו בהיסק ראשון כיון שאין טחין אותם בטיט. ויש אוסרים מצד שההיסק ראשון מחזק אותו, ואם הסיק אותו מבעוד יום מותר, וכן אם בנאו לפני כמה ימים ונתיבש אף שלא הוסק מותר.

ועל מחמין חמין באנטיכי החידוש להתיר לדעת הר"ן שהאנטיכי שומר חום ולא חוששים שיראה כמחמם לצורך חול. ולרב המגיד החידוש כיון שהאנטיכי גדולה לא חוששין שמא יאמרו לחול הוא מחמם, וכ"כ הרשב"א בעבודת הקודש. ולכל בו החידוש שהאנטיכי עשוי מנחושת ולא חוששים לו משום צירוף.

וכתב המ"ב (ס"ק ד) שאם צריך הרבה מים, או שאין לו מיחם קטן מותר להשמתש בגדול.

ב. אף על פי שעצים שנשרו מן הדקל ביום טוב או בשבת שלפניו אסור להסיקן אם נשרו ביום טוב בתוך התנור מרבה עליהם עצים מוכנים (שלא יהיו עצי איסור ניכרים) (ר"ן

פרק קמא דביצה) ומבטלן ובלבד שלא יגע בהם עד שיתבטלו ברוב אבל אם נפלו בתנור בשבת אסור להסיקן ביום טוב שלאחריו אפילו על ידי ביטול ברוב:

עצים שנשרו מן הדקל ביום טוב או בשבת שלפניו, אסור להסיקן.

בביצה ד: אמר רבי יוחנן עצים שנשרו מן הדקל בשבת אסור להסיקן ביום טוב. וכתבו הרי"ף והרא"ש דטעמא משום הכנה דרבה. ואם נשרו מן הדקל ביום טוב אסור להסיקן ביום טוב בפני עצמן משום דהוה ליה נולד ואסרו להו רבנן גזירה שמא יעלה ויתלוש [בביצה ג. וכתבו שם התוס' שצריך את הטעם של שמא יעלה ויתלוש למי שסובר כרבי יהודה שאין לו מוקצה, וצריך טעם של מוקצה באופן שכדי לקטוף צריך כלים ואי אפשר לקטוף ביד שאין בכה"ג איסור של שמא יעלה ויתלוש אבל יש איסור מוקצה.] . וכתב הטור בשם אחיו ה"ר יחיאל שהעצים שנשרו בשבת אסורין מדאורייתא ביום טוב משום הכנה, ולכן אסור להרבות עליהם עצים שבדאוריתא לא מבטלים איסור. וכתב הב"י פירוש דאיתא בריש ביצה (ב:) אמר רבה מאי דכתיב (שמות טז ה) והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו חול מכין לשבת וחול מכין ליום טוב ואין יום טוב מכין לשבת ואין שבת מכין ליום טוב ומשמע מדברי התוספות (ד"ה והיה) דדרשה גמורה היא ומדאורייתא מיתסרא הכנה מיום טוב לשבת ומשבת ליום טוב.

אם נשרו העצים בתוך התנור, מרבה עליהם עצים מוכנים ומבטלן.

בביצה ד: אמר רב מתנה עצים שנשרו מן הדקל ביום טוב מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן, והא קא מהפך באיסורא כיון דרובא דהיתרא נינהו כי קא מהפך בהיתרא קא מהפך. כלומר שהאיסור בטל ברוב. והא קא מבטל איסור לכתחלה ותנן אין מבטלין איסור לכתחלה הני מילי בדאורייתא אבל בדרבנן מבטלין. ולרב אשי דאמר כל דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטיל הני מילי היכא דאיתיה לאיסורא בעיניה הכא מיקלי קלי איסוריה. ופירש רש"י והא קא מהפך באיסורא. כשמוליכן בתנור מזוית לזוית: בהיתרא מהפך. שהאיסור בטל ברוב.

ועל מה שאומרת הגמ' מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן, כתב הר"ן שדוקא כשיש בתנור עצים של היתר הא לאו הכי לא. ומה שאומרת הגמ' כיון דרובא דהיתרא נינהו כי קא מהפך בהיתרא קא מהפך, מסתברא דדוקא בשאינו מכיר עצי האיסור לאחר שנתערבו הא מכירן אין ביטול מועיל להם שאין ביטול מועיל לדבר שהוא ניכר לעין.

וכתב המ"ב (ס"ק ז) שגם הרמ"א שכתב בסימן צט' לאסור להרבות ולבטל איסור, מודה כאן להתיר כיון שהאיסור נשרף.

עוד כתב (ס"ק יא) שיש פוסקים שמקילים לבטל את העצים גם כשאין בתנור עצים, ואפילו ניכרים עצי האיסור אחר הביטול. ורק שלא יזיז את עצי האיסור עצמם. וכל זה מטעם דמקלא קלי איסורא. וכתב הטור בשם אחיו ה"ר יחיאל שדוקא שנשרו ביו"ט שהם אסורים מדרבנן גזירה שמא יעלה ויתלוש אז מותר להרבות עליהם עצים ולבטלן, אבל אם נפלו בשבת אסורים ביו"ט שאחריו מדאוריתא משום הכנה ואסור להרבות ולבטל איסור דאוריתא.

וכתב המ"ב (ס"ק ח) מה שאמרה הגמ' שמותר להשתמש במוקצה אחר ביטול ולא אמרינן דהוי דבר שיש לו מתירין שלא בטל, כיון שההנאה מהמוקצה באה לאחר שנתכלה. פירוש אחר שנתכלה היינו אחר שהוסק התנור ונשרפו העצים ונעשו פחמים ואופה את הפת בחום שיש בתנור ובחום הפחמים, אבל כל שהעצים קיימים ודולקים לא נחשב שנהנה מהעצים אחר כלוי אלא תוך כדי כלוי, ולכן אסור להדליק עצים כדי לאפות או לבשל בשעה שהעצים הולכים ודולקים, שבהדלקה נחשב משתמש במוקצה שהרי העצים המוקצים שנשרו לא מתבטלים באופן שנהנה לפני כלוי העצים. אבל עכ"פ אחר שהדליק את העצים כדי לאפות בהם לאחר שיתכלו שאין בהדלקה זו איסור השתמשות במוקצה, מותר להנות מהאש בתוך כדי כלוי בשעה שהעצים דולקים לבשל או להתחמם באש עצמה או להינות מהאור, כיון שאין איסור הנאה מהמוקצה בהנאה הבאה מאליה באופן שלא עושה שום מעשה ופעולה במוקצה, ולא נחשב משתמש במוקצה בלא שיעשה איזה פעולה במוקצה, וההשתמשות שהיתה בהדלקה היתה בהיתר כדי לאפות או לבשל אחר כלוי. ויש מקילים שגם בשעה שהעצים דולקים נחשב הבישול והאפיה או חימום הנאה שאחר הכלוי כיון שנהנה מחום היוצא מהאש וחום זה יוצא לאחר כלוי העץ הנשרף ולכן מותר להדליק כדי לבשל או להתחמם אפילו בשעה שהעצים דולקים, ורק להדליק כדי להשתמש לאור האש יהיה אסור שבזה נחשב משתמש בעצים קודם כלוי כיון שנהנה מהאש עצמה היוצאת מהעץ תוך כדי כלוי [כך פירש לי הרה"ג איתן גאולה שליט"א את דברי המ"ב.] . וכתב בביה"ל היוצא ממש"כ במשנה ברורה שלכ"ע אסור להסיק כדי להשתמש לאור העצים שלהנאה זו שהיא תוך כדי כילוי לא נתבטלו העצים. והקשה כיון שיכול להשתמש בעצים לאפיה שהיא הנאה שאחר כלוי, וכן מותר לטלטלם לשם כך קודם כלוי, מימלא שוב אין העצים מוקצה ויכול לטלטלם ולהשתמש בהם לכל דבר. ונשאר בצ"ע.

ג. אסור ליקח עץ מבין העצים לחתות בו האש בתנור דהוי ליה מתקן מנא:

אסור ליקח עץ מבין העצים לחתות בו האש, דהוי מתקן מנא.

בביצה לג. דרש רבא אשה לא תכנס לדיר העצים ליטול מהם אוד. אוד הוא עץ שגורר בו את הגחלים. לפירוש רש"י הטעם משום מוקצה שלא ניתנו עצים אלא להסקה. ופירוש לא ניתנו עצים אלא להסקה פירש הר"ן הובא בסימן תקב שכיון שאין מיוחדים אלא להסקה בלבד ואין תורת כלי עליהם יש להם דין מוקצה לגבי שאר מלאכות ומיהו במידי דאיכא תורת כלי עליהם שרי לאישתמושי ביה אפילו למלאכה שאינו מיוחד לה דהא מסיקין בכלים אף על פי שאין מיוחדין להסקה.

והרא"ש פירש בשם ר"ת הטעם דמיחזי כמתקן כלי לכבד בו את התנור. וכן פירש בה"ג. וכתב רבינו ירוחם נ"מ למי שמתיר מוקצה ביו"ט לפירוש רש"י מותר ולפירוש רבינו תם וה"ג אסור.

והרמב"ם כתב בפרק ד' (הי"א) לא תכנס אשה בין העצים ליטול מהם אוד לצלות בו. ולכאורה למה אוסר הרמב"ם לצלות באוד הרי נתבאר בסימן תקב שמותר להשתמש בקוץ יבש בתור שיפוד לצלות בו כיון שצליה היא כמו הסקה. ותירץ הרב המגיד שהרמב"ם יפרש שאוד הוא עץ לח שלא ראוי להסקה בפני עצמו אבל עץ יבש מותר לצלות בו שצליה היא כמו הסקה. והב"י תירץ שהרמב"ם מחלק בין אוד לקוץ, שאוד אפילו יבש אסור לצלות בו משום שעצים סתמן עומדין להסקה וכשמברר ביום טוב מביניהן עץ דק הראוי לצלות בו מיחזי כמתקן כלי ביום טוב ואסור, או משום דלא התירו לטלטל עצים אלא להסקה. אבל קוץ יבש לא ראוי כל כך להסקה וראוי יותר לצלות בו, לכן מותר.

וכתב המ"ב (ס"ק טו) שכן אסור לקחת עץ להשתמש בו בתור בריח לדלת ואם הכין את האוד מעיו"ט להשתמש בו לאיזה שימוש מותר.

ד. תנור שנפל לתוכו מטיח הטיט, אם אפשר לאפות ולצלות בו בלא גריפה ולא יתחרך הפת או הצלי אסור לגרפו, מפני שהוא מטלטלו שלא לצורך. אבל מותר להשכיב האש והאפר שבו כדי שיהיה חלק ולא יגע בפת כלל, אף על פי שאם היה נוגע בו לא היה כדי לחרכו. אבל אם יש בטיח שנפל לתוכו כדי לחרך הפת או הצלי אם היה נוגע בהם, אף על פי שבלא גריפה היה אפשר לאפות ולצלות בו, כיון שהיה מתחרך מותר לגרפו דחשיב טלטול לצורך. ודוקא בתנורים שלהם שהיו מדבקים הפת סביבם ואין צריכים לגרפם אלא מהטיח שנפל לתוכו, אבל תנורים שלנו כיון שאי אפשר לאפות בהם בלא גריפה מותר לגרפן מהאפר והגחלים, ואף על פי שהוא מכבה אי אפשר בלא כן, וכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש, והרי זה כמניח בשר על הגחלים. וכן נהגו:

תנור שנפל לתוכו מטיח הטיט ביו"ט, אסור לגרופו משום מוקצה, ואם אי אפשר לאפות כך מותר.

בביצה לב: תנן אין גורפין תנור וכיריים אבל מכבשין. ובגמ' אם אי אפשר לאפות אלא אם כן גורפו מותר. ופירש רש"י אין גורפין את התנור מהטיח שנפל לתוכו ביו"ט משום מתקן מנא אבל אם אי אפשר לאפות בלי שיגרוף מותר שהלכה כרבי יהודה שמכשירי אוכל נפש שלא יכל לעשות מאתמול מותר לעשות ביו"ט. ולהשכיב את העפר והאפר כדי שלא יגע בפת שמדביק בדפנות ויחרכנו אע"פ שאפשר לאפות בלי זה מותר שאין בזה תיקון מנא. וכ"כ הר"ן.

אבל הרא"ש פירש שאסור לגרוף הטיח שנפל משום מוקצה, והתירו טלטול המוקצה כדי שלא יחרך קצת הפת אם יגע בטיט. אבל להשכיב את האפר והגחלים שאינם מוקצה מותר אפילו שלא יחרך מהם הפת [ובסימן תקט' כתבנו שלכאורה גם לדעת הרא"ש נצטרך לומר שאנו מתירים את טלטול המוקצה כרבי יהודה שמתיר מכשירים שהרי מפורש בגמ' כח: גריפת תנור וכריים באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן. וא"כ צריך לחלק בין אם היה יכול לגרוף מעיו"ט שאסור לטלטל המוקצה כמו שאר מכשירים, ורק אם לא ידע מאתמול שנפל טיח לתוכו מותר לטלטל כרבי יהודה. ועיין בביאו"ה ד"ה כיון שהיה מתחרך.

אולם בגריפת אפר מהתנור אפילו ידע מאתמול מותר לגורפו, שהרי הוא לא מוקצה שאפר כירה מוכן הוא, ורק אם נולד ביו"ט הוא מוקצה מחמת נולד ואז מותר לגרפו כדי לאפות מדין מכשירי אוכל נפש כרבי יהודה. ולפי זה אם יש אבן על תיבה מלאה פירות ורוצה לאכול את הפירות אסור להוציא האבן אם היתה מונחת שם מעיו"ט, שהרי יכל להוציאה מעיו"ט. ובמ"ב בסימן תקט' בשם המג"א התיר להוציא האבן כדי לאכול את הפירות ולא חילק אם יכל להוציא מעיו"ט ללא יכל או לא ידע מעיו"ט. וכן בחזון עובדיה עמוד ל' התיר ולא חילק. וצ"ע. ואולי באופן שאפשר לאפות רק אולי יתחרך קצת נחשב טלטול המוקצה מכשירי אוכל נפש אבל כשאי אפשר להגיע לאוכל כלל בלא טלטול המוקצה נחשב הדבר צורך אוכל נפש ולא מכשירים וכמו שכתב הרא"ש לקמן בהיתר כיבוי הגחלים.] . וכתב הרא"ש שלגרוף הגחלים מהתנור שיש בזה איסור כיבוי אסור אפילו שיחרך קצת הפת מהגחלים, שרק איסור טלטול התירו משום כך אבל לא איסור כיבוי, אבל אם אי אפשר לאפות בתנור בלי לגרוף את הגחלים כמו בתנורים שלנו שמניחים את הפת בתנור למטה ולא מדביקים בצדדים מותר לגרוף שנחשב לכיבוי לצורך אוכל נפש [ובסימן תק"י כתבנו שמלאכת כיבוי עיקר ענינה באוכל. ואף אם נאמר שמלאכת הכיבוי היא מלאכה שנעשית לימים הרבה, על כל פנים בארנו בריש סימן תק"י שגם במלאכות אלו בפעולות מסוימות שהם לצורך אוכל נפש שדרך העולם שלא לעשות לימים הרבה, וגם לא נעשות כדרך הפעולה שנעשית לימים הרבה, לא אסרו חכמים. אך כל היתר זה

הוא באופן שעושה ביד אבל כשעושה בכלי ויש חשש שיעשה הרבה הצריכו שינוי.] . ופסק מרן כדעת הרא"ש.

וכתב הב"י נראה דגריפה בתנורים שלנו אחר שגרף ריבוי האש והאפר אין לטבל המכבדת במים ולחזור ולגרוף מפני שאז לא נשאר אלא מעט אפר ואש והיה יכול לאפות הפת או הצלי בלא גריפה ואין מכבדין אותו אלא כדי שיהא הפת יפה ונמצא שהוא מכבה גחלים שלא לצורך אוכל נפש, ואסור אם אינו צריך להפיג חום התנור. ומיהו לכבד בלא טיבול המכבדת במים שרי אף על פי שכבר טיבלה מתחלה כיון שנתגוללה באפר וגם על ידי חום האש שוב לא נשאר כח במים שבה לכבות הגחלים. וכן אם הוסק התנור ביותר ומטבל המכבדת במים להפיג חום התנור שרי וכמו שכתב הטור.

אבל הרב המגיד כתב בפרק ג' (שם) בשם הרשב"א (שם) לגרוף התנור מן האפר והגחלים לאחר הסקה יראה לי שהוא מותר ואף על פי שהוא מכבה אי אפשר בלא כן וכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש והרי זה כמניח בשר על הגחלים וכן נהגו עכ"ל.

וכתב הב"י נראה מדבריו שגורף כדרכו בחול ואינו חושש.

והמ"ב (ס"ק כג) כתב שאם נשארו קצת גחלים מהגריפה הראשונה אע"פ שיחרכו קצת את הפת אסור לגורפם משום כיבוי.

עוד כתב (ס"ק כה) מה שאסרנו בסימן תק"י מיתוק החרדל בגחלת משום כיבוי כיון שהחרדל ראוי לאכילה בלי כיבוי הגחלת בו ורק המפונקים מכבים בו הגחלת. ועוד שאפשר למתקו ע"י גחלת של מתכת והוא ראוי ומצוי יותר.

ה. תנור וכירים חדשים אין סכין אותם בשמן ולא טשין אותן במטלית, אבל מותר להסיקן אפילו היסק ראשון, ובלבד שלא יפיגם בצונן כדי לחסמן (פירוש לחזקן). **ואם הוסקו יותר מדאי והוצרכו להפיגם בצונן כדי לאפות בהם מותר. לפיכך מותר לשרות במים המכבדות שמכבדין בה התנור אף על פי שמכבה:**

תנור חדש מותר להסיקו הסיק ראשון, אבל אסור להפיגו בצונן, וכדי לאפות בו מותר.

בביצה לד. ת"ר תנור וכירים חדשים הרי הן ככל הכלים הנטלין בחצר אבל אין סכין אותם שמן ואין טשין אותן במטלית ואין מפיגין אותן בצונן כדי לחסמן ואם בשביל לאפות הרי זה מותר. ופירש רש"י חדשים וכל שכן ישנים מותר לטלטלן בשבת בחצר שראויים לתת בתוכם איזה דבר. ולא סכין ולא מפיגין אותן לאחר היסקן בצונן שמתקשין על ידי הצונן וכולהו משום דמתקן מנא הוא.

וכתב הרא"ש תנור חדש לא דומה לרעפים חדשים שאסור בהיסק ראשון, דתנור אינו נגמר בהסקה עד שיפיגנו בצונן.

והמ"ב (ס"ק כז) תירץ שתנור לא מתחסם בהיסק שמסיקים בו מבפנים. והמ"א אוסר בהסיק ראשון ויש חולקים עליו כנזכר למעלה גבי אפיה ראשונה בתנורים שלנו. והר"ן כתב שמותר להפיג בצונן כדי לאפות דלא דמי לליבון רעפים דאסרינן לעיל לג: דהתם תיקונו של כלי קודם לתשמיש שמשתמש בו אבל כאן בשעת תשמישו הוא שמתקן לתשמישו.

ופירש המ"ב (ס"ק ל) שבאפיה הפת מונח לפניו כדי לאפות ונחשב שעושה פעולה בתיקון הפת, אבל ליבון הרעפים הוא פעולה שעושה קודם האפיה עליהם. וכתב עוד שיש מתרצים שהפגת התנור בצונן הוא רק חיסום כל דהו והתירו חכמים כשאינו מתכוון לחסם אלא להפיג צינתו של התנור. אבל לא יכבה את ניצוצי האש שבתנור אפילו שיתחרך קצת הפת, אבל אם יתקלקל הפת מותר וכנ"ל. ועכ"פ לא יכבה את ניצוצי האש שאחזו במטלית אחר שניקה את התנור שהרי אין בכיבוי זה צורך אוכל נפש.

והקשה הב"י ואם תאמר היכי שרי הכא לאפות בתנור חדש והתניא התם אין אופין בפורני חדשה שמא תפחת. תירצו בתוספות דפורני שאני שהוא גדול ויש לחוש יותר שמא תפחת.

כתב המ"ב (ס"ק כו) שהיו סכין את התנור החדש או טשין אותם במטלית כדי להחליקן ולצחצחן ואסור משום תיקון כלי.

ו. מותר לאפות תנור מלא פת אף על פי שאינו צריך אלא פת אחד, ודוקא בתנוריהם שהיו קטנים והיו מדבקים הפת בדפנותיהם ומתוך שהוא מלא אין מקום לחומו להתפשט והפת נאפה יפה, אבל בתנורים שלנו אין לאפות יותר ממה שצריך:

מותר לאפות תנור מלא פת, אף על פי שאין צריך אלא פת אחד.

בביצה יז. באמת אמרו ממלאה אשה קדירה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת ממלא נחתום (קיתון) [חבית] של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד אבל לאפות אינו אופה אלא מה שצריך לו רבי שמעון בן אלעזר אומר ממלאה אשה כל התנור פת מפני שהפת נאפה יפה בזמן שהתנור מלא אמר רבא הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. ופירש רש"י ממלאה אשה קדירה וכו'. דבחד טרחא סגי וכן בנחתום לגבי מילוי: אבל לאפות. כל ככר וככר צריך אפייה ורדייה לעצמו: בזמן שהתנור מלא. שתנוריהם קטנים היו ומדביקין פת בדפנות ומתוך שהוא מלא מתמעט חללו ואין מקום לחמימותו להתפשט והפת נאפה יפה. וסיים בו הרא"ש (סי' ט) אבל בתנור גדול אין לאפות יותר מכדי צרכו וכן משמע מדשבק רבי שמעון בן אלעזר נחתום דאיירי ביה תנא קמא ונקט

אשה משמע דוקא אשה שאופה לביתה בתנור קטן אבל נחתום שאופה בתנור גדול לא עכ"ל: וכתב הב"י משמע לטור שהכל תלוי באם מדביקין הפת בדפנותיו אם לאו הילכך תנורים דידן אפילו קטן שבקטנים חשיב גדול לגבי תנורים דידהו שהיו מדביקין הפת בדפנות והיה חומו יותר כשהוא מלא וכן נראה ממה שכתבו הגהות מימון בשם הרוקח וכתב שכן פירשו כל רבותינו. וזה שלא כדברי המרדכי שהתיר גם בתנור גדול.

וכתב המ"ב (ס"ק לד) שאפילו ע"י גוי אסור בתנורים שלנו שאין הפת נאפת יותר יפה מחמת מילוי התנור. וכתב (ס"ק לה) שיש פוסקים שחולקים וסוברים שהפת נאפית יותר יפה גם בתנורים שלנו, ויש לסמוך על דעה זו מי שלא עשה עירוב תבשילין ואין לו פת לשבת יכול לאפות קודם אכילת שחרית ביו"ט ובאופן שבאמת צריך לפת ביו"ט ולא שמערים כדי לאכול מעט מהפת רק כדי להתיר לו האפיה. והאופים שאופים ביו"ט ע"י גוי לצורך מוצאי יו"ט ומערימים ואוכלים פת אחד ביו"ט עושים איסור לכולי עלמא.

כתב האורחות חיים בשם הרא"ה דוקא במתכוין לכך שישתבח הפת אבל בלאו הכי אסור, וכתב הב"י ואין נראה כן מדברי הפוסקים. והמ"ב (ס"ק לב) כתב שהמ"א הסכים להחמיר ולא דומה למילוי קדרה בבשר שמותר אפילו מתכוין לצורך חול כנזכר בסימן תקג ששם עושה הכל בטרחא אחת אבל באפיה כל כיכר הוא טרחה בפני עצמה.

ז. מותר לסתום פי התנור בטיט ורפש שעל שפת הנהר, והוא שרככו מאמש או עשה בו סימן ונתקו לצד אחד, אבל לגבל טיט ביום טוב אסור. ומותר לגבל אפר לסתום בו פי התנור:

אסור לגבל טיט לטוח בו פי התנור, אבל יכול ליקח מן הטיט המוכן, וכן מותר לגבל אפר.

בביצה לב: אמר ליה רבינא לרב אשי, אמר לן רב אחא מהוצל, דמר שרקין ליה תנורא ביומא טבא, אמר ליה אנן ארקתא דפרת סמכינן, והוא דצייריה מאתמול. ופירש רש"י שרקין ליה תנורא. עבדי אדוני טחים סביבות כיסוי פי התנור בטיט שלא יצא חומו כשהצלי בתוכו שהרוח קשה לצלי, ותימה לן מילתא משום דגיבול טיט תולדה דלישה הוא: ארקתא דפרת סמכינן. על שפתו של פרת אנו נסמכים בדבר שאין אנו צריכין לגבל טיט ששפת פרת טיט מגובל הוא: והוא דצייריה מאתמול. עשה בו סימן ונתקו לצד אחר.

והרמב"ם כתב בפרק ג' (ה"י) כלשון הזה סותמין פי התנור בטיט ורפש שסביבות הנהר והוא שריככו מאמש.

ומרן כתב והוא שריככו מאמש או עשה בו סימן ונתקו לצד אחר. והקשה המ"ב (ס"ק לח) ובביה"ל, הרי לדעת הרמב"ם לא צריך לעשות בו סימן רק שירככנו מאמש משום גיבול ורק רש"י הצריך לעשות בו סימן שאם לא כן הוא מוקצה. ונשאר בצ"ע. ואפשר שגם הרמב"ם מצריך שיעשה בו פעולת הכנה ומה שמרכך אותו מאמש די בזה להחשב מוכן ורש"י שהצריך שינתקו לצד אחר מדבר על טיט מגובל שלא עושה בו פעולת ריכוך לכן צריך הכנה ע"י שינתקו לצד אחר. ועתה פירוש דברי מרן כך הם מה שכתב והוא שריככו מאתמול, חוזר על מה שכתב ברישא מותר לסתום פי התנור בטיט וזה בתנאי שריככו מאתמול ואז אין כאן איסור גיבול וגם אין כאן איסור מוקצה שהרי הכינו במעשה הריכוך. ומה שכתב או עשה בו סימן וניתקו לצד אחר, חוזר רפש שעל שפת הנהר שהוא מגובל ורק חסר מעשה הכנה משום מוקצה והכנתו במה שעושה בו סימן ומנתקו מצד אחד לצד אחר.

וכתב המ"ב (ס"ק מ) מה שהצריך לנתקו לצד אחר ולא מספיק סימן הוא משום שאם לא ינתקו יעשה איסור עשיית גומא כשיקחנו ביו"ט. ואם הוא מנותק מהקרקע כגון טיט שנותק והונח ברחוב שאין בו איסור גומא לדעת המג"א לא צריך לעשות בו סימן ומספיק רק שתהיה דעתו עליו, ולדעת הלבוש שאין לחלק בזה וצריך לעשות בו סימן. וכתב הר"ן ואף על גב דאכתי איכא משום ממרח כשטח אותו בתנור היינו טעמא משום דמדינא בין גיבולו ובין טיחתו מותר משום דצורך אוכל נפש הוא והרי הוא כהבערה גופה לפי שבטיחה זו משתמר החום אלא דגיבול אסור משום שנראה כמגבל לצורך בנין [משמע מדברי הר"ן שהמירוח הוא מלאכת אוכל נפש, וקשה הרי ממרח היא מלאכה שאין עיקר ענינה באוכל ולא נחשבת מלאכת אוכל נפש. וי"ל כיון שפעולת המירוח כאן היא שומרת את החום, א"כ בשעה שממרח וסותם את התנור עושה שתי פעולות גם מירוח וגם פעולת הבערה וכיון שבפעולת ההבערה אין איסור לא אסרה תורה את מלאכת המירוח שנעשית באותה פעולה. עוד י"ל שנלמד להתיר את מלאכת מירוח התנור שמתקן בזה את האוכל, מכ"ש מהיתר מכשירי אוכל נפש כמו תיקון השיפוד, מה תאמר שלא התרנו מכשירים אלא שלא יכל לעשות מאתמול, הכא נמי לא יכל לסתום פי התנור מאתמול שהרי צולה בו היום, וכמ"ש בסימן תק"י בענין איסור גיבון הגבינה ביו"ט. ומה שגיבון אסור הוא משום שדרך לעשות הגבינה לימים הרבה.] . וכתב המרדכי וכן מותר לטוח התנור שמטמינין בו את החמין בטיט המוכן מערב יום טוב או שהיתה דעתו על הטיט שברחוב. וכתב הב"י ואפשר דאתא לאשמועינן שאף על פי שאינו לצורך יום טוב עצמו אלא לצורך מחרתו שהוא שבת שרי דכיון שעירב כל מה שמותר לעשות לצורך יום טוב מותר לעשות לצורך השבת. ואמרינן בגמ' שם אמר רבינא וקיטמא שרי. ופירש רש"י

שרי לגבלו ולטוח בו דלאו בר גיבול הוא וכן פירש הרי"ף (יח.) וכן כתב הרמב"ם בפרק ג' (שם). וכתב הרא"ש (סי' ט) שהקשה רבינו תם שהרי שייך גיבול באפר מדאמרינן בשבת יח. אחד נותן את האפר ואחד נותן את המים האחרון חייב דברי רבי רבי יוסי ברבי יהודה אומר אינו חייב עד שיגבל אלמא כי מגבל ליה לכולי עלמא חייב. ולכן אסר ר"ת לגבל את האפר ומה שאמר רבינא וקיטמא שרי פירש ר"ת שמותר להניח קיטמא על כיסוי התנור להחזיק החום ולא גוזרים שמא יבא לגבל. והרא"ש תירץ אפשר דמיירי שנתן בו מים מערב יום טוב ואליבא דרבי שסובר שנתינת המים זהו גיבולו וכבר נתגבל מערב יום טוב.

וכתב הרב המגיד בפרק ג' (ה"י) שהראב"ד סובר כפירוש רבינו תם ושהרשב"א תירץ שמותר לגבל האפר ביו"ט והטעם כיון שאי אפשר לגבלו מערב יום טוב מותר לגבלו ביום טוב ע"כ.

וכתב המ"ב (ס"ק מא) שהרשב"א סובר שמלאכת גיבול היא מכשירי אוכל נפש וכיון שאי אפשר לגבל אפר מאתמול מותר מה שאין כן טיט שאפשר לגבל בעיו"ט. ולדעת הר"ן הנ"ל שסובר שהיא מלאכת אוכל נפש ומה שאסור לגבל טיט שנראה כעושה לבנין כתב הב"י שזה דוקא בטיט שמגבלים אותו לבנין, אבל אפר שלא מגבלים לבנין לא מיחזי כמגבל לבנין, ולכן מותר לגבל אפר. וכ"פ מרן שמותר לגבל אפר ביו"ט. ולא כדעת הרא"ש שההיתר רק אם נתן עליו מים מערב יו"ט ורק אליבא דרבי.

וכתב הביה"ל שלדעת הרא"ש להלכה אסור לגבל אפר ביו"ט אפילו נתן עליו מים מעיו"ט. וכתב במ"ב (ס"ק מג) המחמיר תבא עליו ברכה. ואם יש לו טיט מגובל אסור לגבל אפר ביו"ט שאין כאן את ההיתר של מכשירי או"נ. וכל זה מדובר באפר שהוסק מעיו"ט שאינו מוקצה.

סימן תקח - דברים האסורים ביום טוב להכנת צלי - ובו ב' סעיפים

א. אין מלבנים את האבנים לצלות או לאפות עליהם מפני שמחסמן. ואין שוברים את החרס, ואין חותכין את הנייר לצלות עליהם, ואין פוצעין את הקנה לעשותו כמו שפוד לצלות בו:

אין מלבנין את הרעפים לצלות עליהם.

בביצה לג. תנן ובגמרא לג: האיסור ללבן רעפים חדשים הוא או משום אולי יתפקעו ונמצא שטרח שלא לצורך, או משום שמחסמן להקשותן שבהיסק ראשון הם מתחזקים ומתקשים וכיון דבהיסק זה נעשה כלי אסור.
וכתב הב"י וכבר כתבתי בסימן תק"ב דבגמרא אוקמינן לה ברעפים חדשים אבל ישנים מישרי שרי וכן כתב רבינו ירוחם בחלק ב' שמותר ללבן רעפים ישנים לצלות עליהם.
אבל הרמב"ם בפרק ג' (הי"א) כתב סתם אין מלבנין את הרעפים לצלות או לאפות עליהם מפני שמחסמן ולא חילק בין חדשים לישנים.
וכתב הרב המגיד שהרמב"ם מפרש שרק הטעם של שמא יתפקעו שייך בחדשים אבל הטעם שמחסמן שייך אפילו בישנים וכן משמע מהרי"ף שלא חילק בן חדשים לישנים משמע שגם ישנים אסור להסיק. ודעת הרשב"א שלא שייך חיסום בישנים ומותר. וכתב המ"ב (ס"ק ב) שמרן שלא חילק משמע שאוסר גם בישנים. ומ"ש מרן אבנים במקום רעפים כתב המ"ב (ס"ק א) שהגרסא הנכונה היא רעפים שבאבנים לא שייך חיסום.
לא שוברים החרס, ולא חותכין הנייר לצלות בו, ולא פוצעים הקנה לצלות בו.
במשנה ביצה לב: אין שוברין את החרס ואין חותכין הנייר לצלות בו מליח ופירש רש"י כשצולין דגים על האסכלא שוברים חרסית או חותכין נייר ושורין במים וסודרין על גבי האסכלא מפני שהמתכת מתחמם ושורף את הדג.
ובריייתא שם לד. ולא פוצעים הקנה לצלות בו מליח. ופירש רש"י אין פוצעין את הקנה. לתת קרומיותיו תחת המליח על האסכלא שעושה כלי דכל מידי דעביד להשתמש בו הוי תיקון כלי. והרמב"ם כתב בפרק ד' (ה"ח) אין פוצעין את הקנה לעשותו כמו שפוד לצלות בו מליח.
ב. פוצעים אגוזים במטלית ולא חיישינן שמא תקרע:
פוצעין את האגוזים במטלית ולא חוששים שמא תקרע.
בברייתא שם אבל פוצעין את האגוזים במטלית ולא חיישינן שמא תקרע. ופירש רש"י ואין חוששין שמא תקרע ואפילו נקרעה לא איכפת לן דאין זה קורע על מנת לתפור.
וכתב המ"ב (ס"ק ו) וגם הוא דבר שאינו מתכוין.

סימן תקט - כמה דינים פרטיים להלכות יום טוב - ובו ז' סעיפים

א. שפוד שנרצף אף על פי שהוא יכול לפשטו בידו, אין מתקנין אותו. הגה: ודוקא שיכול לצלות בו בלא תיקון, אבל אם אינו יכול לצלות בו כך ונשבר ביום טוב מותר לתקנו (טור). ואין מורין כן לרבים (רבינו ירוחם חלק ג') שלא יבואו

לתקן גם כן בנשבר מערב יום טוב. והוא הדין לכל המכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב:

ב. שפוד שרוצים לצלות בו והיה ארוך יותר מדאי אסור לחתכו ולא לשרפו. אין משחיזין את הסכין במשחזת שלה, אבל מחדדה על גבי העץ או חרס או אבן, ואין מורים דבר זה לרבים כדי שלא יבאו לחדדם במשחזת. במה דברים אמורים כשיכולה לחתוך בדוחק או שנפגמה, אבל אם אינה יכולה לחתוך כלל אין משחיזין אותה אפילו על העץ שמא יבא להשחיזה במשחזת:

מכשירי אוכל נפש

בביצה כח: נחלקו חכמים ורבי יהודה בפסוק "הוא לבדו יעשה לכם" לחכמים "הוא" בא למעט שדוקא אוכל נפש מותר ולא מכשירי אוכל נפש, "לכם" בא למעט ולא לנוכרים. ולרבי יהודה "לכם" בא לרבות לכל צרכיכם להתיר אפילו מכשירי אוכל נפש, "הוא" ממעט מכשירי אוכל נפש שאפשר היה לעשותם מערב יו"ט [ודוקא לתקן כלי התירה התורה לדעת רבי יהודה, אבל לייצר כלי גמור לא התירה התורה לצורך אוכל נפש. שעה"צ אות יא'.] . ופסק רב חסדא הלכה כרבי יהודה שמהתורה מותר לתקן כלי ביו"ט לצורך אוכל נפש אם לא יכל לעשות מאתמול, ואפילו שיש בו בשבת איסור תורה, ביו"ט התירה התורה.

אבל גם לרבי יהודה מדרבנן לא התירו לתקן כלי כגון שיפוד שיצא מכלל שימוש שנתעקם או נשבר חודו, שהיא מלאכה גמורה הנעשית לימים הרבה, מטעם שלא יבא להמנע משמחת יו"ט, כמו שאסרו קצירה וטחינה לצורך יו"ט כיון שהם מלאכות גמורות שנעשות לימים רבים ויבא להמנע משמחת יו"ט.

וגם תיקון קטן בכלי שבעלמא אינו אלא איסור דרבנן, כגון לישר מעט את השיפוד, אסרו חכמים. אף שבאוכל נפש הנעשה לימים הרבה לא אסרו חכמים אם עושה דבר האסור רק מדרבנן, כאן אסרו משום טרחא יתרה שהרי יכול להשתמש בשיפוד בדוחק גם כשהוא עקום מעט.

אבל באופן שהתיקון קטן שבעלמא אינו אסור אלא מדרבנן וקשה להשתמש בו כך, כגון סכין שהוכהה חודה ורוצה לחדדה מעט שלא במשחזת, אלא ע"ג עץ או אבן, מותר, דהוי מכשירי אוכל נפש שאין בהם מלאכה גמורה ויש צורך בעשייתם ומותרים, אבל אין מורין כן, שהשומע יבא בקל לחדדה במשחזת שבשבת הוא איסור דאוריתא ותיקון כזה אסרו חכמים ביו"ט כמו שאסרו לתקן שיפוד תיקון גמור, שלא יבא להמנע משמחת יו"ט.

ולהעביר סכין ע"ג אבן או עץ בכונה להעביר שמנונית אע"פ שמחדד את הסכין מותר ומורין כן, שלא חוששים שיבא לחדדה במשחזת [וכן מותר לגרוף התנור מטיט מוקצה שנפל בתוכו, כיון שאי אפשר לאפות בלא הגריפה, ומורין כן, שאין חשש שיבא לעשות באופן שהוא אסור. עיין סימן תקז.] . וכתב עוד הרמב"ם שאם אינה יכולה לחתוך כלל אין משחיזין אותה אפילו על עץ שמא יבוא להשחיזה במשחזת [וצ"ע הרי אפילו אם ישחיז במשחזת אינו אלא איסור דרבנן שמהתורה אנו פוסקים כרבי יהודה שמכשירים מותרים א"כ האיסור להשחיז במשחזת של עץ הוי גזירה לגזירה, וי"ל שלהשחיז סכין במשחזת כשאינה יכולה לחתוך כלל נחשב ליצור כלי ולא תיקון כלי ובזה גם רבי יהודה מודה שאסור מהתורה כנ"ל בשם שעה"צ ולכן אסור להשחיז סכין שעמדה מאתמול אפילו על עץ שלא ישחיז במשחזת של אבן ויעבור על איסור תורה.] .

כן דעת הר"ן בשיטת הרי"ף והרמב"ם וכ"פ מרן.

אבל לדעת רש"י הרא"ש ורבנו ירוחם לא אסרו אפילו מדרבנן לתקן כלי גמור אם לא יכול לשאול מאחרים ולכן מותר לתקן שיפוד שנתעקם לגמרי ביו"ט או ניטל חודו ביו"ט, אלא שאין מורין כן שלא יבא לתקן מה שנתקלקל בעיו"ט. אבל התעקם מעט אפילו התעקם ביו"ט, אין היתר כלל שהרי יכול להשתמש בו כך. וכ"פ הרמ"א.

וכתב המ"ב (ס"ק ה) שאם יכל לתקן ביו"ט ראשון ולא תיקן, לא יתקן ביו"ט שני, שלגבי יו"ט שני הוי יו"ט ראשון כערב יו"ט ומכשירים שיכל לעשות מערב יו"ט לא עושה ביו"ט. ובבגדי ישע כתב דוקא שהיה צריך לשיפוד ביו"ט ראשון ולא תיקן, אבל אם לא היה צריך לשיפוד נחשב כלא יכל לתקן מאתמול, ומותר לתקן ביו"ט שני.

ג. עופות שממלאים אותם בשר וביצים מותר לתפרם ביום טוב, והוא שיתקן מערב יום טוב החוט וישימנו במחט, ויזהר שלא יחתוך החוט ביום טוב. הגה: וכן נהגו לשרוף החוט הנשאר בעוף לאחר שתפרו בו:

ד. מותר לחתוך ביום טוב אגד גדיים ועופות מקולסים וחוטים תפורים, וכן יכולים לשרוף פתילה או סמרטוט שקושרים בו העוף:

מותר לתפור עופות ממולאים, ולא יחתוך החוט ביו"ט. ואחר הבישול מותר לחתוך החוט.

כתב הרשב"א בתשובה שמותר לתפור עופות ממולאים ביו"ט משום מכשירי אוכל נפש שלא יכל לעשותם מאתמול. וכתב רבינו ירוחם שלא יתפור העופות ביו"ט שמא יחתוך את החוט ואסור לחתוך החוט שתופר בו משום מתקן מנא שהרי יכל לעשות כן לחתוך החוט קודם יו"ט, והוי מכשירי אוכל נפש שיכל לעשותם מאתמול, אלא יחתוך החוט

וישימנו במחט מעיו"ט. וכתב המ"א שאם לא חתך את החוט מעיו"ט אסור להכניסו למחט ביו"ט (אפילו כדי לתפור בו כך בלי לחתוך) מהטעם שמא יבא לחתוך אותו.

וכתב המ"ב (ס"ק טז) שאם הכניס החוט מעיו"ט ויצא מותר להכניסו ביו"ט [והבין שהמג"א איירי בחוט חתוך ואסר מטעם שמא יבא לחתוך הצד שמכניס למחט.] . כתב הד"מ שמותר לחתוך את החוט הנותר מהתפירה ונהגו לשורפו [אולם לדעת מרן לא מצינו שהתיר לחתוך אחר התפירה, שהרי חתיכת החוט הוי מתקן מנא שיוצר חוט הראוי לתפירה ומה לי קודם התפירה ומה לי לאחריה, ואולי יסכים למנהג לשורפו כולו דלא הוי מתקן מנא אלא רק הבערה שיש בה צורך קצת ליפות העוף, שהותרה מדין מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ויש בה קצת צורך יו"ט. והרמ"א ס"ל כיון שחותך החוט ומשליכו לאשפה לא חשיב מתקן מנא ומותר לחתוך.] .

ולענין לחתוך החוטים אחר שנתבשל או נצלה העוף מותר אפילו בשבת, שהרי לא ראוי חוט זה לכלום ולא מתקן בחוט כלום. ואין איסור סותר כלי בחתיכת החוט כנזכר בסימן תקיט שאין סתירה בכלים באופן שאינו סתירה גמורה.

ה. מותר ללבן ביום טוב כלי ברזל שאפו בו פלאדי"ן של גבינה ואחר הליבון יאפה בו פשטיד"א של בשר, והוא שכשיתלבן יתנו אותו על המאכל מיד. אבל אם הוא בלוע מנבילה וכיוצא בה אסור ללבנו אפילו לאפות בו דבר היתר. הגה: **והוא הדין דאסור להגעיל כלי ביום טוב** (**מרדכי סוף ע"ז ואור זרוע והגהות מיימוני פרק א'**). **ומותר ללבן שפוד שצלו בו בשר שאינו מלוח ורוצה לחזור ולצלות בו ביום טוב** (**מהרי"א מפראג**):

אסור להכשיר כלי ע"י ליבון.

להכשיר כלי הבלוע מאיסור ע"י ליבון חמור, או כלי בשרי להכשירו לבשל חלבי או להיפך ע"י ליבון קל אסור משום מתקן מנא שיכל לעשות מעיו"ט.

ואם לא יכל לעשות מערב יו"ט כגון שנאסר ביו"ט כתב המ"ב (ס"ק כד) אם צריך הכלי ליבון חמור או ליבון קל יש אומרים שמותר ללבנו אבל לא מורים כן לאחרים כמ"ש הרמ"א בסעי' א'.

ולהגעיל כלי שנאסר ביו"ט כתב המ"ב (ס"ק כו) אם יש לו מים חמים מוכנים מותר אפילו להורות לרבים שאין תיקון כלי בהגעלה שיכול לומר שמדיח את הכלי, אך לחמם מים שיש

בו משום איסור בישול, מותר ואין מורין כן [אבל לדעת מרן רק בסכין אמרינן הלכה ואין מורין כן שמא יבא להשחיזה במשחזת שלה, אבל כאן לא שייך זה וצריך להיות הלכה ומורין כן. עיין ביאו"ה ד"ה והוא הדין. ונראה לדעת מרן הכשר כלי אסור מדרבנן מדינא אפילו ליחיד לעצמו אם תיקון זה של הכשרת הכלי הוא תיקון גמור, כמו שאסרו לתקן שיפוד שנשבר חודו, וכן לבשל מים להגעלה

שבשבת יש בו איסור תורה. ולהגעיל בלי לבשל המים לפי מה שכתב המ"ב שיכול לומר שמדיח את הכלי יהא מותר. אבל הרב איתן מזור שליט"א אמר לי שלדעת מרן אוסר הגעלה כמו ליבון וכמו שכתב בב"י בשם הסמ"ק שליבון אסור דהוי מתקן מנא מידי דהוי אהגעלת כלים דאסור לעשות ביו"ט.] .

אבל יש אפשרות להכשיר בליבון קל כגון להכניס תבנית חלבית לתוך תנור חם עד שתגיע לליבון קל כדי שיוכל לאפות בה בשר וזה באופן שכן הדרך לאפות הבשר בתבנית חמה ועושה כן שנותן הבשר בתבנית בעודה חמה ולא תצטנן ויחממה שוב, והטעם כיון שאינו ניכר שעושה להכשירה אלא לאפות בה.

אבל תבנית בלועה מאיסור שצריכה ליבון חמור אסור ללבנה שאין דרך לאפות על תבנית מלובנת וניכר שליבנה כדי להכשירה.

וללבן שיפוד שצלו בו מכבר שנהגו האשכנזים ללבנו לפני שצולה בו, היות ומצד הדין מותר לצלות בו בלא הכשר לא נחשב תיקון מנא כלל ומותר אפילו שהיה באפשרותו ללבנו קודם יו"ט.

ו. אין נוקבין נקב חדש בחבית ביום טוב:

אין לנקוב נקב חדש בחבית.

כתב הרא"ש בתשובה אין נוקבין נקב חדש בחבית ביו"ט דהוי מכשירי אוכל נפש שיכול לעשותם מעיו"ט.

וכתב המ"ב (ס"ק כח) שאם אי אפשר לנקבה מאתמול מותר לנקבה ביו"ט. אבל אין מורין כן [ולדעת מרן אם הפתח יפה הוי מתקן מנא שאסור מהתורה כנזכר בסימן שיד סעי' א' וא"כ ביו"ט אסור מדרבנן וכתיקון השיפוד כנ"ל.] .

ז. להטביל כלי חדש ביום טוב דינו כמו בשבת כדאיתא בסימן שכ"ג סעיף ז'. הגה: ודין הדחת ושפשוף כלים ביום טוב דינו כמו בשבת כדאיתא בסימן שכ"ג ומותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש ושמחת יום טוב (מרדכי פרק בכל מערבין ובית יוסף בשם התוספות פרק קמא דביצה):

מותר להטביל כלי ביו"ט, וירא שמים יתן הכלי לגוי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו.

בביצה יז: מבואר הטעם שלא מטבילים כלים בשבת ויו"ט. אמר רבה גזירה שמא יטלנו בידו ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים הא תינח בשבת ביום טוב מאי איכא למימר גזירה יום טוב אטו שבת, רב יוסף אמר גזירה משום סחיטה אמר ליה אביי תינח כלים דבני סחיטה נינהו כלים דלאו בני סחיטה נינהו מאי איכא למימר אמר ליה גזירה הני אטו הני, רב ביבי אמר גזירה שמא ישהה ופירש רש"י אי שרית ליה לאטבולינהו ביום

טוב משהי להו עד יום טוב שהוא פנוי ואתי בהו בתוך כך לידי תקלה להשתמש בהן תרומה, רבא אמר מפני שנראה כמתקן כלי.

והרי"ף הביא הטעם של רב יוסף ורב ביבי, וכתב הרא"ש שלפי טעמים אלו יהא מותר להטביל כלים חדשים הנקחים מהגוי ביו"ט [והוא הדין בשבת. וכתב הביאו"ה בסימן שכג' הטעם שלא שייך בכלי חדש שהוא כלי סעודה שיהא בו סחיטה. וגם שמא ישהא לא חישינן לתקלה שהרי האוכל המונח בכלי לא נאסר.] . אבל לדעת הרא"ש הלכה כרבה ורבא ומאלו שני הטעמים אסור להטביל כלים חדשים ביום טוב. וגם הרשב"א כתב שאין מטבילין ביום טוב כלי תשמיש הניקחין מן הגוים. והרמב"ם כתב טעמא דרב ביבי. וכתב הב"י בסימן שכג ולענין הלכה כיון דלהרי"ף והרמב"ם משמע דשרי להטביל כלים חדשים ביום טוב הכי נקיטינן מיהו כיון דאפשר בתיקון שכתב המרדכי שיתן הכלי לגוי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו והוה ליה כשואלו מן הגוי דאין צריך טבילה נכון לחוש לדברי האוסר ושלא להתיר כי אם על ידי אותו תיקון היכא דאפשר: וכ"פ שם בש"ע בסתם להתיר להטביל כלי בשבת וירא שמים יעשה כתקנת המרדכי.

וכאן בסימן תקט כתב מרן שדין טבילת כלים כמו שכתב שם בסימן שכג. משמע שגם ביו"ט ירא שמים יחוש שיש בזה לדעת האוסרים משום תקון מנא, וצ"ל שמיירי בהיה יכול להטביל מבעו"י, שאם לא היה יכול הוה ליה מכשירי אוכל נפש שלא יכל לעשות מאתמול, והמלאכה היא מדרבנן שרק נראה כמתקן כלי, וצריך להיות היתר גמור כנ"ל. ולדעת הרמ"א מותר ואין מורין כן, וכ"כ במ"ב (ס"ק ל) [ומהטעם של רבה שאסור להטביל ביו"ט גזירה שמא יעבירנו ד' אמות בשבת לכאורה היה צריך לאסור גם בלא יכל להטביל מעיו"ט, אלא צריך לומר שרבה לא גזר אלא בכלי שיכל להטבילו מעיו"ט, וכך באמת מפורש בגמ' יח. מברייתא שכלי שנטמא ביו"ט מותר להטבילו ביו"ט ולא גוזרים. ומה שכתב המ"ב שאין מורין כן יפרש הגמ' שם שמותר ואין מורין כן.] .

ויש להעיר מדוע כתב כאן הב"י אסור להטביל כלי חדש או להטבילו מטומאתו ונתבאר בסימן שכ"ג. והרי שם מבואר שמותר להטביל כלי חדש. ואולי לפני הב"י היתה גירסה כזו בטור כאן והב"י רק מראה מקום לסימן שכ"ג.

מותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש.

כתב הב"י בשם התו"ס ביצה ח. ד"ה אמר, שמוקצה אינו אסור לטלטל ביום טוב בשביל אוכל נפש ושמחת יו"ט. וכ"כ המרדכי בעירובין פרק בכל מערבין סימן תפ"ט.

וכ"פ הרמ"א. וכתב המ"ב (ס"ק לא) כגון לטלטל האפר כדי לאפות במקומו או לטלטל האבנים המונחים על הפירות כדי לאכול הפירות, אבל לאכול או

ליהנות מדבר המוקצה גופא כגון להסיק במוקצה וכה"ג אסור [ויש לעיין דהנה בדין גריפת התנור בסימן תקז סעי' ד כתב מרן שמותר לגרוף את התנור מטיח שנפל לתוכו ולא אוסרים משום טילטול מוקצה אם לא יכול לאפות בלא גריפה, וכך פירש הרא"ש את דין גריפת התנור, ולא כמו שפירשו רש"י ותוס' שהאיסור בגריפת התנור הוא משום מתקן מנא או מכה בפטיש ולרבי יהודה שמכשירים מותרים מותר לגרוף. ולכאורה גם לדעת הרא"ש ומרן נצטרך לומר שאנו מתירים את טלטול המוקצה כרבי יהודה שמתיר מכשירים שהרי מפורש בגמ' כח: גריפת תנור וכריים באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן. וא"כ למרן צריך לחלק בין אם היה יכול לגרוף מעיו"ט שאסור לטלטל המוקצה כמו שאר מכשירים, ורק אם לא ידע מאתמול שנפל טיח לתוכו מותר לטלטל כרבי יהודה. ועיין בביאו"ה שם ד"ה כיון שהיה מתחרך.אולם בגריפת אפר מהתנור אפילו ידע מאתמול מותר לגורפו, שהרי הוא לא מוקצה שאפר כירה מוכן הוא ורק שנולד ביו"ט הוא מוקצה מחמת נולד ואז מותר לגרפו כדי לאפות מדין מכשירי אוכל נפש כרבי יהודה. ולפי זה אם יש אבן על תיבה מלאה פירות ורוצה לאכול את הפירות אסור להוציא האבן אם היתה מונחת שם מעיו"ט שהרי יכל להוציאה מעיו"ט. ובמ"ב הנ"ל בשם המג"א התיר להוציא האבן כדי לאכול את הפירות ולא חילק אם יכל להוציא מעיו"ט ללא יכל או לא ידע מעיו"ט. וכן בחזון עובדיה עמוד ל' התיר ולא חילק. וצ"ע.] .

סימן תקי - כמה דברים האסורים לעשות ביום טוב, ואיזו מהם מותרים על ידי שינוי - ובו י"א סעיפים

א. מוללין מלילות ומפרכין קטניות כדרכן ביום טוב, ומנפח מעט מעט ואוכל ואפילו בקנון ותמחוי, אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה:

התורה התירה כל המלאכות שעיקר עניינם באוכל ונעשות לצורך אכילת היום. וחכמים אסרו במלאכות אלו כל פעולה שאם היה עושה אותה בשבת היה עובר על איסור תורה ועיקר עניינה של המלאכה לעשות לימים הרבה, (כל המלאכות שקודם לישה, וכן מלאכת צידה). אבל גם בתוך מלאכות אלו שעיקר עניינם לעשות לימים הרבה בפעולות מסויימות שדרך העולם שלא לעשות לימים הרבה, וגם לא נעשות כדרך הפעולה שנעשית לימים הרבה, לא אסרו חכמים. אך כל היתר זה הוא באופן שעושה ביד אבל כשעושה בכלי ויש חשש שיעשה הרבה הצריכו שינוי, ואם מפיג טעם כתבלין לא הצריכו שינוי, שהרי לא פשע.

עוד אסרו חכמים שלא יראה כעושה מלאכה שנעשית לימים הרבה, אפילו שלא עושה שום מלאכה. לכן לא ישתמש בכלי המיוחד לבררת חרדל אע"פ שהסובין שלו הם אוכל, והוא בורר אוכל מתוך אוכל, עכ"פ נראה כבורר פסולת מתוך אוכל בנפה. וכן אסרו דבר שנראה כעובדין דחול.

מותר למלול מלילות

בביצה יב: אסור בשבת למלול מלילות, ביד, מדרבנן שהיא דישה כלאחר יד, וביו"ט מותר, שלא אסרו חכמים ביו"ט מלאכת אוכל נפש דרבנן, ואפילו שנעשית לימים הרבה [או כלך בדרך זו, דישת המלילות היא פעולה הנעשית ליומה ולא אסרו חכמים וכן לא הצריכו בה שינוי כיון שנעשית ביד.] . וכתב המ"ב (ס"ק ג) שיש מחמירים למלול בשינוי בראשי אצבעותיו.

ב. הבורר קטניות ביום טוב בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי (אם רוצה לאוכלו בו ביום) (המגיד פרק ג') **אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה, במה דברים אמורים כשהאוכל מרובה על הפסולת. אבל אם היתה הפסולת מרובה על האוכל בורר את האוכל ומניח את הפסולת, ואם היה טורח בברירת הפסולת מן האוכל יותר מטורח ברירת האוכל מן הפסולת אף על פי שהאוכל מרובה בורר את האוכל ומניח את הפסולת.** הגה: **ולוזים ובטנים שנשתברו ועדיין בקליפיהם לא מיקרי הקליפה פסולת כיון דאורחייהו בהכי ועדיין מעורבין** (טור):

מותר לברור ביו"ט באופן שאין בו טרחה.

מלאכת ברירה מלאכת אוכל נפש שעיקר ענינה באוכל ואסרוה חכמים כיון שנעשית לימים הרבה. אבל ברירת קטניות היא פעולה הנעשית בדרך כלל ליומה לכן לא אסרו חכמים וגם לא הצריכו שינוי כיון שבורר ביד אין חשש שיעשה לימים הרבה. ולא יברור אוכל מהפסולת אלא הפסולת מהאוכל למעט בטרחה ורק אם הפסולת דקה ויש טורח יותר אם יקחנה, יקח את האוכל ממנה.

וכתב בביאו"ה שלברור הפסולת מתוך החיטים אסור כיון שדרך החיטים לברור לימים רבים [ונראה שברירת החיטין שלנו שנקיים מהמוץ ואנו בוררים אותם מתולעים אין פעולה זאת נעשית לימים רבים ומותר.] . עוד כתב בביאו"ה שלרמ"א שמחמיר בסימן תצ"ה באוכל נפש שלא מפיג טעם שלכתחילה יעשה בעיו"ט כהמהרי"ל ובדיעבד שלא עשה יעשה בשינוי כהסמ"ג. שמא כאן כשעושה ביד לא יצטרך שינוי, וטוב שיברור את האוכל מהפסולת שבזה ודאי יחשב שינוי [וצ"ע דהא חומרה דאתי לידי קולא שהרי מרבה בטרחה. ופשוט שלדידן שדעת מרן כדעת הר"ן שמותר לכתחילה בלא שינוי, לא יברור האוכל אלא הפסולת.] .

וכתב המ"ב (ס"ק ח) שאם האוכל והפסולת שוים בכמותם יברור איזה שירצה. ועל מה שכתב הרמ"א שבוטנים שנשתברו ועדין הם בקליפיהם לא נקראת הקליפה פסולת, כתב המ"ב (ס"ק י) שיברור איזה שקל לו יותר לברור.

ובנפה וכברה אסרו חכמים לברור אפילו קטניות שנבררות ליומן כיון שעושה באופן שעושים לימים הרבה.

ובקנון ותמחוי מותר שהרי בשבת אסור לברור בקנון ותמחוי מדרבנן, ולא אסרו חכמים מלאכת אוכל נפש האסורה רק מדרבנן אפילו שדרכה לעשות לימים הרבה. וכמובן שעושה רק לאותו יום שאם עושה למחר אסור מהתורה.

לברור ביד אוכל מתוך פסולת כדי לאכול אחר זמן לבו ביום, בשבת אסור מהתורה. וביו"ט כשבורר קטניות שאין דרכם לברור לימים הרבה לא אסרו חכמים, וגם לא צריך שינוי שהרי לא בורר בכלי ואין חשש שיעשה לימים הרבה. וזה דעת המ"מ וכתב שכן דעת הרי"ף. ודחה דברי הרשב"א שאסר בזה. וכ"פ הרמ"א כדברי המ"מ.

להציף מים על גבי הקטניות שיש בזה בשבת איסור בורר מהתורה. ביו"ט אסור לעשות כיון שעושה בכלי ויש חשש שיעשה לימים הרבה. ובגמ' מנהגן של בית רבן גמליאל להתיר. וכתב הב"י שלדעת הרמב"ם וכן נראה שהוא דעת הפוסקים לאסור. ורבינו ירוחם כתב להתיר כפשט הגמ' [ונראה שאם יעשה בשינוי יהא מותר לכ"ע.] .

ג. אין מסננים החרדל במסננת שלו. ואין ממתקין אותו בגחלת של עץ, אבל בשל מתכות מותר:

אין מסננים את החרדל במסננת שלו.

בגמ' שבת קלד. ואף שאין כאן שום איסור שהסובין של החרדל הם אוכל והוי בורר אוכל מאוכל עכ"פ כיון שעושה בנפה וכדרך הבוררים מחזי כבורר ואסור.

וכתב המ"ב (ס"ק יב) שאם יברור בכלי אחר שאין דרך לברור בו יהא מותר כמו שמותר לברור בקנון ותמחוי.

כיבוי לצורך אוכל נפש מותר, למיתוק החרדל אסור.

מלאכת כיבוי היא מלאכת אוכל נפש שהתורה התירה שעיקר ענינה של מלאכת הכיבוי באוכל שמכבה את האש בתנור או בכירה כדי לבשל או לצלות בחום הגחלים, וחכמים אסרו פעולה במלאכת אוכל נפש שנעשית לימים רבים ואפשר לעשותה מאתמול שלא מפיג טעם וכנזכר בסימן תצ"ה. ולכן לא התירו פעולת מיתוק החרדל בגחלת של עץ שכן היא נעשית לימים הרבה. ומפרש בגמ' טעמא דאסור משום דהוה אפשר לעשות מאתמול היינו שלא מפיג טעם. ובגחלת של מתכת מותר. וכתב המ"ב (ס"ק יד) שאם לא יכל לעשות מאתמול מותר ויש מחמירים שצריך לעשות בשינוי. עוד כתב שכיבוי גחלת של מתכת הוא איסור דרבנן, ובאיסור דרבנן לא אסרו חכמים ביו"ט במלאכת אוכל נפש אפילו שהפעולה בדרך כלל נעשית לימים הרבה. עוד כתב המ"ב בסימן תק"ז מה שאסרנו מיתוק החרדל בגחלת משום כיבוי כיון שהחרדל ראוי לאכילה בלי כיבוי

הגחלת בו ורק המפונקים מכבים בו הגחלת. ועוד שאפשר למתקו ע"י גחלת של מתכת והוא ראוי ומצוי יותר.

והב"י בסימן תקי"א כתב ואיכא למידק מאי שנא דגבי מוגמר שרי ואפילו בגחלת של עץ ולמתק החרדל לא שרי אלא בגחלת של מתכת כמו שנתבאר בסימן שקודם זה ונראה לי דשאני חרדל דהוה אפשר למתקו מבעוד יום שכן דרכו למתק ממנו הרבה בבת אחת אבל עישון פירות אינו נעשה אלא ביומו כדי שלא יפחת ריחו.

ד. אין תולין המשמרת ביום טוב לסנן בה שמרים, אבל אם היתה תלויה ועומדת מותר ליתן בה שמרים לסננן. ומערים ותולה אותה ליתן בה רמונים ואחר כך נותן בה שמרים.

הגה: ושאר דיני סינון ביום טוב כמו בשבת כדאיתא סימן שי"ט (בית יוסף):

אסור לתלות משמרת ביום טוב, אבל מותר לשמר שמרי יין במשמרת תלויה.

בשבת קלז: לתלות משמרת אסור בשבת ובין ביו"ט משום שדומה לעושה אוהל ואסרו משום עובדין דחול. לתת לתוך המשמרת שמרי יין בשבת חייב חטאת שהוא בורר. וביו"ט מותר משום שהשימור היא פעולה במלאכת בורר שאין דרכה לעשת לימים הרבה. ואפילו שעושה בכלי לא הצריכו שינוי כיון שהוא דבר שמפיג טעם אם היה עושה מאתמול.

ובגמ' קלט: ומערים ותולה ונותן בה רימונים ואחר כך נותן בה שמרים.

וכתב המ"ב (ס"ק כ) שאסור לסנן מים בסודר משום ליבון, כמו בשבת.

ה. אין עושין גבינה ביום טוב. (**ואין מעמידין חלב ביום טוב**) (**הגהות מיימוני פרק ג' ור"ן סוף פרק ד' דביצה ובית יוסף בשם הרוקח**) **והוא הדין דאין עושין חמאה מן החלב ביום טוב** (**ריב"ש סימן קכ"א**):

אסור לעשות גבינה

בשבת קלד. אסור לגבן ולא דומה ללישת בצק שמותר ביו"ט כיון שהיה אפשר לגבן מאתמול.

מצינו ארבע ענינים בעשיית החלב. האחד להעמיד החלב ולהקפותו מה שקורים יוגורטי או לבן. ונעשה ע"י נתינת לבן לתוך חלב ונהפך החלב כולו להיות לבן, ואין בזה סרך מלאכה.

הענין השני מגבן עשיית גבינה רכה. ונעשית ע"י נתינת החלב בתוך קיבת בהמה ומנענעו הרבה עד שנעשה גבינה רכה. וגיבון זה אסרה הגמ' הנ"ל מצד איסור לישה אף שהיא מלאכת אוכל נפש המותרת על כל פנים כשנעשה לימים הרבה ואפשר לעשות הגבינה מאתמול ולא היתה מפיגה טעם אסרו חכמים וכנזכר בסימן תצ"ה.

הענין השלישי הוא מחבץ היינו עשיית גבינה קשה יותר. ונעשית ע"י שנותן חומץ או לימון לתוך החלב וע"י זה נפרדים המים מן החלב ונוצר בכלי, גושי גבינה ומים. וזה אסור בשבת מהתורה משום בורר כנזכר בשבת צה. שבפעולת נתינת החומץ בורר הגבינה מהמים. וביו"ט אסור מדרבנן כיון שמלאכת בורר היא מלאכה שנעשית לימים הרבה ואסרוה חכמים ולא התירו אלא בפעולה שדרכה לעשותה ליומה ובשינוי, אבל עשיית גבינה היא לא פעולה שנעשית ליומה ואסור.

הענין הרביעי הנקרא גם מגבן וענינו אחר החיבוץ הנ"ל שנפרדו גושי הגבינה מהמים, לוקח את אותם גושים ומחברם אחד לאחד עד שמתדבקים לגוש אחד בצורה מסויימת. וזה אסור בשבת מהתורה משום בונה כנזכר בשבת צה. וביו"ט לפי הנזכר בסימן תצ"ה כפי שמשמע מהמ"מ, לא התירה התורה מלאכת בונה לצורך אוכל נפש, כיון שאין עיקר ענינה באוכל, לכן נשארת באיסורה מהתורה, ואפילו ע"י שינוי יהא אסור [ואם תאמר נתיר את בניית הגבינה מכ"ש ממכשירי אוכל נפש שהתירה התורה לעשות כל מלאכה אפילו שאין עיקר ענינה באוכל כמו לתקן שיפוד, א"כ כל שכן שיהא מותר לתקן את האוכל עצמו על ידי הגיבון. לזה אמרינן דדיו לבא מן הדין להיות כנידון ולא התירה התורה מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשות מאתמול, הכא נמי בגיבון כיון שיכל לגבן מאתמול ולא היה מפיג טעם לא התירה התורה. אלא שלפי זה אם לא יכל לעשות מאתמול יהא מותר. אבל עכ"פ מדרבנן יהא אסור כיון שגם במכשירי אוכל נפש שאנו פוסקים כרבי יהודה שאם לא יכל לעשותם מאתמול מותרים היינו דוקא מהתורה אך מלאכות שעושים לימים הרבה אסורים מדרבנן כמו שאסרו במלאכות אוכל נפש, כמ"ש הר"ן הובא בסימן תקט.] .

אבל לדעת התוס' וכן משמע בר"ן שמלאכת הגיבון האסורה משום בונה היא מלאכת אוכל נפש שהתורה התירה, כבישול ואפיה, ורק חכמים אסרוה. והטעם כיון שהיא נעשית לימים הרבה ולא מפיגה טעם שבכה"ג אסור לעשות ביו"ט בלא שינוי [וכן דעת מרן כנזכר בסימן תצ"ה לאסור בכל מלאכת אוכל נפש שהדרך לעשות לימים הרבה ולא מפיג טעם.] .

והנ"מ, שלדעת התוס' והר"ן מותר ע"י שינוי, וכ"פ המ"ב (ס"ק כא) [והב"י אפשר שיסבור כדעת המ"מ לאסור אפילו ע"י שינוי, שהרי לגבן האיסור הוא משום בונה והוא איסור תורה.] .

עוד כתב המ"ב (ס"ק כב כג) שלהעמיד את החלב שכתב הרמ"א לאסור היינו לתת חומץ בחלב להפריד ממנו את המים והוא מלאכת בורר, ואסרו חכמים כיון שנעשית לימים הרבה, וכן נמי מטעם זה אסור לעשות חמאה, וגם ע"י גוי אסור ואין להקל אלא אם כן לצורך גדול.

ו. אין גוזזין את הירק במספרים שדרכן לחתכם בהן מן המחובר:

לחתוך הירק התלוש במזמרה אסור משום מראית העין.
בביצה לד. וברש"י אין גוזזין עלים הכמושים במספרים שרגיל לחתוך בהם מן המחובר דמאן דחזי סבר שליקטן היום.
לחתוך ירק דק דק מותר.
כתב הביאו"ה בשם הפמ"ג להתיר לחתוך הירק דק דק. (וכן הוא במ"ב סימן תקד). אבל לא יעשה בקוצץ ירקות שהדרך לעשות בו לימים הרבה.

ז. מתקנים את הקונדס והעכביות. הגה: **ומותר למלוח הרבה חתיכות צנון ביום טוב אם רוצה לאכלן אף על פי שאסור בשבת ויש מחמירין** (מהרי"ל):

מתקנים הקונדס והעכביות

בביצה לד. מיני ירקות שיש טורח בתיקונם מותר לתקנם ביו"ט.
למלוח כמה חתיכות צנון מותר.
אף שבשבת אסור למלוח כמה חתיכות צנון בבת אחת משום כובש כבשים שהוא מבשל כמ"ש בסימן שכא סעי' ג'. ביום טוב מותר. והמהרי"ל היה מחמיר לטבל אחת אחת כמו בשבת. וכתב המ"ב (ס"ק כז) שטוב להחמיר כן לכתחילה כיון שאפשר לעשות כן.
ח. אף על פי שהותרה הוצאה ביום טוב אפילו שלא לצורך, לא ישא משאות גדולות כדרך שהוא עושה בחול, אלא צריך לשנות. כיצד, המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה לתת לתוכה ארבעה או חמשה כדים, אלא יביאם על כתפו או לפניו אחד או שנים דמוכח שלצורך יום טוב הביאם. הגה: **ודוקא כשמוליכן ממקום למקום אבל מזוית לזוית** (**בית יוסף בשם רש"י**) **או מבית לבית באותו חצר** (**אור זרוע**) **שרי בכל ענין:**
משאות בכלים גדולים יש להוציא בשינוי.
בביצה כט: במשנה המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל וקופה אבל מביא הוא על כתיפו או לפניו. ופירש"י לתת שלוש וארבע בתוך קופה וישאם משום דנראה כמעשה דחול לשאת משאות: אבל מביא על כתיפו. אחת או שתים דמוכח דלצורך יום טוב: או לפניו. בידו. וכתב הב"י משמע מדבריו דבמוליך הכדים בחוץ במקום רואים דוקא הוא דאמרינן דלא יביאם בסל ובקופה אבל מטלטל במקום שאין רואים כגון מזוית לזוית באותו בית מביא כי היכי דבעי [פירוש, דרש"י אוסר משום עובדין דחול, ובאיסור עובדין דחול צריך שיהא מעשה חול עם דמיון של מלאכה, וכאן הדמיון למלאכה הוא מלאכת הוצאה האסורה בשבת, אבל בתוך הבית שאין דמיון מלאכה מותר. ועדיין קצת צ"ע למה כתב הב"י במקום שאין רואים, משמע שהוא משום איסור מראית העין, ואולי הבין הב"י שהאיסור שנראה כהולך לעשות סחורה

ודוקא ברשות הרבים אסרו משום מראית העין אבל בחצר לא נראה כהולך לעשות סחורה ומותר.] .
וכתב המ"ב (ס"ק כח) שגם שתיים בתוך סל אסור, שכשמוציא בסל הוא עובדא דחול.
עוד כתב המ"ב (ס"ק ל) שבחצר מותר להוליך אפילו הרבה ואדרבא עדיף להוליך הרבה ביחד משיוליך מעט מעט ויצטרך להרבות בהילוך.

ט. המוליך את התבן לא יפשיל את הקופה לאחוריו אלא נוטלה בידו:

עוד במשנה שם, המוליך את התבן לא יפשיל את הקופה לאחוריו, אבל נוטלה בידו.
וכתב המ"ב (ס"ק לא) מטעם דהוי כעובדא לחול.

י. וכן משאות שדרכן לישא אותם במוט ישא אותן על גבו מאחוריו, ושדרכן לישא אותן מאחוריו ישא אותן על כתיפו, ושדרכן להנשא על הכתף ישא אותן בידו לפניו או יפרוש עליהן בגד, וכל כיוצא בזה משינוי המשא. ואם אי אפשר כגון שזימן הרבה אורחים וצריך למהר ולהביא לפניהם עושה כדרכו. במה דברים אמורים בנושא על האדם אבל על גבי בהמה לא יביא כלל:

עוד בגמ' שם (ל.) אתקין רבא במחוזא דדרו בדחקא לידרו ברגלא דדרו ברגלא לידרו באכפא דדרו באכפא ניפרוס סודרא עליה. ופירש רש"י בדחקא. משאוי שאדם נושא על כתיפו בחול בטורח ביום טוב ישאנו ברגלא עתר שקורין פורק"א שהוא שינוי להקל: לידרו באגרא. בשני בני אדם במוט על כתפיהם דהיינו נמי שינוי להקל: לידרו באכפא. במוט שבידיהם משום שינוי ואף על פי שאינו להקל מכל מקום שינוי הוא ואינו מרבה טורח בשינויו: ניפרוס סודרא. קל הוא ואינו מכביד ושינויא בעלמא הוא ולהצנע: והרמב"ם כתב בפרק ה' (ה"ב) משאות שדרכן לישא אותן במוט ישא אותם על גבו מאחוריו ושדרכן לישא אותם על גבו מאחוריו ישא אותם על כתיפו ושדרכן להנשא על הכתף ישא אותם בידו לפניו או יפרוס עליהם בגד וכל כיוצא בזה משינוי המשא.
ובגמ' שם אם אי אפשר לשנות מותר ופירש רש"י אם אי אפשר לשנות. שאין לו סודר לכסותו: והטור מפרש דהיינו שזימן אורחים הרבה: כתב הר"ן (טז: ד"ה והא) הא דלא חיישינן הכא בסודרא דילמא אתי לידי סחיטה כתב הרז"ה (שם ד"ה אתקין) דהכא ביין וביין ליכא למיחש לסחיטה והכי אמרינן בהדיא בגמרא ריש פרק שואל (שבת קמח:) דהני נשי דמליין חצבי מיא משום הכי לא פרסי סודרא עילויה חצבא משום דילמא אתי לידי סחיטה וכתבו שם התוספות (קמח: ד"ה ניפרוס) מכאן מייתי רבינו תם (ס' הישר חדושים סי' רפ"ג) ראיה דביין ושמן לא שייך סחיטה. ואמרינן תו בגמרא ניכסייה בנכתמא זימנין דמפסיק ואתי למיקטריה הילכך לא אפשר.

וכ"כ המ"ב (ס"ק לג) שדוקא משאות יבשים יכסה במפה או ביין שאין ליגזור שמא יסחוט שאין בסחיטת היין משום ליבון כמבואר בסימן שי"ט סעי' י'. אבל מים לא יכסה במפה שמא יפול במים ויבא לידי סחיטה [ונ"מ בכל זה בזמנינו שלא יוציא לרשות הרבים אפילו במקום שיש עירוב ארגז או קרטון של בקבוקים וכיוצא בזה, ואפילו יש בו מעט בקבוקים, אלא אם כן יעשה שינוי שאם הדרך לישא אותו על הכתף ישא אותו לפניו, או יכסנו במפה. ואם אי אפשר לו כגון שאין לו במה לכסות או שהוא ממהר להביא לאורחים מותר להביא כדרכו. ועל גבי בהמה לא יביא כלל כנזכר בסימן תצ"ה.] .

יא. אין מביאין עצים לא בחבל ולא בקופה ולא במחצלת אבל מביא במטפחת ובחיקו: תניא בתוספתא פ"ג דביצה (ה"ז) אין מביאין עצים לא בחבל ולא בקופה ולא במחצלת אבל מביא במטפחת ובחיקו: בהמה ששחטה בשדה אם יביאנה לעיר במוט ובמוטה נתבאר בסי' תצ"ח.

סימן תקיא - הבערה ולהחם מים מותר ביום טוב - ובו ד' סעיפים

א. מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה. הגה: **יש אומרים דאסור להחם בית החורף ביום טוב, דלפעמים אין הקור גדול ואינו אלא למפונקים והוי כמרחץ ומוגמר דאסור (בית יוסף בשם תשובת אשכנזית). ונהגו להקל:**

ב. מותר להחם ביום טוב מים לרחוץ ידיו, אבל לא כל גופו אפילו אינו ואפילו אינו רוחצו בבת אחת. הגה: **אבל מותר לרחוץ תינוק במים שהוחמו על ידי ישראל ביום טוב (מרדכי פרק ג'), אבל אסור לחמם לצרכו אפילו על ידי נכרי (מהרי"א מפראג), אבל כשצריך להם לבשל או להדיח אז מותר להרבות בשבילו (כל בו). ודין חמי טבריה כמו בשבת כדאיתא סימן שכ"ו (בית יוסף). אבל במים שהוחמו מערב יום טוב מותר לרחוץ כל גופו אפילו כאחד, מיהו דוקא חוץ למרחץ אבל במרחץ אסור.** הגה: **ויש אוסרים בכל ענין וכן נוהגין (טור והרא"ש):**

מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה ולחמם מים לרחוץ רגליו, אבל לחמם מים לרחוץ כל גופו אסור אפילו רוחץ אבר אבר.

בביצה כא: תנן בית שמאי אומרים לא יחם אדם חמין לרגליו אלא אם כן היו ראויים לשתייה ובית הלל מתירין ועושה מדורה ומתחמם כנגדה.

וכתב הר"ן הטעם שהותרו שני דברים אלו לחמם מים לרחוץ רגליו ולעשות מדורה להתחמם, משום דמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך (ביצה יב:).

וכתב המ"ב (ס"ק א ובשעה"צ אות ב) שלדעת הב"ח כל דבר שהוא להנאת הגוף הוא מלאכת אוכל נפש. וכן משמע דעת הרשב"א. ולדעת הרמב"ם רק רחיצה וסיכה הם כמו שתיה ונחשבים למלאכת אוכל נפש, ושאר ההנאות הותרו מטעם מתוך.

וכתבו הרי"ף והתוספות שדוקא לחמם חמין לרגליו מותר אבל לכל גופו אסור כדתנן בשבת לח: אמרו להם חכמים אם ביום טוב כחמין שהוחמו ביום טוב אסורין ברחיצה ומותרין בשתייה. והטעם שלכל גופו אסור משום דדבר השוה לכל נפש בעינן וזה אינו ראוי אלא לבני אדם מעונגים אבל ידיו ורגליו שוה לכל נפש [ולדעת הרמב"ם שרחיצה היא אוכל נפש עכ"פ אסרו חכמים לחמם מים לרחוץ כל גופו והטעם כתב הרמב"ם משום גזרת מרחץ. דהיינו שמא יחממו הבלנים מים במרחץ לצורך מוצאי יו"ט ויעברו על איסור תורה. אבל לא אסרו את הרחיצה עצמה במים שהוחמו בערב יו"ט כמו שאסרו בשבת, משום שגם אם יחממו הבלנים ביו"ט אין בזה איסור תורה.] . וכתב בבדק הבית כתב הרב המגיד (פ"א הט"ז) דאפילו אינו רוחץ גופו בבת אחת אלא אבר אבר אסור כך מפורש בפרק כירה (שבת מ.) ומוסכם.

וכתב בביה"ל שלדעת הרא"ש והרשב"א מקצת הגוף דומה לפניו ידיו ורגליו, ורק אם רוחץ רוב אברי הגוף הוא מעשה שלא שוה לכל נפש. ולפי זה גם בזמנינו אפילו שלא רגילים לרחוץ רגלים, נחשב חימום המים לרחיצת רגלים שוה לכל נפש, כמו שאר אברי הגוף. והביא הביה"ל דעות לאסור חימום המים לרחוץ שאר אברים.

עוד כתב הב"י בעיני איסור גמור שמחממין יורות בית החורף ביום טוב של פסח אף כי לפעמים אין קור גדול כל כך דמדמינן ליה למוגמר ולמרחץ דהוי איסור דאורייתא דאינו שוה לכל נפש אלא למעונגים כך מצאתי בתשובה אשכנזית כמדומה לי שהיא של מהר"י מולין ז"ל (שו"ת מהרי"ל מהדו' י - ם סי' קסו).

וכתב כן הרמ"א וסיים ונהגו להקל. וכתב המ"ב (ס"ק ז) הטעם שהרי מלאכת ההבערה לצורך חימום מותרת והיא שוה לכל נפש שוב לא מקפידים בקור גדול או קטן, ובקור גדול מותר לכ"ע. וכן ע"י גוי לכ"ע מותר. וכן שרוצה לחמם המאכלים שיש בהם שומן כדי שלא יקרשו מותר [והחידוש שאע"פ שאינו מבשל ואינו מחמם את התבשיל רק שומר על מצבו הקיים נחשב מלאכת אוכל נפש. ומכאן יש ללמוד שאם יש לו מרק חם ורוצה לשמור על חומו מותר להבעיר אש לשם כך אפילו שלא משתבח התבשיל ע"י שמירת החום.] . כתב בארחות חיים (הל' יום טוב אות יד) אבל במרחץ אסור אפילו פניו וידיו ורגליו. כתב המרדכי בפרק ב' דביצה (סי' תרפ) רבינו יהודה כתב דמותר לרחוץ תינוק קטן כדאיתא בפרק בתרא דיומא (עח:) דתינוקות מותרין ברחיצה וסיכה ביום הכפורים דכל מידי דאית ביה רביתא לתינוק לא גזרו ביה רבנן. וצ"ע כי נראה לי דלא גזרו על תינוק לרחוץ אבל

אסור לגדול לעשות הבערה לצורך שום רחיצה דהא אין שוה לכל נפש עכ"ל [לכאורה אפשר שגם רבינו יהודה לא אמר להחם חמין אלא רק לרחוץ הקטן בחמין שהוחמו בעיו"ט ולעולם אסור לחמם לו מים.] . וכתב בד"מ שאם חימם ביו"ט בדיעבד מותר לרחוץ את הקטן אבל לכתחילה אסור לחמם לצורך קטן אפילו לצורך מילה ואפילו ע"י גוי.

וכתב המ"ב (ס"ק יב) שאם חימם מים לשתיה אסור לגדול לרחוץ במים אלו, אבל לרחוץ קטן מותר ודוקא שרגיל לרחוץ הקטן בכל יום אז אמרינן דהיינו רביתיה ודרך גידולו שלא אסרו חכמים.

עוד כתב המ"ב (ס"ק יג) מה שאסר הרמ"א לחמם לקטן ע"י גוי משום שהחימום אסור מהתורה שאין הרחיצה שוה לכל נפש ואמירה לגוי שבות. ולדעת הרמב"ם שחימום לרחיצה היא מלאכת אוכל נפש ואסור רק מדרבנן הוי שבות דשבות ובמקום חולי קצת יש להתיר.

כתב הכל בו במקום שיש תינוק שיש צורך לרחוץ כל גופו מותר לחמם הרבה מים כדי להדיח הקערות, ומן השיריים רוחצין גוף התינוק. שמותר להרבות כנזכר בסימן תקג' ממלאה אשה קדירה בשר וממלא נחתום חבית מים כיון שהוא חד טרחא.

וכתב המ"ב (ס"ק יד) שלא ימלא עוד מים אחר שהעמיד הקדירה על האש. עוד כתב שבשעה שרוחץ התינוק לא יניח מתחתיו חיתול בתוך המים נקי משום איסור כיבוס וע"י גוי מותר, ואפילו החיתול נקי טוב שיתנו ע"י גוי.

כתב בביה"ל שאם עבר וחימם מים כדי לרחוץ כל גופו מותר להשתמש בהם לרחוץ פניו ידיו ורגליו ולא קנסו אותו.

מותר לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מערב יום טוב, ודוקא מחוץ למרחץ.

בשבת לט: תניא חמין שהוחמו מע"ש למחר רוחץ בהן פניו ידיו ורגליו אבל לא כל גופו. וכתב הרי"ף בשם גאון דוקא בשבת אבל ביום טוב שרי לרחוץ כל גופו בחמין שהוחמו מערב יום טוב דלאו דבר שחייבין עליו משום שבות ולא משום רשות ולא משום מצוה אלא גזירה היא וכי גזרי בשבת אבל ביום טוב לא. וכתב הר"ן (שם) מיהו דוקא חוץ למרחץ אבל במרחץ אסור מדתניא בפרק כירה (מ.) מרחץ שפקקו נקביו מערב יום טוב למחר נכנס ומזיע ויוצא ומשתטף בבית החיצון ובודאי מדקתני פקקו נקביו בחמין שהוחמו מערב יום טוב מיירי ואפילו הכי משתטף אין (ששופך המים עליו) רוחץ לא (שנכנס לתוך המים) ומשתטף בבית החיצון אין בבית הפנימי לא. הילכך בתוך המרחץ אפילו בחמין שהוחמו מערב יום טוב אסור אבל חוץ למרחץ שרי.

וכתב המ"ב (ס"ק יז) הטעם שאסרו במרחץ משום גזירת הבלנים שלא יבאו לעשות איסור.

אבל הרא"ש כתב שמה שגזרו להתרחץ בחמין שהוחמו מע"ש על שבת ויום טוב גזרו כאחד. בפרק כירה (שם) אהא דאמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי בתחלה היו רוחצין בחמין שהוחמו מערב שבת התחילו הבלנין לחמם חמין בשבת אסרו להם החמין והתירו להם את הזיעה ועדיין היו רוחצין בחמין ואומרים מזיעין אנחנו אסרו להם הזיעה והתירו להם חמי טבריא. וכתב הרא"ש אלו הגזירות היו אף ביום טוב. וכ"כ האגור (סי' תרטז) בשם תשובת הרשב"א (ח"ד סי' י) לאסור.

וכ"כ הר"ן בפרק ב' דביצה שלדעת התוספות (שבת לט: ד"ה וב"ה) שאומרים דלהחם חמין ביום טוב לרחיצת כל הגוף אסור מדאורייתא א"כ בחמין שהוחמו מערב יום טוב נמי אסור לרחוץ בהם כל גופו גזירה ערב יום טוב אטו יום טוב. וכתב הר"ן שיש לסמוך להתיר להתרחץ בחמין שהוחמו בעיו"ט וכדעת הגאונים והרי"ף הנ"ל כיון שגם לדעת האוסרים אינו אסור אלא מדרבנן. וכן דעת הסמ"ג והרמב"ם והרב המגיד. וכתב הב"י דהכי נקטינן. והרמ"א כתב שנוהגים לאסור כדעת הרא"ש.

וכתב המ"ב (ס"ק יח) שגם להשתתף אסור לדעת הרמ"א אבל אבר אבר מותר לרחוץ בחמין שהוחמו מעיו"ט לכ"ע. ותינוק מותר לרחוץ כל גופו אפילו בחמין שהוחמו ביו"ט ואם לא רגיל לרחוץ את התינוק כל יום לא ירחצנו במים שהוחמו ביו"ט ויש להחמיר אם אין צורך כל כך גם במים שהוחמו מעיו"ט.

עוד כתב המ"ב (ס"ק יט) שכן אסור לאשה לטבול במים חמים אפילו שהוחמו מעיו"ט [ונראה שגם לדידן שמותר לרחוץ עכ"פ במרחץ אסור ומקוה נחשב למרחץ.] . ומותר לטבול במים פושרים אבל אסור לחמם המים להפיג צינתם שיהיו פושרים וע"י גוי מותר [דהוי שבות דשבות במקום מצוה לרמב"ם שסובר שאיסור חימום הוא מדרבנן ואפשר שגם לתוס' שסוברים שהוא דאוריתא משום שהחימום להתרחץ אינו שוה לכל נפש כאן שרק מפשיר יודה להתיר שלהפשיר המים הוא שוה לכל נפש. שעה"צ אות כה. ועד 37 מעלות נחשב פושרים כך כתב באור לציון ח"ב עמוד רנא' ובח"ג עמוד ריא'.] . אבל אסור להפיג צינתן ע"י גוי לצורך יו"ט שני, אבל אם יחמם הגוי המים ביו"ט ראשון וישתה הישראל מהם מעט מותר לצורך מצוה, וגם זה צריך שיחמם הגוי המים בפעולה אחת.

ג. אדם מותר לטבול ביום טוב מטומאתו:

מותר לאדם לטבול מטומאתו בשבת ויום טוב.

בביצה יז: תנן חל להיות אחר השבת בית שמאי אומרים מטבילין את הכל מלפני השבת ובית הלל אומרים כלים מלפני השבת ואדם בשבת. ובגמרא אפילו לרבא שהאיסור בטבילת כלי מטעם שנראה כמתקן באדם מותר שלא נראה כמתקן אלא נראה כמיקר, ואפילו במים רעים ובימות הגשמים נראה כרוחץ.

כלים שקנה מגוי מותר להטביל בשבת ויו"ט.

ובגמרא שם נאמרו ארבעה טעמים לאיסור של טבילת כלי שנטמא לרבה גזירה שמא יטלנו בידו ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים תינח שבת יום טוב מאי איכא למימר גזירה יום טוב אטו שבת. רב יוסף אמר גזירה משום סחיטה וגזרו בכלים דלאו בני סחיטה אטו כלים שהן בני סחיטה. רב ביבי אמר גזירה שמא ישהה את הכלים לטובלם בשבת או יו"ט ויבא לידי תקלה. רבא אמר מפני שנראה כמתקן כלי.

וכתב הרי"ף רק הטעמים של סחיטה ושמא ישהא. וכתב הרא"ש שלפי טעמים אלו מותר להטביל כלי חדש שנקנה מגוי שהרי לא מטבילים רק כלי סעודה שלא שייך בהם סחיטה וכן לא שייך שיבא בכלים שנכרים שהם חדשים לידי תקלה. אבל לדעת הרא"ש הטעמים העיקרים הם שמא יעבירנו ד' אמות ברשות הרבים ומשום מתקן מנא וזה שייך גם בכלים שקנה מהגוי.

ובסימן שכ"ג כתב הב"י שלדעת הרמב"ם הטעם משום שמא ישהא ויבא לידי תקלה. וכיון שלפי הרמב"ם והרי"ף מותר להטביל כלי בשבת ויו"ט ולדעת הרא"ש אסור לכן נקטינן להתיר. אבל אם יכול לעשות כעצת המרדכי לתת לגוי במתנה ולחזור לשאול הכלי ממנו, טוב לעשות כן.

ד. אין עושין מוגמר דהיינו לפזר מיני בשמים על הגחלים, בין להריח ובין לגמר הבית או הכלים. אבל אם עושה כדי ליתן ריח טוב בפירות למתקן לאכילה מותר, אפילו אם מפזרן על גבי גחלת של עץ. הגה: ואסור לסחוף כוס מבושם על הבגדים משום דמוליד בהן ריחא (המגיד פרק א' והגהות אשירי סוף פרק ב' דביצה):

להניח מוגמר על גבי גחלים להריח אסור, אבל כדי למתק את הפירות מותר. ואסור להוליד ריח בבגד.

במשנה ביצה כב: חכמים אוסרים להניח מוגמר על גבי גחלים כדי להריח ריח טוב וכתב רש"י משום דכתיב (שמות יב טז) אשר יאכל לכל נפש ודבר זה אינו שוה לכל נפש שאינו אלא למפונקים או למי שריחו רע.

וכתב במ"ב (ס"ק כב) שבגחלת של עץ יש איסור מבעיר בשעה שמבעיר הגחלים במיוחד בשביל המוגמר. וכן גם אם היו הגחלים בוערים יש איסור של כיבוי בתחילה כששם

עליהם את הבשמים והבערה כשהבשמים בוערים. וגם בגחלת של חרס שאין איסור כיבוי והבערה יש איסור של מוליד ריח בחרס.

כתב בביה"ל בענין עישון הסיגריות ביום טוב יש אוסרים משום שהבערה זו לא שוה לכל נפש כמו מוגמר וגם מצוי בו כבוי, ויש מתירים משום שעכשיו הרבה רגילים ונעשה שוה לכל נפש ורק צריך להיזהר מכבוי שלא יוציא האפר בידים ושלא יבעיר נייר וממנו יבעיר הסיגריה אלא ידליק הסגריה ישירות מהנר [ולפי"ז לא ידליק הסגריה מגפרור שהדליק מהנר משום חשש כיבוי. ובפסקי תשובות עמוד שפה כתב שיש בזה גם חשש הבערה שלא לצורך לכן ידליק ישירות מהנר.] .

וכתב בחזון עובדיה עמוד מד שאף בזמנינו שמעט הם המעשנים עכ"פ כיון שהעישון כשמעשן מעט הוא דבר השייך לבריאות לכן נחשב דבר השוה לכל נפש כמו שכתב הפני יהושע שבת לט: וכמו שחילק התוס' בין רחיצה האסורה לזיעה שמותרת כיון שרחיצה היא לתענוג משא"כ זיעה היא לבריאות.

ולעשן פירות בעשן בשמים לקלוט טעם הבושם שיהיו מתוקים יותר לאכילה רבא אמר על גבי גחלת נמי מותר מידי דהוה אבישרא אגומרי. וכתב הר"ן (יב. ד"ה איבעיא) פירש רש"י על גבי גחלת נמי מותר דאוכל נפש הוא וראוי אף לעניים אלא שאינו מצוי להם ודמי לנזדמן לו צבי ביום טוב כדאמרינן בפרק קמא דכתובות (ז.) ואי משום כיבוי ואולודי ריחא והבערה שרי מידי דהוה אבישרא אגומרי דאיכא כל הני ושרי. אבל הרי"ף סובר דבבישרא אגומרי ליכא כיבוי ולדבריו הכי קאמר אף על פי שאין זה צורך אוכל נפש ממש מותר להניח לבונה על גבי אש הדולק לפי שאין כאן כיבוי שסופו מבעיר וכיון שכיבוי אין כאן הבערה אין כאן ומשום אולודי ריחא נמי לא מיתסר כיון שאינו מכוין להריח אלא להכשיר אוכלין מידי דהוי אבישרא אגומרי דכולהו איתנהו ביה כיבוי והבערה כי הכא ואולודי ריחא בגחלים אף על פי שאינו לצורך אוכל נפש ממש שהיה אפשר לצלות סמוך לגחלים ולא על גבן עכ"ל הר"ן: וכתב הב"י ומתוך דבריו יתבאר לך שמה שכתב הרי"ף גבי הא דאיבעיא לן מהו לעשן פירוש מהו לעשן את הפירות כדי להכשירן לאכילה. וגם הרמב"ם שכתב בפרק ד' (ה"ו) מותר לעשן תחת הפירות כדי שיוכשרו לאכילה לאו למימרא דדוקא שנכשרים על ידי עישון זה לאכילה וזולת העישון לא היו ראויים לאכילה אבל אם היו ראויים לאכילה קודם לכן אלא שעל ידי העישון מתעלים יותר לא אלא אפילו היכא דקודם העישון ראויין לאכילה כיון שהעישון מחשיבם יותר שרי דהוי דבר השוה לכל נפש.

וכתב המ"ב (ס"ק כה) שלדעת הר"ן ע"פ גירסת הרי"ף מותר למתק הפירות הראויים לאכילה רק אם היה לו גחלת דלוקה אבל להדליק לצורך זה אסור, שהרי סובר שכשמניח המוגמר על הגחלים אין כאן הבערה משמע שאסור להבעיר בדבר שאין בו צורך אוכל נפש ממש [ולפי זה יש לעיין אם מותר להדליק את הגחל במיוחד לצורך עישון הנרגילה.] . והקשה הב"י ואיכא למידק מאי שנא דגבי מוגמר שרי ואפילו בגחלת של עץ ולמתק החרדל לא שרי אלא בגחלת של מתכת כמו שנתבאר בסימן שקודם זה ונראה לי דשאני חרדל דהוה אפשר למתקו מבעוד יום שכן דרכו למתק ממנו הרבה בבת אחת אבל עישון פירות אינו נעשה אלא ביומו כדי שלא יפחת ריחו.

גרסינן בגמרא (ביצה כג.) רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו סחופי כסא אשיראי ביומא טבא אסור משום דקא מוליד ריחא ומאי שנא ממוללו ומריח בו וקוטמו ומריח בו התם ריחא מיהא איתא ואוסופי הוא דקא מוסיף ריחא הכא אולודי הוא דקא מוליד ריחא ופירש רש"י סחופי כסא אשיראי לכפות כוס מבושם על השיראים של מלבוש להכניס בהם ריח הבושם של הכוס אסור דקא מוליד ריח בשיראים ע"כ והרב המגיד כתב זה בפרק ד' (שם):

וכתב המ"ב (ס"ק כו כז כח) שאסור להוליד ריח משום שהמוליד דבר חדש קרוב הוא לעושה מלאכה חדשה, וכן אסור להוליד ריח במים, ואפילו בגד שיש בו ריח אין לתת עליו ריח שיהא בו ריח יותר, אבל בגד שהיה עליו אתרוג מותר להחזירו עליו כיון שלא נעשה בו ריח יותר [יש לחקור אם מותר לעשות מלאכת הבערה או בישול באוכל נפש השייך רק למפונקים כגון להבעיר אש כדי לחרוך הפת או התבשיל שכך אוהבים המפונקים. ולכאורה לא הוי דבר השוה לכל נפש ואסור, או דילמא רק בהנאות שאינם הנאת אכילה צריך שיהיו שוים לכל נפש. ומהר"ן הנ"ל בדעת הרי"ף שאסור להבעיר כדי לגמר הפירות משמע שגם בדבר שהוא אוכל צריך שיהא שוה לכל נפש. ובכתובות ז: התיר גם צידת צבי כיון שהוא דבר הצריך לכל נפש אע"פ שאינו שוה לכל נפש. וצ"ע מה היא הגדרת דבר הצריך לכל נפש.] .

סימן תקיב - שלא לבשל לצורך כותים ביום טוב - ובו ג' סעיפים

א. אין מבשלים לצורך עכו''ם ביום טוב, לפיכך אסור להזמינו שמא ירבה בשבילו ודוקא להזמינו. הגה: **לביתו אבל לשלוח לו לביתו על ידי עכו''ם שרי** (**הגהות מיימוני פרק א' בשם אור זרוע**). **אבל עבדו ושפחתו וכן שליח שנשתלח לו וכן עכו''ם שבא מאליו מותר להאכילו עמו ולא חיישינן שמא ירבה בשבילו.** הגה: **ומותר להרבות בשביל עבדו ושפחתו באותה קדירה**

שמבשל בה לעצמו (מרדכי פרק ב' דביצה) אבל לשאר עכו"ם בכל ענין אסור (אורחות חיים ותוספות). וישראל האופה בתנור של עכו"ם וצריך לתת לו פת אחד לא ייחד לעכו"ם אחד קודם אפייה דאז אופה של עכו"ם אלא יאפה סתם ויתן לו אחר כך אחד (כל בו):

ב. בני החיל שנתנו קמח שלהם לישראל לאפות להם פת, אם אינם מקפידים כשישראל נותן ממנו לתינוק מותר לאפות להם:

ג. אסור לבשל ולאפות לצורך כלבים, אבל מותר לטלטל מזונות וליתן לפניהם. הגה: **אבל אסור להוציא בשבילן מרשות לרשות (הגהות מיימוני והמגיד פרק א'). וכן אסור לגבל המורסן לעופות (מרדכי) כי אם על ידי שינוי (כל בו). ומותר להרבות בשביל הכלבים באותה קדירה שמבשל בה לעצמו אפילו אם יש לו דבר אחר שיוכל ליתן לכלבים אם היה רוצה (בית יוסף בשם הר"ן והירושלמי):**

אסור לעשות שום מלאכה לצורך גוי או בהמה אפילו שמזונותן עליך.

בביצה כא. תניא אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם (שמות יב-טז) ממשמע שנאמר לכל נפש שומע אני אפילו נפש בהמה במשמע כענין שנאמר ומכה נפש בהמה ישלמנה, תלמוד לומר לכם, לכם ולא לכלבים דברי רבי יוסי הגלילי, ר"ע אומר אפילו נפש בהמה במשמע, אם כן מה תלמוד לומר לכם, לכם ולא לעובדי כוכבים, ומה ראית לרבות את הכלבים ולהוציא את העובדי כוכבים מרבה אני את הכלבים שמזונותן עליך ומוציא אני את העובדי כוכבים שאין מזונותן עליך.

והלכה כרבי יוסי הגלילי שאוסר לעשות שום מלאכה ביו"ט לא רק לגוי אלא גם לבהמות ואפילו שמזונותן עליך. כך כתבו התוס' והרי"ף והרא"ש (סי' טו) והלכתא כרבי יוסי הגלילי דסתם לן תנא כוותיה דתנן (חלה פ"א מ"ח) עיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלין ממנה חייבת בחלה ונאפית ביום טוב. משמע שלאפות רק לכלבים אסור. וכן פסק הרמב"ם בפרק א' (הי"ד) וכן פסק סמ"ג (לאוין עה כד ע"ד) וכתב הרב המגיד שכן דעת הרמב"ן (מלחמות י: ד"ה אמר) והרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ג סי' א) וכן עיקר. וכך הסכים הר"ן ז"ל (שם ד"ה הילכך). ודלא כאבי העזרי והר"ז הלוי שהתירו לבשל לצורך כלבים.

ולצורך קראים כתב המ"ב (ס"ק ב) יש אוסרים ויש מתירים כיון שטועים הם ורק מנהג אבותיהם בידיהם. אבל מומר מחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם ואסור לעשות לו שום מלאכה. ובחזון עובדיה עמוד לח אסר לבשל לקראים.

כתב הכל בו ראוי להזהיר לאלו שאופין פתן בתנורי הגוים ונותנין שכר לגוי פת או ככר, שלא ייחדו לו אותו ככר עד אחר אפייה כדי שלא יהיה טורח האפיה ועשיית הככר וטלטולו ידוע ומפורסם שהוא בשביל הגוי אך אחר האפייה נותנין לו בשכרו איזה שירצה. וכתב הב"י אף על פי שיש לדקדק בדבריו טוב לחוש ולהזהר. וכ"פ הרמ"א.

כתוב בהגהות מימון בפרק א' (אות ח) לשלוח לגוי על ידי גוי ביום טוב כתב באור זרוע (ח"א סי' תשעו) דשרי וכתב הב"י פירוש שאף על פי שאסור לעשות ביום טוב שום מלאכה לצורך גוי מכל מקום לשלוח לגוי על ידי גוי שרי. ובד"מ פירש שמותר לשלוח לגוי דבר מאכל ע"י גוי ולא חוששים שמא ירבה בשבילו. וכתב ממה שהב"י לא פירש כן משמע שאוסר לשלוח לו דבר מאכל שמא יבשל בשבילו, ולא משמע כן מהגהות מימוניות. וכתב המ"ב (ס"ק ו) שיש אומרים שלדעת הרמ"א מותר לשלוח לגוי דוקא אם לא הרבה בשביל הגוי אבל אם הרבה בשביל הגוי אסור לשלוח לו משום שמא יבשל לו קדירה בפני עצמה, ויש אומרים שלדעת הרמ"א מותר להרבות ולשלוח לו ושכן דעת הב"י, וכתב המ"ב שבמקום איבה או הפסד ממון יש לסמוך על זה. עוד כתב המ"ב (ס"ק ח ובשעה"צ אות יג) כששולח לגוי ע"י גוי הוי כשבות דשבות אפילו שהולך דרך רשות הרבים כיון שיש אומרים שאין לנו בזמנינו רשות הרבים דאוריתא, ובמקום דרכי שלום התירו.

וכתב הב"י בשם הרא"ש שאסור לטלטל מאכל לבהמה שהוא מוקצה כגון דבר קשה אע"פ שנאכל כך בשעת הדחק כיון שצריך לרככו ולשוחקו לא נחשב כך ראוי לבהמה, אבל סופלי שהם גרעיני תמרים קשים אינם מוקצים ומותר לתת לבהמה כיון שראויים להסקה. כדאמרינן בגמ' שם ובתוספות [וצ"ל שהסופלי שהם גרעיני תמרים לא נאכלו התמרים ביו"ט אלא קודם שאם נאכלו ביו"ט הוי כעצמות וקליפין שאין מטלטלין אותם ביו"ט לרבי יהודה משום נולד.] .

כתב הרב המגיד פ"א הי"ג כתב בשם הרשב"א שהוצאה לצורך הבהמה אסורה שהיא מלאכה דאוריתא אבל טלטול שהוא מדרבנן מותר לצורך הבהמה [יש לעיין מה שכתב שהטלטול מותר אם כוונתו לטלטול מוקצה שמותר לבהמה הרי אסרה הגמ' סופלי לחיותא כנ"ל, אם לא היו ראויים להסקה. ואפשר שכוונתו שיכול לטלטל כל מאכל בהמה כמו שחת וחציר ולא החמירו חכמים להחשיב מאכל בהמה להיות מוקצה כיון שאיסור מוקצה מדרבנן לא החמירו בדבר שהוא צורך לבהמה. אבל דבר שהוא לא ראוי לבהמה כמו סופלי או דבר שנולד ונעשה מאכל בהמה ביו"ט כמו עצמות וקליפין הוא מוקצה ואסור לטלטל לצורך הבהמה.] . וכן כתבו הגהות מימון בפרק א' בשם ר"ח לאסור את ההוצאה לבהמה וכן כתב הרוקח וכן כתב המרדכי וכתב

שכן אין עושין מורסן לעופות ביום טוב דממעטינן מלכם. וכתב הב"י יש לתמוה דהא שרינן בסוף מסכת שבת (קנו.) לגבל לשוורים על ידי שינוי ואפשר דמה שכתב אין עושין מורסן לעופות ביום טוב בלא שינוי קאמר דאילו על ידי שינוי מישרא שרי דלא הוה אלא כמו טלטול בעלמא וכן כתב הכל בו בהלכות יום טוב (סי' נח יח ע"ג) שריית המורסן לתרנגולים מותרת ובלבד על ידי שינוי לפי שהדבר קרוב לגיבול.

וכתב בביאו"ה מה דקימ"ל מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ובלבד שיהא צורך היום קצת, לא יתיר המתוך איסור בישול לגוי או כלבים מהתורה, והטעם או משום שלצורך הגוי לא נחשב לצורך היום כלל ולכן אסור מהתורה, או משום כיון שהתורה אמרה לכם ולא לגויים וכלבים לכן לא אומרים בזה מתוך כלל.

אסור להזמין גוי לסעוד בביתו, שמא יבשל קדירה מיוחדת בשבילו.

בביצה כא: אמר רבי יהושע בן לוי מזמנין את הגוי בשבת ואין מזמנין את הגוי ביום טוב גזירה שמא ירבה בשבילו.

וכתב רא"ש שמא ירבה בשבילו קדירה בפני עצמה שהרי באותה קדירה מותר לבשל לצורך גוי או כלב.

ודוקא אם הזמינו חוששים שמא יבשל לו קדירה במיוחד עבורו אבל אם נשלח שליח גוי לישראל ביום טוב מותר להאכילו ביום טוב וכן נוהגין באשכנז שיש להם עבדים ושפחות גוים דלא אסר רבי יהושע בן לוי אלא לזמן את הגוי שהוא חפץ ביקרו ומרבה לו מנות וחיישינן שמא יבשל קדירה לבדה שלא היה מבשל בה אם לא בשביל הגוי. וכ"כ הר"ן. ובתשב"ץ התיר ליתן לגוי חתיכת פשטידא או מאווזא ביום טוב דלא חיישינן שמא ירבה בשבילו רק בשמזמינו על השולחן.

בגמ' שם מרימר ומר זוטרא כי הוה מיקלע להו גוי ביום טוב אמרינן ליה אי ניחא לך במאי דטריח לן מוטב ואי לא טרחא יתירא אדעתא דידך לא טרחינן. ולדעת הרמב"ם לא חייבים לומר כן לגוי כיון שבא מאליו מותר לתת לו לאכול. ולדעת הרשב"א צריך לומר לו קודם שיתן לו לאכול וכן דעת הטור שצריך שיאמר לו אם יספיק לך במה שהכננו לעצמינו בוא ואכול. ומרן בשו"ע לא הזכיר שצריך לומר לו.

וכתב המ"ב (ס"ק י) שהט"ז הכריע להלכה שאם הישראל מפציר בו שיאכל אצלו דומה למזמינו ויש לחוש שמא יבשל לו קדירה נפרדת ואסור לתת לו בלא שיאמר לו, אבל אם בא אליו הגוי ונותן לו לאכול בלי שיפציר בו לא חישינן ומותר בלי שיאמר לו אם מספיק לך מה שהכנו לעצמנו בא ואכול.

כתב הכל בו (סי' נח יח:) שהירושלמי (חלה פ"א ה"ה) מתיר להזמין גוי אם אין מכירו שאין לחוש שמא ירבה בשבילו.

וכתב במ"ב (ס"ק ו) שאין להזמין גוי אפילו שכבר הכין את כל צורכי הסעודה. ובביאו"ה כתב שאין להזמינו אפילו יש חשש איבה אבל אם משום כך יתבטל משמחת יו"ט מותר להזמינו ולתת לו ממה שהכין לעצמו.

להרבות חתיכה בתבשיל לצורך גוי שלא הזמינו, וכן לכלבים, מותר. אבל אסור להוסיף להם פת בתנור אם אין לו משהו אחר לתת להם לאכול. וכן אם הוא שותף עם הגוי בעיסה שאפשר לו לחלק את העיסה ולאפות רק את החלק שלו.

להוסיף חתיכה לקדירה לצורך הגוי לתת לו בלא שיזמין אותו לביתו כגון לעבדים ושפחות שבביתו לדעת הרא"ש אין איסור [כמו שמותר להוסיף חתיכה לצורך מחר כיון שנותנת טעם טוב בשאר החתיכות ונמצא שהרבה לצורכו לצורך היום כדאמרינן ממלאה אשה קדירה.] . וגם הר"ן (י: ד"ה בעי) כתב שבאותה קדירה ודאי שרי שהקדירה יפה כשיש בה בשר מרובה ומהאי טעמא שרי להאכיל ביום טוב עבדים ושפחות שבבית ישראל דליכא למימר שמא ירבה קדירה אחרת בשבילן.

וכתב הר"ן ומיהו משמע דלהרבות פת בשבילן אסור אלא בדאית ליה מידי אחרינא דאפשר לפרנסינהו כדאמרינן (ביצה כא.) בעיסת כלבים. ולדעת הרב המגיד בפרק א' (הי"ד) בשם בעל העיטור והרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ג סי' א) דלדידן דאית לן הואיל אפילו אין לו נבלה מותר הואיל ואפשר שתזדמן לו [ולכאורה למה אסור להרבות לגוי פת בלא שיהא לו מידי אחרינא לדעת הר"ן או אפשר שיהא לו אפשרות שתזדמן לו נבלה לכלבים לבעל העיטור והרשב"א מאי שנא אפיה מבישול והרי גם בפת אמרנו (ביצה יז.) ממלאה אשה תנור פת מפני שהפת נאפית יפה בזמן שהתנור מלא. וכן משמע מהירושלמי הביאו הב"י בסוף הסימן דאמרינן במשנה חלה פ"א משנה ה' שעיסת הכלבים מותר לאפות ביו"ט אם הרועים אוכלים ממנה, ואמרינן בירושלמי שהיא כרבי שמעון בן אלעזר דאמר ממלאה אשה תנור פת מפני שהפת נאפית יפה בזמן שהתנור מלא, ולכן החלק שאוכלים הרועים משתבח מהחלק של הכלבים ונחשבת כל האפיה לצורך הרועים ומותר. א"כ למה אמרינן בגמ' כא. שרק אם יש לו דברים אחרים לתת לכלבים יהא מותר לאפות החלק של הכלבים. שו"ר שהד"מ אות ג' הקשה כן על הב"י. ואפשר לומר כיון שבריבוי האפיה אין ניכר כל כך השבח בשאר הפת כמו בבישול בשר הנותן טעם בכל החתיכות ומשום כך לתנא קמא דרבי שמעון בן אלעזר אסור לאפות בתנור אחד יותר ממה שצריך לו, לכן יש לומר אע"פ שאנו פוסקים כרבי שמעון בן אלעזר עכ"פ אין לך בו אלא חידושו והוא באופן שכל הפת שייך לו שיכול לאכול כל אחד ואחד מהלחמים שאפה אז אמרינן שאפילו שאינו אוכל מהם רק נהנה מהשבח מותר אבל כשלא יכול לאכול את מה שייך לגוי

או הכלב אע"פ שמוסיף שבח בפת שלו אסור. ובד"מ כתב שכיון שאפשר לפייסינהו בנבלה נחשב שאופה לעצמו ואפילו אופה בתנור בפני עצמו מותר ואם אופה באותו תנור מותר אפילו שלא יכול לפייסינהו כמו שמותר להרבות בתבשיל לצורך הגוי לדעת הרא"ש והר"ן. [והד"מ עצמו פוסק כדעת האורחות חיים כדלקמן שאסור להרבות לצורך הגוי כלל]. אבל צ"ע הרי הר"ן חילק בין תבשיל לפת שכתב ומיהו משמע דלהרבות בשבילן פת אסור וכנ"ל.] . אבל הארחות חיים (הל' יום טוב אות יב) כתב שאין להרבות לצורך הגוי לא פת ולא תבשיל ומה שאמרו ממלאה אשה קדירה וכו' היינו דוקא לצורך ישראל. וכתב הב"י שאין כן דעת הפוסקים. ובד"מ כתב שכן דעת התוספות וכך פסק בהגהה שמותר להרבות רק לעבדו ושפחתו [שהרי יכול לפייסינהו ונחשב מבשל לעצמו.] , אבל לשאר כותים אסור. והמ"ב (ס"ק ח) כתב הטעם משום שחישינן שמא יבשל בעבורו קדירה נפרדת. [ובשה"צ כתב מה שציין המציין על הרמ"א אורחות חיים ותוס' טעה בזה. אבל אפשר שנתכוין הרמ"א לדעת האו"ח והתוספות שלא הותרה ההערמה להרבות בתבשיל בשביל גוי וזה באופן שלא יכול לפייסינהו. ולעולם מודה הרמ"א שאם בא הגוי מאליו מותר להרבות לו באופן שיכול לפייסינהו בדבר אחר שהרי כל מה שמרבה נחשב מבשל לעצמו. ולא חישינן שמא יבשל לו קדירה בפני עצמה כיון שלא הזמינו. ולכן לדעת הרמ"א מותר להרבות באותה קדירה לצורך כלבים אם יש לו דבר אחר שיכול לתת להם. והמ"ב כתב שהגירסא ברמ"א מותר להרבות להם אפילו אין לו דבר אחר. ואפשר כוונתו שיפסוק הרמ"א מה שהבאנו לעיל שכתב המ"מ בשם בעל העיטור והרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ג סי' א) דלדידן דאית לן הואיל אפילו אין לו נבלה מותר הואיל ואפשר שתזדמן לו.]

ואם יכול לבשל לכלבים בקדירה אחרת לדעת הגר"א בדעת הרמ"א מותר שהרי יכול לפייסם ונחשב כמבשל לעצמו וכן מוכח בד"מ אבל המ"א פוסק כהמהרש"ל שבקדירה אחרת אסור אפילו שיכול לפייסן לא נחשב כמבשל לעצמו כיון שעושה בקדירה אחרת מוכח שעושה לכלבים ואסור.

וכתב המ"ב (ס"ק יא) שמותר להרבות לעבדו ושפחתו דוקא בחד טרחא אבל אסור להוסיף אחר כך בשבילם אלא אם כן יש לו דברים אחרים שיכול לפייסם בם. וכן לענין פת אפילו מרבה להם בתנור אחד כיון שיש בכל אחד טרחא צריך שיהיה לו במה לפייסן ואז נחשב כאופה הכל לעצמו ומותר. וכתב המ"ב (ס"ק יב) שלפי הנזכר בסימן תקז שבתנורים שלנו אין הפת נאפת יותר יפה מחמת מילוי התנור ואסור להרבות גם לצורך ישראל, ושיש פוסקים שחולקים וסוברים שהפת נאפית יותר יפה גם בתנורים שלנו, ויש לסמוך על דעה זו לעת הצורך [יש לחקור אם "הואיל" מוריד את האיסור מדאורייתא לדרבנן או רק מוריד את חיוב המלקות

אבל האיסור נשאר מדאוריתא. ולשון הב"י בסימן זה "דאפילו מאן דאית ליה הואיל היינו לענין חיוב מלקות אבל מכל מקום איסורא מיהו איכא". וכ"כ המגיד משנה פרק א' אות ט האופה מיו"ט לחול רב חסדא אמר לוקה ורבה אמר אינו לוקה וקיימ"ל כרבה, ומלקות הוא דליכא הא איסורא איכא ע"כ. משמע שהואיל מוריד רק את חיוב המלקות והאיסור נשאר מהתורה. אומנם בגמ' פסחים מו: רבה שסובר שאומרים הואיל הקשה לרב חסדא שסובר שלא אומרים הואיל איך מועיל ערוב תבשילין וכי משום עירוב תבשילין שרינן איסורא דאוריתא. לכאורה משמע לרבה שסובר הואיל נשאר רק איסור דרבנן ולכן העירוב מהני. אולם אפשר שקושית רבה איך יתכן שעירוב תבשילין יתיר איסור תורה שיש בו מלקות שהוא חמור. וכן משמע לשון רבינו חננאל שם שכתב משום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאוריתא 'שלוקין עליה'. אולם מלשון התוס' ביצה ב: ד"ה והיה, משמע קצת שאחר ההואיל אין איסור תורה, שהקשה וכי אתי תקנתא דרבנן של עירוב וליעקר הכנה דאוריתא ותירץ רבה לטעמיה דאית ליה הואיל. וכן בר"ן י: ד"ה בעי כתב בקדרה אחרת לא מיתסר מדאוריתא דהא קימ"ל כרבה דאית ליה הואיל. וצ"ע. ולענין בישול מיו"ט לשבת עיין בחזון עובדיה עמוד רעח' שכתב שגם רבה סובר שמהתורה אין איסור לבשל מיו"ט לשבת שצורכי שבת נעשים ביו"ט.] . ואמרינן עוד בגמ' אמר רבא עיסה חציה של גוי וחציה של ישראל אסור לאפותה ביום טוב שהרי יש אפשרות לחלקה ויאפה הישראל רק את חלקו ולשחוט בהמה שהם שותפים בה מותר לשחוט שהרי לא יכול לאכול את הבשר בלא שחיטה ונמצא ששוחט לעצמו.

אנשי חיל המלך שנותנים קמח לישראל כדי לאפות להם, אסור לאפות להם ביו"ט, אלא אם כן נותנים לישראל לבסוף פת אחת.

בביצה כא: בעו מיניה מרב הני בני באגא דרמו עלייהו קימחא מהו לאפותה ביום טוב אמר ליה חזינא אי יהבי ליה ריפתא לינוקא ולא קפדי כל חדא וחדא חזיא לינוקא ושרי ואי לאו אסור.

וכתבו הרי"ף והרא"ש שאין הלכה כן שהרי אסור לבשל קדירה במיוחד לצורך הגוי אפילו דבר שיכול לאוכלו בעצמו. וכתב הר"ן שאם לא יתנו הגויים פת לישראל אלא אם כן יסיים הישראל לאפות את כל הפת יהיה מותר לאפות להם כיון שאפיה זו נחשבת לצורך הישראל שבלא זה לא יקבל הפת וגם הרי"ף יסכים לזה. וגם הרב המגיד פירש דברי הרמב"ם שהתיר לאפות באופן זה שכל האפיה היא לצורך הפת שמקבלים.

וכתב המ"ב (ס"ק יג טו) שצריך שיתנו את הפת בפועל ולא רק שיכולים לתת. והט"ז כתב שאין לסמוך על קולא זאת רק בשעת הדחק כגון זו שהיא גזירת המלכות.

סימן תקיג - דין ביצה שנולדה ביום טוב - ובו ח' סעיפים

א. ביצה שנולדה ביום טוב אסור ליגע בה, (הגה: דהיינו לטלטלה) (מרדכי ריש ביצה ופרק כל הכלים) **וכל שכן שלא לאכלה. ואם נתערבה אפילו באלף כולן אסורות:**

ביצה שנולדה ביו"ט או בשבת אסור לטלטלה.

ביצה ג: בבריתא ביצה שנולדה ביו"ט או בשבת אין מטלטלין אותה, אבל כופה עליה כלי כדי שלא תשבר. ובירושלמי הוסיף ובלבד שלא יגע בה הכלי. וכתב הב"י לדעת כל הפוסקים מותר לגעת במוקצה אם לא מטלטלו, ומה שאסור ליגוע בביצה, הטעם הוא או כמו שכתב המ"מ שאסור לגעת בדבר עגול כמו ביצה שמא תתגלגל. או כמו שכתב תרומת הדשן שמה שאמרנו שמותר לגעת במוקצה הוא דוקא שלא לצורך המוקצה, אבל כשהוא לצורך המוקצה כמו ביצה שלא תשבר אסור ליגוע.

וכתב המ"ב (ס"ק א) שאפילו הביצה נולדה מתרנגולת העומדת לאכילה היא מוקצה כיון שאסורה באכילה, אם נולדה ביו"ט שחל אחר השבת אסורה באכילה מדאוריתא כיון שנגמרה הכנתה בשבת, ואם נולדה ביו"ט סתם, אסורה באכילה מדרבנן גזירה אטו יו"ט שאחר השבת.

ב. ספק אם נולדה ביום טוב או בחול אסורה:

ספק נולדה ביו"ט אסורה, ואפילו נתערבה באלף ביצים כולן אסורות.

בביצה ג: בבריתא וספיקה אסורה ואם נתערבה באלף כולן אסורות. ובגמ' הטעם משום דהוי דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין לא מתירים מספק, וגם לא בטל. כתב הב"י אם הספק נתערב באלף, כתב המ"מ שיש אוסרים, והרשב"א מיקל וכן נראה דעת הרמב"ם ומה שאמרה הגמ' נתערבה באלף כולן אסורות הכונה על ודאי נולדה ביו"ט שנתערבה. אולם בסימן קב' פסק מרן לאסור אם נתערבה הספיקא באלף. וכ"פ בחזון עובדיה עמוד לב. וכתב המ"ב (ס"ק ה) שביו"ט שלא חל אחר השבת שאיסור אכילת הביצה הוא רק מדרבנן, במקום הפסד יש לסמוך על המקילים להתיר אם נתערבה הביצת ספק חד בתרי.

ג. ביצה שנולדה ביום טוב שנתבשלה בשוגג עם בשר ותבשיל, אם יש ס' כנגדו הכל מותר חוץ מן הביצה. אבל אם לבנו בו התבשיל וכיוצא בזה מידי דלחזותא וטעמא עביד לא בטיל:

נתערבה הביצה בדבר אחר בטלה בשישים, אבל אם באה לתת טעם או מראה לא בטלה.

דבר שיש לו מתירים לא בטל אפילו באלף, זה דוקא מין במינו אבל מין שנתערב בשאינו מינו בטל ככול האיסורים, יבש ביבש חד בתרי, ובלח בשישים. אבל גם בשאינו מינו אם ניתן הדבר שיש לו מתירים בתערובת כדי לתת טעם או מראה אפילו שהוא מין בשאינו מינו לא בטל, משום שיש לו מתירים [באיסור שנתערב אפילו שבא לתת טעם בטל בשישים חוץ ממלח או דבר חריף שלא בטל. עיין ט"ז יו"ד סימן צח אות יא. וכן בדבר איסור שניתן בתערובת לשם מראה בטל בשישים, חוץ מאיסור הנאה. עיין בגר"א סימן קב אות ו. אבל בדבר שיש לו מתירים אפילו שהוא מין בשאינו מינו שבעלמא בטל, אם הוא דבר שניתן לטעם או מראה לא בטל. וכתב הגר"א שם והמ"ב כאן, משום דהוי כמין במינו. אבל מהב"י משמע שזה לתירוץ שני בתוספות לט. ד"ה משום, שכל דבר שבא להשביח את התערובת נחשב מינו. אבל לראבי"ה לעולם נחשב אינו מינו אלא שלא מתירים דבר שיש לו מתירים שניתן לטעם או מראה ואמרינן שלא יתבטל אפילו שהוא מין בשאינו מינו.] .

לכן ביצה שנולדה ביו"ט וטרף אותה עם עוד הרבה ביצים כל התערובת אסורה ואפילו יש אלף ביצים שנולדו בחול כיון שהביצה שנולדה ביו"ט היא דבר שיש לו מתירין, והתערובת היא מין במינו. וכן אפילו אם נתבשלה עם ביצים אחרות ומכיר את הביצה האסורה הכל אסור עד למחר כיון שנתנה הביצה טעם בשאר ביצים ואפילו שיש יותר משישים ביצים נגד הביצה כולן אסורות משום דהוי דבר שיש מתירין. ולדעת הרמ"א ביו"ד סימן קב סעי' ד' לא אוסרים משום דבר שיש לו מתירים בנתינת טעם אלא כשבטל הטעם בשישים הכל מותר. וכתב המ"ב (ס"ק ח) שבמקום מניעת שמחת יו"ט יש לסמוך על דעת הרמ"א. ואם נתבשלה עם קליפתה אפילו אם אין שישים כנגדה הכל מותר לכ"ע כיון שכשהביצה בקליפתה אינה פולטת טעם כלל ואפילו בביצת איסור. כנזכר ביו"ד סימן פו. אבל אם נפלה ביצה קלופה לתוך תבשיל, התבשיל לא נאסר מחמת הטעם שנפלט ממנה, כיון שיש שישים בתבשיל נגד הביצה, ולא אוסרת מחמת דבר שיש לו מתירין שהרי התערובת היא מין בשאינו מינו. ופשוט שאסור לבטל לכתחילה ואם עירב במזיד אסור. אבל אם עירב בשוגג את הביצה בתוך תבשיל במטרה לתת בו טעם או מראה אפילו שיש שישים נגד הביצה נאסר הכול לאוכלו ביו"ט, ואפילו שהוא מין בשאינו מינו, כיון שנתן הביצה כדי לתת טעם או מראה אסור משום דבר שיש לו מתירין.

ד. מותר לכפות עליה כלי כדי שלא תשבר ובלבד שלא יגע בה הכלי:

מותר לכפות כלי על ביצה שנולדה ביו"ט, בלא שיגע הכלי בביצה ותתנענע.

ביצה ג: בבריתא ובירושלמי. נזכר בסעיף א.

ה. אם נולדה ביום טוב ראשון מותרת ביום טוב שני בשני ימים טובים של גלויות, אבל בשני ימים טובים של ראש השנה וכן בשבת ויום טוב הסמוכים זה לזה נולדה בזה אסורה בזה. הגה: **ואם יום טוב ביום א' ב' ונולדה בשבת שלפניהם מותר ביום ב' של גליות** (מהרי"ל):

שני ימים טובים של גלויות נולדה בראשון מותרת בשני, ובר"ה אסורה בשני.

כתב הטור ביום טוב שני מותרת בשני ימים טובים של גליות, אבל בשני ימים טובים של ראש השנה, או משבת ליום טוב שלאחריו, או מיום טוב שלפני השבת לשבת אסורה בשני. בביצה ד. איתמר שבת ויום טוב רב אמר נולדה בזה אסורה בזה ורבי יוחנן אמר נולדה בזה מותרת בזה ואיתמר תו התם (שם:) שני ימים טובים של גליות רב אמר נודלה בזה מותרת בזה ורב אסי אמר נולדה בזה אסורה בזה ואיתמר תו התם (שם) שני ימים טובים של ראש השנה רב ושמואל דאמרי תרווייהו נולדה בזה אסורה בזה. ואמר רבא הלכתא כוותיה דרב בהני תלת בין לקולא בין לחומרא ומפרש רבה (ב:) טעמא דאיסור דביצה שנולדה ביום טוב משום הכנה וקסבר כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה ורבה לטעמיה דאמר רבה והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו (שמות טז ה) חול מכין לשבת וחול מכין ליום טוב [ואין יום טוב מכין לשבת] ואין שבת מכינה ליום טוב אלא מעתה יום טוב דעלמא תשתרי גזירה משום יום טוב שאחר השבת שבת דעלמא תשתרי גזירה משום שבת שאחר יום טוב.

וכתב הר"ן גם אם היום טוב שאחר השבת הוא יו"ט שני של גלויות, אם נולדה בשבת אסורה ביו"ט. וכ"כ רבינו ירוחם לפירוש הב"י בפירוש שני [ובפירוש ראשון כתב שאם נולדה בשבת אסורה ביום טוב שלאחריו וגם ביום שני של ראש השנה שחל ביום שני בשבוע. ושאל הרב סופר שליט"א הא קימ"ל לא אד"ו ראש. ודוחק לומר שכתב רבנו ירוחם הלכתא למשיחא.] .

וכתב המ"ב (ס"ק יט) ר"ה שחל ביום ראשון ושני דשניהם הם כיום אחד ארוך אף ביום שני אסור וה"ה אם חל ר"ה ביום חמישי ושישי ונולדה ביום חמישי אסור מהאי טעמא אף בשבת. עוד כתב (ס"ק יד) במקרה שספק אם נולדה ביו"ט ראשון מותר אף ביו"ט שני של ר"ה, כ"כ הכנה"ג, והעו"ש מחמיר.

ו. ביצה שיצאה רובה מערב יום טוב וחזרה ואחר כך נולדה ביום טוב, מותרת. לפיכך אפילו בדק בקינה של תרנגולת ערב יום טוב סמוך לחשיכה ולא מצא בה ביצה ולמחר השכים ומצא בה ביצה מותרת, שתרנגולת אינה יולדת בלילה ואנו תולין שמאתמול יצא רובה וחזר. והוא שיש תרנגול זכר תוך ס' בתים ואין מפסיק נהר שאין בו גשר

שאם לא כן אפשר שתלד בלילה, ואסור. אבל אם לא בדק מערב יום טוב אפילו ליכא זכר בהדה שריא, שאנו תולים שמאתמול נולדה, ובלא זכר רובן יולדות ביום. לפיכך מותר ליקח ביצים מן הנכרי בליל ראשון של יום טוב דתלינן שמערב יום טוב נולדו, וכן בליל שני של שני ימים טובים של גליות, אבל לא בליל שני של ראש השנה ולא בליל יום טוב שאחר השבת. הגה: ונכרי המביא ביצים ביום טוב ראשון ומסיח לפי תומו שנולדו מאתמול מותר לסמוך עליו (מרדכי ריש ביצה). ודוקא ביום טוב שחל באמצע השבוע אבל ביום טוב שחל באחד בשבת שאז יש לחוש שמא נולדה בשבת ואסור מדאורייתא ביום טוב אין נכרי מסיח לפי תומו נאמן ודוקא ביום טוב ראשון אבל ביום טוב שני אפילו ראש השנה נאמן דאינו אלא דרבנן (תרומת הדשן סימן ע"ט):

אם לא איתחזק איסורא אזלינן בתר רובא אף בדבר שיש לו מתירין.

בגמ' ביצה ז. מבואר שתרנגולת המטילה ביצים מזכר, מטילה רק ביום, ותרנגולת שספנא מארעא ע"פ רוב מטילה ביום, ומיעוט בלילה. תרנגולת ששומעת קול זכר ביום לא ספנא מארעא אלא הולכת לזכר אפילו במרחק של עד שישים בתים, ואפילו אם יש לה אפשרות ללכת רק על גשר שמתחתיו נהר לא ספנא מארעא.

לכן אם בדק בקינה של תרנגולת בערב יו"ט ולא היתה ביצה והשכים קודם עלות השחר ומצא שם ביצה, אם יש זכר בקרבתה ודאי שלא ילדה בלילה אלא ביום קודם, ומותרת הביצה, ומה שלא ראה אותה יתכן שיצאה רובה ביום וחזרה למעי התרנגולת.

ואם אין זכר בקרבתה וספנא מארעא יתכן שנולדה בלילה ואסורה. ודוקא שבדק בעיו"ט ולא מצא אז תולים במיעוט שנולדה בלילה ואסורה. אבל אם לא בדק מעיו"ט והשכים בבוקר ומצא ביצה, מותרת, כיון שרובן נולדות ביום.

וכן אם הביא הגוי ביצים בליל יו"ט מותרות שהרי רוב ביצים נולדות ביום. ואם הביא הגוי ביצים ביו"ט ביום יש לחוש שנולדו היום ואסורות. ואע"פ שרוב ביצים המצויות אצל הגוי אינם בני יומן, לא אזלינן בתר רובא כיון דהוי דבר שיש לו מתירין. וכתב המ"ב (ס"ק כו) שגם אם הביא ביו"ט שני של גלויות אסורות [ומה שהתרנו אם לא בדק מעיו"ט והשכים בבוקר ומצא ביצה, כיון שרובן נולדות ביום, ולא אסרנו משום דבר שיש לו מתירין, כיון דהתם לא איתחזק איסורא, אבל הכא איתחזק איסורא אצל הגוי מביצים שנולדו אצלו היום. כן דעת הרשב"א והמ"מ, (ואע"פ שלעיל אסרנו ספק נולדה ביו"ט שנתערבה באלף, י"ל שכיון שאסרנו אותה מספיקא חל עליה דין איסור ונחשב כאתחזק איסורא ולא בטלה שוב ברוב) ודלא כהר"ן שסובר שגם ביצים שהביא הגוי ביו"ט מותרות ולא אוסרים אותם משום דבר שיש לו מתירין כיון שלא נחשב איתחזק איסורא מחמת ביצים שנולדו לו היום שיתכן שכל מה שהביא לפנינו אין בו ממה שנולד היום. ובאופן שהלך הישראל ולקח מהגוי גם הר"ן מודה שאסורות

מדין כל קבוע כמחצה על מחצה דמי. והמרדכי אסר מטעם אחר אם הביא הגוי, שאין כאן רוב שאינם בני יומן כיון שהביצים נאכלות מידי יום ביומו.] . כתב המרדכי שאם הגוי הביא ביצים ביו"ט והוא מסל"ת שנולדו אתמול מותרות, כיון שלא משביח מקחו וגם אינו בקי בדיני ישראל, שאם הוא בקי בדיני ישראל נחשב כמשביח מקחו להתיר להם הביצים ולא נאמן במסל"ת. וכתב המ"ב (ס"ק כח) שאפילו בקי בדיני ישראל אם הביצים של ישראל שאז אין את הסברא שמשביח מקחו אם מסל"ת מותר. וכתב בתרומת הדשן שזה דוקא ביו"ט בעלמא שהאיסור הוא מדרבנן, וכן בשני ימים טובים של ראש השנה. אבל יו"ט אחר השבת שאסורה הביצה מדאוריתא לא סומכים עליו, אבל יו"ט שני של גלויות שחל אחר השבת כיון שהוא מדרבנן שאנו בקיאים בקיבועא דירחא סומכים עליו. וכתב הב"י ואף על פי שכתב הרא"ש בתשובה כלל י"ח (סי' ט) דאין גוי מסיח לפי תומו נאמן אלא בעדות אשה בלבד וכן כתבו גם כן הרשב"א (ח"א סי' תתק"פ) והריב"ש (סי' שעז) בתשובה כיון דמידי דרבנן הוא הסומך על דברי המרדכי לא הפסיד [מה שכתב הרמ"א ביום טוב שחל באחד בשבת לא נאמן במסל"ת שיש לחוש שמא נולדה בשבת ואסורה מדאוריתא. כתב המ"א שצריך להגיה שנגמרה בשבת ונולדה ביו"ט, וכגון שהביא ביו"ט ביום. שאם החשש הוא רק שנולדה בשבת אסורה רק מדרבנן ומותרת במסל"ת, וכגון שהביא במוצאי שבת שהוא יו"ט ומאחר שרובן נולדות ביום אמרינן שמא נולדה בשבת וא"כ אסורה רק מדרבנן ואם הוא מסל"ת שנולדה ביום שישי מותרת הביצה.] :

ז. השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותרות, ואפילו ביום טוב שלאחר שבת: **השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות, מותרות ואפילו ביום טוב של אחר השבת**.

בברייתא בריש ביצה ב: השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותרות. וכתב הרא"ש שמותרות אף ביום טוב שאחר השבת ולא נאסרות מספק שמא היתה נולדת היום ונמצא ששבת הכינה, שלא מיקרי הכנה אם לא שנגמרה הביצה היום על ידי הכנה שמאתמול ובמעי אמה לא נגמרה עד שתצא לאויר העולם [פירוש שהכנת הביצה בשבת היא שנגמרה להיות טובה, אך גמר הטוב הזה הוא תלוי ועומד בתנאי שתיוולד באופן טבעי, אבל אם מוציאה בידיים אין שום טובה במה שנגמרה מאתמול, וממילא לא נהנה מהכנת השבת.] .

ח. אפרוח שנולד ביום טוב אסור. ואם נולד בשבת אסור ביום טוב שלאחריו: **אפרוח שנולד בי"ט, אסור. ואם נולד בשבת, אסור בי"ט שלאחריו**.

בביצה ו. איתמר אפרוח שנולד ביום טוב רב אמר אסור מוקצה הוא ושמואל ואיתימא רבי יוחנן אמר מותר הואיל ומתיר את עצמו בשחיטה. ופירש"י ומיגו דאיתקן להא

איתקן להא. ונחלקו הראשונים אם הלכה כרב או כשמואל וכתב הב"י דנקטינן הלכה כרוב הראשונים שפסקו הלכה כרב לאסור.
ואם נולד בשבת כתב הטור כתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל שאסור ביו"ט שלאחריו משום הכנה דודאי שייך ביה הכנה דבעודו בקליפתו לא היה ראוי לכלום:
וכתב הב"י שגם הר"ן סובר כן וכתב הר"ן הטעם כיון שנולד האפרוח בשבת הוא מוקצה, וכן אם נולד ביו"ט נמצא שלא הוכן האפרוח ונעשה ראוי לאכילה ליום שנולד בו אלא ליום שלאחריו, והוי שבת מכינה ליו"ט או יו"ט מכין לשבת הסמוכה ואסור. ואיסור הכנה כאן הוא רק מדרבנן שהרי ביו"ט היה מותר מהתורה לאוכלו ורק אסור משום מוקצה א"כ מהתורה כשנולד ביו"ט הכין היו"ט לעצמו, וכן אם נולד בשבת הכינה השבת לעצמה ואף שאסור מהתורה לשחוט את האפרוח עכ"פ ראוי הוא לחולה. מ"א [ולדעת הט"ז הכנה זו מהתורה וכן נולד ביו"ט אסור בשבת מהתורה אפילו שרק מדרבנן לא יכל להשתמש בו ביו"ט משום מוקצה. וצ"ע הרי מהתורה אין מוקצה ויכול לשחוט האפרוח שנולד ביו"ט ולאוכלו ונמצא שמהתורה יו"ט הכין לעצמו ולא לשבת.] . וכן הדין בפירות שנשרו מן האילן בזה אסורים בזה וכן ביצה שנולדה בזה אסורה בזה משום הכנה מדרבנן, שהכנת נשירת הפירות או לידת הביצה נעשית לצורך מחר שהרי ביומן אסורות.

סימן תקיד - שלא לכבות ביום טוב - ובו י"א סעיפים

א. אסור לכבות דליקה ביום טוב (עיין לעיל סימן של"ד סעיף כ"ו) **ואפילו אם רואה ביתו שנשרף, אם אין שם סכנת נפשות. ואין מכבין הבקעת אפילו כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה או כדי לשמש מטתו.** הגה: **ויש אומרים דוקא אם אפשר להציל הקדירה בלא כיבוי, אבל אם אי אפשר להציל או לבשל הקדירה בענין אחר רק שיכבה, מותר לכבות** (**הרא"ש ומרדכי ור"ן פרק ב' דביצה ורשב"א וטור**), **וכן נראה לי עיקר. וכן בבית, אם ישרף הבית לא יהיה לו מקום לאכול שם ויפסיד סעודתו, מותר לכבות. אבל אם יש לו בית אחר לאכול שם אסור לכבות משום הפסד ממונו** (**בית יוסף בשם אורחות חיים**):
כיבוי לצורך הצלת ממון אסור, וכן לצורך שלא יתעשן הבית אסור.
בביצה כב. בעא מיניה אביי מרבה מהו לכבות הדליקה ביום טוב, משום איבוד ממון. אמר ליה אסור. איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדירה מותר. ההיא רבי יהודה היא, כי קאמינא לרבנן.

והר"ן כתב דבשביל שלא יתעשן הבית היינו מפני הפסד ממונו. ואין כאן צורך יום טוב, וכגון שיש לו עוד בית לשבת בו, ובזה אין אנו פוסקים הלכה כרבי יהודה כיון שאינו צורך אוכל נפש. אבל אם מכבה בשביל שלא יתעשן הבית שהוא יושב בו אין לך אוכל נפש גדול מזה, ואפילו לרבנן שרי. וכן כתב המרדכי (סי' תרפא) בשם רבינו אלחנן. והאורחות חיים כתב שאם לא יכבה יפסיד סעודתו מותר לכבות. וכ"פ הרמ"א שאם יפסיד סעודתו מותר לכבות. וכתב המ"ב (ס"ק יא) אפילו שלא יפסיד הסעודה רק אם לא ימצא מקום לאכול או ישרפו כלי האכילה ויתבטל מהסעודה ג"כ מותר.

אבל הרי"ף כתב אסור לכבות את הבקעת בין לחוס עליה בין שלא יתעשן הבית או הקדירה הכל אסור: וכן כתב שם הרמב"ם (פ"ד ה"ו) בפירוש אין מכבין את האש בשביל שלא תתעשן הקדירה או הבית. וכתב הב"י ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן:

וכתב המ"ב (ס"ק יב) שבסימן שלד נתבאר כל שיש חשש סכנת נפשות כגון במקום גויים שיבאו לבזוז ויעמוד על ממונו ויסתכן מותר לכבות אפילו בשבת.

והטעם שאין אנו פוסקים בזה כרבי יהודה שמתיר אפילו בהפסד ממון, לדעת הרז"ה מה שאמר רבה אסור היינו משום שאין מורין כן ומיהו מדינא קיימא לן דשרי. אבל הרמב"ן במלחמות כתב שאינו נראה כהרז"ה, דהכא ודאי לגמרי אסרינן. והטעם שלא רצו חכמים להתיר כיבוי משום הפסד הבית כרבי יהודה, כיון שאינו קרוב לאוכל נפש. וכן כיבוי בקעת כדי שלא יתעשן הבית וכיבוי הנר מפני דבר אחר אף על פי שהוא צורך אוכל נפש לא רצו להתיר מכשיריו. וכ"כ רבינו ירוחם בנתיב ד' ח"ב (לב.) וזה לשונו ולפי מה שכתבו המפרשים יש בזה שלשה חילוקים האחד דבר שאין בו מכשירי אוכל נפש ממש החמירו בו ואסור כגון כיבוי הנר מפני תשמיש המטה או כדי שלא יתעשן הבית או לכחול העין וכיוצא בזה, והשני דבר דאי לא שרית ליה אתי לאימנועי משמחת יום טוב כגון גריפת תנור וכיריים וכיוצא התירו אותן לכתחלה, והשלישי מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותן עם אחרים כגון השחזת סכין ושפוד שנרצם וכיוצא באלו הלכה ואין מורין כן לרבים עכ"ל.

כתב הטור אסור לכבות את הנר אפילו אם צריך לכבותו כדי שישמש מטתו. בביצה כב. בעא מיניה אבא מבר מרתא מאביי מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר אמר לו אפשר בבית אחר אין לו בית אחר מאי אפשר לעשות לו מחיצה אין לו לעשות מחיצה מאי אפשר לכפות עליו את הכלי אין לו כלי מאי אמר ליה אסור אתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדירה מותר אמר ליה ההיא

רבי יהודה כי קאמינא לרבנן וכתב הב"י כל הפוסקים סוברים דקי"ל כפשיטותא דאביי דאסר לכבות הנר מפני דבר אחר. ודלא כהרוקח שהתיר. והט"ז כתב הלכה שמותר ואין מורין כן, ובביאו"ה כתב שלא הסכימו עימו האחרונים רק ביו"ט שני יש מתירים ויש אוסרים אא"כ אם היא ליל טבילה או יצרו תוקפו יש להקל ביו"ט שני וגם זה עדיף שידביק הנרות שידלקו ויכלו מהר, או יניח הנר בכוס מים ויגרום לכיבויו.

גם אם מתקלקל התבשיל מחמת העשן אסור לכבות הבקעת.

כתב הרא"ש מה שאסור לכבות כדי שלא תתעשן הקדירה היינו באפשר להצילה מעישון בלא כיבוי כגון שיסירנה מאש זה לבשלה על אש אחר ואם אין לו אש וצריך לבשל קדירתו באש זה ואם לא יכבה תתעשן הקדירה מותר לכבות לצורך אוכל נפש כמו שמותר לבשל ולאפות. וכתב הרב המגיד כתב בפרק ד' (ה"ד) שכן דעת הרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ח סי' ח) אבל דעת הרמב"ם והרי"ף לאסור הכל. ואפילו אין לו רק אש זו ויתקלקל התבשיל מהעשן אסור לכבות הבקעת.

ואחר כל זה סיים הב"י מה שהבאנו לעיל. ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן: והרמ"א פסק כדעת הרא"ש להקל לכבות כדי להציל התבשיל מעישון [ולכאורה אוסר מרן כיבוי לצורך אוכל נפש, ושלא כדעת הרא"ש. ובסימן תקז' סעי' ד' שהתיר מרן לגרוף את הגחלים מהתנור אע"פ שמכבה, כיון שלא יכול לאפות בלא גריפה וכדעת הרא"ש שמתיר כיבוי לצורך אוכל נפש כמו שמותרת ההבערה לצורך אוכל נפש. וי"ל כמו שכתב המ"ב שכיבוי הבקעת היא פעולת הצלת האוכל ואין בזה דרך הכנת אוכל נפש, ופעולה כזו אסר מרן משא"כ פינוי הגחלים היא פעולת הכנת האוכל, וכן אם מנמיך האש באופן שכך הוא דרך הבישול, כ"ע מודים לדעת הרא"ש שמותר כיבוי לצורך אוכל נפש. אבל להנמיך את האש שלא ישרף האוכל ואין זה מדרך הבישול הוי פעולת הצלה ולא פעולת בישול ואסור.] . כתב הב"י כתבו התוספות כב. ד"ה אין, יש למחות בנשים שלא לכסות האור ביום טוב אבל בשם ספר אגודה (סי' לד) מצאתי כתוב לכסות האש בעפר בלילה כדי שימצאו למחר ביום טוב מותר [ואולי נחשב כדרך ורגילות המבשלים, ולא הוי פעולת הצלת הגחלים ומותר כנ"ל. אולם המ"ב כתב שאסור לכבות הבקעת כדי שיוכל אח"כ לבשל איתה. וצ"ע.] .

ב. להטות הנר כדי להרחיק השמן מן הפתילה, חשיב כיבוי ואסור. וכן אסור ליקח פתילה מנר הדולק אפילו ליתנה בנר אחר, שהרי כשמוציאה מיד הוא מכבה אותה.

הגה: ומותר להוסיף פתילות לנר דולק כדי שיבעיר הרבה ויכבה במהרה (ר"ן פרק אין צדין):

ג. נר של שעוה שרוצה להדליקו ביום טוב וחס עליו שלא ישרף כולו, יכול ליתן סביבו קודם שידליקנו דבר המונע מלישרף בענין

שיכבה כשיגיע שם. הגה: **ויש מתירין לחתוך נר של שעוה באור, דהיינו שמדליקים גם למטה כדי לקצרה וכן נוהגין, אבל על ידי סכין אסור** (**הגהות מיימוני פרק ו' והגהות אשירי ומרדכי ותוספות פרק קמא דביצה**). **ומותר להעמיד נר במקום שהרוח שולט כדי שיכבה, אבל אסור להעמידו שם אם כבר הרוח מנשב** (**מהרי"ל**): **גרם כיבוי בשבת אסור, וביו"ט מותר.**

בגמרא ביצה כב. אסור להטות הנר כדי להרחיק השמן מהפתילה כדי שיכבה, שנטילת השמן מהנר היא כיבוי, וכמו שמצינו בשבת שהנותן שמן בנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה, וכיבוי ביו"ט לא הותר.

והטעם שנחשב כיבוי בלקיחת השמן, לדעת התוספות לא משום שממהר הכיבוי שזה הוי גרם כיבוי ומותר ביו"ט וגם בשבת לא חייב על גרם כיבוי, ובמקום היזק התירו להניח כדי מים שכשתגיע אליהם האש יתפקעו ותכבה הדליקה. אלא הטעם משום שמכהה אור הנר. ולפי זה בנר של חלב שלוקח ממנו מעט רחוק מהפתילה לא מכהה את אור הנר ומותר, שאין כאן אלא גרם כיבוי. וכ"כ המרדכי וכתב שהעולם רגילים ליזהר ונכון. וכ"כ המרדכי בפרק כל כתבי (שבת סי' שצט) שיש מתירים ביום טוב לתת סכין או כלי או דבר הניטל על נר של שעוה שלא במקום הדלקתה שאינו אלא גרם כיבוי. אבל רבינו יואל פירש דאפילו ביום טוב לא שרינן גרם כיבוי לכתחלה אלא במקום היזק דוקא עכ"ל: גם בהגהות אשר"י כתב שלכתחלה אסור לעשות כן בין בשבת בין ביום טוב וכן לחתוך מן הנר של שעוה בשעה שהוא דולק. מאור זרוע.

ולדעת הרא"ש הטעם אינו משום שמכהה את האור שהרי אסור להניח שפורפרת של ביצה מלאה שמן מעל הנר כדי שתהא מנטפת לתוך הנר, שלא יבא להסתפק ממנה, אע"פ שכשמסתפק ממנה לא מכהה את אור הנר. אלא הטעם משום שממהר את הכיבוי ולא הוי גרמא כיון שמתעסק בדבר הדולק היינו השמן והפתילה, נחשב מכבה ממש. וגרם כיבוי הוא שלא נוגע בדבר הדולק כמו המניח כדי מים ברחוק מהאש.

ולדעת הרא"ש יוצא שאסור לחתוך חתיכה מנר דולק כיון שעושה מעשה בשעוה ומקצר זמן הבערה, והוי מכבה. וכתב הטור אבל קודם שידליק לתת סביב הנר איזה דבר שיכבה אותו כשתגיע השלהבת לשם מותר כיון שעדיין לא הודלק אין כאן כיבוי. וכתב המ"ב (ס"ק כ כא) שכמה אחרונים ס"ל שמותר לתת חול סביב הנר אפילו אחר שהדליקו, שלא נחשב עושה מעשה בגוף דבר הדולק. אבל לתת קליפס אסור שדומה לחותך מהנר. ולתת הנר הדולק בתוך מים כתב בביאו"ה ד"ה דבר המונע, שיש להחמיר בזה ודלא כהט"ז. וכל זה דלא כמשמעות דעת מרן הב"י שנחשב עושה מעשה בגוף דבר הדולק

ואסור בכל גווני, ואפילו לחתוך נר הדולק באמצעות אש ומדליקו באמצע שהרי מקצר דבר הדולק במעשה בגופו. אבל אם עדיין לא הדליקו ומדליקו באמצע כדי שיהיה לו שני נרות דולקים מותר שאין כאן מעשה כיבוי בקיצור הזמן אלא רק מעשה הדלקה. אבל הרמ"א התיר לקצר נר דולק ע"י שמבעירו מלמטה, אבל לא ע"י שיחתוך בסכין משום מתקן מנא, וכתב המ"ב (ס"ק כד) אפילו שלא נתכוין לתקן מנא אלא רק לקצר את זמן הבערה. ולהעמיד הנר במקום שהרוח שולטת כתב הרמ"א שמותר אבל לא במקום שהרוח מנשבת שודאי יכבה אפילו ברוח מצויה. ובביאו"ה ד"ה ומותר, כתב שיש להחמיר אף במקום שאין מנשבת הרוח.

עוד כתב הרא"ש אין ליטול פתילה דולקת מנר זה ליתן בנר אחר דמיד שסילקה מן הנר הוה ליה מכבה ומה הועיל אם חזר והדליקה. וכ"פ מרן כדעת הרא"ש.

וכתב הר"ן (יא:) אהא דאמרינן המסתפק ממנו חייב משום מכבה מיהו להוסיף בה פתילות כתבו דשרי דכולה הדלקה היא דאי לא תימא הכי, יהא אסור להדליק שתי פתילות בנר אחד דהא אי אפשר להדליקן כאחת אלא ודאי שרי: וכתב בביאו"ה ד"ה ויכבה ובלבד שלא יכוין לכבות אלה להדליק [ויש לעיין אחר שמרן פסק כדעת הרא"ש לכאורה אסור לקצר זמן הדלקת מנורת החשמל הדלוקה ע"י לחיצת המתגים בשעון השבת או לקצר זמן החגז לאחר ההדלקה שלכאורה דומה לנותן כלי תחת השמן המטפטף לנר שפשוט שאסור כמו המסתפק מהשמן שחייב. אלא שיש לחלק שכאן לא עושה מעשה בשמן שהוא החשמל או הגז ולא בפתילה שהיא המנורה או להבת הגז, אלא דומה למניח כדים במרחק, והוא גרם כיבוי שמותר ביו"ט. אלא שעדיין יש לצדד לאסור שבמניח כדים האש מגיעה אליהם וכאן המתג שהניח מגיע אל חומר הבערה, והוי כיורה חק. וצ"ע ובפרט שגם למרדכי שקיצור זמן ההדלקה הוא גרם כיבוי כתב שהעולם נהגו ליזהר שלא לעשות גרם כיבוי ביו"ט, וכן לפי מה שכתב בשם רבינו יואל דאפילו ביום טוב לא שרינן גרם כיבוי לכתחלה אלא במקום היזק דוקא, א"כ גם אם נאמר שהוזזת המתג חשיב כמניח כדים במרחק אין לעשות כן לכתחילה משום הפסד מועט של החשמל או הגז שלא נחשב מקום היזק ודומה למקצר זמן הדלקת הנר שעל זה הביא המרדכי את דברי רבינו יואל.] .

כתב המ"ב (ס"ק יח) אסור לחמם נר של שעוה כדי להדביקו גזרה שמא ימרח דהינו שישפשפנו על שטח הכותל והוא תולדה של ממחק.

כתב בביאו"ה ד"ה בנר אחר, שמותר להגביה הפתילה כשרוצה שתדלק יותר יפה בתנאי שלא מגביה הקצה התחתון מקרקעית הנר. שהרי לא מקצר את זמן ההדלקה, וגם לא הכוין להכהות את אור הנר אלא אדרבא להדליק יותר. אבל להכניס את הפתילה של הפתליה פנימה כתב בביאו"ה ד"ה מיד, שודאי אסור שהרי מכבה.

ד. נר שכבה ורוצה להדליקו בו ביום מותר לחתוך ראש הפתילה כדי שיהא נוח לידלק. הגה: **ושיורי שמן ופתילה מותרין אפילו ביום טוב אחר שבת או שני ימים טובים של ראש השנה** (**בית יוסף בשם רוב הפוסקים**):

מותר להסיר הפחם מראש הפתילה קודם ההדלקה, וגם כשהוא דולק.

בביצה כב. אמר רב יהודה קינבא שרי. ופירשו התוס' והרא"ש דהיינו לחתוך ראש הפתילה נשרף. וקמ"ל שאין בזה משום תקון כלי. אבל אסור לתקן ולהכין מיו"ט לחול או מיו"ט לחבירו.

וכן כשהנר דולק מותר להסיר הפחם ועיין סעיף י.

מותר להדליק ביו"ט שאחר השבת או ביו"ט שני של ר"ה שיורי פתילה של ראשון.

כתב הטור שאסור להדליק ביו"ט שיורי פתילה של שבת או יו"ט ראשון של ראש השנה, כיון שע"י שכבה הנר בראשון הוכנה הפתילה להיות נוחה להידלק בשני ואסור משום הכנה דרבה. וכ"כ הב"י בסוף הסימן בשם המרדכי, וכן נזכר בסימן תק"א בשם ספר התרומה. ובהגהמ"י אסר מטעם זה השמן שנשאר בנר שהוכן ונעשה צלול יותר מחמת ההדלקה. והרוקח כתב שגם לדברי האוסרים מותר להרבות עליו ולבטלו. וכתב בתה"ד לאוסרים הפתילה משום הכנה יהא אסור לטלטלה אפילו לצורך גופה או מקומה שאיסור הכנה חשוב כדחיה בידים. ודחה הב"י סברא זו של איסור הכנה שאין תיקון מועט זה של תיקון הפתילה או השמן נחשב הכנה. ולא דומה לביצה שנולדה שהיא הכנה חשובה ולכן מותר להדליק שיורי פתילה. וכנזכר בסימן תקא עיי"ש. ובד"מ כתב שגם המחמירים להדליק עכ"פ לטלטל לא מחמירים. וכ"פ בהגה שמותר להדליק. ובמ"ב (ס"ק כט) כתב שטוב להחמיר שלא להדליק אלא ידליק פתילות חדשות או ידליק הפתילה מהצד השני.

ה. נר של בטלה דהיינו שאינו צריך לו אסור להדליקו, אבל של בית הכנסת לא חשיב של בטלה ומותר להדליקו אפילו ביום טוב שני אחר מנחה, ואין בזה משום מכין לחול שהרי בהדלקתו יש מצוה לאותה שעה. ולתקן הפתילות והעששיות ביום טוב אחר מנחה אם רוצה להדליק בו ביום מותר ואם לאו אסור:

נר של בטלה אסור להדליק ביו"ט.

נר של בטלה הוא נר שמדליק לא לצורך האור אלא לכבוד בעלמא להראות עושרו, כתב בירושלמי לא תאסור ולא תשתרי. ולדעת הראב"ד והגהומ"י והטור לאסור, ומהרמב"ם משמע שמותר וכתב המ"מ מטעם מתוך. ופסק מרן לאסור [וכתב המאירי ויש באין באיסורה מצד שאינו שוה לכל נפש. ואינו נראה וכו'.] .

וכתב המ"ב (ס"ק ל) שמותר להרבות בנרות ביו"ט בלילה כדי להרבות אור בבית ואיכא שמחת יו"ט אבל ביום לא, אא"כ יש ברית מילה שנהגו להרבות בנרות מותר להדליק לצורך מצוה גם ביום. וכתב בביאו"ה שאסור להדליק נר בלילה והוא הולך לישון אא"כ מפחדים לישון בחושך, אז נחשב צורך ומותר. ונר של יורצייט לכתחילה ידליק בביהכנ"ס או במקום שישתמש לאורו. ובשעת הדחק מיקל הכתב סופר שנחשב צורך מצוה משום כבוד אבותיו.

נר של ביהכנ"ס מותר להדליק.

כתב הרא"ש נר של ביהכנ"ס מותר להדליק שיש בו מצוה ושמחת יו"ט ואפילו להדליק ביו"ט ראשון ביום לצורך הלילה של יו"ט שני, ואין כאן הכנה אסורה כמו להדיח קערות לצורך הלילה שאסור, שהרי בכל שעה יש מצוה להדליק בביהכנ"ס. אבל כשמדליק בבית צריך שידליק סמוך לחשכה שאז נהנה ביום מהאור ולא ידליק מבעוד היום גדול שלא נהנה מהאור, שנמצא מכין מקודש לחול. וכתב הרשב"א שלא יתקן וינקה את העשישיות בביהכנ"ס לצורך הדלקת הלילה. וכתב הב"י דוקא אם מתקן לצורך הלילה אבל אם מדליק ביום מותר לתקן ולהדליק. וכתב המ"ב (ס"ק לד) ואפילו אין שם אדם מותר. וכתב בביאו"ה שכשאין אדם מותר בלילה אבל ביום צ"ע.

עוד כתב המ"ב (ס"ק לה) שלא יעמיד הנרות לצורך הלילה מיו"ט ראשון לשני שאסור לטרוח כלל לצורך חול.

ו. אין נותנין נר על גבי אילן מערב יום טוב, דחיישינן שמא יבא להשתמש באילן:

אין נותנים נר על גבי אילן מערב יו"ט. בגמ' שבת מה. אסור להניח מערב יו"ט נר על גבי אילן ובערב שבת מותר. והטעם לאיסור ביו"ט כיון שהנר אינו מוקצה שמא יבא להשתמש באילן. כ"כ הטור והרמב"ם. והטעם שאסור להשתמש באילן כתב הכל בו שמא יעלה על האילן וודאי יתלוש עלים או פירות תוך כדי עליתו. ובפחות מג' טפחים מותר דכקרקע חשיבי [ומרש"י משמע שעצם נטילת הנר מהאילן נחשב להשתמשות באילן. אבל הרא"ש כתב שהנחת הנר או נטילתו מהאילן לא נחשב בגדר השתמשות ולכן מותר להניח מרדעת על גבי החמור ולא נחשב משתמש בבעלי חיים. ובכל זאת אסור להניח את הנר על גבי האילן בעיו"ט אע"פ שאם יטלנו משם לא נחשב למשתמש באילן בכל אופן גזרו שמא יעלה באילן כדי ליטלו. והמ"ב כתב שליטול הנר הוא בכלל השתמשות שאסרו חכמים.] .

ז. אין פוחתין נר של חרס דהיינו בעודו רך כמו ביצים של יוצר למעך אותו ביד לעשות לו בית קבול, מפני שהוא עושה כלי:

אין פוחתין את הנר מפני שהוא עושה כלי.

בביצה לב. במשנה אין פוחתין הנר מפני שהוא עושה כלי ופירש"י שתוחב אגרופו בתוך החרס הרך. וכך כתב הטור. ותוס' פירשו שרגילים לשום באוירו קודם אפייתו קש או דבר אחר כדי לשמור האויר בשעת אפייה שלא יפלו המחיצות יחד ויסתום האויר ולאחר אפייתו קצת מסלקין אותו דבר שבתוכו ועל זה קאמר אין פוחתין הנר כלומר שאין מסירין מה שבתוכו דהוי כמו גמר כלי: והר"ן (יז: ד"ה מתני') פירש שדרך היוצרים לעשות כיסוי לכלי חרס שיש להם בית קיבול ומשימין אותם בכבשן כדי שיתייבשו מעט לפי שאי אפשר לתקנם בעודם לחים ואח"כ מוציאין אותם קודם שישרפו לגמרי ונוטלין כיסויים ומתקנין אותם ואותה נטילת כיסוי נקראת פחיתה והיינו דתנן אין פוחתין את הנר כלומר אין נוטלין כיסויו ממנו דבנטילתו משוי ליה מנא: והרמב"ם פירש בענין אחר שכתב בפרק ד' (ה"ח) שני כלים שהם מחוברים בתחלת עשייתן כגון שתי נרות או שני כוסות אין פוחתין אותם לשנים מפני שהוא כמתקן כלי וכך פירש בפירוש המשנה ג"כ: ומרן כתב כפירוש רש"י והטור. ובמ"ב (ס"ק לז) כתב שאסור בכל אופן מהפירושים.

ח. אין חותכין הפתילה לשנים אלא אם כן על ידי שנותן שני ראשיה בפי שני נרות ומדליקה באמצע, והוא שיהא צריך לשתיהן:

מותר לתת פתילה ארוכה בפי שתי נרות ולהדליק באמצע.

בביצה לב. במשנה אין חותכין את הפתילה לשנים רבי יהודה אומר חותכה באור לשתי נרות ובגמרא (שם) מאי שנא בסכין דלא דקא מתקן מנא באור נמי קא מתקן מנא תני רבי חייא חותכה באור בפי שתי נרות. ופירש רש"י דקא מתקן מנא. אחת היתה ועושה אותה שתים: בפי שתי נרות. נותן שני ראשיה בתוך שתי נרות אם צריך להדליקן כאחת ומדליק באמצע דלא מוכח דלתקוני מנא קא מכוין אלא להדלקה בעלמא: וכתב הרא"ש (סי' ז) משמע דאם אין צריך להדליק שניהם לא והכי איתא בירושלמי (ה"ד) בשצריך לשתיהן ומדהביא הרי"ף (יז:) הגמרא שמפרש דברי רבי יהודה מכלל דסבירא ליה דהלכה כרבי יהודה ולא ידענא טעמא מאי יפסוק כיחידאה במקום רבים דמשמע דרבנן אסרי לגמרי עכ"ל. וכתב הב"י ונראה שטעמו של הרי"ף מדאיתא בגמרא (לב:) תני בר קפרא ששה דברים נאמרו בפתילה וכו' וחותכה באור בפי שתי נרות ומדסתם בר קפרא כרבי יהודה אלמא הלכתא כוותיה וכן פסק הרמב"ם בפרק ד' (ה"ז): ופסק מרן כהרי"ף והרמב"ם. והמ"ב (ס"ק מא) כתב שכן בנר של שעוה שאסור לחותכו בסכין אבל מותר להבעירו באמצע כדי שיהיו שתי נרות דולקות. וכן אסור לקצר פתילה ארוכה שאינה נאה כך, משום מתקן מנא. ולענין לחתוך הפתילה ביד בלא כלי כתב בביאו"ה

שהרמב"ם כתב להתיר, והטעם להתיר אפשר כיון שהפתילה מתקלקלת גדילתה ע"י הניתוק וצריך לגודלה מחדש. ועוד דאפשר דבלא כלי הוא רק תיקון כלאחר יד [ולכאורה סוף סוף יש בזה איסור דרבנן, וצ"ל שלא יכל לחתוך מערב יו"ט והוי מכשירי אוכל נפש שהנאת האור שוה לכל נפש ותיקון הפתילה כדי להאיר היא מכשירי אוכל נפש ונזכר בריש סימן תקט' כל שבעלמא אינו אסור אלא מדרבנן וקשה להשתמש בו כך, כגון סכין שהוכהה חודה ורוצה לחדדה מעט שלא במשחזת, אלא ע"ג עץ או אבן, מותר, דהוי מכשירי אוכל נפש שאין בהם מלאכה גמורה ויש צורך בעשייתם ומותרים, ובסכין אין מורין כן, שהשומע יבא בקל לחדדה במשחזת. אולם לדעת הב"י אין כן דעת הרמב"ם אלא אוסר לחתוך הפתילה גם ביד, ומה שכתב בכלי לומר כיון שהדרך לחתוך הפתילה בכלי גם ביד אסור. והובאו דבריו לעיל בענין להסיר הפחם מראש הפתילה.] .

ט. אין גודלין את הפתילה ולא מהבהבין אותה, אבל אם אינה קשה כל צרכה יכול למעכה בידו כדי להקשותה. ומותר לשרותה בשמן. (**שאין בו נר דולק**) (**בית יוסף בשם הרוקח**):

לא גודלין ולא מהבהבים את הפתילה, אבל ממעכים ביד וטובלים בשמן.

בביצה לב: תני בר קפרא: ששה דברים נאמרו בפתילה, שלשה להחמיר ושלשה להקל. להחמיר: אין גודלין אותה לכתחלה ביום טוב, ואין מהבהבין אותה באור, ואין חותכין אותה לשנים. להקל: ממעכה ביד, ושורה בשמן, וחותכה באור בפי שתי נרות. וכתב רש"י שלא גודלין ומהבהבים משום תיקון כלי ולמעכה ביד הוא תיקון כלאחר יד. וכתב הב"י בשם הרוקח שמה שמותר לטובלה בשמן הוא לא בנר הדולק שאם כן אסור משום מכבה. וכתב בשער הציון שהאיסור לגדול הוא באופן שלוקח חתיכת צמר גפן ומותחה ועושה אותה כמין פתילה. וממעכה ביד דשרי דשם היא מתוחה כבר וממעכה כדי להקשותה. עוד כתב במ"ב (ס"ק מב) שלשזור פתילה הוא איסור תורה וכן אסור להתיר קלייעת הפתילה אפילו אם מכוין להדלקה.

י. מותר להסיר הפחם שבראש הנר כשהוא דולק, אבל אינו חותך ראש הפתילה בכלי: מותר להסיר הפחם שבראש הנר הדולק, אבל אסור לחתוך הפתילה בכלי.

בביצה לב: אמר רב נתן בר אבא אמר רב מוחטין את הפתילה ביום טוב מאי מוחטין, רב חנינא בר שלמיא משמיה דרב לעדויי חושכא כתב הרא"ש היינו להסיר ראש הפתילה שנשרף, ואפילו שכבה כשמשליכו לארץ מותר, שכשם שמותר להדליק להשתמש לאורה כך מותר לכבות מה שמונע ההדלקה. וכתב הרא"ש שמותר להסיר אפילו בכלי, ושלדעת הרמב"ם בכלי אסור, אבל הב"י כתב שבין להרא"ש ובין להרמב"ם אסור לחתוך מגוף הפתילה עצמה אפילו בידו משום מתקן מנא, אלא מותר רק להסיר הפחם שלמעלה, ולהסיר הפחם שלמעלה מותר גם לרמב"ם ע"י כלי. וכן דעת הרשב"א

והראב"ד שלהסיר הפחם מותר אפילו בכלי [וקשה שהרי הרמב"ם שם בפרק ד' הלכה ז' כתב שאסור לחתוך פתילה לשניים בכלי. משמע ביד מותר. וכך כתב הביאו"ה ד"ה אין חותכין בדעת הרמב"ם שמותר לחתוך הפתילה לשניים ביד. אלא צריך לומר שגם בהלכה ז' יסביר הב"י כיון שהדרך לחותכה בכלי גם ביד אסור. ולא כמו שהתיר הביאו"ה.] . וכתב המ"ב (ס"ק מז) שמנהגם שלא להסיר הפחם מהנר בכלי וגם לא ביד, אלא רק לנפץ באצבע שאינו מכבהו בידים.

יא. המדליק נר של יום טוב צריך לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום טוב:

על נר של יו"ט מברך להדליק נר של יו"ט.

כתב הב"י בשם הגהות אשר"י והרוקח, והגהו"מ והמרדכי בשם הירושלמי, שמברך להדליק נר של יו"ט. וכתב המ"ב (ס"ק מח) שהדלקת נר ביו"ט ג"כ מצוה היא כמו בשבת. ואם חל בשבת אומר של שבת ושל יו"ט. וגם ביו"ט שני של גליות צריך לברך:

סימן תקטו - דין דברים הבאים ביום טוב חוץ לתחום - ובו ט' סעיפים

א. נכרי שהביא דורון לישראל ביום טוב, אם יש ממינו במחובר או שמחוסר צידה אסור אף למי שלא הובא בשבילו לאכלו בו ביום. (ואפילו עבר ונתן לפיו ולעסו אסור לבלעו) (ר"ש בפירוש המשנה פרק ח' משנה ב' דתרומות). **ואפילו לטלטלן אסור. ולערב מותרים בכדי שיעשו. ובשני ימים טובים של גליות אם הובא ביום ראשון מותר מיד בליל יום טוב שני בכדי שיעשו.** הגה: ויש מחמירין לאסרו עד מוצאי יום טוב שני (טור בשם רבינו תם **והרא"ש** וסמ"ג) ונוהגין להחמיר אם אינו לצורך יום טוב לצורך אורחים ובכהאי גוונא דאז נוהגין להקל לאחרים שלא הובא בשבילן (תרומת הדשן סימן ע"ח). **וכן אם הובא ביום טוב שני צריך להמתין במוצאי יום טוב בכדי שיעשו, אבל בשני ימים של ראש השנה או ביום טוב הסמוך לשבת בין מלפניו בין מלאחריו אם הובא בראשון צריך להמתין במוצאי יום טוב בכדי שיעשו. אבל בב' ימים של ראש השנה או ביום טוב הסמוך לשבת בין מלפניו בין מאחריו אם הובא בראשון צריך להמתין עד מוצאי יום טוב ושבת בכדי שיעשו. ושיעור כדי שיעשו היינו כדי שילך הנכרי למקום שליקט ויגמור המלאכה ויחזור לכאן ואם נסתפק לו מהיכן הביאן שיעורן כדי שיבוא מחוץ לתחום:**

ב. אפילו תלשן הנכרי או צדן לעצמו, או נפל מן האילן מעצמו, או נצוד מעצמו, אסור לאכלו בו ביום ולטלטלו אף למי שלא הובאו בשבילו, אבל לערב מותרין מיד במוצאי יום טוב אף למי שהובאו בשבילו:

ג. אפילו אם הוא ספק אם נלקטו או ניצודו היום אסורים, אבל אם ניכר בהם שלא נלקטו ושלא ניצודו היום מותר למי שלא הובאו בשבילו. ואם לא באו מחוץ לתחום מותר אף למי שהובאו בשבילו. הגה: נכרי מסיח לפי תומו שלא נלקט היום או ניצוד היום נאמן (**ועיין לעיל סימן תקי"ג סעיף ו'**):

פירות שנשרו או קטף הגוי ביו"ט לעצמו, או צידה שצד ביו"ט הם מוקצה.

ברש"י ביצה כד: מחובר כגרוגרות וצמוקין דמו ואפילו לרבי שמעון יש מוקצה מדלא לקטן מאתמול אקצינהו מדעתיה ולא תחלוק במחובר בין שלו בין של גוי: וכ"כ שם הרי"ף והרא"ש. וכן הוא בהדיא בגמרא (ביצה כד:) פירות בני יומן מי שרו בטלטול: וכתב הרא"ש אף דקימ"ל שמותר להשתמש לאור הנר שהדליק הגוי לעצמו אע"פ שהנר מוקצה כיון שרק נהנה מהאור ולא נוגע בנר, אבל פירות שקצץ הגוי לעצמו שרוצה לאוכלם ולטלטלם אסור.

עוד כתב הרא"ש שלא צריך להמתין בערב כדי שיעשו כיון שאין כאן אלא מוקצה בלבד. וכ"כ המרדכי והגהות אשר"י ואפילו אם נמלך אחר שצד והביאו לישראל כיון שלא צדו בשביל ישראל לא צריך להמתין כדי שיעשו. וכ"כ התוס' ודלא כרבי יהודה מפריש שכתב שצריך להמתין עד מוצאי יו"ט שני כדי שיעשו. וכתב המרדכי שסובר ר"י מפריש שגם בדבר שהובא בשביל גוי גוזרים במידי דאכילה מתוך שהוא להוט שמא יעשה את המלאכה. ובביא"ה ד"ה או צדן כתב שהאליה רבא כתב להחמיר כר"י מפריז והבית מאיר דחה דבריו ומותר במוצאי יום ראשון מיד.

ובהגהות מימוניות בשם סמ"ק כתב שאם עשה גוי לעצמו או נעשה מאליו בשני ימים טובים של גלויות מותר בשני. ובשני ימים של ראש השנה אסור גם בשני. וכן ביו"ט שאחר השבת או שבת שאחר יו"ט אסור גם בשני [לכאורה למה אסור בשני הרי מיגו דאתקצאי בבן השמשות מחמת יום שעבר לא אמרינן. ויש לומר שיש בזה איסור הכנה שיום ראשון הכין לשני במה שנלקט או נצוד בו ומימלא הוי מוקצה.] .

ספק מוקצה אסור

ספק מוקצה היינו ספק לקט הגוי לעצמו היום ספק לקט אתמול אסור. וכן ספק אם נתלש או ניצוד מעצמו ביו"ט אסור. כדאמרינן בגמ' כד: ספק מוכן אסור. ומבואר בסימן תצז. והטעם דהוי דבר שיש לו מתירין דלא אמרינן ספקא דרבנן לקולא. וביו"ט שני ספק מוקצה מותר משום דהוי ספק ספקא. וכתב המ"ב שיש אוסרים והפר"ח הכריע שבפירות אסור שהדרך ללקוט כל יום ביומו, ובצידה ספקו מותר ביו"ט שני.

כתב הרמ"א אם הגוי מסל"ת שלא נלקט היום נאמן שבמידי דרבנן נאמן הגוי במסל"ת וכתב המ"ב דוקא שאינו משביח בדבריו כדי שיקנו ממנו באופן שהנוכרי אינו יודע שאסור ישראל הא לאו הכי מתכון להשביח מקחו כשאומר שנלקט אתמול ולא נאמן. ובאיסור דאוריתא כגון הכנה דרבה אם הביא פירות חיים (שאינם נאכלים בשבת וניכר שהוכנו ליו"ט שאחר השבת, והוי הכנה דאוריתא) ביו"ט שאחר השבת ואמר שנלקט בערב שבת לא נאמן.

קטף הגוי פירות לישראל או צד דבר שיש בו איסור צידה, מלבד איסור מוקצה אסור ליהנות מהמלאכה עד מוצאי יו"ט בכדי שיעשו.

ביצה כד: אמר רב פפא הלכתא גוי שהביא דורון לישראל ביום טוב אם יש מאותו המין במחובר אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו. ואם אין מאותו המין במחובר תוך התחום מותר חוץ לתחום אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר. ופירש רש"י ולערב אסורין בכדי שיעשו: כדי שלא יהנה ממלאכת יום טוב [פירוש מלבד איסור מוקצה של דבר שהיה מחובר, אסרו חכמים ליהנות ממלאכה שעשה הגוי בשביל ישראל ואיסור זה הוא גם בחול. וההנאה מהאיסור מתבטאת בשני דברים מעצם הפעולה כמו התלישה והבישול שהיה צריך לעשות הישראל בעצמו, וגם מחיסכון זמן הפעולה. וכשנהנה אחרי שעבר זמן כדי עשיית המלאכה לא נחשב נהנה לגמרי מהמלאכה שנעשתה בשבת או יו"ט כיון שלא נהנה מחיסכון הזמן של עשיית המלאכה, אף שנהנה מפעולת המלאכה לא אסרו חכמים, אחר שנאסר בהנאת חסכון זמן הפעולה שוב לא תהיה קלה עליו מלאכת שבת.] . ואף שאם ישראל עשה מלאכה בשבת לא אסרנו להינות ממנה, כתב הרא"ש שישראל שעשה מלאכה היא מילתא דלא שכיחא ולא גזרו בה רבנן.

ור"ת פירש דטעם שצריך להמתין לערב בכדי שיעשו משום גזירה שמא יאמר לגוי להביא לו ביום טוב כדי שיאכל לערב מיד.

וכתב בביאו"ה ד"ה אם יש, שגם אם יש מיעוט מחובר נחשב יש במינו במחובר ולא הולכים אחר הרוב שהוא תלוש כיון שיש רוב נגד והוא שרוב פירות המובאים למכור הם רוב פירות שנתלשו היום. וגם כמיהין ופטריות נחשבים למחובר אפילו שגדלו על העצים.

עוד כתב בביאו"ה שאפילו הביא במוצאי יו"ט מיד באופן שודאי לקט ביו"ט גם כן צריך להמתין כדי שיעשו. ואם הובאו מחוץ לתחום ביו"ט והביאם לישראל במוצאי יו"ט לא צריך להמתין כדי שיעשו.

ונ"מ בין הטעמים כתב הרא"ש דלרש"י מותר במוצאי יו"ט ראשון לאחר כדי שיעשו ממ"נ שאם אתמול היה קודש הרי המתין כדי שיעשו [לא שאם היה מביא לו ביום שני היה מותר אלא על הצד שהאתמול קודש היום חול) ואם היום קודש לא נהנה ממלאכת יו"ט שהרי נקטפו בחול. (ובשני ימים טובים של ר"ה או יו"ט ושבת שאין ממ"נ להתיר אסור עד מוצאי יו"ט השני בכדי שיעשו.] . ולר"ת צריך להמתין עד מוצאי יו"ט שני אחר כדי שיעשו, שאם נתיר לו במוצאי יו"ט ראשון בכדי שיעשו שמא יאמר לגוי שיקטוף לו ביו"ט ראשון כדי שיכול להינות ממנו ביו"ט שני או במוצאי יו"ט שני מיד. וכתב הב"י שהרמב"ם והר"ן סוברים כדעת רש"י ורבנו ירוחם כתב שכן דעת הראב"ד והרי"ף וכן הסכים הרשב"א. אבל הרא"ש נראה שסובר כר"ת וכן הר"י מפריש"ש וכן בה"ג וסמ"ג בשם רבי יצחק בר רבי שמואל. וכתב הב"י ולענין הלכה נקטינן כהנך רבוותא דשרו דרבים וגדולים הם ובמידי דרבנן: ופסק מרן כדעת רש"י והרמ"א כתב נהגו להחמיר כר"ת ולצורך אורחים יש להקל.

כתב המ"ב (ס"ק ה) שאם בשוגג ברך על פרי שהוא מוקצה ולעסו צריך לפולטו כמו באכילת איסור [וביביע"א חלק ב' יו"ד סימן ה' כתב שאין דבריו מוכרחים.] .

עוד כתב שלערב שאסור כדי שיעשו אסור גם בטלטול כל כדי שיעשו ביו"ט שני כיון שהוא אסור בהנאה [ולא אמרינן מגו דאתקצאי לאסור כל יו"ט שני כיון שלא דחאו בידים. ויש לעיין כיון שאנו פוסקים כרבי יהודה ביו"ט למה יהא מותר אחר כדי שיעשו. שוב שמעתי מראש הכולל שליט"א שהגרעק"א בהגהות שו"ע הקשה כן ונשאר בצ"ע והקהילות יעקב תירץ שבדבר שודאי יפקע האיסור בשבת גם רבי יהודה מודה שלא אומרים מיגו דאיתקצאי. ושוב הראני הרב שמואל בנימין שליט"א שהביא דברים אלו בחזון עובדיה עמוד פג ושכן תירץ רבי יהונתן אייבשיץ בספר בינה לעיתים, והשואל ומשיב, ושכן הקשה הריטב"א ותירץ כן בתירוץ בתרא, ובתירוץ קמא כתב שלא אמרינן מגו דאיתקצאי ביו"ט שני של גלויות. עוד תירץ מרן שליט"א ע"פ המאירי שכתב שלא אומרים מיגו דאיתקצאי רק במוקצה מדאוריתא כמו סוכה ואתרוג אבל מוקצה מדרבנן והוא מידי דאכילה לא אומרים מיגו דאיתקצאי. והכא נמי הוא מידי דאכילה שאסור בהנאה רק מדרבנן.] .

וכתב בביאו"ה ד"ה דורון שאם הביא הגוי למכור בעיר שרובה ישראל אסור לערב כדי שיעשו ולא אומרים שאדעתא דנפשי כעביד. ומה שהתיר המג"א אם קצץ לו דמים מעיו"ט, זה דוקא שהיה לו שהות להביא מעיו"ט. וגם זה אסור לדעת האור זרוע. וקצץ שמותר הנזכר בסימן רנב הוא באופן שלא עשה הגוי כדי שיהנה ישראל ביו"ט או בשבת. ולהלכה אם יהיה עוד ספק מותר בקצץ, כגון במוצאי יו"ט ראשון אחר כדי שיעשו אפילו לדעת הרמ"א שמחמיר כר"ת. ולענין תחומין אפילו בלא עוד ספק לא יצטרך להמתין במוצאי יו"ט כדי שיעשו.

עוד כתב שאסור להינות ממלאכת גוי לא רק אכילה אלא גם ריח כמו להריח הדס או שאר הנאות.

כתב מרן בסימן שכ"ה סעי' ז' ספק אם ליקטן בשביל ישראל, או שידוע שליקטן בשביל ישראל ואין ידוע אם נלקטו היום אם לאו, אסורים בו ביום, ולערב בכדי שיעשו; ויש אומרים דלערב מותר מיד.

וכתב המ"ב משום דהוי דבר שיש לו מתירין לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא. ואם היו שני הספיקות יחד מותר שבספיק ספיקא לא אוסרים משום דבר שיש לו מתירין.

שיעור כדי שיעשו הוא בכדי שילך הגוי למקום שליקט ויליקט ויחזור לכאן.

עוד נ"מ כתבו הרא"ש והתו"ס בשיעור כדי שיעשו שלרש"י מספיק להמתין במוצאי יו"ט רק הזמן של עשיית המלאכה דהיינו הקטיפה שהאיסור רק שלא יהנה מהמלאכה. אבל לדעת ר"ת צריך להמתין גם זמן ההבאה [זמן הבאה לדעת הרא"ש זמן שאפשר להביא פירות אלו ממקום הכי קרוב לו). שאם ימתין רק זמן עשיית המלאכה עדיין יש חשש שמא יאמר לו שיביא לו ביו"ט כדי לחסוך את זמן ההבאה. ולדעת הגהומ"י בשם סמ"ק לחלק שלמי שהובאו בשבילו צריך להמתין זמן הלקיטה וההבאה מחוץ לתחום אבל לאחרים מספיק רק זמן הלקיטה. (ונראה שסובר בטעם האיסור כדי שיעשו גם כרש"י וגם כר"ת. לכן למי שהובאו בשבילו צריך להמתין גם כדי כדי הבאה כר"ת ולמי שלא הובאו בשבילו צריך להמתין כדי לקיטה כרש"י.] . וכתב בביאו"ה ד"ה ושיעור, למנהג האשכנזים שמחמירים כר"ת עד מוצאי יו"ט שני לאחרים די רק בשיעור כדי שיעשו כמו שכתב הרא"ש כדי שיביאו ממקום קרוב. ורק לעצמו כדי שיביא ממקום שהביא כדעת הר"ן לקמן.

ולדעת הר"ן גם לרש"י צריך להמתין שיעור הבאה והוא שילך הגוי למקום שליקט וילקט ויחזור לכאן [ואם מסתפק מהיכן הביאן ימתין שיעור כדי שיבאו חוץ לתחום.] . וכן דעת הרשב"א בשם רבינו חננאל. וכ"כ במ"מ שכן דעת הרמב"ם. וכך פסק מרן.

וכתב המ"ב שאם הביא הגוי ע"י סוס אין צריך להמתין אלא כדי רכיבה על סוס.

עוד כתב שאם מסתפק מהיכן הביא בין אם ודאי לו שהם בתוך התחום ובין אם ודאי לו שהם מחוץ לתחום משערים מחוץ לתחום בסמוך לו. וכתב בביאו"ה ד"ה ואם נסתפק, שלצורך מצוה יש לסמוך על הדעה שהשיעור כדי שיביא ממקום קרוב בתוך התחום.

לקט הגוי לצורך ישראל זה אסור גם לישראל אחר כדי שיעשו.

עוד נ"מ כתב הרא"ש שאם קטף הגוי לצורך ישראל אחר לרש"י צריך להמתין כל מי שנהנה בכדי שיעשו כדי שלא יהנה מהמלאכה. וכך פסק מרן. ולר"ת לא צריך להמתין האחר במוצאי יו"ט ראשון (שביו"ט עצמו הוא מוקצה) ומותר לו מיד שאין כאן החשש

שיאמר לו שיביא לו עוד ביו"ט שהרי לא ראה אותו כלל ביו"ט. ולא חוששים שזה שהובאו בשבילו יאמר לגוי להביא בשביל אחר שאין אדם חוטא ולא לו.

אבל לדעת הסמ"ק צריך גם האחר להמתין במוצאי יו"ט שני בכדי שיעשו במלאכות דאוריתא כמו צידה ומחובר. וכ"כ המרדכי. וכתב בתרומת הדשן שהלכה כדעת הסמ"ק אבל אם הוא לצורך כגון שרוצה לתת לאורחים במוצאי יו"ט ראשון ואין לו מאותו המין מותר ואפשר לסמוך על הרא"ש בדעת ר"ת שמתיר, שהרי גם לדעת רש"י מותר אפילו למי שהובא בשבילו במוצאי יו"ט ראשון. ולבשל ביו"ט שני לצורך שבת אסור שהרי אם אין אורחים הדבר אסור באכילה גם לאחרים ולכן נאסר בטילטול [נראה שאפילו לצורך אורחים לא התיר תרומת הדשן במוצאי יו"ט ראשון מיד אלא צריך להמתין כדי שיעשו שהרי סמך את הפסק על דעת רש"י ולא התיר רש"י אלא עד כדי שיעשו אפילו לישראל אחר. וכ"כ להדיא בשער הציון אות יז.] . מרן פסק כדעת רש"י שמותר במוצאי ראשון. והרמ"א כתרומת הדשן. וכתב המ"ב (ס"ק יב) לדעת הרמ"א אורחים מעירו שהזמינם קודם שהובאו הפירות נחשבים כבני ביתו ואסורים עד מוצאי יו"ט שני אחר כדי שיעשו ואם באו מעיר אחרת מותרים ואפילו הוא לאכול איתם במוצאי יו"ט ראשון משום מצות הכנסת אורחים וסומכים על דעת רש"י. וכן במקום דוחק גדול כתב הט"ז שסומכים על דעת רש"י. וכן לבשל ביו"ט שני לצורך שבת אם אין לו מאותו המין בשבת מותר, רק שלא יטעם ממנו ביום שישי. וכן לבשל ע"י גוי לשבת מותר אפילו יש לו מאותו המין.

בשני ימים טובים של ראש השנה או ביו"ט שאחר השבת או לפניו, צריך להמתין עד מוצאי יו"ט שני בכדי שיעשו.

כתבו התוס' מ. שבשבת ויום טוב גם לרש"י אסור מזה לזה עד מוצאי יום שני בכדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת הגוי שעשה לישראל, שהרי אין כאן ממ"נ ביום השני כמו בשני ימים טובים של גלויות. וכתב הר"ן בריש מסכת ביצה שגם אם נשרו הפירות מאליהם ביום הראשון אסורים בשני משום הכנה דרבה שעל ידי שנתלשו אתמול אתה רוצה להתירם היום נמצא שקודש הכין לקודש ובעינן שחול יכין לקודש.

וכתב המ"ב שבנשרו או ניצודו מאליהן לא צריך להמתין במוצאי שני בכדי שיעשו, שאין כאן איסור הנאה מהמלאכה אלא איסור הכנה לבד.

ד. אינו יהודי שהביא דורון לישראל מדברים שיש במינם במחובר בים טוב ראשון של ראש השנה שחל להיות בחמישי בשבת, יש מתירים לאכלם בשבת בכדי שיעשו ויש אוסרים. הגה: ולדידן דנוהגין להחמיר בשני ימים טובים של גליות נמי דינא הכי, ולענין הלכתא נראה דשני ימים

טובים של ראש השנה יש להחמיר בשבת, אבל בשני יום טוב של גליות יש להקל בשבת שהוא לאחריהן. ודוקא בפירות שאין צריכים הכנה ביום טוב שלפני השבת אבל דבר שצריך להכין ביום טוב שני לצורך השבת אסור, מאחר דנוהגין לאסור ואף לטלטל ביום טוב שני אם לא לצורך אורחים וכיוצא בזה (**תרומת הדשן סימן ע"ח**):

לקט הגוי ביום טוב ראשון של ראש השנה שחל להיות בחמישי בשבת, אסור עד מוצאי שבת כדי שיעשו.

עוד נ"מ בשהביא הגוי ביום טוב ראשון של ראש השנה שחל להיות בחמישי בשבת. לדעת רש"י אסור עד מוצאי שבת בכדי שיעשו שלא יהנה ממלאכת יו"ט. ולדעת ר"ת אליבא דרבי יחיאל מפריז והרא"ש שלא גזרו רק שלא יאמר לגוי שיביא לו כדי שיאכל ממנו לערב או למחר אבל לא יאמר לגוי שיביא לו כדי שיהנה ממנו ליום שלישי, ולכן מותר בליל שבת אחר כדי שיעשו. ופסק מרן כרש"י בויש בתרא.

ולדעת בעל העיטור ובה"ג אף לדעת ר"ת אסור עד מוצאי שבת בכדי שיעשו שלא יאמר לגוי להביא לצורך שבת או מוצאי שבת. וכן כתב התוספות להחמיר.

וכתב הכל בו בשם חכמי לוניל והראב"ד שאין איסור הכנה מיום ראשון של ראש השנה שחל ביום חמישי לשבת, כיון שמה שאנו אומרים שהוא יום ארוך הוא רק משום גזירה שהרי אנו בקאים בקבועא דירחא ודי לאסור את היום השני של ר"ה ולא נחמיר להמשיך לגזור גם על שבת משום הכנה. ויש אוסרים. וכתב הב"י שהרוקח כתב כדעת האוסרים. וכן דעת הרשב"א ששני ימים טובים של ר"ה נחשבים ליום אחד ובשניהם שייך איסור הכנה [לאוסרים מטעם איסור הכנה לכאורה לא צריך להמתין במוצ"ש כדי שיעשו. אבל לדעת רש"י כיון שאנו מחשיבים את שני הימים ליום אחד ואין ממ"נ כמו בשני ימים טובים של גלויות צריך להמתין במוצאי שבת כדי שיעשו לטעם רש"י שלא יהנה ממלאכה שנעשתה לישראל ביו"ט, כנ"ל. ומ"ש המ"ב ס"ק לז ומימלא צריך להמתין במוצ"ש כדי שיעשו כוונתו לדעת רש"י.] . ופסק מרן כדעת האוסרים בויש בתרא [ואף שבלאו הכי אסור לדעת רש"י עד מוצ"ש בכדי שיעשו שלא יהנה ממלאכת יו"ט. עכ"פ נ"מ בנתלשו מאליהן שאין כאן איסור הנאה ממלאכת גוי אבל יש כאן איסור הכנה ולדעת היש אוסרים אסור בשבת שאחר ראש השנה.] .

וגם לדעת הרמ"א שהחמיר בשני ימים טובים של גלויות לאסור בשני כדעת ר"ת בכל אופן לא יחשבו כיום אחד כמו שני ימים טובים של ר"ה לאסור בשבת מה שהוכן ביום טוב ראשון.

ה. דבר שאין במינו במחובר ואינו מחוסר צידה, אם בא מתוך התחום מותר לכל, ואם באו מחוץ לתחום אסור לאוכלן למי שהובאו בשבילו ולכל בני ביתו, אבל מותר לטלטלן בתוך ד' אמות או בתוך העיר מוקפת חומה או מבצר שידוע שהוקף לדירה, ואחרים מותרים אף לאוכלם. ולערב (יום טוב ראשון) **צריך להמתין מי שהובאו בשבילו בכדי שיעשו.** הגה: ומותרין אחר כך אפילו לדידן שנוהגין להחמיר בשאר דברים כמו שנתבאר:
הביא הגוי מחוץ לתחום דבר שאין חשש שנקטף היום, אסור למי שהובאו בשבילו עד מוצאי יו"ט בכדי שיעשו ולאחרים מותרים מיד.

במימרא דרב פפא חוץ לתחום אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר ופירש רש"י דטעמא משום דכיון דאיסור תחומין דרבנן לא אחמור כולי האי ודי אם אסרוהו על זה. וכתב הר"ן דלדברי הרי"ף והרמב"ן שסוברים דתחום שלש פרסאות דאורייתא אפשר שהטעם שהקילו להתירו לישראל אחר היינו משום דאיסור תחומין אינו שוה בכל שמה שהוא לאחד חוץ לתחום הוא לאחר תוך התחום לפיכך הקילו בו. וכ"כ תרומת הדשן שאיסור תחומין של יב' מיל אף שהם דאוריתא עכ"פ אין האיסור מפורש בתורה לכן מותר לישראל אחר.

וגם ר"ת שהחמיר שלא ליהנות ממלאכת גוי עד מוצאי יו"ט שני כתבו התוס' שבאיסור תחומין יודה להקל כדעת רש"י שמותר במוצאי יו"ט ראשון בכדי שיעשו. ודלא כהמרדכי והכל בו בשם הר"ף שהחמירו גם בזה עד מוצאי יו"ט שני. וכ"פ הרמ"א להקל. לדעת הירושלמי מותר גם למי שהובא בשבילו לאוכלם תוך ארבע אמות או תוך ביתו וכ"פ בעל העיטור אבל הרשב"א בתשובה כתב שאין כן דעת הבבלי שהרי רב פפא סתם לאסור למי שהובא בשבילו.

ומה שמותר לישראל אחר ולא הוי מוקצה כמו במחובר ומחוסר צידה כתב הרשב"א שאין מוקצה בפירות של גוי [חוץ ממחוסר צידה ומחובר שתלש הגוי אפילו משלו שהם מוקצה כמו שכתב רש"י בביצה כד: שלא תחלוק במחובר בין שלו לבין של נכרי.] , אבל אם הביא פירות של ישראל הוי מוקצה ואסורים לאחר אפילו שהיו תלושים מעיו"ט.

כתב הרא"ש ופירות של גוי גם למי שהובא בשבילו שאסורים לו באכילה מותר לו לטלטלם כיון שלאחרים מותר לאוכלם. וגם חפצי גוי קונים שביתה וכיון שיצאו חוץ מתחומן אין להם אלא ארבע אמות לכן אסור לטלטלם חוץ לארבע אמות בעיר שאינה מוקפת חומה לשם דירה וכתב רבינו מאיר ז"ל דסתם עיירות מוקפות לדירה הן וסתם מבצרים אינם מוקפים לדירה. וכתב המ"ב שעיר שיש בה תיקון עירובין בצורת הפתח מותר לטלטל בכולה שכארבע אמות דמיא. עוד כתב שגם אם אין עירוב והאחר רוצה

להביא הדורון לביתו יכול לומר לגוי שיביאנו לביתו ששבות דשבות במקום מצוה היינו צורך יו"ט מותר.

וכתב המ"מ והגה"מ שכל בני הבית חשובים כמותו ואסורים לאכול. ומשמע מדברי תרומת הדשן שהאורחים דין ישראל אחר יש להם. והקשה הב"י שזה נראה היפך ממה שאמרו בגמרא כל דאתא לבי ריש גלותא אדעתא דכולהו רבנן אתא. וחילק אם סמוכים תדיר על שולחנו כמו תלמידי ריש גלותא נחשבים כבעל הבית ואסורים וכמו בני ביתו הסמוכים תדיר על שולחנו, אבל מי שזימן אצלו אורחים כיון שאינם רגילין לסמוך תדיר על שולחנו לא חשיבי מבני ביתו אלא כישראל אחר דמו. עוד כתב שאפשר לחלק בענין אחר ולומר שאם הביא הדורון אחר שזימן האורחים נחשב שהובא גם בשבילם אבל אם הובא קודם שזימנם לא נחשב שהובא בשבילם ומותרים. וראשון נראה עיקר: והמ"ב כתב להחמיר כתירוץ שני ואסור גם למי שאינו אורח הסמוך על שולחנו שהגיע לאחר שהובא הדורון.

ולערב צריך להמתין כדי שיעשו כן דעת הרי"ף הסמ"ג וספר התרומה והר"ן והטעם כתב הרשב"א אע"פ שהוא איסור דרבנן החמירו כשל תורה שלא יבאו לזלזל בו. ודלא כהתוספות והרא"ש שכתבו שכיון שתחומין דרבנן לא החמירו בהם, ורק במביא חלילין לצורך מת אסור עד כדי שיעשו, משום שבמת אושא מילתא טפי. ושיעור כדי שיעשו כתב המ"ב שימתין זמן שנשתהא המביא ואם אינו יודע הזמן ישער זמן הבאה מחוץ לאלפיים אמה.

ו. בעיר שרובה נכרים, מן הסתם כל המביא לצורך הרוב מביא. הגה:

מחצה על מחצה או שידוע שליקט לצורך שניהם אסור (**בית יוסף וסמ"ג**):

ליקט הגוי או הביא מחוץ לתחום למכור במקום שהוא מחצה גויים ומחצה ישראל, או ברוב גויים ויש לחוש שהביא גם בשביל ישראל, אסור למוצאי שבת בכדי שיעשו. אבל ליקט והביא לרוב גויים מותר במוצאי שבת מיד, ובו ביום אסור משום מוקצה.

כך יוצא מדברי הסמ"ג. וכ"כ הרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ה סי' ב) אם הביאום לצורך הגוים או אפילו סתם בעיר שרובה גוים מותר שכל המביא לצורך הרוב מביא.

כתוב בתשובת הגאונים אפילו בעיר שרובה גויים אם יש לחוש שמרבים ומביאים בשביל ישראל אסור כדאמרינן בההוא ליפתא דאתא למחוזא (עירובין מ.)

וכתב הרא"ש שקמח שניטחן בעיר שרובה גויים מותר לישראל בו ביום שחיטים אינם מוקצה ביו"ט שראויים לבישול ואכילה וכתבו הטור בסימן תקי"ז.

וכתב המ"ב שאם הביא מחוץ התחום לעיר שרובה גויים אין כאן גם איסור מוקצה ומותרים בו ביום רק שלא יוציא מחוץ לבית או ארבע אמות בחוץ וכן לא יזכיר לו שם מקח ודמים.

ספק אם לקט הגוי לצורך ישראל, או ספק אם לקט את הפירות היום, אסורים במוצאי שבת בכדי שיעשו ואסורים בו ביום משום ספק מוקצה.

לדעת הסמ"ג בספק אסורים משום מוקצה ומותרים למוצאי שבת מיד. ולמד כן מספק שהובא מחוץ לתחום הנזכר לקמן וכשמואל שמקל ולא מצריך להמתין כדי שיעשו [ואף שמרב פפא שאמר אם יש במינו במחובר אסור משמע שאוסר אפילו מספק צ"ל שהסמ"ג סובר שאין בזה הלכה כרב פפא אלא כשמואל.] . אבל לדעת הגאונים והר"ן ורבנו יונה ספק נלקטו היום אסורים עד מוצאי שבת בכדי שיעשו. וכ"פ מרן בסתם בסימן שכה סעי' ז'. וספק מוקצה אסור כתב המרדכי שלא אמרינן ספיקו להקל מהא דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יהושע ספק מוכן אסור (כד.) משמע דשמואל אית ליה מוקצה אפילו בספק מוכן [ומה שלא אומרים ספיקא דרבנן לקולא משום דהוי דבר שיש לו מתירים.] .

ז. אם הוא ספק אם באו מחוץ לתחום, אם הוא נכרי השרוי עמו בעיר ופירות המצוים בעיר מותר, ואם לאו אסור:

ספק אם הביא הגוי מחוץ לתחום, אסור למוצאי שבת כדי שיעשו.

ספק אם בא מחוץ לתחום לרש"י מותר, ולדברי הגאונים אסור. בשבת קנא. על מה שאמרה המשנה גוי שהביא חלילין לא יספוד בהם ישראל אלא אם כן באו ממקום קרוב. אמר שמואל חיישינן שמא חוץ לחומה לנו ופירש רש"י דשמואל לקולא שחוששין שמא מבעוד יום באו בתוך התחום ולנו בלילה חוץ לחומה ולפי דבריו כל ספק מחוץ לתחום לקולא. אבל הגאונים פירשו דשמואל להחמיר אתא דחיישינן שמא בלילה הביאום ממקום רחוק ולנו חוץ לחומה ולפי דבריהם ספק תחומין לחומרא. וכן דעת הרי"ף והרמב"ם. וכתב הר"ן הטעם לרש"י שבספק לקט היום מחמירים וספק תחומין דרבנן לקולא תירץ הרבינו יונה דכל שיש במינו במחובר דרכן של בני אדם ללקוט אותו ביומו ואין לוקטין אותו מבערב וכיון דרובן עושין כן אין תולין להקל עכ"ל ולפי זה ספק אם נלקטו או נצודו היום אסורים למוצאי שבת או מוצאי יום טוב עד כדי שיעשו כאילו ודאי נלקטו או נצודו בשבת או ביום טוב. נמצא שאפילו לדברי רש"י שמפרש דחיישינן שמא חוץ לחומה לנו לקולא, בספק ניצוד או נילקט בשבת מחמיר. ודלא כסמ"ג הנ"ל שמיקל גם בספק ניצוד או נילקט. ולענין הלכה נקטינן כדברי הגאונים וסייעתם שהן רבים וגדולים:

וכתב הרשב"א שאף לדברי הגאונים אין לאסור אלא בגוי שאין שרוי עמו בעיר אבל גוי ששרוי עמו בעיר ופירות המצויים בעיר אין לחשוש מספק שמא הביאם מחוץ לתחום. וכ"כ הר"ן וכ"כ הרב המגיד וכ"כ בסמ"ק. וכ"פ מרן. וכתב המ"ב דתרתי בעינן להתיר, גם הגוי גר בתוך התחום וגם הפירות מצויים בתוך התחום.

כתב אבי העזרי אם אין ספק מוקצה אלא ספק תחומין כגון שיש לגוי המביא דורון שני בתים ואחד בתוך התחום שרי אפילו למי שבא בשבילו. ולא אומרים להחמיר משום דבר שיש לו מתירים אלא אם כן יש עימו איזה חזקה כמו ביצה שספק נולדה ביו"ט שמעמידים אותה על חזקתה שהיתה במעי אמה ועכשיו נולדה [ואף שהיא חזקה העשויה להשתנות עכ"פ יש כאן חזקה.] , ובצירוף דבר שיש לו מתירין אוסרים, אבל ספק תחומין שאין כאן חזקה לא אוסרים משום דבר שיש לו מתירין. וכתב המ"ב שבספק אם הביא מחוץ לתחום לא אמרינן בזה ספיקא דרבנן לקולא משום דהוי דבר שיש לו מתירים [ויש כאן חזקה שבאו היום ממקום ששם היו הפירות או ממקום ששם היה הגוי וכמו בביצה.] .

ח. דבר שאין במינו במחובר שהובא לישראל ביום טוב ראשון של ראש השנה, מותר בשני. והוא הדין לשבת ויום טוב הסמוכים זה לזה:

דבר שאין במינו במחובר שהובא לישראל ביום טוב ראשון של ראש השנה, מותר בשני. וכן שבת ויו"ט הסמוכים זה לזה.

כ"כ הר"ן בשם חכמי לוניל ואע"פ שכתב על דבריהם ואני אומר כמה רב גובריהו דשרו הכי, הרא"ש (סי' ב) כתב דברי חכמי לוניל סתם לפסק הלכה וגם הרב המגיד כתב בסוף פרק א' כדברי חכמי לוניל וכ"כ בארחות חיים וכתב דהוא הדין לשבת ויום טוב: וכ"פ מרן. וכתב המ"ב שבתחומין הקילו ולא החשיבו את שני הימים ליום אחד ארוך ולאסור בשני ימים, אלא מותר במוצאי יום ראשון בכדי שיעשו.

ט. ישראל ששיגר דורון לחבירו על ידי נכרי מערב יום טוב, ונתעכב הנכרי והביאם ביום מחוץ לתחום, מותר אפילו למי שהובא בשבילו לאכלם אבל אסור לכל ישראל לטלטלם חוץ לארבע אמות או חוץ לעיר המוקפת חומה או חוץ למבצר שידוע שהוקף חומה לדירה. הגה: ודוקא שהיה דעתו מאתמול דלית ביה איסור מוקצה, אבל אם לא היה דעתו מאתמול אף על גב דלית ביה איסור תחומין אסור משום מוקצה, דכל של ישראל צריך הכנה מבעוד יום, ואפילו למי שלא הובא בשבילו אסור (בית יוסף בשם תשובת הרשב"א):

ישראל ששלח דורון לחבירו ע"י גוי מערב יום טוב ונשתהה הגוי ולא הביאו עד יום טוב, מותרין אפילו לבא בשבילו.

כתב הכל בו אפשר לומר דוקא גוי שהביא דורון לישראל יש לגזור שמא יאמר לו לך והבא לי אבל ישראל ששלח דורון לחבירו ע"י גוי כגון שמסר לו מערב יום טוב ונשתהה הגוי ולא הביאו עד יום טוב זה היה מעשה והסכימו חכמינו ז"ל להתירו אפילו למי שבא בשבילו והטעם שאין לחוש שמא יאמר לו לך והבא לי עוד באיסור לפי שלא ישמע לו ע"כ. (לא ישמע לו הישראל המשלח). וכ"כ הרשב"א שאלת ישראל שגר לחבירו ע"י גוי פירות מערב יום טוב שאין במינם במחובר לקרקע ונתעכב הגוי והביאן ביום טוב אם מותרין אפילו לבא בשבילו תשובה מסתברא לי שמותר תוך ד' אמות אפילו לבא בשבילו כל שכן לאחרים שהרי אין הגוי מביא משלו כדי שנגזור שמא יאמר הבא לי [ולטעם רש"י שלא יהנה ממלאכה שנעשתה עבורו גם לא שייך הכא שאדרבא מה שהביא לו ביום טוב הוא גריעותא שאחר את המועד שהיה צריך להביא מערב יו"ט ולא נחשב נהנה ממלאכה שנעשתה עבורו.] . וכ"פ מרן.

וכתב המ"ב שאם המשלח ידע שלא יגיע הגוי רק ביו"ט נחשב שנעשה איסור בשבילו ואסור לערב עד כדי שיעשו.

עוד כתב שאפילו נתעכב הגוי מעצמו שמותר דוקא אם הביא דבר שאין במינו במחובר אבל הביא הגוי דבר שבמינו במחובר או דגים ששייך שיצוד אותם היום יש לחשוש שהגוי קטף או צד היום והחליף את מה ששלח לו חבירו בגרוע יותר, אלא אם כן הוא חתום חותם בתוך חותם שאין חשש שהחליף הגוי [וצ"ע לפי פירוש רש"י שאסור מטעם שלא יהנה ממלאכת הגוי אם קטף והחליף לו בגרוע הרי אין לו הנאה ממלאכה זו. וגם לטעם שמא יאמר לו לקטוף כאן לא שייך שהרי הגוי אומר לו שאלו הפירות ששלח לו חבירו מחוץ לתחום.] .

וכתב הרמ"א דלא הוי מוקצה כמו שכתב הרשב"א לעיל בפירות ישראל שבאו מחוץ לתחום שהם מוקצה, כיון שכאן המקבל היה דעתו עליו בערב יו"ט שצריך להגיע לו הדורון מפלוני. וכתב המ"ב שיש מקילין שאפילו לא ידע המקבל לא הוי מוקצה ורק בפירות שלו שהיו מחוץ לתחום הם מוקצה כיון שלא הביא אותם מעיו"ט הקצה דעתו מהם אבל כאן הוי כמו פירות הפקר שבאו מחוץ לתחום שלא הקצם ומותרים. ויש מקילין עוד שאפילו פירות שלו מותרים כיון שלא עשה מעשה דחיה בידים כמו להכניס לאוצר ורק ריחוק המקום עכבו. וכתב הא"ר שיש לסמוך עליהם בשעת הדחק [אבל זה דלא כדעת הרשב"א שהביאו הב"י שיש מוקצה בפירות של ישראל.] . עוד כתב שכל זה למי שסובר שיש מוקצה ביו"ט.

סימן תקטז - דין איזה דברים מותרים לשלוח ביום טוב - ובו ג' סעיפים

א. מותר לשלוח לחבירו ביום טוב בהמה חיה ועוף אפילו חיים ויינות שמנים וסלתות וקטניות, אבל לא תבואה לפי שמחוסרת טחינה שהיא מלאכה האסורה ביום טוב: מותר לשלוח ביום טוב דורון בין מנות של תבשיל או דברים שצריכים בישול אפילו בהמה חיה, אבל לא חיטים שנראה כשולח לצורך לטחון בחול, אבל תפילין מותר כיון שראוים בחול כמות שהם.

בביצה יד: במשנה בית שמאי אומרים אין משלחין ביום טוב אלא מנות ובית הלל אומרים משלחין בהמה חיה ועוף חיים ושחוטים משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות אבל לא תבואה רבי שמעון מתיר אף בתבואה. ופירש רש"י אבל לא תבואה שאינה ראויה היום שאין טוחנין ביום טוב.

ובגמרא תניא רבי שמעון מתיר בתבואה של חיטים לעשות מהם לודיות. פירוש לודיות מאכל העשוי מחיטים.

וכתב הרא"ש (סי' כד) מדהביא הרי"ף (ז.) ברייתא זו משמע דפסק הלכה כרבי שמעון ולא ידענא טעמא מאי והרמב"ם פסק בפרק ה' (ה"ו - ז) כתנא קמא וכן עיקר עכ"ל גם הרב המגיד כתב איני יודע למה נפסוק כרבי שמעון במקום תנא קמא וכל שכן דמסתבר טעמיה דתנא קמא דאזיל בתר רובא לפיכך נראין לי דברי רבינו עיקר גם יש מפרשים שפסקו כן עכ"ל.

וכתב המ"ב הטעם שאסור לשלוח חיטים כיון שטעונים טחינה נראה שמוליכם לו לצורך חול ומתעסק לצורך חול, לכן אסור לשלוח אפילו במקום שיש עירוב [ושאל הרב ראובן שליט"א מה יהיה הדין באותה חצר אם מותר לשלוח. וצ"ע שו"ר בשעה"צ אות י גבי לשלוח בשורה בחצר שבמקום הצורך יש להקל א"כ הוא הדין הכא.] . ומאכל בהמה מותר לשלוח במקום שיש עירוב ושעורים שרובם עומדים למאכל אדם ורוצה לשלוח לחבירו שצריך להאכיל בהמתו מותר לשלוח ויש מחמירים כיון שרוב השעורים מיועדים לאדם ולאדם אסור לשלוח כיון שטעונים טחינה [ושאל הרב ראובן שליט"א אם צריך חבירו חיטים כדי לבשלם אם יהיה מותר לשלוח לו. ואפשר דתלוי בדעות הנ"ל ומי שמתיר לשלוח שעורים לצורך בהמה יתיר גם כאן. וצ"ע. שו"ר באיש מצליח הערה 2 שכתב שבזמנינו רוב החיטה של האנשים בבית לבישול ומותר לשלוח.] . עוד כתב מותר לשלוח בהמה אפילו שיודע שלא ישחט את הבהמה ביו"ט כיון שיכול לשחוט אם ירצה.

ב. כל דבר שמותר לשלוח ביום טוב לא ישלחנו בשורה דהיינו שלשה בני אדם או יותר זה אחר זה נושאים כולם מין אחד, אבל אם כל אחד נושא מין אחר מותר: וכששולח דבר הראוי לא ישלח בשלושה בני אדם ההולכים בשורה ביחד.

בגמ' שם תני רב יחיאל ובלבד שלא יעשנו בשורה. תנא אין שורה פחותה משלשה בני אדם. ופירש רש"י שלא יעשנו בשורה לא ישלח הדורון ע"י אנשים הרבה דאושא מילתא ונראה כמוליכים למכור בשוק. והר"ן (ז. ד"ה שלא) כתב שרבינו אפרים פירש מפני שנראה האחד מוכר והשני לוקח והשלישי סרסור.

ובגמ' שם איבעיא מה הדין לשלוח שלוש מינים בשלוש אנשים אם נחשב ששלח אדם אחד לכל מין או שלח שלושה בני אדם יחד והיא בעיא דלא איפשיטא. והרמב"ם בפרק ה' פסק לקולא. וכתב הרב המגיד דטעמיה משום דהוי ספיקא דרבנן ולקולא. וכן פסק סמ"ג. והר"ן (שם) כתב אבל בה"ג פסקה לחומרא וכן נראה דעת הרי"ף שהשמיטה וצ"ע למה עכ"ל: ופסק מרן להקל.

וכתב המ"ב שאם לא הולכים בשורה מותר לשלוח אפילו מין אחד ויש מחמירים אפילו הולכים בערבוביא.

ג. משלחים כלים אף על פי שאינם תפורים שהם ראויים לישען עליהם, ואפילו יש בהם כלאים אם הם קשים, ומשלחין תפילין כיון שראויים להניחם בחול. הגה: **וכל כיוצא בזה אפילו דרך רשות הרבים מותר לשלחן (בית יוסף):**

משלחין כלים בין תפורים בין שאינם תפורים כיון שיכול להשען עליהם.

במשנה שם משלחים כלים בין תפורים בין שאינם תפורים ואף על פי שיש בהם כלאים. ובגמרא בשלמא תפורים חזו למילבש שאינם תפורים חזו לכסויי אלא כלאים למאי חזו ואוקמינן (טו.) בקשים.

וכתב הטור כלאיים קשים ראויים להציע תחתיו ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם. יתבאר בהלכות כלאים סימן שא.

וכתב המ"ב שמנעל שאינו תפור לא ישלח שלא יכול להשתמש בו כך כלל אפילו בחול.

משלחין תפילין אף על פי שאינם ראויים להשתמש בהם במועד משום ששמח בהם, ולא דומה לחיטים שתפילין ראויים הם כמות שהם בחול.

ובגמ' ביצה טו. משלחין תפילין ביום טוב. וכתב בעל ההשלמה אע"פ שאין בתפילין צורך היום ולא הותרה הוצאה שלא לצורך אפשר שלא מביא דרך רשות הרבים אלא מבית לבית. אי נמי תפילין שרי ללבשן אלא שאין צריך אות. ועוד הקשה הרי יש איסור להביא כלים מבית האומן ממשנה מו"ק יג. אין מביאין כלים מבית האומן בחול המועד

שלא לצורך המועד. וא"כ כ"ש שאסור ביו"ט. ותירץ יש לומר כיון ששמח עכשיו בהן צורך הוא, אי נמי שרוצה ללמוד בהם תורה, אי נמי שרוצה להניחם לנטורי נפשיה ולא בתורת חיובא.

וכתב הב"י ומדברי הפוסקים שסתמו דבריהם נראה דאפילו להוליכם דרך רשות הרבים בידו שרי דכיון דאיכא שמחת יום טוב בשילוח מתנות אלו שפיר הוי צורך יום טוב [לכאורה גם בעל ההשלמה כתב כן כיון ששמח בהן צורך הוא. וצ"ל שלבעל ההשלמה לאו מלתא דפסיקתא היא ותלוי בתירוצים. ועוד י"ל שתירוץ זה ששמח בהם אמר בעל ההשלמה שנחשב צורך יו"ט לענין שלא יהיה איסור דרבנן של לשלוח מבית האומן אבל אפשר שלא נחשב צורך יו"ט לענין שלא יעבור על איסור הוצאה החמור יותר.] . עוד כתב הב"י ואפילו לדברי הפוסקים דאסור לשלוח תבואה איכא למימר בתבואה שאני שאף בחול אינה ראויה כמות שהיא שהרי היא מחוסרת טחינה אבל תפילין ראויין בחול כמות שהן הילכך שרי.

כתב המ"ב שכתב המאירי בשם הירושלמי שבת פרק ו ה"א שלא לשלוח תכשיטים של זהב ופירש שם בפני משה שאין הכל ראויים להשתמש בהם וגם בשל כסף יש דעה בירושלמי לאסור, אבל בשיטה מקובצת בשם הריטב"א ובאור זרוע הסכימו שמותר לשלוח תכשיטים כיון שראוים להתלבש בהם.

סימן תקיז - באיזה אופן מותר ליקח ביום טוב מן החנוני מיני מאכל - ובו ד' סעיפים

א. לומר לחנוני לתת לו ביצים או אגוזים או שאר מיני מאכל ומשתה דינו ביום טוב כמו בשבת (כמו שנתבאר לעיל סימן שכ"ג סעיף ד'). **ואם הוא נכרי אסור ליקח ממנו דבר שבמינו במחובר או שבמינו מחוסר צידה אלא אם כן ניכר בהם שלא נלקטו ושלא ניצודו היום. וכן לא יקח ממנו ביצים שמא נולדו היום. אבל דבר שאין בו משום מחובר ולא משום צידה ולא משום נולד, מותר ליקח ממנו אפילו הובא היום מחוץ לתחום. וכן קמח שנטחן היום בעיר שרובה נכרים מותר ליקח ממנו דאדעתא דנכרי טחני ליה, והוא הדין ליקח ממנו פת שאפה בו ביום** (וכן אם נאפה בשבת שלפניו) (**בית יוסף**):

מותר לומר לחנוני ישראל תן לי ביצים או אגוזים במנין כך וכך, ולא יזכיר דמים או מידה וסכום מנין.

במשנה ובברייתא ביצה כט. הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי ביצים ואגוזים במנין שכן דרך בעל הבית להיות מונה בתוך ביתו. פירש הר"ן שכן דרך בעל הבית להיות מונה בתוך ביתו הילכך לא מוכח דמשום דמים הוא דמדכר ליה מנין אלא שכך צריכין.

ובגמ' ת"ר הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו ואומר לו תן לי גדי אחד או טלה אחד אצל טבח הרגיל אצלו ואומר לו תן לי כף אחת או ירך אחת אצל פטם הרגיל אצלו ואומר לו תן לי תור אחד או גוזל אחד אצל נחתום הרגיל אצלו ואומר לו תן לי ככר אחד או גלוסקא אחת ואצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי עשרים ביצים או חמשים אגוזים עשרה אפרסקין וחמשה רמונים ואתרוג אחד ובלבד שלא יזכיר לו סכום מדה ר' שמעון בן אלעזר אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח. סכום פירושו שעושה עימו חשבון מה שכבר חייב לו ועוד מה שלוקח עכשיו וביחד שוה כך וכך, דמים, או מידה, או מנין.
וכתב רבינו חננאל גורס ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח רבי שמעון בן אלעזר אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מנין וכתבו התוספות והרא"ש שיש ליזהר בשניהם, וכן כתב הרמב"ם בפרק ד' (הכ"ד) שלא יזכיר שם דמים ולא סכום מנין ונתבאר כל זה יפה בסימן שכ"ג.
ובביה"ל שם כתב שמנין מותר, וסכום מנין וסכום מדה וסכום דמים אסור. ודמים ומדה בלא סכום לדעת מרן אסור, ולרמ"א מותר להזכיר דמים ומדה בלא סכום אבל אם מזכיר דמים על דבר שאין לו מחיר ידוע אסור שנראה שלא מתכוין רק על הכמות אלא כדי לפסוק את המקח. וכן במידה בדבר שלא נימכר במידה אסור שנראה כאומר לו למדוד ולא שיביא לו מיספר מידות מדודות.

אסור לקחת מחנוני גוי דבר שיש במינו במחובר או מחוסר צידה או ביצים.

כתב הטור והרא"ש על המשנה כט. הולך אדם אצל חנוני, הני מילי חנוני ישראל אבל חנוני גוי אסור ליקח ממנו דבר שבמינו במחובר שמה נלקט היום ולא דבר שמחוסר צידה שמא ניצודו היום ולא ביצים שמא נולדו היום. אבל דבר שאין במינו במחובר אפילו הביאו מחוץ לתחום בעיר שרובה גויים מותר וכן קמח שנטחן היום בעיר שרובה גויים מותר כיון שעשה לדעת הגויים ולא נחשב הקמח למוקצה כיון שהחיטים היו ראויים בבין השמשות לעשות מהם קליות או דיסא.
והר"ן כתב שאפשר להתיר בתור וגוזל שרובן ניצודו מאתמול וכן ביצים רובן מאתמול נולדו דאזלינן בתר רובא ולא נאסור משום דבר שיש לו מתירין כיון שלא התחזק איסורא והגמ' ביצה ג: שאמרה דאפילו באלף לא בטיל מדובר דאיתחזק איסורא. ודוקא שבא הגוי ליהודי מותרות הביצים אבל באופן שהלך הישראל ולקח מהגוי שאסורות מדין כל קבוע כמחצה על מחצה דמי. וכתב הב"י שבסימן תקיג הביא דעת הרשב"א והמ"מ שגם אם בא הגוי לישראל אסור ולא אזלינן בתר רובא משום דהוי דבר שיש לו מתירין

ונחשב איתחזק איסורא שהרי בודאי נולדו לו גם היום ביצים ורק אם הביא לו בליל יו"ט מותר.

והרב המגיד כתב בפרק ד' שגם דברים שיש במינן במחובר או שיש לחוש שמא נצוד היום שאסור ליטלו מן הגוי, אם נסתלק הספק כגון שמכיר בו שלא נעקר ולא נצוד היום מותר.

כשיש חשש שהביא הגוי מחוץ לתחום, אם רוב העיר גויים מותר לקחת ממנו, ואפילו רגיל היהודי לקנות ממנו ולא חוששים שמא ירבה הגוי להביא בשביל הישראל במקום שלא נהגו לאסור.

המרדכי כתב בסוף פרק אין צדין (סי' תרפח) משמע מדברי הגאון דכשאין לחוש למחובר ולמוקצה מותר לקחת מחנוני אפילו שרגיל לקחת ממנו וכתב המרדכי שיש צדדים לאסור ולהתיר וראב"ן (קנה ע"ד) כתב לאיסור והטעם משום שמא ירבה להביא בשבילו כיון שרגיל אצלו [לכאורה משנה מפורשת היא הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו, אלא שהראב"ן יעמיד את המשנה דוקא בישראל שלא שייך שירבה להביא בשבילו.] . והתוספות כתבו שם (ד"ה אצל) הולך אצל חנוני הרגיל אצלו בין הוא גוי בין ישראל דאין לחלק רק היכא דאיכא חששא דמחובר או נולד. והרוקח (סי' רצח) כתב שאביו ורבני שפירא הורו לאיסור בחנוני גוי ורבני צרפת מתירין ואף על פי שנראה לי להתיר אני מחמיר כהוראת רבותינו כדאיתא בירושלמי שילהי בכל מערבין (ה"ט) אף על פי שכתבו לכם סדר מועדות אל תשנו ממנהג אבותיכם נוחי נפש עכ"ל:

וכתב הב"י לענין מעשה נראה דבמקום שלא נהגו איסור מותר ליקח אפילו מחנוני גוי כל דבר אכילה אף על פי שהוא מוקצה דבדבר שהוא של גוי לא שייך מוקצה ואפילו ידוע שהובא מחוץ לתחום נמי שרי כיון שלא הובא בשביל ישראל זה ומיהו אם הוא דבר שיש לחוש שמא נלקט או נצוד או נולד היום אסור [בדבר שנלקט או ניצוד היום אסור משום מוקצה מחמת איסור תלישה או צידה, ומה שכתב הב"י שלא שייך מוקצה בדבר של גוי זה בדבר שהאדם מקצה מדעתו כמו פירות העומדים לאוצר או כמו גרוגרות וצימוקים או בדבר של גוי שהובא מחוץ לתחום. ועיין בסימן תקטו בדברי הרשב"א.] .

וכתב המ"ב שבעיר שרובה ישראל או אפילו חציה ישראל אסור לקחת ממנו שמסתמא הובאו בשביל ישראל וצריך להמתין לערב בכדי שיעשו כנזכר בסימן תקטו סעי' ה'.

מותר לקחת קמח שטחן הגוי וכן פת שאפה הגוי ביו"ט, בעיר שרובה גויים.

התוספות בפרק בתרא דעבודה זרה (סו: ד"ה אמר רבא) כתבו להתיר פת חמה שאפה הגוי ביום טוב דאין לאסור משום שהעצים שנאפה בו נתלשו היום ומוקצים הם דמה

בכך הא פירש ר"י דלא אמרינן יש שבח עצים בפת רק לענין איסורי הנאה ואי משום שמא טחנו החיטים היום וגם נילושו אין בכך כלום כיון דמעיקרא בעודם חיטים היו ראויים לכוס. מיהו בה"ג חשיב להו נולד בשטחנו ביום טוב. מיהו רבינו יחיאל היה נוהג היתר בדבר אמנם בשני ימים של ראש השנה שמע מורי שיש אוסרים לפי שלפעמים נמשך הקציר עד ראש השנה ויכולין לקצור ביום טוב של ראש השנה ולאפות ביום טוב שני ונכון להחמיר בשני ימים טובים של ראש השנה עכ"ל:

ובהגהות מימון פרק א' (אות ג) כתוב אסרו ר"י ורבינו תם ליקח פת מן הגוי ביום טוב אלא אם כן הוה ידעינן שהקמח היה מנופה מערב יום טוב וטעמא דכל מילי דאכילה גזרינן אי שרית ליה פת של גוים שאפה ביום טוב אתי ישראל גופיה לנפות קמחו ובמקום שיש לירא שהעצים שאפה בו ליקטן היום מן המחובר צריך ליזהר גם בזה שידע שנלקטו מערב יום טוב והר"מ הנהיג לחתום הקמח מערב יום טוב או לסגרו בחדר והמפתח יהיה ביד ישראל היכא שרוצה לקנות קמח או פת שנאפה היום ביום טוב מן הגוי. וגם הגהות אשיר"י כתבו בפרק אין צדין (סי' יז) שר"י ור"ת אסרו והנהיגו שלא ליקח פת מן הגוים נחתומין ביום טוב אם לא שיודע שהקמח היה נטחן מערב יום טוב והעצים נלקטו מערב יום טוב והר"י ב"ר ברוך והר"ש התירו לקנות פת שאפה גוי בשבת בשעת הדחק:

וכתב האגור (סי' תרלג) אם יום טוב חל אחר השבת פת שנאפה בשבת אסור ביום טוב משום הכנה ומהר"י מולין הודה לדברי נאום יעקב ויי"ל (שו"ת מהר"י וייל דינים והלכות סי' ב) עכ"ל. וכתב הב"י אין הוראה זו נכונה שהרי נתבאר בסימן שכ"ה (צו.) דאף בשבת עצמה התירו הרא"ש (סי' יז) וגדולים אחרים. ורבינו ירוחם בהלכות שבת (ני"ב ח"ח עח.) כתב סברת ר"ת וסברת הרא"ש ואח"כ כתב ובאותן המקומות שרגילין הנשים או אנשים לקנותו בשבת ואומרים לגוי ממש סכום מקח ואומרים תן לי פשוט או ב' פשוטים מלחם וגם קוראים לגוי בביתם ונותנים לו המעות ראוי לאסרו להם מכל וכל שלא יאכלו פת הנאפה בשבת כך נ"ל עכ"ל:

ופסק מרן להקל לקחת מהגוי קמח שנטחן היום וכן פת שנאפה היום בעיר שרובה גוים. וכתב המ"ב שהחיי אדם כתב דאין להקל כי אם בעת הצורך. עוד כתב שאם רוב הקונים בעיר הם ישראל אסור לקחת ממנו אם יש חשש שהטחינה וההרקדה היתה ביו"ט אבל אם רק האפיה היתה ביו"ט מותר שהרי האפיה היא מלאכה המותרת ביו"ט. ורק צריך להיזהר שלא יזכיר לו דמים ומידה או סכום מנין כנ"ל. וכן לא יבא הגוי לבית הישראל

ויראה לו את הכסף כדי שיקח לבד משום עובדא דחול, אבל יכול לתת לו משכון. ואסור לקנות אפילו על ידי גוי.

ב. ישראל שאמר לנכרי מבעוד יום תקנה לי יונים למחר לא יפה עשה, אבל אם עשה כבר מותר לאכול מהם ביום טוב והוא שלא יהיו מפריחין, אבל אם רגיל בכך אסור לאכול מהם, דאין זה חשיב דיעבד כיון שרגיל בכך:

לא יאמר לגוי בערב יו"ט שיקנה לו מחר איזה דבר, ואם אמר מותר לאכול ממנו.

כתב הרא"ש בתשובה. כלל כ"ג (סי' ו) כיון שאסור להזכיר ביו"ט דמים למקח אסור לומר לגוי בערב יו"ט שיקנה לו ביו"ט. לכך זה שצוה לגוי לקנות לו יונים לא יפה עשה, אבל אם עשה כבר בדיעבד מותר לאכול ממנו אפילו בו ביום. וזה דוקא שהיונים לא יכולות לעוף אבל אם יכולות לעוף יש חשש שהגיעו היום מחוץ לתחום אסורים גם בדיעבד משום מוקצה. אבל אם רגילים לעשות כך אסור לאכול מהם אפילו קנו כבר דאין זה נקרא דיעבד אלא לכתחלה כיון שרגילין בכך.

וכתב המ"ב כל דבר שאסור לישראל לעשות ביו"ט אסור לומר לגוי לעשות [משמע מדברי הרא"ש שיונים שהם הפקר שבאו מחוץ לתחום אסורים משום מוקצה ורק אם הביא הגוי דבר ששיך לו לא הוי מוקצה שאין הכן לגוי. אולם המ"ב סימן תקטו ס"ק עב כתב שאם הביא הגוי פירות הפקר מחוץ לתחום לא הוי מוקצה ורק דבר ששיך לישראל הנמצא מחוץ לתחום מקצה דעתו ממנו. וצ"ע. והמ"ב פירש דברי הרא"ש שאם היונים יכולות לעוף מחוץ לתחום יש בהם משום איסור צידה ובדבר שיש בו איסור צידה אפילו אם צדו הגוי בשבילו או ניצוד לבד הוא מוקצה. ובשעה"צ נשאר בצ"ע מנין לרא"ש שיעור זה של יציאה מחוץ לתחום לענין שיהא ביונים איסור צידה.] .

עוד כתב שאם רגיל לקנות ע"י גוי שאסורים היונים לאכול מהם עד הערב צריך להמתין בערב כדי שיעשו כדי שלא יהנה ממה שקנו עבורו ביו"ט.

ג. לומר לחבירו מלא לי כלי זה יין דינו ביום טוב כמו בשבת. הגה: **כדאיתא סימן שכ"ג. והוא הדין דאסור להטיל גורלות ביום טוב כמו בשבת כדאיתא לעיל סימן שכ"ב סעיף ל**':

מותר לומר מלא כלי זה אפילו הוא מיוחד למידה.

במשנה ביצה כט. אומר אדם לחברו מלא לי כלי זה אבל לא במדה. ובגמרא רבא אמר מאי אבל לא במדה שלא יזכור לו שם מדה אבל כלי המיוחד למדה ימלאנו. כתב מרן בסימן שכג סעי' א. מותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה אפילו הוא מיוחד למידה והני מילי כשנוטל הלוקח מידה של מוכר ומוליכו לביתו ואין צריך לומר אם מביא הלוקח מתוך ביתו ואומר לו מלא לי כלי זה אבל למדוד בכלי המיוחד למידה ולשפוך לתוך

כליו של לוקח אסור. וכתב הרמ"א שיש מקילים אם לא מכוין אלא ממעט או מוסיף מעט ושכן המנהג.

אנשים המקפידים זה על זה לא ישתתפו יחד שעלולים לבא לידי מידה משקל וסכום מנין.

בשבת קמט. ובב"מ עה. אמר רב יהודה אמר שמואל בני חבורה המקפידין זה על זה עוברין משום מדה ומשום משקל ומשום מנין ומשום לוין ופורעין ביום טוב וכדברי הלל אף משום רבית ופירש רש"י בב"מ המקפידים זה על זה. שאין מוחלין על דבר מועט ומקפידין להלוות זה את זה במדה במשקל ובמנין. וכתבו התוס' בשבת למקפידין נותן הוא עצה שלא ישתתפו שקרובים הם לבוא לידי איסור מדה וכן לידי איסור משקל מתוך שרגילין לשקול על ידי הקפדתן גם ביום טוב לא ירגישו עד שישקלו ולידי מנין כשישאר לאחד מהם ששים אגוזים יאמר לו תן לי ארבעים להשלים מאה כמו שרגילין לעשות. וכ"פ מרן בסימן שכב סעי ו שמותר לחלק מנות שוות בגורל לבני ביתו כיון שעושה כן רק כדי לא להטיל בינהם קנאה אבל לאחרים אסור כיון שמקפידים לחלק ע"י גורל עלולים לבא לידי מדה ומשקל. ואם המנות אינם שוות אסור לכולם משום קוביא.

וכתב שם בביה"ל שדוקא בני חבורה המקפידים אין נכון שישאילו אחד מחבירו אבל סתם שכנים שאינם חברים אף שמסתמא הם מקפידים מכל מקום מותרים לשאול אחד מחבירו ביו"ט דמתוך שאינם רגילים לשאול זה מזה תדיר לא גזרינן שיבאו לידי איסור.

ד. לא ימוד אדם שעורים ליתן לפני בהמתו אלא משער ונותן לה:

לא ימדוד שעורים לתת לבהמה אלא ישער ויתן לה.

בביצה כט. אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש לא ימדוד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו ביו"ט אבל קודר הוא קב או קבים ונותן לפני בהמתו ואינו חושש. ופירש"י אבל קודר הוא בקב עצמו נוקב בכרי וממלאו שלא כדרך מדה לתת בידו לתוכו. והרי"ף והרמב"ם פ"ד כתבו לא ימוד אדם שעורים ליתן לפני בהמתו אלא משער ונותן לה.

ובמ"ב כתב לא ימדוד מפני שנראה כאילו הוא מודד למכור. ובסימן שכד ס"ק ד כתב שיקח כלי אחר וישער בו קב או קביים.

סימן תקיח - דיני הוצאה מרשות לרשות ביום טוב - ובו ט' סעיפים

א. מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה הותרה שלא לצורך כגון קטן ולולב וספר תורה וכלים. הגה: הצריכים לו קצת או שמתיירא שלא יגנובו

או שאר פסידא (**הגהות סמ"ק ורבינו ירוחם**). **אבל אבנים וכיוצא בהן אסור.**
הגה: ומותר לשחוק בכדור אפילו ברשות הרבים אף על גב שאינו אלא טיול בעלמא (**תוספות ורבינו ירוחם**). **ואם הניח עירוב מותר לטלטל ולהוציא כל שיש לו תורת כלי אף על פי שאינן לצורך היום כלל** (**ר"ן פרק ב' דביצה**):
מלאכה שעיקר ענינה באוכל מותרת אפילו שלא לצורך אכילה מדין "מתוך" אבל צריך צורך קצת.

במשנה יב. לבית הלל מותר להוציא את הקטן או לולב או ס"ת לרה"ר ביו"ט. וכתב הרא"ש שמה שהתירו ב"ה מתוך שהותרה לצורך הותרה גם שלא לצורך אבל צריך שיהא צורך היום קצת. ובשם ר"ת כתב שקטן מותר להוציא לא רק למולו אלא גם לטייל עמו (שיש לאב געגועים על בנו. מ"ב) או שרוצה לטייל ולא יכול להשאירו בבית לבד שגם זה קצת צורך שמחת יו"ט. ובשם הגאונים כתב שמותר לצאת בתכשיט משום כבוד יו"ט. וכ"כ הר"ן שמותר להוציא מפתח של תיבה של כלים שיש בהם צורך היום. והסמ"ק כתב גם מפתח של תיבה של מעות שדואג עליה מותר. וכך פסק הרמ"א וכתב המ"ב שלדעת הרא"ש והטור לא התירו משום הפסד ממון ונכון להחמיר כמותם. כתב רבינו ירוחם משם ר"ת שמותר להחזיר את המחזור מביהכנ"ס אפילו שלא צריך אותו בבית שלא יהיה ליבו דואג עליו שלא יגנב. והמרדכי כתב הטעם שהתירו סופם משום תחילתם. ובשם מהר"מ כתב לאסור להחזיר. וכתב המ"ב שמותר להחזיר המחזורים רק באופן שהביא אותם מבתו ויש הטעם שהתירו סופם משום תחילתן אבל מחזור שהיה בבית הכנסת אסור להחזירו אם לא משתמש בו בבית.

כתבו תו"ס שמותר לשחק בכדור ברשות הרבים ואפילו שאינו אלא טיול. וכ"פ הרמ"א וכתב המ"ב שהרש"ל כתב שהוא רק לקטנים אבל לגדולים מנהג רע הוא שאינו שמחת יו"ט אלא קלות ראש. ובלאו הכי לדעת מרן בסימן שח שכדור הוא מוקצה.

וכתב הר"ן שלדעת רש"י גם אם אין צורך היום כלל מותר להוציא, כל שאינו מוציא לצורך מחר. וכ"כ המ"מ שלרש"י מהתורה מותרת לגמרי בכל דבר רק בהוצאת אבנים וכיוצא אסורה מדבריהם משום טרחא. ושהרי"ף והרמב"ם גם סוברים כן, ולדעת הרא"ש לא הותר רק אם יש צורך היום קצת אבל כשאין בו צורך מצוה או צורך הדיוט ביומו כלל כהוצאת אבנים לוקה. וכתב הב"י שהלכה כדעת הרי"ף והרמב"ם [נמצא שבדין מתוך הותר לכ"ע אם יש צורך היום מחמת מצוה או שמחת יו"ט. ואם יש בדבר צורך רק שאינו צורך היום כמו לסקל אבנים מתוך שדהו, לדעת הרא"ש אסור מהתורה ולהרמב"ם מותר מהתורה ואסור מדבריהם כיון שאין בו צורך להיום הוי טרחא שלא לצורך.

וכך פסק מרן. ואם אין בדבר צורך כלל כגון מוציא מפתחות שבכיסו ללא שום צורך או שמוציא לצורך מחר לכ"ע אסור מן התורה. ולפי זה סרה קושיית הביאו"ה על מרן שהבין שלדעת מרן כשאין צורך כלל לא אסור מהתורה והביא חבל ראשונים שסוברים שהוא איסור תורה. ובאמת שגם דעת רש"י והרמב"ם ומרן הוא איסור תורה, ורק הכי דיש צורך רק אינו צורך היום פליגי כנ"ל.] .

וכתב המ"ב שכן הדין בכל המלאכות שהתירה התורה שהם מלאכת אוכל נפש, אמרינן בהו מתוך.

עוד כתב שלהוציא סכין אם ברור לו שלא ישתמש בו אסור להוציאו אפילו לכרמלית אבל אם יש צד שיצטרך אותו יש מקילים להוציאו.

ביו"ט צריך עירובי חצרות להתיר להוציא לחצר כלי שאין בו צורך כלל.

לדעת הר"ן מסתפק לומר שביו"ט לא צריך ערובי חצרות כלל כיון שרוב ההוצאות לא צריכות עירוב לכן יהא מותר להוציא לחצר גם כלי שאין בו צורך היום כלל. אבל הרשב"א כתב שכלים שיש בהם צורך היום קצת לא צריכים ערוב אבל שאין בהם צורך היום כלל כיון שאם מוציאם לרה"ר יש בהם איסור דאוריתא צריכים ערובי חצרות. וכ"פ הרמ"א [לכאורה לב"י שפסק שאין איסור דאוריתא במוציא כלי שאין בו צורך היום כלל רק אסור מדרבנן, ממילא לא צריך עירובי חצרות. ורק על דבר שאין לו בו צורך כלל שיש בהוצאתו איסור דאוריתא כמו מפתח בכיסו שאינו צריך לו, או מוציא לצורך מחר, יצטרך עירובי חצירות, והוא מילתא דלא שכיחא, לכן מרן בסימן תקכח כתב שיו"ט אין צריך ערובי חצרות ושתופי מבואות. אבל לעולם אם עשה עירובי חצרות יועיל לו להוציא לחצר דבר שהוא שלא לצורך כלל או לצורך מחר. וכמו שכתב שם בב"י וכבר כתבתי בסימן תקיח היכא דעירב עירובי חצרות אם מועיל לו לשום דבר. והכונה להוציא לחצר שלא לצורך כלל, שלזה יועיל עירובי חצרות. ולא כמו שכתב המ"ב שם שמסתימת מרן משמע שלא תקנו עירובי חצרות בשום ענין ביו"ט.] .

והתוס' בכתבות ז. כתבו בשם הרשב"א שביו"ט לא תקנו ערובי חצרות כלל.

ב. אסור לישראל להוציא שום דבר ביום טוב לצורך נכרי. הגה: **אבל מותר לשלוח לו על ידי נכרי כגון שצריך להחזיר משכון לנכרי אלם וכדומה לזה** (**מרדכי סוף פרק קמא דביצה ובית יוסף בשם תוספות פרק קמא דכתובות**):

להוציא לצורך גוי אסור

כתבו התוס בכתובות ז. שאסור להוציא לצורך גוי אפילו לכרמלית. וכ"פ מרן. וכתב המרדכי שאם צריך להחזיר משכון לגוי אלם מותר להוציא על ידי גוי. וכ"פ הרמ"א. וכתב המ"ב שסומכים על הדעה שאין לנו רשות הרבים מהתורה והוי שבות דשבות במקום צורך.

ג. לקח עץ שאינו מיוחד לשפוד וצלה בו בשר אסור לטלטלו אחר כך שאינו כלי, אלא שומטו ומניחו בקרן זוית כדי שלא יזוקו בו אפילו אין עליו בשר כלל. הגה: **ולצורך אוכל נפש מותר לטלטל הכל אפילו מוקצה** (רמב"ם פרק א' ומרדכי ריש פרק בכל מערבין):

מותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש.

כתב הרמב"ם בפ"א שמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש. וכ"כ הרמ"א.

וכתב המ"ב שלא רק לטלטל מוקצה אפילו אבנים כדי להגיע לאוכל מותר, אלא גם אם מותר לטלטל המוקצה לצורך המקום שצריך לאכול שם. ובסימן תצ"ה מובא שיש אומרים שאין מוקצה ביו"ט ולשיטתם עץ העומד להסקה לא נחשב מוקצה ומותר לטלטלו לכל צורך.

עוד כתב בשם החיי אדם שמותר לטלטל תיבה שיש בה מעות כדי להוציא ממנה מפתח של אוכלים וגם מותר להחזירו לשם אם חושש לו, משום התירו סופם משום תחילתם. כתב הב"י בשם המרדכי שאם יש איזה עפר או אבנים שמפריעים לו לקחת את הפירות מותר לטלטלם כדי לקחת את הפירות שמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש. וראיה ממה שמטלטלים אפר שהוסק ביו"ט לכסות הפשטיד"א. והקשה הב"י אם כן מדוע נאסרה שחיטה אם אין לו עפר מוכן ולא התרנו לטלטל העפר לצורך כיסוי הדם. ונשאר בצ"ע [גם הב"י מודה שמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש. אבל אסור להשתמש במוקצה לצורך אוכל נפש, ולכן מקשה על המרדכי איך מתיר כיסוי הפשטיד"א הרי הוא איסור השתמשות במוקצה ואסור כמו השתמשות בעפר מוקצה לצורך כיסוי הדם.] .

שיפוד שאינו מיוחד לכך אחר שצלה בו שומטו לקרן זוית כדי שלא יזוקו בו.

בגמ' ביצה כח: שפוד שצלו בו אסור לטלטלו אלא שומטו ומניחו בקרן זוית וכמו שמותר לטלטל קוץ ברשות הרבים כדי שלא יזיק. ופירש"י שומטו מלפניו מהר בגרירה ובטלטול מן הצד עד שיעבירנו מלפניו לקרן זוית אבל לא טלטול גמור. ופירש הטור שמדובר בעץ שאינו מיוחד לשיפוד, אבל במיוחד לשיפוד נחשב כלי ומותר לטלטלו, ולא כמשמעות רבנו ירוחם שמדובר בכלי מיוחד לשיפוד וכיון שאינו עושה מעשה כלי אלא מעשה קוץ בעלמא מותר לטלטלו רק לצורך גופו. וכ"פ מרן כדברי הטור.

וכתב המ"ב שקודם שצלה בו היה ראוי להסקה ולא הוי מוקצה באופן שרוצה להסיקו או לצלות בו, ואחר שצלה בו חוזר להיות מוקצה, ומה שצלה בו לא עושהו כלי שהרי נמאס לשמוש אחר הצליה, ואף שראוי להסקה אם לא רוצה להסיקו, הוא מוקצה ואסור לטלטלו. ואם מונח בצד שלא יזוקו בו אסור לטלטלו אפילו מן הצד [ולפי זה בשיפוד חד פעמי שצלה בו אף שמעיקרא היה עליו שם כלי, אחר הצליה נמאס והוי מוקצה מחמת מיאוס, וגם אם נאמר שלא נמאס להחשיבו מוקצה מחמת מיאוס, עכ"פ כיון שהשימוש שלו חד פעמי אחר

שגמר להשתמש בו פקע ממנו שם כלי והוי מוקצה, ואף שראוי להסקה, כל שאינו רוצה להסיק בו הוי מוקצה, שלא הותרו עצים בטלטול אלא להסקה או צליה. לכן אם הניחו על השיש לא יטלנו לזורקו באשפה. ואם הוא מזיק יגררנו ע"י איזה כלי לפינה.] . עוד כתב שקוץ ברשות הרבים לא הצריכו טלטול מן הצד כיון שהוא היזק של רבים. וכן בשברי זכוכית אפילו בבית משום שברי היזיקא, ואם יכול לטלטל מן הצד לא יטלטל להדיא. כתב בביאו"ה שלדעת מרן בשיפוד של מתכת מותר לטלטלו לכל צורך. ולפמ"ג רק לצורך גופו ומקומו ככלי שמלאכתו לאיסור וכדעת רבנו ירוחם הנ"ל.

עוד כתב בביאו"ה בשם הרשב"א שאם אין השיפוד מזיק ויש עליו מעט בשר ג"כ מותר לטלטלו מן הצד. ואם יש עליו כזית בשר מותר לטלטלו לגמרי.

ד. מותר לטלטל סולם של שובך משובך לשובך אפילו ברשות הרבים, אבל סולם של עלייה אסור בטלטול:

סולם שניכר שהוא של שובך מותר לטלטל גם ברה"ר, וסולם גדול שאפשר לעלות בו לגג אסור אפילו ברה"י.

בביצה ט. במשנה ב"ה מתירים להוליך את הסולם של שובך (שניכר בצורתו שהוא משמש לשובך) משובך לשובך. ובגמ' נחלקו אם התירו ב"ה גם ברשות הרבים, או אסרו משום מראית העין שמא יאמרו להטיח גגו הוא צריך. וכתב הרא"ש שהגאונים פסקו להקל וכן מהרי"ף משמע שמתיר אפילו ברשות הרבים. וכתב הר"ן הטעם שאם אסור ברה"ר צריך לאסור גם ברשות היחיד דהא קימ"ל כל מה שאסרו חכמים משום מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור, ואם התירו ב"ה ברשות היחיד, על כרחך שהתירו גם ברשות הרבים. והרמב"ם כתב שאסור ברה"ר ומותר ברשות היחיד ולא אסרו כאן בחדרי חדרים משום שמחת יו"ט. ופסק מרן כדעת הרי"ף והרא"ש.

וסולם של עליה אמרינן בגמ' שלכ"ע אסור לטלטלו אפילו ברה"י מחשש שיאמרו להטיח גגו הוא צריך. וכתב הר"ן שאסור אפילו להטותו מחלון לחלון. וכ"כ המ"מ בדעת הרמב"ם.

וכתב המ"ב שמותר לעלות עליו בלי להזיזו ואע"פ שמשמע ממרן שהוא מוקצה [ואף שהשתמשות במוקצה אסורה אף לצורך אוכל נפש, זה דוקא ע"י טלטול החפץ, אבל כשהחפץ נשאר כמות שהוא מותר.] . ולדעת הגר"א אין הסולם מוקצה.

וסולם קטן שאין ראוי לעלות עליו לגג לר"ת מותר לטלטלו כמו סולם של שובך. ולרבי אברהם מבורגייל אפשר שאוסר כיון שאינו מיוחד לתשמיש היתר כמו סולם של שובך,

אף שהוא קטן יכול להניחו על דבר גבוהה ולעלות לגג. ולהלכה הכריע המ"ב שברשות הרבים אסור וברה"י נכון לכתחילה להחמיר.

ה. להוציא גרף של רעי ולהחזירו כדינו בשבת כך דינו ביום טוב (ועיין לעיל סימן ש"ח סעיף ל"ה):

מותר להוציא לאשפה גרף של רעי, ומותר להחזירו עם מים.

בשבת לו: אמר שמואל מותר להוציא גרף של רעי ולהחזירו אגב מים. וכתב רש"י שהוא מוקצה מחמת מיאוס והתירו לטלטלו להוציאו משום כבודו. ולא התירו להחזירו אא"כ שם בו מים הראויים לבהמה. ולרבנו ירוחם לא התירו להחזירו עם מים אלא שצריך להשתמש בו שוב פעם. ומהר"י כתב שהרא"ש לא חילק ומותר אפילו לא צריך לו שוב, והתירו ע"י מים שהתירו סופו משום תחילתו. וכ"פ מרן בסימן ש"ח וכתב מ"ב שאף שאין לנו מוקצה מחמת מיאוס בשבת עכ"פ בגרף שהוא מאוס ביותר נחשב למוקצה מחמת גופו ואסור.

ו. בהמה שמתה ביום טוב אם היתה מסוכנת מערב יום טוב הרי זה מחתכה לכלבים, ואם לא היתה מסוכנת אף על פי שהיתה חולה הרי זה מוקצה ולא יזיזנה ממקומה: בהמה מסוכנת שמתה ביו"ט לכ"ע לא הוי מוקצה ומותר לחתכה לכלבים, ואם היתה בריאה לכ"ע הוי מוקצה, ואם היתה חולה לר"י הוי מוקצה ולר"ש מותרת, והלכה כר"י ביו"ט.

בביצה כז: בהמה שמתה לא יזיזנה ממקומה. וכתב הר"ן שגירסת הרי"ף וקצת ספרים במסוכנת לדברי הכל מותר. כלומר במסוכנת אפילו רבי יהודה מודה שמותרת, ובבריאה אפילו רבי שמעון מודה שאסורה, כי פליגי בחולה מאתמול ומתה בשבת או ביו"ט. וכתב הב"י שכן דעת הרא"ש והרמב"ם כדעת הרי"ף. וכתב המ"מ שביו"ט שאנו פוסקים הלכה כרבי יהודה אם היתה חולה מאתמול ומתה אסור לטלטלה. וכ"פ מרן. ולגבי שבת פסק בסימן שכד' שגם בריאה מותרת ופירש בב"י שם כיון שבשבת אנו פוסקים כר"ש ובגמ' שם יש דעה שלר"ש מותר גם בבריאה לכן כיון שהוא מידי דרבנן פוסקים להקל.

וכתב בהגהות אשרי בשם אור זרוע שאם שחט בהמה יבדוק אותה ליד האשפה שאם תמצא טרפה ישאירנה שם כיון שאסורה בטלטול גם לכלבים שהרי לא היתה מסוכנת מעיו"ט.

ולדעת הרז"ה ורש"י במסוכנת גם כן חולקים רבי יהודה ורבי שמעון. וכתב בביאו"ה שלא צריך להחמיר כמותם שהרי מלבד שדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש אינה כן, גם יש סוברים שהלכה כרבי שמעון שמתיר גם ביו"ט.

עוד כתב בביאו"ה שגם לסוברים שאין מוקצה ביו"ט כר"ש הובאו ברמ"א סימן תצ"ה, כאן יאסרו בחולה אע"פ שר"ש מתיר, כיון דהוי נולד שעכשיו ראויה לכלבים, ובנולד כתב הרמ"א שמחמירים ביו"ט אף שר"ש מתיר.

ז. מתחילין בערימות התבן אם היא תיבנא סריא (פירוש סרוחה) ואית ביה קוצים שעומד להסקה:

מה שבאוצר הוא מוקצה ביו"ט, חוץ מתבן שהתקלקל וגם יש בו קוצים שעומד להסקה. במשנה כט: מתחילין בערימת התבן אבל לא בעצים שבמוקצה. ובגמ' מפרשת בתרי לישני האחת אליבא דר"ש שאין לו מוקצה במה שמכניס לאוצר ומה שאסרה המשנה בעצים מדובר בעצי ארז לבנין שהם מוקצי מחמת חסרון כיס.

ובלישנא בתרא המשנה רבי יהודה היא שאוסר דבר שנמצא באוצר ומה שהתיר בתבן מדובר בתבן שהכניסו למאכל בהמה והתקלקל ולא ראוי למאכל בהמה כלל וראוי להסקה וכיון שלא הכניסו לאוצר להסקה לא הקצה דעתו מתבן זה מלהסיקו ומותר [וכמו במי שמצא מההפקר עץ להסקה דלא הוי מוקצה שהרי לא הקצה אותו מדעתו.] . ושואלת הגמ' הרי תבן ראוי גם לעשות טיט וממילא כשהכניסו לאוצר הכניסו גם לטיט ואפילו שהסריח עדיין ראוי לטיט ולא פקע ממנו שם מוקצה, ומתרצת הגמ' שמדובר שיש בתבן קוצים שאינו ראוי לטיט ולא הקצהו לכך מעולם. ופסק מרן כלישנא בתרא שהרי ביו"ט פוסק כר"י שיש לו מוקצה. וכתב המ"ב שלדעת ר"א בסימן תצ"ה שפוסק כר"ש מותר להסתפק מתבן הראוי למאכל בהמה או מעצים להסקה הנמצאים באוצר.

ח. נוטלים עצים הסמוכים לדופני הסוכה ומסיקין בהם. הגה: **והוא הדין אם זרק חבילות על הסכך דאינן בטלות לגבי הסכך אם דעתו להסיקן מותר ליטלן משם:**

סוכה שנפלה ביו"ט אפילו שלא בחג הסוכות, העצים מוקצים לר"י מגו דאתקצאי בבין השמשות מחמת איסור סתירה ואפילו אם היתה רעועה.

בגמ' ל: לר"ש אין לו מיגו דאתקצאי במוקצה מחמת איסור ולכן מותר להשתמש בעצי סוכה שנפלה אע"פ שהיו מוקצה בבין השמשות מחמת איסור סתירה, ולא התיר ר"ש רק אם היתה רעועה בעיו"ט שנחשב כיושב ומצפה שתיפול ולכן מותרים העצים אבל בריאה לא. וכמו נר שהודלק בע"ש שהרגילות שנכבה הנר ולכן השמן לא מוקצה. ואם

התנה על הסוכה שאם תיפול יוכל להשתמש בעצים לדעת הר"ן והרמב"ן אפילו בסוכה בריאה מועיל תנאי. וכל זה במוקצה מחמת איסור כיבוי או סתירה אבל בסוכת החג שהוקצתה למצותה אפילו היתה רעועה ונפלה הוי מוקצה ואפילו התנה עליה מערב חג אסור להשתמש בעצים כל שבעה מהפסוק חג הסוכות שבעת ימים לה', סוכה כקרבן חגיגה.

ולת"ק דבריתא אסור בכל ענין אם היתה מוקצה בבין השמשות. רק אם התנה על הסוכה לא של מצוה ונפלה מותר להשתמש בעצים. וכתב הר"ן והרא"ש שכן הדין לרבי יהודה בכל מוקצה מחמת איסור שמועיל בו תנאי שישתמש בו לאחר שיעבור זמן איסורו, וכתב הב"י שמהרמב"ם משמע שסובר שלרבי יהודה לא מועיל תנאי להתיר מוקצה מחמת איסור. ובסימן רעט פסק מרן שמהני תנאי ורמ"א שם כתב שלא מהני תנאי במוקצה מחמת איסור. ובביאו"ה כאן כתב שלמרן מועיל תנאי גם בבריאה אבל הרבה ראשונים סוברים שרק ברעועה מועיל תנאי ואילו היה רואה מרן ראשונים אלו היה מסכים שמועיל תנאי רק ברעועה.

ולהלכה שפוסקים ביו"ט כר"י סוכה רעועה שנפלה הוי מוקצה וכן משמע ברי"ף וברמב"ם. וגם לרמ"א שפסק בסימן תצ"ה כר"ש עכ"פ בנולד אסר ועצים אלו הוי נולד דמעיקרא סוכה והשתא עצים.

סמך עצים לדופן הסוכה או חבילות קנים על הסכך אחר שסככה כהלכתה לא הוי מוקצה.

בגמ' שם ל: סמך עצים לדופן הסוכה ולא התכוין לעבות בהם את הכותל, וכן אם זרק חבילות קנים על הסוכה אחר שסיככה כהלכתה ולא התכוין להעבות בהם את הסכך [אבל בלא אגודים מתבטלים לסכך, ולא דומה לסמך עצים לדופן שהרגילות בדופן להיות אחד ולכן לא מתבטלים אליו.] , לא אסרו נטילתם משום סתירה וממילא לא הוו מוקצה מחמת איסור ומותר להסיק בעצים אלו. וכתב הב"י שנראה דעת הרמב"ם שרק בסמוך לדופן מותר אבל חבילת קנים על הסוכה אסור, שהבין שיש בזה מחלוקת בגמ' ופסק כאוסר, אבל הרי"ף והרא"ש מתירים שסוברים דלא פליגי. וכ"פ הרמ"א להקל גם בחבילות על הסכך.

וכתב בביאו"ה שכן נראה דעת מרן שרגיל לפסוק כשנים מתוך שלשה עמודי הוראה.

עוד נסתפק הב"י בעצים שסמך אותם לסוכה של מצוה באופן שלו נצרכים לסוכה אם הם מוקצה מחמת מצוה מדרבנן, כמו עצים שהם יתרים מכדי הכשר סוכה שהם אסורים מדרבנן כדאיתא בסימן תרלח. והרמ"א שם בסעי' א' פסק להקל בזה דלא הוי מוקצה.

ט. בית שהוא מלא פירות מוכנים ונפחת נוטל ממקום הפחת:

פירות שהיו בתוך בית סגור וטוח בטיט ונפחת מאליו, מותרים הפירות ואינם מוקצה מחמת איסור סתירה.

בביצה לא: במשנה בית שהוא מלא פירות ונפחת נוטל ממקום הפחת. ובגמרא מעמידה באוירא דליבני דהיינו לבנים בלא טיט ולרש"י שאם היו טוחות בטיט היו אסורים הפירות משום מוקצה כיון שיש כאן איסור סתירה מהתורה אבל לדעת הרמב"ם והרי"ף שכל מה שאמרה הגמ' באוירא דליבני זה רק לר"מ שהתיר לסתור את האבנים לכתחילה משום שמחת יו"ט אבל לת"ק שאסר את הסתירה והתיר את הפירות משום מוקצה אפילו באיסור סתירה מהתורה הפירות לא מוקצים מחמת איסור, והטעם לדעת הרשב"א מדובר בבית רעוע שדעתו היתה על הפירות אבל הרמב"ן כתב כיון שהפירות עצמן אין בהם שום איסור אפילו בבית בריא מותרים וכן הביאו הר"ן והמ"מ שכן עיקר. וכ"פ מרן

וכתב המ"ב שלפי"ז אם היה לו לפתות בתוך בור סתום ונפתח מאליו אינם מוקצה וכן אם גוי הוציאם שלא לצורך ישראל שאינם מוקצים אבל אם הוציאם לצורך ישראל כיון שעשה מלאכת סתירה אסורים עד מוצאי שבת כדי שיעשו. ובביאו"ה כתב שאין להקל בזה רק בשעת הדחק כיון שיש הרבה ראשונים שסוברים כרש"י שאם יש איסור סתירה מהתורה נחשבים הפירות מוקצה מחמת איסור.

פירות שהעלם ליבוש וראוים קצת לאכילה, אם עשה סימן מעיו"ט מאיפה יקח ביו"ט מותר ולא הוי מוקצה.

במשנה לד. רבי אליעזר אומר עומד אדם על המוקצה ערב שבת ואומר מכאן אני נוטל למחר וחכמים אומרים עד שירשום ויאמר מכאן עד כאן. ופרש"י מוקצה היינו פירות שהעלם לגג ליבש והיו בע"ש ראויים לאכילה לקצת בני אדם לכן אם הזמינם גילה דעתו שראוים הם לאכילה ולא הוו מוקצה. ופסק רבינו ירוחם כרבי אליעזר שלא צריך לסמן מאיפה לוקח. והקשה הב"י למה לא פסק כחכמים, ואם משום שב"ה לא הצריכו שירשום בעופות וא"כ ר"א כבית הלל, הרי כתבו התוס' שחכמים שהצריכו שירשום לא חולקים על בית הלל אלא משום שבפרות דחאם בידים לכן החמירו שירשום. גם הרמב"ם פסק כחכמים שצריך שירשום. והקשה הב"י על הרמב"ם שרש"י פירש מחלוקת ר"א וחכמים אם יש בררה ולפי זה יוצא שלחכמים אין בררה ולכן צריך לרשום, והא קימ"ל דבדרבנן אין בררה וכך פסק הרמב"ם בעצמו בסוף הלכות עירובין פ"ח הלכה ז'. **וצ"ע** [ולא כמו שהבינו מסדרי הטור החדש שקושית הב"י על רבינו ירוחם וציינו אליו בהלכות עירובין שפוסק שיש בררה בדרבנן, וליתא דאדרבא הרי רבינו ירוחם פסק כר"א ור"א ס"ל דיש בררה

ולא צריך שירשום. וכמבואר בדרישה.] . עכ"פ מבואר שדעת הב"י לפסוק כהרמב"ם שצריך שיסמן מע"ש. וכטעם התוס' שהחמירו בפירות שדחאם בידים, ודלא כרבנו ירוחם.

דבר שצריך הכנה כמו מוקצה של אוצר אפשר לומר ביו"ט ראשון מכאן אני נוטל למחר שהוא יו"ט שני.

כתב הכל בו דבר שצריך הכנה כמו מוקצה של אוצר אפשר להכין מיו"ט ראשון ליו"ט שני ואין כאן איסור הכנה ממ"נ שאם היום קודש מחר חול הוא ולא צריך הכנה ואין בדבריו כלום ואם היום חול, חול מכין לשבת. אבל תרנגולת העומדת לגדל ביצים לא יכין מיום לחבירו מחשש שמא יטלטלנה בשעה שיאמר זאת אשחט למחר ונמצא מטלטל מוקצה ביו"ט.

פירות המחוברים לענפים תלושים הכניסם לעצים לא אוכל מהפירות, למאכל בהמה אוכל מהפירות.

הביא הב"י תוספתא שאם הכניס ענפים לצורך עצים להסקה והיו עליהם פירות אסור לאכול מהם ביו"ט [אע"פ שראינו שמותר לקחת משם עץ לשיפוד היינו משום ששיפוד הוא צורך הצליה ודומה להסקה שהוא צורך הצליה ושפיר שייך לומר בשיפוד לא ניתנו עצים אלא להסקה. אבל לאכילה לא.] . אבל אם הכניסם למאכל בהמה מותר לאכול מהפירות.

גוי שעשה מנעלים בסתם למכור מותר לישראל לקחת ממנו ולא הוי מוקצה.

גוי שעשה נעלים ביו"ט כתב הב"י בשם הגהות אשרי שהרב יו"ט אסר משום מוקצה והרב אליהו התיר כיון שגמרו בידי אדם. ובסימן רנ"ב פסק הרמ"א להתיר. אולם מרן בסימן שכה סעי' ד' פסק פת שאפה הגוי לעצמו בשבת יש אוסרים ויש מתירים ובשעת הדחק אפשר לסמוך על המתירים. וכתב בביאו"ה שם שאף שבמנעלים מותר במידי דאכילה שאדם להוט ויכול לומר לו שיעשה לו יש להחמיר יותר.

היה אוכל מהאוצר מערב יו"ט מותר להסתפק ממנו ביו"ט בלא הזמנה.

כתב הב"י בשם התוס' שבת מה. שדוקא פירות שהיה אוכל מהם מע"ש והעלם לגג ליבש הוי מוקצה כיון דדחיה בידים לא מהני מה שאכל ממנו אבל היה אוכל מהאוצר ולא דחאו בידים מותר לרבי יהודה להשתמש בו .

לא יניח כלי תחת הדלף של תרוש שהוא מוקצה והוי מבטל כלי מהיכנו, ואם מיטתו או שולחנו שם מותר להניח מדין גרף של רעי.

כתב הב"י כתב באורחות חיים תירוש הזב מגיגית ענבים שאינו רשאי להניח כלי תחתיו שלא יבטלו מהיכנו, כיצד יעשה יניח שם מיטתו או שולחו ואז יהיה אותו הדלף לפניו גרף של רעי, ויוכל להניח שם כלי לקבלו כדי שלא יעשה שם טיט וכשיתמלא הכלי

לא ירקינו לתוך כלי אחר שלא יבטלנו מהיכנו אלא מריקו בתוך הגיגית שזבו ממנה המשקין. ויש שהורו להניח כלי שיש בו מים תחת הדלף שנוטף מהגיגית משום דאותו דלף קמא קמא בטיל במים שבכלי. ויש לפקפק בהוראה זו לפי שהוא דבר שיש לו מתירין ואפילו באלף לא בטיל. עכ"ל האורחות חיים [ואף דהוי מין בשאינו מינו ולא אמרינן ביה דשיל"מ, עכ"פ אחר שרבה היין על המים הוה ליה ביטול יין מוקצה ביין שאינו מוקצה והוי מין במינו בדשיל"מ ולא בטיל.] .

סימן תקיט - צירי דלתות מותר להסיר ולהחזיר לצורך יום טוב - ובו ה' סעיפים

א. מסלקין תריסי (פירוש קרשים שנועלים בהם החנויות) **חנויות ומחזירין אותם ביום טוב כדי שיוציא תבלין שהוא צריך להן ולא ימנע משמחת יום טוב. במה דברים אמורים כשיש להם ציר באמצע אבל יש להם ציר מן הצד אסור גזירה שמא יתקע, ושאין להם ציר מן הצד כל עיקר אפילו בבית מותר להחזיר:**

התירו להחזיר דלת של תיבת המוכרים למקומה אם יש לה רק ציר אחד, שאל"כ ימנעו מלפתוח כדי לתת איזה דבר לצריכים.

במשנה ביצה יא: ב"ה חולקים על ב"ש וסוברים שאין בנין וסתירה בכלים כשלא עושה כלי גמור ולכן מתירים להוציא ולהחזיר דלתות התיבות שאינם מחוברים לקרקע. ובגמ' אמר עולא שלהחזיר את הדלתות של התיבות שבבית אסור שמא יתקע בחוזק (תוס') והוא כבונה, ומה שהתירו ב"ה להחזיר הוא דוקא דלתות של התיבות העומדות בשוק שיש בהם תבלינים וכיוצא שיש בהם צורך יו"ט ולא אסרו שמא יתקע בחוזק משום שהתירו סופן משום תחילתן שאם לא נתיר לו לסגור את החנות ימנע ולא יפתח להוציא מה שבתוכה ויבואו להמנע משמחת יו"ט, אבל תיבה שבבית היא במקום שמור ואין חשש שאם לא נתיר לו לסגור ימנע מלפותחה לא מתירים להחזיר את המכסה שמא יתקע. ואמר אביי מה שהתירו ב"ה זה דוקא שיש לתיבה רק ציר אחד שנתחב באמצע דופן התיבה אבל אם יש לתיבה ציר מהצד כעין הדלתות שלנו שהם מלמעלה ולמטה גם בשל החנויות אסור להחזיר שבזה לא התירו את הגזירה שמא יתקע והוא כבונה. (כל בו). וכתב המ"ב שלהוציא הדלת שאין חשש שמא יתקע מותר אפילו בציר מהצד. וכתב בביה"ל שכל ההיתר להחזיר בחנויות דוקא אם הוא צורך רבים אבל לצורכו או לצורך יחיד אסור להחזיר.

ובדלתות שהם קבועות בכותל הבית אסור בין הוצאת הדלת ובין החזרה (כל בו) משום בנין וסתירה, אבל לפתוח ולסגור בלא הוצאת הדלת פשוט שמותר (ב"י).

ובירושלמי כתב שמה שהתירו ב"ה להחזיר דלת תיבה שבשוק שיש לה ציר אחד באמצע זה כשאין אפשרות להוציא מהתיבה בדוחק באיזה דרך אחרת, וכן אם פתח לא יחזיר הדלת לגמרי כדרכה, אבל הב"י כתב שמהפוסקים שלא כתבו את הירושלמי הזה משמע שאין לחלק ומותר בכל לפתוח ולהחזיר כדרכו. ובביה"ל כתב לדעת בעל העיטור שאם יש פתח שיכול להוציא בלי לפתוח את הדלת יהא אסור להחזיר כדרכו אלא יחזיר רק מקצתו.

ב. כלים שהם מפוצלים כגון מנורה של חוליות וכסא ושלחן שהם חתיכות חתיכות, מעמידין אותם ביום טוב והוא שלא יתקע:

מותר לחבר כלים שמתפצלים לחלקים ובלבד שלא יתקע.

במשנה בביצה כא: בית שמאי אומרים אין זוקפין את המנורה ביום טוב ובית הלל מתירין אף להחזיר. ואמרו בגמרא כב. במנורה של חוליות עסקינן משום דמיחזי כבונה בית שמאי סברי יש בנין בכלים ויש סתירה בכלים ובית הלל סברי אין בנין בכלים ואין סתירה בכלים.

וכ"פ הרמב"ם בפרק ד' מהלכות יום טוב כלים שהם מפוצלין כגון מנורה של חוליות וכסא ושולחן שהן חתיכות מעמידין אותן ביום טוב והוא שלא יתקע, לפי שאין בנין בכלים.

ומה שכתב הרמב"ם והוא שלא יתקע כתב הרב המגיד אפילו שיש אפשרות לתקוע לא חוששים שמא יתקע כמו בתריסי חנויות דהתם קרוב הוא מאד לתקוע מפני הציר שהוא מן הצד מה שאין כן כאן. ולא כמו שהחמיר הרשב"א לאסור במנורה שעשויה לתקוע חוליותיה. והמ"ב כתב הטעם שלא אסרו שמא יתקע משום שמחת יו"ט.

עוד כתב שכתב המג"א בשם מהרי"ל גוי שהביא מכתב חתום מותר לפותחו ביו"ט אך אם כתוב עליו אותיות או צורות אסור משום מוחק. ולדעת הגר"א אסור לפתוח בכל אופן.

ג. להתיר ולהפקיע ולחתוך חותמות שבכלים ושבקרקע ולשבר פותחות, כדינם בשבת כך דינם ביום טוב (ועיין לעיל סימן שי"ד סעיף ז'):

חבל הקושר שידה תיבה ומגדל מותר לחתוך, אבל אסור לשבור המנעול שהוא סתירה גמורה. ובמנעול של תיבות יש מחלוקת, וע"י גוי מותר. וחבל הקושר דבר המחובר לקרקע אסור לחתוך.

בביצה לא: אמר שמואל חותמות שבקרקע מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך שבכלים מתיר ומפקיע וחותך ופירש רש"י טעמא דחותמות שבכלים משום דאין סתירה בכלים. וכתב הרא"ש ז"ל (עירובין פ"ג) דוקא כגון קשירת חבל וכיוצא בו מותר אבל פותחות של עץ או של מתכת אסור כיון שבנין וסתירה גמורים שייך גם בכלים [ונראה שחבל מותר לחתוך כיון שלא נחשב סתירה גמורה כמו שבירת מנעול, כיון שיכול בקל לקשור אותו בחזרה.] . וכן כתבו התוספות שם והמרדכי בשבת פרק חבית. וכך פסק מרן בסימן שיד סעיף ז.

וכתבו הסמ"ג וסמ"ק בשבירת פותחת של כלים נחלקו בו ה"ר אליעזר ממיץ מתיר והר"ש אוסר. והסמ"ק מסיים בה שנהגו להקל ע"י גוי. וכתב הב"י שאין להחמיר ע"י גוי כיון דאיכא מאן דשרי אפילו ע"י ישראל. וכך פסק מרן שם ושבירת פותחות של תיבות יש מתיר ויש אוסר ויש להתיר ע"י גוי [וההבדל בין פותחות של עץ או מתכת המשמשים בתור חותמות שאסור לשוברם לבין פותחות של כלים שיש בהם מחלוקת ומותרים ע"י גוי, צריך לומר שפותחות של חותמות הם מנעול חיצוני שאינו חלק מהתיבה לכן פשוט ששבירתו היא סתירה גמורה ואסור, אבל פותחות של כלים הוא מנעול המורכב בתיבה והוא חלק ממנה לכן יש בו מחלוקת כששובר אותו אם נחשב סתירה גמורה שהרי סתר לגמרי את המנעול או דלמא כיון שהוא טפל לתיבה נחשב שסתר רק חלק מהתיבה ולא הוי סתירה גמורה. ולכן כיון שיש מתיר אפילו ע"י ישראל מתיר מרן ע"י גוי. כך נראה להסביר כדי שלא יראה הטור כחולק על דברי הרא"ש וכן שלא יסתור מרן דבריו שם מרישא לסיפא. אולם המ"ב לא פירש שם כן והשווה את כל הפותחות לדין אחד שרק ע"י גוי יהא מותר עיי"ש.] .

ושל קרקע כגון דלת של בור שקשור בו בחבל יכול להתירו אבל לא מפקיע וחותך. פירש רש"י מתיר. את הקשר דהא לאו קשר של קיימא הוא שהרי להתיר תמיד הוא עשוי: אבל לא מפקיע. החבל לסתור עבות גדילתו: ולא חותך. דהא סתירה הוא ויש סתירה בבנין של קרקע.

ד. לקטום קש או קיסם או תבן או עצי בשמים, דינם ביום טוב כדינן בשבת (**כדאיתא בסימן שכ"ב סעיף ד**"):

אוכלי בהמה אין בהן משום תיקון כלי, הילכך מותר לקטום קש או תבן אפילו בסכין לחצוץ בו שיניו. וסתם קיסם מבין העצים אסור לטלטל, והמתקנו בכלי חייב חטאת.

בביצה לג: אמר רב יהודה אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי ופירש רש"י אוכלי בהמה. כגון קש ועלי קנים אין בהן משום תיקון כלי ומותר לתקן ולקטום קש של שיבלין בשבת לחצוץ שיניו.

ובבריתא חכמים אומרים לא יטול אלא מאבוס של בהמה ופירש רש"י לא יטול אלא מן האבוס של בהמה. דדבר הראוי לאכילה מוכן לכל צורך אוכל אבל עצים הואיל ודרכן לדבר האסור כגון לעשות כלים לא התירו לטלטלן אלא להסקה.

וכתב הרא"ש לקטום קיסם מחתיכת עץ לחצוץ בו שיניו איכא חיוב חטאת בכלי, ואיסור שבות בקוטם ביד דגזרינן ביד אטו כלי. ובאבוס של בהמה, אף בכלי שרי לקטום לחצוץ בו שיניו. אבל לפי התוספתא משמע דרבנן אסרי באבוס של בהמה לקטום בסכין וגמרא דידן עיקר ואפילו בסכין מותר לחתוך מן האבוס של בהמה לחצוץ בו שיניו.

וכ"פ מרן סימן שכב סעי' ד'.

קוטמין ומוללין ביד עצי בשמים להריח בהם אפילו אם הם קשים.

בגמ' שם רב יהודה היה שובר ביד עצי בשמים תלושים כדי להריח אע"פ שהם קשים וראוים לעשות מהם בית יד לקרדום. ומבואר הטעם בגמ' שכל מה שאסרו חכמים לקטום קיסם ביד מחתיכת עץ הוא משום שמתכוין לעשות כלי והאיסור הוא רק מדרבנן לכן כשלא מתכוין לעשות כלי אלא להריח גם איסור דרבנן אין ומותר לכתחילה. ולרבי אליעזר שסובר בקיסם כשמתכוין לעשות כלי אסור מהתורה לכן אם מתכוין רק להריח אסור מדרבנן. והלכה כרבנן דשרי.

וכ"פ מרן סימן שכב סעי' ה'. וכתב שם המ"ב שמותר לקטום רק ביד ולא בכלי שלא יבא לקטום בכלי לחצוץ שיניו והוא אסור מהתורה. וכן ביד מותר רק להריח ולא לחצוץ שיניו.

ה. קמטים שעושין הנשים בבתי זרועותיהן ובבתי שוקיהן, אסור לעשותן ביום טוב משום תקון מנא:

אסור לעשות הקמטים שעושות הנשים בבתי זרועותיהן, וכן לקמט הצוארון.

בביצה כג. אמרינן קטורי בידי מעשה אומן הוא ואסור. ופירש"י שעושין לבתי שוקים ולבתי ידים של חלוקי הנשים שמקמטין אותן על עץ חלק או על אגודה של קשים וקורין אופרונצייי"ר מעשה אומן הוא ואסיר וקטורא לשון קשר. וכן פירש הרא"ש (סי' כג) דהיינו שעושין בתי זרועות של נשים סמוך ליד וכן בתי שוקים קמטים קטמים. וכן פירש הר"ן פרונזי"ש בלע"ז. וכך פסק מרן שאסור משום מתקן מנא.

וכתב המ"ב שגם בצוארון אסור לעשות קמטים ואפילו בחול המועד כיון שהוא מעשה אומן. כנזכר בסימן תקמ"א סעי' ג'. וברמ"א שם כתב שמותר לגהץ בחוה"מ בגד על ידי כלי זכוכית. ובמ"ב כתב שגם במגהץ ברזל מותר שהוא מעשה הדיוט [ויש לעיין אם התירו בחה"מ לגהץ גם את הצוארון כיון שהוא מעשה הדיוט או כל

ההיתר במגהץ הוא רק להחליק את הבגד. ואמר לי רוה"כ רבי אליהו שליט"א שנראה כשהקמט של הצוארון קיים ורק רוצה לחזקו לא נחשב מתקן מנא ומותר לגהצו בחוה"מ.] .

סימן תקכ - לכבד הבית - ובו סעיף אחד

א. לכבד הבית כדינו בשבת כך דינו ביום טוב (**ועיין לעיל סימן של**"ז):
לטאטא את הבית מותר בקרקע מרוצפת, ולשטוף אסור.

כתב מרן בסימן שלז סעי' ב' אסור לכבד הבית אלא אם כן הקרקע מרוצף ויש מתירין אפילו אינו מרוצף. הגה: ויש מחמירין אפילו במרוצף (טור בשם ר"י ומרדכי ריש פרק כל הכלים ורבינו ירוחם חלק י"ג וסמ"ג וסה"ת) וכן נוהגין ואין לשנות, מיהו על ידי עכו"ם מותר. (רבינו ירוחם נתיב י"ג) וכן על ידי בגד או מטלית או כנף אווז הקלים ואינו משוה גומות (אגור). ואסור לכבד הבגדים על ידי מכבדות העשויים מקיסמים שלא ישתברו קיסמיהם (הגהות אלפסי פרק הזורק):

ובב"י הביא שלדעת הרי"ף ובה"ג מותר לכבד הבית אפילו הקרקע אינה מרוצפת ואף שיש חשש של השואת גומות מותר כר"ש שסובר דבר שאינו מתכוין מותר דלא הוי פסיק רישא שישוה גומות. וכמו שהתירה הגמ' בשבת צה. לרבץ את הקרקע כיון שאנו סוברים כר"ש ולא חוששים להשואת גומות. ומה שאומרת המשנה בביצה כב: שחכמים אוסרים לכבד הבית כתב הרי"ף בתשובה שחכמים אלו הם רבי יהודה שאוסר בדבר שאינו מתכוין אבל לרבי שמעון מותר. והר"ן כתב שאין בהוזזת העפר איסור טילטול מוקצה כיון שהוא טלטול מן הצד לצורך יו"ט התירוהו. וכתב המ"מ שדעת הרמב"ן והרשב"א כדעת הרי"ף ובה"ג להתיר הכיבוד.

אולם לדעת התוספות והרא"ש אסור לכבד גם מטעם שמא יבא להשוות גומות ואין ראיה מריבוץ להתיר שבכיבוד הוא יותר קרוב לפסיק רישא מאשר בריבוץ. וגם אסור הכיבוד משום הוזזת העפר שהוא מוקצה ולא התירו טלטול מן הצד רק לצורך דבר המותר. וכדעת התוספות והרא"ש פסקו סמ"ג וסמ"ק והתרומה והמרדכי בשם כמה גדולים וכן כתב רבינו ירוחם שכן עמא דבר לאסור הכיבוד ביו"ט.

וכל זה בקרקע שאינה מרוצפת אבל בקרקע מרוצפת משמע מהמ"מ שיתירו התוספות והרא"ש כיון שאין את חשש של אשווי גומות וכמו שכתב הרמב"ם לאסור הכיבוד והתיר בקרקע מרוצפת [וצ"ל שמהטעם של מוקצה לבד לא יאסרו התוס' והרא"ש. או באופן שמכבד דבר שאינו מוקצה. והרמב"ם שלא הזכיר כלל איסור מוקצה אפשר שסובר כהרשב"א שכתב שאין בכיבוד אסור מוקצה מטעם דהוי כגרף של רעי. או משום דהוי טלטול מן הצד לצורך שבת

או יו"ט כמו שכתב הר"ן.] . אבל מהטור משמע שהתוספות והרא"ש יאסרו גם בקרקע מרוצפת. וכן בהגהו"מ בשם בעל התרומה כתב שגם במרוצף אסור מטעם השואת גומות בגומות שבין הרצפות, או משום גזירה אטו מקום שאינו מרוצף. שרק אם כל העיר מרוצפת לא גוזרים אטו עיר אחרת ומותר לכבד.

וכתב הב"י ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרא"ש מסכימים לאסור לכבד קרקע שאינו מרוצף הכי נקטינן אלא אם כן הוא מקום שפשט המנהג להתיר כיון דמידי דרבנן הוא [שגם לדעת התוספות והרא"ש אין כאן פסיק רישא גמור שישוה גומות.] , ויש להם גדולים על מי שיסמוכו אין מוחים בידם וקרקע מרוצף נקטינן להורות לכתחילה להתיר בו כיבוד כיון דלהרי"ף והרמב"ם שרי.

וכתב הביה"ל שגם לרמ"א שאוסר במרוצף אם רוב בתי העיר מרוצפים בקרשים מותר לכבד.

ולענין שטיפת הרצפות כתב הרמב"ם לאסור גזירה אטו שאינו מרוצף דאתי לאשווי גומות. וכתב הב"י אע"פ שבכיבוד התיר הרמב"ם בקרקע מרוצפת בשטיפה סובר שגזרו אטו אינה מרוצפת כיון שאין בשטיפה צורך כמו בכיבוד.

וכ"פ מרן שם סעי' ג' [ולכאורה בימינו שכל בתי העיר מרוצפים יהיה מותר לשטוף כמו שהבאנו לעיל מהגהו"מ לענין כיבוד שלא גוזרים מרוצף אטו שאינו מרוצף כשכל העיר מרוצפת. אבל מרן לא חילק בזה ואסר לשטוף הרצפה משמע גם באופן שכל העיר מרוצפת. וכ"פ בילקוט יוסף שבת ה עמוד סה לאסור שטיפת הרצפות והתיר רק שטיפה מקומית. וצ"ל שלהרמב"ם אין את החילוק הזה אם כל בתי העיר מרוצפים או לא, אלא בכיבוד מחלק בין מרוצף שמותר ללא מרוצף שאסור ובהדחה אוסר גם במרוצף אטו שאינו מרוצף ואפילו כל בתי העיר מרוצפים שגזרו בהדחה כיון שאינה צורך כל כך כמו כיבוד.] .

סימן תקכא - דין שלשול פירות ביום טוב ממקום למקום - ובו ג' סעיפים

א. משילין פירות דרך ארובה (פירוש מן כי ישל זיתך כלומר מפילין הפירות לארץ) **ביום טוב, ולא ישלשלם בחלונות ולא יורידם בסולמות, ולא יטלטלם מגג לגג אף על פי שהן שוין: מי שיש לו פירות בראש הגג וחושש שירטבו בגשם, לא יקחם בשקים ויורידם במדרגות, וכן לא יניחם בשק וישלשלם דרך חלון גבוה שבגג, אלא ישליכם דרך ארובה שהיא פתח בגג. ולא יטלטלם מגג אחד כדי להשליכם בארובה שבגג אחר אפילו שהגגות שוים.**

בביצה לה: במשנה משילין פירות דרך ארובה ביום טוב אבל לא בשבת. ופירש רש"י מי שיש לו חטים ושעורים שטוחין על גגו להתיבש וראה גשמים ממשמשין ובאים התירו לו לטרוח ולהשליך דרך ארובה שבגג והם נופלים לארץ דליכא טרחא יתירה ודוקא ארובה דכל ארובה מלמעלה למטה היא בתקרת הגג אבל חלון כגון גג שמוקף מחיצה וחלון בכותל וצריך להגביהו עד החלון ולהשליכו לא טרחינן כדלקמן.

ובגמרא תנא לא ישלשלם בחבל בחלונות ולא יורידם בסולמות. פירש רש"י בחלונות. כגון אם מוקף מחיצה ואין בו ארובה אבל יש חלון במחיצה לחצר או לבית לא ישלשלם בשקים דרך החלון בחבל מפני שיש טורח להעלות מן הגג לחלון ומשם לארץ: וסולם. כל מדריגה קרי סולם ואף הכבשים שלנו.

וכתב הב"י שלדעת הטור מותר להוריד בחבל דרך הארובה, אבל להוריד דרך חלון לא רק בחבל אסור להוריד אלא אפילו להפילם שלא בחבל אסור שאפילו שמפילם דרך שם מכל מקום יש טורח להעלותם לחלון.

כשמשלשל פירות לא יטלטלם מגג לגג. דאמרינן בגמרא לו. אמר רב נחמן לא שנו אלא באותו הגג אבל מגג לגג לא תניא נמי הכי אין מטלטלין מגג לגג אפילו בשגגותיהם שוים. ופירש רש"י אין מטלטלין, בפירות שבגג שבא להשילן מפני הגשמים מיירי ואפילו בשגגותיהם של שני בתים שוים שאין זה גבוה מזה שיהא שם טורח עלייה וירידה.

וכתב הב"י שהרמב"ם פירש אחרת את המשנה שכתב בפרק ה' מי שהיו לו פירות על גגו וצריך לפנותם למקום אחר לא יושיטם מגג לגג ואפילו בגגין השוין. ולא ישלשלם בחבל מן החלונות ולא יורידם בסולמות שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. אבל משילן אפילו דרך ארובה ממקום למקום באותו הגג. [נראה לפרש שהרמב"ם אוסר סילוק הפירות משום עובדין דחול ולא משום טרחא, ולכן מתיר ע"י שינוי מהדרך שעושה בחול, והדרך בחול להוריד את הפירות לבית ע"י שממלא בשקים ומוריד במדרגות או סולם ברגליו, או שקושר את השקים בחבל ומשלשל דרך החלון או ארובה, כל זה אסור. אבל כשמשליך הפירות דרך החלון בלא שישלשל בחבל הוי שינוי ומותר וכן אפילו להשליך הפירות דרך הארובה נחשב לשינוי ומותר אע"פ שאינו שינוי גדול כמו להשליך מהחלון. וכל ההיתר הוא רק כשלא מוציא הפירות לגג אחר אבל כשלוקח הפירות לגג אחר אסור שעצם ההעברה מגג לגג הוא עובדין דחול ואסור. ולפי"ז לשלשל בחבל מהארובה לדעת הרמב"ם אסור שכן הדרך בחול ולדעת הטור מותר כיון שאין בזה טרחא. ולהשליך מהחלון בלי חבל לדעת הרמב"ם מותר דהוי שינוי ולטור אסור משום טרחא. ונראה מלשון מרן שמחמיר כשני הפרושים ולא התיר לשלשל בחבל בארובה כחומרת הרמב"ם וכן לא התיר להשליך דרך החלון בלא חבל כחומרת הטור.]

וכתב המ"ב שהתירו לטרוח ולהשיל הפירות רק במקום הפסד ממון. עוד כתב שמותר להשיל גם מחלון נמוך שלא צריך לטרוח ולהגביה את הפירות שדומה לארובה.

כשמשיל הפירות דרך הארובה מותר להשיל את כל הפירות.

כתב הטור ואפילו להורידם בארובה לא התירו אלא ארבע וחמש קופות. כדעת רבי זירא בגמרא שם לה: עד כמה משילין אמר רבי זירא אמר רבי אסי כאותה ששנינו מפנין אפילו ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש. ואמרה הגמ' דילמא שאני הכא דאיכא הפסד ממון אפילו טובא נמי. וכתב הרא"ש שהלכה כרבי זירא כיון שאמר ארבע וחמש קופות ולא הסתפק בזה שבקינן ספיקא דסוגיא דגמרא ואזלינן בתר פשיטותא דהני אמוראי. וכתב הר"ן שכן הוא דעת הרז"ה. אבל הרי"ף כתב המשנה כמות שהיא לבד וגם הרמב"ם בפרק ה' סתם ולא חילק ומשמע דאפילו טובא משילין וכתב הרב המגיד שכן עיקר להקל בשל דבריהם.

וכ"כ המ"ב להקל לפנות אפילו יותר מארבע וחמש קופות.

ואפילו לפנות הכל, כתב המ"ב להקל, והוא מהמ"א וטעמו כיון שסתמו הרי"ף והרמב"ם והשו"ע ולא אסרו לפנות הכל. אומנם מהב"י משמע להחמיר לפנות הכל שכ"כ הב"י גרסינן בגמרא לו. התם (שבת קכו:) תנן אבל לא את האוצר ואמר שמואל מאי אבל לא את האוצר אבל לא יגמור את האוצר כולו דילמא אתי לאשוויי גומות הכא מאי התם בשבת הוא דאסור משום דחמיר אבל ביום טוב דקיל שפיר דמי או דילמא התם דאיכא ביטול בית המדרש לא הכא דליכא ביטול בית המדרש לא כל שכן. ולא הזכירו הפוסקים זה משום דכיון דתלמודא ספוקי מספקא ליה מסתמא דינו כשבת. ואם תאמר לדברי הרי"ף והרמב"ם שפסקו בההיא דארבע וחמש קופות לקולא בהא נמי הוה להו לפסוק לקולא וי"ל דשאני התם דתנא סתם ותני משילין פירות דמשמע אפילו טובא אבל לגמור את האוצר דלא אידכר במתניתין אית לן למימר שיום טוב שוה לשבת דאם לא כן הוה ליה למתניתין לפרושי. והר"ן (שם) כתב דלפי דרכו של הרז"ה כיון דבההיא דארבע וחמש קופות נקטינן כמאן דיליף יום טוב משבת בהא נמי יליף יום טוב משבת. והכל בו (הל' יום טוב סי' נח יח ע"ד) כתב לגמור את האוצר אסרו בשבת משום השוויית גומות וביום טוב בעיא ולא איפשיטא ואפשר לומר דהאי ספיקא דרבנן ולקולא שכן משילין פירות דרך ארובה ביום טוב מה שאין כן בשבת ובעל ההשלמה (שם ריש פרק ה') כתב דלחומרא עבדינן ע"כ. ומבואר שהב"י מחמיר בזה שלא לפנות הכל.

ב. מותר לכסות פירות או כדי יין או לבנים מפני הדלף:

מותר לכסות פירות או כדי יין או לבנים מפני הדלף.

בביצה לה: במשנה ומכסים פירות בכלים מפני הדלף וכן כדי יין וכדי שמן ונותנין כלי תחת הדלף בשבת.
ובגמ' מכסים פירות אמר עולא ואפילו אוירא דלבני ר' יצחק אמר פירות הראוין ואזדא ר' יצחק לטעמיה דאמר ר' יצחק אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת. וכתב הרא"ש שאין הלכה כרבי יצחק.
וכתב הטור לכסות פרות או כדי יין או לבנים מפני הדלף לרש"י דוקא ביו"ט ולר"י אפילו בשבת.
ופסק מרן בסימן שלח סעי' ז להתיר גם בשבת כדעת ר"י.

ג. ליתן כלי תחת הדלף כדינו בשבת כך דינו ביום טוב. (**ועיין לעיל סימן של"ח סעיף ח'**): **נותנים כלי תחת הדלף הראוי לרחיצה, גם בשבת.**
במשנה שם ונותנין כלי תחת הדלף בשבת. ובגמ' תנא אם נתמלא הכלי שופך ושונה ואינו נמנע בי רחיא דאביי דלוף אתא לקמיה דרבה אמר ליה זיל עייליה לפוריך להתם דלהוי כגרף של רעי ואפקיה יתיב אביי וקא קשיא ליה וכי עושין גרף של רעי לכתחלה אדהכי נפל בי רחיא דאביי אמר תיתי לי דעברי אדמר.
ובסימן שלח סעי' ח' כתב מרן מותר לתת כלי תחת הדלף בשבת, ואם נתמלא שופכו ומחזירו למקומו והוא שיהא הדלף ראוי לרחיצה, אבל אם אינו ראוי אסור משום שאין עושין גרף של רעי לכתחילה, ואם נתן כלי תחת הדלף שאינו ראוי לרחיצה מותר לטלטלו במים המאוסים שבו.

סימן תקכב - קצת דברים האסורים לטלטל ביום טוב - ובו ד' סעיפים

א. אין הסומא יוצא במקלו, ולא הרועה בתרמילו. (**ודין חיגר דינו ביום טוב כמו בשבת, ועיין לעיל סימן ש"א סעיף י"ז**): **סומא או זקן שיכול ללכת בלא מקל אסור לצאת עם מקל משום עובדין דחול.**
בביצה כה: ת"ר אין הסומא יוצא במקלו ולא הרועה בתרמילו ואין יוצאין בכסא אחד האיש ואחד האשה. ופירש רש"י אין הסומא יוצא במקלו דהוי דרך חול ואיכא זילותא דיום טוב. (שאיסור הוצאה לצורך אין ביו"ט). וכתב הרא"ש אף על גב שכתבו התוס' בשבת סה: (ד"ה הקיטע) מי שנכווצו גידי שוקיו מותר לצאת במקל בשבת. שאני התם שאינו יכול להלך כלל בלא מקל וכמנעלים דידיה דמו אבל סומא יכול ללכת בלא מקל והמקל בה רק לישר את הליכתו ואיכא זילותא דיום טוב. וגם הר"ן כתב כן.

כתב הרוקח (סי' רצט) דהוא הדין לחולה שעמד מחליו שמותר לילך במקל. ונראה דהיינו דוקא בשאינו יכול להלך כלל בלא מקל דאם לא כן אסור דדמי לסומא דלתרוצי סוגיא עביד.

וכתב המ"ב גם זקן שיכול ללכת בלא מקל אסור לצאת במקלו כמו בסומא.

עוד כתב שמבית לחצר מותר לצאת שאין בזה זילותא דיו"ט רק כשיוצא ממבית לרשות הרבים או לכרמלית אסור.

ב. אין יוצאין בכסא אחד האיש ואחד האשה, ואיש שהיו רבים צריכים לו מותר, ומוציאין אותו על הכתף אפילו באפריון:

לא מוציאים אדם כשהוא יושב על כסא, אבל אם רבים צריכים לו מותר להוציאו אפילו על הכתף.

בבריתא שם ואין יוצאין בכסא אחד האיש ואחד האשה. ובגמ' אם רבים צריכין לו מותר. ובירושלמי (שם) לא סוף דבר שצורך לרבים בו אלא שמא יצטרכו הרבים בו.

ומשמע בירושלמי פרק קמא דביצה (ה"ז) דהא דאין יוצאין בכסא דוקא בכסא הוא דאסור משום עובדין דחול אבל שלא בכסא מותר להוציאו. וכך כתב המ"ב שמותר להוציא אדם על הכתף בלא כסא. וכתב הר"ן (שם ד"ה ואין) אין יוצאין בכסא פירוש דרכן היה להוציא אנשים חשובים בכסא על גבי בני אדם שלא ידחפום בני השוק או שלא יטנפו בדרכים והוא כעין עובדין דחול וכשרבים צריכין לו לא חיישינן להכי. וכתב הב"י נראה לפי זה דאפילו אם יכול לילך ברגליו שלא ביגיעה אם רבים צריכין לו מותר להוציאו בכסא כדי שלא ידחפוהו בני השוק או שלא יטנף בדרכים. ודלא כמו שכתב הטור שההיתר רק אם לא יכול ללכת בענין אחר.

ואמרינן בגמ' שם ובלבד שלא יכתף מאי ובלבד שלא יכתף אמר רב יוסף בריה דרבא באלונקי. איני והא רב נחמן שרא לה לילתא למיפק באלונקי שאני ילתא דבעיתא אמימר ומר זוטרא מכתפי להו בשבתא דרגלא משום ביעתותא ואמרי לה משום דוחקא דצבורא. שהכיתוף הוא שנותן זרועו על כתף חבירו וחבירו על כתפו וזה בכסאו יושב על זרועותם דמתחזי דרך חול ופרהסיא ולהוליך למקום רחוק טפי משנושאים בין ידיהן בכסאו.

וכתב הב"י שהאשה דרכה ליבעת יותר מן האיש אבל אין הכי נמי שאם האיש נבעת שרי לכתף ואם האשה אינה נבעתת אסור.

וכתב הב"י שלישנא שאיש שרבים צריכים לו שרי לכתפו כי היכי דלא לידחקו ליה ציבורא, יש בלישנא זו קולא שאפילו שאין לו ביעתותא מותר מטעם דוחקא דציבורא,

והוא הדין מפני איזה טעם אחר, וכן משמע דעת הרי"ף והרמב"ם שהם סוברים דכיון דמידי דרבנן הוא נקטינן כלישנא דמיקל טפי.

ונראה מדברי הרמב"ם דיציאה בכסא שאמרו היינו שהיו נוהגים להוציא אחר האנשים החשובים כסא ביד איש אחר לישב בו במקום שירצה. ואלונקי הוא אפיריון שיושב בו כשמכתפין אותו.

ג. מי שנתכווצו (פירוש שנצמתו ונעשו קצרים) גידי שוקיו יכול לצאת במקל:

מי שנכווצו גידי שוקיו יכול לצאת במקל.

כתב הטור מי שנכווצו גידי שוקיו יכול לילך במקל. נתבאר למעלה גבי סומא שכתבו התוס' בשבת סה: (ד"ה הקיטע) מי שנכווצו גידי שוקיו מותר לצאת במקל בשבת. כיון שאינו יכול להלך כלל בלא מקל וכמנעלים דידיה דמו ואפילו בשבת יכול לצאת בו לרה"ר.

אין פרה יוצאת ברצועה שבין קרניה בשבת.

כתב הטור אין פרה יוצאת ברצועה שבין קרניה. בביצה כג. תנן שלשה דברים רבי אלעזר בן עזריה מתיר וחכמים אוסרים וחד מינייהו לצאת פרה ברצועה שבין קרניה. וכתב הב"י שמשמע לטור דביום טוב מיירי והלכה כחכמים דאסרי. אבל רש"י והר"ן (יב: ד"ה מתני' פרתו) פירשו דבשבת איירי ומשום דמשוי הוא ואינו תכשיט לה ונראה מדבריהם דביום טוב לית לן בה. וכן משמע דעת מרן שלא כתב בשו"ע לאסור [ואין להביא ראיה מכאן שאין איסור שביתת בהמה ביו"ט שכבר מבואר בסימן תצ"ה שיו"ט שוה לשבת לענין איסור שביתת בהמה ורק במלאכה שהותרה לאדם כמו מלאכת הוצאה שהותרה ביו"ט אין איסור שביתת בהמה. עכ"פ הרמב"ם בפרק ה' (ה"ב) וסמ"ג (שם כז.) כתבו דאין מוציאין משא על גבי בהמה מהטעם שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. וברצועה שבין קרניה נראה דלא הוי עובדין דחול ומותר.] .

ד. אין מנהיגין בהמה במקל:

אין מנהיגין בהמה במקל ביו"ט.

משנה ביצה לב: אין מנהיגין את הבהמה במקל ביום טוב. ואמרינן בגמרא לג. שאין הטעם לאסור משום מוקצה אלא אפילו רבי שמעון דלית ליה מוקצה מודה משום דמיחזי כמאן דאזיל לחיננא. ופירש רש"י דלא מטעם מוקצה אסור אלא מפני שנראה כמוליכה ממקום למקום שהוא צריך להנהיגה הרבה כדי למכור בשוק.

וכתב הר"ן וכי תימא למה לן האי טעמא תיפוק ליה משום מוקצה דהא לא ניתנו עצים אלא להסקה [והוסיף הב"י כלומר ואפילו רבי שמעון אית ליה מוקצה כי האי.] . איכא למימר נפקא מינא דאפילו אזמניה מאתמול דלאו מוקצה הוא אפילו הכי אסור

משום האי טעמא דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא [והקשה במאמ"ר הרי מבואר בגמ' שם הטעם שאין סומכין את הקדירה בבקעת משום מוקצה שלא נתנו עצים אלא להסקה ורבי שמעון מתיר א"כ איך כתב הב"י שלרבי שמעון יש מוקצה בעצים מטעם שלא ניתנו עצים אלא להסקה. ולכן פירש את הר"ן בענין אחר ששואל על הרי"ף למה צריך את הטעם של חינגא והרי פוסק ביו"ט כרבי יהודה שיש מוקצה. עיי"ש. ולתרץ את הב"י אמר רוה"כ רבי אליהו שליט"א שהב"י הבין שהר"ן שואל על הגמ' למה שלא תחלק ותאמר שדוקא לסמוך את הקדירה בבקעת סובר רבי שמעון שאין בה מוקצה ולא אומרים לא נתנו עצים אלא להסקה כיון שלבקעת זו יש שימוש של הסקה לא נחשבת למוקצה להשתמש בה שאר דברים, אבל להנהיג הבהמה במקל סתם שלא עומד לאיזה שימוש דומה לאבן שהיא מוקצה ואפילו רבי שמעון אית ליה מוקצה כי האי. אולם בסימן תקא סעי' ג' בביאו"ה כתב שלרבי שמעון דלית ליה מוקצה אין מוקצה בעצים הנמצאים בשדה. וצ"ע.] .

סימן תקכג - דינים הנוהגין בבהמות ביום טוב - ובו ד' סעיפים

א. מסירים זבובים הנתלים בבהמה אף על פי שהן עושין חבורה:

ב. אין מגרדין בהמה במגרדת ביום טוב מפני שמשרת שער:

מסירים מהבהמה אפילו טפילים קטנים שיתכן ויעשו חבורה, אבל לא יסיר במגרדת של ברזל שודאי יתלוש שער.

בביצה כג. מחלוקת תנאים אם מותר לקרד הבהמה ביו"ט [ופירשו הרמב"ם בפירוש המשניות והערוך לקרצף היינו להוציא מהבהמה זבובים גדולים שדבוקים בה שלא עושים חבורה בהוצאתם, ולקרד היינו להוציא זבובים קטנים שלפעמים עושים חבורה בהוצאתם אבל לא הוי פסיק רישא.] . ונפסק בגמרא הלכה כרבי אלעזר בן עזריה שמתיר לקרד דקיי"ל כרבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר. וכ"פ הרמב"ם בפרק ד' מהלכות יום טוב (הט"ז) מסירין זבובים הנתלים בבהמה אף על פי שהן עושין חבורה.

וכתב בביה"ל הטעם שהתירו לטרוח לצורך הבהמה משום צער בעלי חיים.

וכתבו התוספות והרא"ש שלגרד סוסים במגרדת של ברזל שתולשין מן השער אסור והוי כפסיק רישיה כההיא דתנן (נזיר מב.) נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק. וכתב רבינו ירוחם (נ"ד ח"א דף כט ע"ג) שיש מי שכתב שמותר אף על פי שמשיר שער מאחר שאינו נהנה לא הוי פסיק רישיה וכדאמרינן בפרק קמא דכתובות (ו.) להדק נזייתא ביום טוב דמותר ולא דמי לסורק שער שהוא נהנה ע"כ וכתב הב"י וכבר נתבאר בסימן ש"ג (ד"ה ומ"ש אבל) סברא זו ודברי החולקים עליה. ופסק מרן לאסור להסיר במגרדת כדעת התוס' והרא"ש [ובסימן ש"ג הביא לאסור לאדם להסתרק כיון דהוי פסיק רישא שישיר השער המדובלל אף שלא נהנה מהשער

הניתלש נהנה מיפוי השער והחלקתו ושכן דעת רבינו ירוחם ודלא כהמנדזין לומר להתיר להסתרק משום שלא נהנה. ולכאורה למה היה צריך הב"י לציין זאת כאן שאוסר לאדם להסתרק וכדעת רבנו ירוחם המובא בסימן ש"ג לכאורה היה צריך לענות על טענת רבינו ירוחם שכתב שיש מי שמתיר לסרק שער הבהמה מאחר שאינו נהנה שזה נגד דעת התוס' והרא"ש שאוסרים שפסק כמותם בשו"ע. ונדצ"ל במקום סימן ש"ג סימן ש"כ ששם נתבאר דעת הערוך שסובר פסיק רישא דלא ניחא ליה באיסור דאוריתא מותר ושכן דעת רבינו ירוחם והביא דעת התוס' שחולק, וכאן רצה לומר שדעת רבינו ירוחם כאן שמתיר הוא כדעת הערוך ואין כן דעת התוס' והרא"ש. ועדיין יש לעיין בזה כיון שלא צריך את השער הנתלש מהסוסים הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה שאסורה מדרבנן וכיון שלא נהנה מיפוי השער של הבהמה והחלקתו הוי פס"ר דלא ניחא ליה במלתא דרבנן שמותר לדעת מרן וכמו שמבואר בסימן ש"ד סעי' א' בדין היתר שליפת הסכין הנעוצה בכלי וכמובא בהליכות עולם חלק ב' עמוד ט'. א"כ למה אסר כאן מרן לסרק הסוסים ואולי צריך לומר שסובר שגם בבהמה נוח לו החלקת שערה ויפויו ודלא כרבנו ירוחם. ומה שכתב כאן המ"ב אף שלא ניחא ליה בתלישת השיער אסור דקימ"ל דהיכא דהוי פסיק רישא אף דלא ניחא ליה אסור. זה כדעת המ"א ועוד אחרונים שסוברים כן אך אין כן דעת מרן באיסורי דרבנן וכנ"ל. או שנאמר שכל מה שהתיר מרן פסיק רישא דלא ניחא ליה באיסור דרבנן זה דוקא באיסור דרבנן גמור כמו גזירה או תקנה דרבנן אבל באיסור דרבנן של מלאכה שאינה צריכה לגופה שיש כאן את גוף המלאכה של תורה רק חסר התנאי של צריך לגופה בזה חמור יותר מכל איסור דרבנן אחר ולא מתירים פסיק רישא דלא ניחא ליה.] .

ג. אין מילדין בהמה ביום טוב, אבל מסעדין אותה שאוחז בולד שלא יפול לארץ ונופח לו בחוטמו ונותן לו דד לתוך פיו:

אין מילדין את הבהמה, אבל אוחז הולד שלא יפול נופח לו בחוטמו ונותן דד לתוך פיו. במשנה שבת קכח: אין מילדין את הבהמה ביום טוב, אבל מסעדין. ובגמ' שם כיצד מסעדין אוחזין את הולד שלא יפול לארץ ונופח לו בחוטמו ונותן לו דד לתוך פיו כדי שינק. ופירש רש"י נופח לו בחוטמו שנחיריו סתומין לו ברירין.

וכתב המ"ב שלא מילדין היינו למשוך הולד מן הרחם משום טרחא יתירה.

ד. בהמה שריחקה ולדה מותר לזלף (פירוש לשפוך) **מי שליתה עליו, וליתן מלא אגרוף מלח ברחמה כדי שתרחם עליו. אבל הטמאה אסור לעשות לה כן.** הגה: **ועיין לעיל סימן רמ"ו סעיף ג' בהג"ה אם אדם מצווה על שביתת בהמתו ביום טוב:**

בהמה טהורה שרחקה ולדה מותר לתת מלח ברחמה או לזלף מי שליתה עליו.

עוד בגמ' שם אמר רבן שמעון בן גמליאל מרחמין היינו על בהמה טהורה ביום טוב, היכי עביד אמר אביי מביא בול של מלח ומניח לה בתוך הרחם כדי שתזכור צערה ותרחם עליו. ומזלפין מי שליא על גבי ולד כדי שתריח ריחו ותרחם עליו, ודוקא טהורה

אבל טמאה לא מרחקא ולדה ואי מרחקא לא מקרבא. ופירש רש"י מרחמין. מאהבין את ולדה עליה: בול של מלח. מלוא אגרוף דכייב לה וזוכרת צער לידה ומרחמת את הולד אם ריקחתו: מי שליא. שורה את השליא במים: לא מרחקה. אין דרכה לרחק.
כתב הב"י גוי המכניס מעצמו בהמותיו לזבל שדה של ישראל ביום טוב אם יכול ליתן לו שכר כתב רבינו בסימן תקל"ז. ושם כתב הטור שבשבת אסור לתת לו אפילו לאכול וביו"ט מותר לתת לו לאכול אבל לא שכר ובחוה"מ מותר לתת לו שכר רק לא ישכירנו ולא יסיע לו.
כתב הרמ"א בסימן רמ"ו שאין אדם מצווה על שביתת בהמתו. ועיין בסימן תצ"ה שכתבנו שאין כן דעת מרן.

סימן תקכד - כמה דברים האסורים ביום טוב - ובו ב' סעיפים

א. אין עולין על גבי אילן, ולא רוכבין על גבי בהמה, ולא שטין על פני המים, ולא מספקין להכות כף על ירך, ולא מטפחין להכות כף על כף, ולא מרקדין, ולא דנין, ולא מקדשין, ולא כונסין, ולא מיבמין, ולא מגרשין, ולא חולצין, ולא מקדישין, ולא מחרימין, ולא מפרישין תרומה ומעשרות. הגה: ודין פדיון הבן כדינו בשבת כך דינו ביום טוב ועיין לעיל סימן של"ט סעיף ד':

לא עולין באילן, ולא רוכבין על גבי בהמה, ולא שטין ולא מספקין, ולא מטפחין ולא מרקדין.
במשנה ביצה לו: ובגמרא שם לא עולין באילן גזירה שמא יתלוש, ולא רוכבין על גבי בהמה גזירה שמא יחתוך זמורה, ולא שטין על פני המים גזירה שמא יעשה חבית של שייטין, פירוש כלי של גומא שאורגין אותו ועושין כמין חבית ארוכה ולמדין בו לשוט. ולא מספקין ולא מטפחין ולא מרקדין גזירה שמא יתקן כלי שיר. ופרשו בירושלמי מספקין הוא בחמתו, ומטפחין בדרך שמחה. וכ"כ הרי"ף והרא"ש והטור.
כתב רבינו ירוחם (נ"ד ח"א דף כט ע"ד) בשם גאון מי שרכב ביום טוב כדי להציל ממון אף על פי שיצא חוץ לתחום כיון דקיי"ל דתחומין דרבנן ורכיבה אינה אסורה אלא משום שמא יחתוך זמורה אין ראוי לפסלו לעדות אבל מלקין ומנדין אותו ואי צורבא מרבנן הוא לא מנדינן ליה ע"כ.
אין מנהיגין במקל ביום טוב נתבאר בסימן תקכ"ב. דינים הנזכרים בסימן זה נתבארו ג"כ בסימן של"ט ושם תמצא קצת חידושים בהם.
לא דנין, ולא מקדשין, ולא חולצין, ולא מיבמין, ולא מכניס לחופה, ולא מגרשין.

עוד במשנה שם לא דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מיבמין. ועל לא דנין שואלת הגמרא והלא מצוה קא עביד ומתרצת לא צריכא דאיכא דעדיף מיניה. וכן על לא מקדשין פריך והלא מצוה קא עביד ומשני לא צריכא דאית ליה אשה ובנים. וכן על לא חולצין ולא מייבמין פריך והלא מצוה קא עביד ומשני לא צריכא דאיכא גדול ומצוה בגדול לייבם. והטעם בכל אלו אומרת הגמ' גזירה שמא יכתוב.

וכתב הר"ן בשם ר"ת משמע דהיכא דליכא דעדיף מיניה שרי לדון והיכא דלית ליה אשה ובנים שרי לקדש והיכא דליכא גדול שרי לחלוץ ולייבם. ומיהו כתב שהשיב רבינו תם (עי' ספר הישר סי' מח) שאין מקדשין אשה בשבת אלא מדוחק גדול ואפילו קידש מבעוד יום אסור לכונסה לחופה בשבת שהרי קונה אותה ליורשה. וכן כתבו הגהות מימוניות בפרק ד' בשם סמ"ג שכתב רבינו תם כי מדוחק גדול היה מתיר ולא היה מורה כן הלכה למעשה. וכתבו עוד בשם סמ"ק (סי' קצד עמ' קעג) דאסור לכנוס ביום טוב וכ"כ הרשב"א (חי' לו: ד"ה לא) דאסור לישא ביום טוב ובכלל לא מייבמין הוא. אבל רש"י פירש והא מצוה קא עביד כלומר והוה ליה למיחשבינהו בהדי הנך דמני התם שהם משום מצוה ומשני דהכא במאי עסקינן בדאיכא דעדיף מיניה וכו' ומשום הכי לא מני להו בהדי הנך דמשום מצוה אבל אין הכי נמי דאפילו ליכא דעדיף מיניה אין דנין ואפילו לית ליה אשה ובנים אין מקדשין ואפילו ליכא גדול לא חולצין ולא מייבמין וזה דעת הרי"ף והרא"ש ז"ל שכתבו המשנה כצורתה לבד דמשמע דבכל גווני אסור וכך כתב הטור. והרמב"ם נראה שהוא סובר כדעת רש"י שבפרק כ"ג מהלכות שבת (הי"ד) כתב סתם דאין דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מייבמין.

ולא מקדישין, ולא מחרימין, ולא מגביהין תרומות ומעשרות, ובדיעבד אם עשה עשוי.

עוד במשנה שם ולא מקדישין ולא מחרימין ולא מגביהין תרומות ומעשרות. והטעם אומרת הגמ' לז. טעמא גזירה משום מקח וממכר. ופירש רש"י דלמקח וממכר דמו שמוציא מרשותו לרשות הקדש ומקח וממכר אסור מן המקרא דכתיב (ישעיה נח יג) ממצוא חפצך ודבר דבר. אי נמי מקח וממכר אתי לידי כתיבת שטרי מכירה. ואם תאמר הויא לה גזירה לגזירה כולה חדא גזירה היא.

ופירש הר"ן אף על גב שמקח וממכר אסור רק מדרבנן ואלו אסורים משום מקח וממכר לא נחשב גזירה לגזירה כיון שאלו בהדי מקח וממכר חדא מילתא נינהו ואתי לאיחלופי. וכתב הטור שאין מפרישין תרומות ומעשרות אפילו ליתנם לכהן בו ביום. כן פירש רש"י שם (ד"ה תני רב יוסף) דאפילו ליתנם לכהן בו ביום דאיכא למימר לא מוכחא מילתא

דלתקוני טבלא מכוין דאין ידוע שיהא הוא צריך לשירים ורואים שמוליך תרומה לכהן ומיחזי דכולה מילתא משום שמחת יום טוב דכהן שצריך לה הוא, אפילו הכי אסור. דיני הפרשת חלה נתבארו בסימן תקו.

וכתב בירושלמי וכולן אם עשאן בין שוגג בין מזיד מה שעשה עשוי. וכתבוהו שם הרי"ף (כ:) והרא"ש. (סי' ב) וכתב הרי"ף שמעינן מינה דמאן דעבר ואקני בשבת מקרקעי או מטלטלי הקנאתו הקנאה. וכ"כ הרמב"ם בסוף הלכות מכירה (פ"ל ה"ז) [וכתב הר"ן על דברי הירושלמי מיהו בתרומות (פ"ב משנה ג) תנן שאם הפריש תרומה ומעשר בשבת דינו כמבשל בשבת דבשוגג יאכל ובמזיד לא יאכל. ע"כ. כלומר שאע"פ שהפירות מתוקנים אפילו הכי לא יאכלם אם עשה כן במזיד בשבת. וכ"פ במ"ב סימן שלט ס"ק כ"ה שאם עבר והפריש במזיד לא יאכל בין לו בין לאחרים עד מוצאי שבת מטעם קנס ואם היה בשוגג מותר אפילו לו מיד. והנה יש לעיין מה הדין אם הפריש מעשר ביו"ט במזיד אם מותר לו לאכול. ומלשון הרמ"א בדרכי משה שהביא את הר"ן הנ"ל בזה הלשון "כתב הר"ן ומיהו אם עשה במזיד לא יאכל בו ביום מידי דהוי המבשל בשבת במזיד אבל בשוגג יאכל. ע"כ. משמע קצת שגם ביו"ט אסור לאכול. וכן כתב הרמב"ם להדיא בפכ"ג מהלכות שבת הלכה טו המגביה תרומות ומעשרות בשבת או ביום טוב בשוגג יאכל ממה שהתקין. במזיד לא יאכל עד מוצאי שבת. ובין כך ובין כך תיקן את הפירות.

אולם הרשב"א בתשובה הביאו הב"י בסימן תקג פסק להקל להתיר דבר שנתעשר ביו"ט ממה שרצתה הגמ' ביצה לז: להביא ראיה לאסור אוכל שנתבשל בלא עירוב תבשילין מהמשנה הנ"ל בתרומות שאסרה לאכול דבר שנתעשר בשבת ודחתה הגמ' לבסוף איסורא דשבת שאני, ולכן דוקא בשבת אסור לאכול דבר שנתעשר במזיד אבל ביו"ט מותר.

ומרן בסימן תקכז סעי' כג כתב אם עבר במזיד ובישל כמה קדרות שלא לצורך יו"ט מותר לאוכלן בשבת או בחול.

וכתב בביאו"ה שם שמהרמב"ם משמע שדוקא אם אין לו תבשילים אחרים לאכול בשבת מתירים לו לאכול מה שבישל. אבל מסתמות דברי מרן משמע שמותר בכל אופן ואפילו יש לו תבשילים אחרים, וסמך בזה על תשובת הרשב"א הנ"ל. ע"כ. וכ"פ המ"ב בסימן תקב ס"ק ד' בפשיטות שמותר להשתמש באש אם עבר והוציא, ובביאו"ה שם כתב שכן משמע מהרב המגיד ושכן כתב הרדב"ז בשם הרשב"א וכן הסכימו הב"ח והאליה רבא ושאר אחרונים, וכ"פ בחזון עובדיה יו"ט עמוד מט שאם עבר והדליק אש ביו"ט מותר להשתמש בה. כיון שאנו פוסקים להלכה כדעת הרשב"א להתיר להינות ממלאכה האסורה מדרבנן שנעשתה ביו"ט במזיד.

וא"כ גם אם עישר ביו"ט במזיד יהא מותר לדעת מרן כיון שפוסק כתשובת הרשב"א. אולם עדיין צ"ע למעשה כיון שהרמב"ם כתב להדיא לאסור לאכול דבר שנתעשר ביו"ט).] .

ב. שכיב מרע דתקיף ליה עלמא טובא שרי לגרש אפילו בשבת:

אף שלא מגרשים ביו"ט התירו לשכיב מרע לגרש אפילו בשבת.
וכתב הטור ולא מגרשין. כן כתב שם הר"ן (ד"ה לא) ונתן טעם גזירה שמא יכתוב והתוספות (ד"ה והא) נתנו טעם מפני שנראה כקונה קנין בשבת שהרי היא קונה את עצמה לזכות במציאתה ובמעשה ידיה.
ובגמ' גיטין עז: התירו לגרש אפילו בשבת בשכיב מרע דתקיף ליה עלמא ולא רוצה שתיפול ליבום ובאופן שהגט כתוב מבעוד יום ולא מטלטל את הגט שהרי הוא מוקצה אלא מקנה לה בקנין חזקה את המקום שהגט שם. וכ"פ מרן באבן העזר סימן קלו סעי' ז' וכתב שם שאם אי אפשר בלא טלטול כגון שאין הגט ברשותו יטלנו בידו ויתננו לה. ולדעת הרמ"א שם גט הוא לא מוקצה. ועיין בילקו"י שבת ב' עמוד שעג שלדידן הגט מוקצה.

אסור לפדות הבן בשבת או ביו"ט.
כתב הריב"ש בתשובה (סי' קנו) שאסור לפדות הבן בשבת או ביום טוב.

סימן תקכה - דין הלואה ביום טוב - ובו ב' סעיפים

א. הלואת יום טוב ניתנה ליתבע בדין (**ועיין לעיל סימן ש"ז סעיף י"א**):
המלוה דבר לחבירו ביו"ט ולא רוצה להחזיר לו, אחר יו"ט יכול לתובעו בב"ד.
במשנה שבת קמח. שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן ובלבד שלא יאמר לו הלויני. והטעם אומרת הגמ' כיון שהלואה משמע לזמן מרובה שסתם הלואה שלושים יום לכן יש חשש שיבא לכתוב כדי לזכור את ההלואה אבל כשמשנה לומר לו השאילני יתן ליבו המלוה על שאמר לו השאילני ולא אמר הלוני כדי שיזכור שלא לכתוב ולא יבא לכתוב. ולדעת רב יוסף בגמ' קמח: אף שאומר השאילני עדיין יש חשש שמא יבא לכתוב אם נאמר שהלואת יו"ט נתנה ליתבע ולכן פוסק שהלואת יו"ט לא נתנה להתבע כדי שלא יבא לכתוב ורבה סובר שאחר שאמר השאילני אין שוב חשש שמא יבא לכתוב ולכן פוסק שהלואת יו"ט ניתנה ליתבע ואדרבא אם נאמר שלא נתנה ליתבע ימנע ולא ילוה לו וימנע משמחת יו"ט.
והרי"ף כתב שיש שפסקו כרב יוסף שהוא רבו של רבה ויש שפסקו כרבה שהוא בתראה. והתוספות והרמב"ם פסקו כרבה שנתנה ליתבע והכי נקטינן.
וכתב בד"מ שכתב רבינו ירוחם שכן הדין גם בשבת. וכ"פ במ"ב שהלואת שבת נתנה ליתבע [וצ"ל מה שאמר רבה שלא ימנע משמחת יו"ט הוא רק תוספת טעם וגם בלא זה יסבור שנתנה להתבע ולא חוששים שמא יבא לכתוב אחר שאומר לו השאילני ולא אומר הלוני.] .

גבאי צדקה גובין מזון בצינעה ביו"ט ומחלקים בצנעה.
כתב הטור כתב הרמב"ם בפרק ד' מהלכות יום טוב הכ"ו גבאי צדקה גובין מן החצרות ביום טוב. ולא יהיו מכריזין כדרך שמכריזין בחול, אלא גובין בצנעה ונותנין לתוך חיקן ומחלקין לכל שכונה ושכונה בפני עצמה. וכתב הרב המגיד שהוא ירושלמי (פ"ג ה"א) ובריייתא (פ"ג ה"כ) במסכת דמאי.
וכתב המ"ב אף שמותר להכריז על דבר מצוה כנזכר בסימן שו סעי' יב שאני הכא דאפשר בצנעה.

סימן תקכו - דין מת ביום טוב - ובו י"ב סעיפים

א. מת המוטל לקברו אם הוא ביום טוב ראשון (לא יתעסקו בו ישראל ואפילו יסריח ואי אפשר בעממין, אבל) **יתעסקו בו עממין, אפילו מת בו ביום** (ועיין לעיל סימן ש"ד). **ואפילו אם יכולין להשהותו עד למחר שלא יסריח. וכל זה בעשיית** (קבר) **וארון ותכריכין, אבל להלבישו ולחמם לו מים לטהרו ולהוציאו ולשומו בקבר מותר על ידי ישראל.**
הגה: וטוב ליזהר לטהרו על ידי קש על גב עור או נסר ולא על ידי סדינים שלא יבא לידי סחיטה (תרומת הדשן סימן פ"ב):
ביו"ט ראשון עושים למת כל מלאכות המותרות מדין "מתוך" כהוצאה והבערה וכן טלטולו. והגוי עושה שאר המלאכות
בביצה ו. אמר רבא מת ביום טוב ראשון יתעסקו בו עממין ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה מה שאין כן בביצה אמר מר זוטרא לא אמרן אלא דאשתהי אבל לא אשתהי משהינן ליה ורב אשי אמר אף על גב דלא אשתהי לא משהינן ליה מאי טעמא יום טוב שני לגבי מת כחול שויוה רבנן ואפילו למיגד ליה גלימא ולמיגז ליה אסא:
וביו"ט ראשון שעושה ע"י גוי האם מותר דוקא באשתהי.. לדעת רש"י ובה"ג ואור זרוע וי"א בר"ן דוקא אם אם אשתאי ויש חשש שיסריח עד מחר מותר ע"י גוי. אבל הר"ן והרא"ש דחו סברא זו ומתירים ביו"ט ראשון ע"י גוי בכל מקרה מפני כבוד המת. וכן נראה דעת הרמב"ם וכ"כ המ"מ ושכן הוא דעת הרמב"ן, והר"ן שבת נז. כתב שכן הוא מנהגן של ישראל להתעסק בעממין ביום טוב ראשון אף על גב דלא אשתהי: וכ"פ מרן להקל.
והמלאכות שמותר גם לישראל לעשות ביו"ט ראשון לדעת רבינו יחיאל מותר להוציאו מדין מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. וכ"כ התשב"ץ (סי' תל) בשם

רבינו יואל הלוי. ובהגהות מימון פרק בשם הראב"ן כתב שמותר להלבישו ולהוציאו ולהשימו בקבר דומיא דהוצאת קטן למולו ולולב לצאת בו וספר תורה לקרות בו (עיי' ביצה יב.) דשרי מטעם כיון דאיכא צורך מצוה עד כאן. וכ"כ המרדכי בפרק תולין (סי' תכו). וכ"כ הרא"ש שביום טוב שני נהגו באשכנז שהגוי חופר הקבר ועושה ארון ותכריכין וכל דבר שהוא איסור דאורייתא אבל טלטול והוצאת המת עושה ישראל. וכ"כ בתשובה ביום טוב ראשון ישראל מכתפין בו עד הקבר ומשימין אותו בקבר דמתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ובלבד שיהא לצורך מצוה כגון קטן למולו: וכ"כ בתרומת הדשן. וכתב שהישראל גם מטהרים אותו ולא יעשו ע"י סדין שלא יבואו לאיסור סחיטה וכיבוס. וכ"כ בכל בו שבנרבונא נהגו להקל. שישראל נושאין המת אפילו ביום טוב ראשון עד הקבר וכן רוחצין אותו בלי ככר ותינוק והטעם משום דטלטול בעלמא הוא ולחמם המים לרחיצה ג"כ מותר שמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך (ביצה יב:) והוא דאיכא צורך יום טוב או צורך מצוה אבל אחר יציאת נשמה מטלטלין אותו מן המטה לארץ על ידי ככר או תינוק משום דהוי כמחמה לצל (עיי' שבת מג:) ע"כ. וכך פסק מרן להקל. והמ"ב כתב שהרוצה לנהוג כדעת השולחן ערוך אין למחות בידו.

אבל הר"ן כתב שיש מתירים לטלטלו ע"י כיכר או תינוק ומתירים להוציאו, ויש אוסרים ולישנא דיתעסקו בו עממין הכי משמע דמדלא אמרינן יקברו אותו עממין משמע דכל עסקיו ע"י עממין דוקא, שאין כאן כבודו של מת שנתיר בו משום כבודו כלל כיון שסופו להתעסק בו עממין. וכן כתב הרמב"ן לאסור הטלטול וההוצאה דהוצאת מת לקבורה כהוצאת אבנים לבנין שאין לומר בו מתוך כיון שאין בו צורך היום כלל עכ"ל. והרשב"א בתשובה (ח"א סי' כב) כתב כדברי הרמב"ן ז"ל. וכך כתב המ"מ שלדעת הרמב"ם ביום טוב ראשון אין ישראל מתעסקין בו כלל אפילו לטלטלו אלא מה שמותר בשבת.

וכתב המ"ב ביו"ט ראשון אם יש אפשרות שלא לעשות ע"י גוי כגון שאפשר להשיג תכרכים חתוכים לא יאמרו לגוי לחתוך, שיש בזה מלאכת מחתך. וכן בכל דבר שיש בו איסור תורה.

עוד כתב שטלטולו ע"י ישראל מותר רק לצורך קבורה אבל להורידו מהמטה לארץ צריך להניח עליו ככר או תינוק

עוד כתב שלכסות הקבר בעפר אוסר ע"י ישראל שמילוי גומא הוי כבונה.

עוד כתב מה שכתב הרמ"א ע"י קש פירוש לרחוץ אותו ירחץ בקש או בידיו שאין איסור סחיטה או כיבוס אבל לא בבגד.

ב. מת ביום טוב ראשון אסור להלינו עד יום טוב שני כדי שיתעסקו בו ישראל:
אסור להלין מת עד יו"ט שני כדי שיתעסקו בו ישראל.
בארחות חיים (הלכות יום טוב סי' כז) כתב, ושמענו על הראב"ד שציוה להלין מת ביום טוב ראשון עד יום טוב שני כדי שיתעסקו בטלטולו ובהוצאתו ישראל, וחלקו עליו חבריו, דלאו שפיר עבד, משום שאין לנו לכוין מלאכתנו במועד, וכ"ש שאין לנו להשהות המת ליו"ט שני, שמוטב לקוברו ביום טוב ראשון ע"י עממין, ולעשות שבות דאמירה לעכו"ם, יותר מלקוברו ביום טוב שני ע"י ישראל, ולכן באמת אסור להלינו מיו"ט א' כדי לקברו ע"י ישראל ביום טוב ב'. ע"כ. וכ"פ מרן לאסור.
וכתב המ"ב אפילו הוא ת"ח לא משהים אותו שיקבר ע"י ישראל.
עבד ערל של ישראל אסור להתעסק במת ביו"ט ראשון.
כתב הרמב"ן שלדעת בה"ג אסור לעבד ערל להתעסק במת, מטעם שמצווה הישראל על שביתתו שכתוב וינפש בן אמתך והגר. אבל לדעת הרמב"ן אם לא קיבל עליו שבע מצוות בני נח אין מצווים על שביתתו. ועוד שאפשר שאין חיוב שביתת העבד אלא רק בשבת ולא ביו"ט שהוא קל ממנו. ופסק מרן בסימן ד"ש שאסור לומר לעבד של ישראל שהוא ערל אפילו הוא עובד עבודת גלולים לעשות מלאכה לצורך המת ביו"ט ראשון, כיון שמלאכת העבד אסורה מהתורה.

אסור לעשות ביו"ט ראשון ע"י ישראל אפילו אין אפשרות לעשות ע"י גויים

כתב הריב"ש הדבר ברור שלעולם לעשות ביום טוב ראשון ע"י ישראל אי אפשר אפילו יום טוב ראשון שחל בערב שבת ואי אפשר בעממין כגון שאין במקומן בית הקברות ולהמתין עד יום ראשון לא ירצו הגוים להוליכו לפי שהוא יום אידם ולהמתין עד יום השני הרי המת מסריח. אין לזה תקנה אלא שיקברנו בביתו בו ביום ע"י עממין ויפנהו משם אחר השבת ויקברנו עם אבותיו או שיעשה לו סדין בו ביום ע"י עממין וארון וישימהו בו ויחמרה בחמר ובזפת כדי שלא יהא ריחו נודף ולמוצאי שבת יקברנו.
ג. בשבת וביום הכפורים לא יתעסקו בו כלל אפילו על ידי עממין אפילו להוציאו על ידיהם ולהניחו בכוך (פירוש בחפירה) **העשויה מאתמול:**
בשבת ויוה"כ לא עושים למת כלום ואפילו שבות דשבות אסור.
כתב הר"ן בפרק קמא דביצה (ג. ד"ה אמר) מת ביום טוב ראשון דוקא הוא דיתעסקו בו עממין אבל בשבת ויום הכיפורים לא דאמרינן בפרק קמא דראש השנה (כ.) שמעברים את אלול אם יוה"כ חל ביום שישי או ביום ראשון משום המת שלא יסריח. משמע שאסור בעממין. וכ"כ הרמב"ן שאפילו הוצאתו בבית הקברות להניחו בכוך העשוי

מאתמול דהוא ע"י ישראל שבות וע"י עממין שבות דשבות אפילו הכי אסור ונתן טעם לדבר מפני כבוד המת שלא יאמרו נתחלל עליו שבת במיתתו וכ"כ הריב"ש בתשובה (סי' תפז).

ד. ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל, אפילו ביום שני של ראש השנה, ואפילו לא אשתהי. אפילו לחתוך לו הדס מהמחובר ולעשות לו תכריכין וארון ולחצוב לו קבר ולחמם לו מים לטהרו ולגזוז לו שערו. ואם אין באותה העיר מקום קברות לישראל מוליכין אותו לעיר אחרת שיש בה שכונת קברות אפילו חוץ לתחום, ומשכירים לו ספינה להוליכו ממקום למקום דיום טוב שני לגבי מת כחול שויוה רבנן, ואפילו אפשר בעממין יתעסקו בו ישראל. הגה: אבל באשכנז ובמדינות אלו אין נוהגין כן אלא כל היכא דאפשר בעממין עושין הקבר והארון ותכריכין על ידי עממין ושאר הדברים עושים ישראלים כמו ביום טוב ראשון. אבל אם לא אפשר בעממין מותר לעשות הכל על ידי ישראלים (מרדכי הלכות אבל ותרומת הדשן סימן פ"ב). **חוץ מן הכיפה שבונים על הקבר שאין בונין אותה ביום טוב.** הגה: אבל מותר לכסותו בעפר כדרכו בחול (בית יוסף) ודלא כיש מחמירין, כן נראה לי. **במה דברים אמורים כשרוצים לקוברו בו ביום, אבל אם אין רוצים לקברו בו ביום אין עושים לו שום דבר איסור מלאכה אפילו על ידי נכרי, אבל טילטול מותר.** (ודין קריאת שמע ותפלה אם מת לו מת ביום טוב ראשון או שני עיין לעיל סימן ע"א סעיף ב' ולקמן סימן תקמ"ח בסעיף ה'):

ביו"ט שני אפילו של ר"ה עושים כל צרכי קבורת המת ואפילו שיש אפשרות לעשות ע"י גוי.

בביצה ו. רב אשי אמר יום טוב שני לגבי מת כחול שויוה רבנן ואפילו למיגד ליה גלימא ולמיגז ליה אסא:

וכתב הר"ן אפילו אפשר בעממין יתעסקו בו ישראל, וכן הסכים הרמב"ן, ושלא כדברי רב אחא משבחא שכתב שאם יש עממין יעשו בעממין. וכתב רש"י שלחצוב קבר אסור כיון שטרחתו מרובה אבל הר"ן דחה דבריו וכן הרא"ש כתב שכ"ש לחפור לו קבר ולעשות לו ארון שהם דברים הנצרכים יותר שמותר. וכ"כ בהגהות אשיר"י (ביצה שם) שהתיר ריב"א לתלמידיו אפילו החפירה והתחיל בעצמו לחפור וכן נהגו העולם:

ולדעת ר"ת ורבינו חננאל אסור לעשות שום מלאכה ע"י ישראל וכרבינא שאמר והשתא דאיכא חברי חישינן. כלומר שאם יתעסקו במת יבואו לומר להם לעשות שאר מלאכות. ודחה זה הרא"ש שבימנו אין חברי. וכתב שכן דעת הרי"ף להתיר. וכ"כ הריב"ש. וכ"פ מרן וכדעת הר"ן שאפילו אפשר בעממין יתעסקו בו ישראל אפילו לחתוך לו הדס

לכבודו, ואפילו ביו"ט שני של ר"ה. ודוקא שרוצה לקוברו בו ביום אבל לא רוצה לקוברו אסור לעשות כלום, ואפילו ע"י גוי, רק לטלטלו מותר.
וכתב המ"ב שאם יכול למצא תכריכים מוכנים כמידתו אין לעשות חדשים חדשים. ואם התכריכים מטונפים מותר לכבסם. וכן מותר להכין נסרים לצורך בנית הארון. אבל לקצץ עצים ביער אסור, וכן לחצוב אבנים לקבר אסור, כמו בחול המועד.
כתב הב"י בשם הרשב"א שמותר ביו"ט שני להביא מת מחוץ לתחום לקוברו בקברי אבותיו. וכתב הב"י שכן הלכה ולא כדברי הגהות אשר"י בשם האור זרוע שר"ת אוסר ואמר שיקברו אותו במקומו ולמחר יקחהו לקברי אבותיו. וכ"פ מרן וכן הרמ"א בסעיף ח.
וכתב המ"ב (ס"ק מג) שאין להקל בזה אלא רק אם השתהה שם.
עוד כתב שיש כתבו כמה שיותר למעט באיסורים לכן את הקבר יחפרו אלא שבקיאים בכך שיחפרו רק מה שצריך, ויש שכתבו כיון שהוא כחול אין להקפיד בכך.
עוד כתב שמותר להוליכו מחוץ לעיר גם על בהמת ישראל אבל רק הקברנים יסעו ולא המלוים.
עוד כתב שאם יש בית קברות בעירו והוא ציוה לקוברו מחוץ לעיר, יניחוהו עד אחר יו"ט ויקברוהו, ואם יש חשש שיסריח יקברהו ביו"ט בעירו.
כתב הרא"ש שנהגו באשכנז שהגוי חופר הקבר ועושה ארון ותכריכין וכל דבר שהוא איסור דאורייתא אבל טלטול והוצאת המת עושה ישראל דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה שלא לצורך. וכתב בתרומת הדשן שאם אי אפשר ע"י גוים כגון ביום אידם וכהאי גוונא עושין הכל אפילו מלאכות דאוריתא ע"י ישראל. ונראה דאפילו ביום טוב של ראש השנה יש לעשות כן. וכ"פ הרמ"א.
וכתב המ"ב שאם צריך להמתין הרבה שעות לגויים ויבא המת לידי בזיון גם לרמ"א יעשו ע"י ישראל. וכן מותר לטהרו ע"י ישראל בסדין כדרכו ולא גזרינן שיבא לידי סחיטה, רק שיהיה הסדין נקי, שאם הוא מלוכלך אמרינן שרייתו זה הוא כיבוסו. וכן מותר ללוותו חוץ לתחום אע"פ שביו"ט ראשון אסור. וכן מותר לכסותו בעפר ולצבור עפר כעין תל. שלא נהגו בזה לאסור.
וכתב הטור נראה שהכיפה שבונין על הקבר שאין לבנותה ביום טוב. וכתב הב"י משמע מדבריו דבכיפה של בנין דוקא קאמר דאין לבנותה ביום טוב אבל כיפה של עפר שצוברים העפר על הקבר עד שנעשה כמו תל נראה שמותר לעשותו ביום טוב שגמר

הקבורה הוא זה. ודלא כהגאון מהר"י אבוהב ז"ל שכתב כיון שאמר טוב למעט באיסור דאורייתא יש ליזהר אפילו בזה.

וכתב הרא"ש הני מילי שרוצים לקברו בו ביום אבל אם אין רוצים לקברו בו ביום אין עושין לו שום דבר איסור מלאכה ואפילו על ידי גוים אבל טלטול שרי. וכתב בתרומת הדשן שרק טלטול מותר אבל הוצאה אסורה אפילו לכרמלית. ולרחוץ המת ולגזוז שערו גם מותר שגזיזת שער של מת אינה מלאכה כלל: וכתב המ"ב שלא הותר הטילטול אלא לצורך המת כגון מחמה לצל, אבל לא לצורך החיים כגון שהכהנים רוצים להכנס. ואפילו לצורך המת יטלטלו ע"י כיכר או תינוק.

כתב הב"י לחמם מים לרחוץ המת ביום טוב שני פשיטא דשרי כיון דכחול שויוהו רבנן ואפילו ביום טוב ראשון כתבתי לעיל (ד"ה וכתב הכל בו) בשם הכל בו דשרי משום מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך:

כתב ר"י (מו"ק ח: תוד"ה וארון) שכשעושה מלאכה לא יעשו הדבר אלא בצנעא, שלא כולם יודעים שעושה לצורך המת, ואם המת מפורסם שכולם יודעים שעושה בשבילו מותר. ומטעם זה האידנא שיהודים מועטים דרים במקום אחד וכשיש מת בעיר ידעו כל השכונה הוו כולהו כמו מפורסם. כ"כ הרא"ש והר"ן בפרק קמא דביצה (שם).

ה. החופר קבר למת ביום טוב שני מותר לו ליטול שכר:

החופר קבר למת בי"ט שני, מותר לו ליטול שכר.

כתב הב"י כתב רבינו ירוחם (נ"ד ח"א כח ע"ד) החופר קבר למת ביום טוב שני מותר ליטול שכר ממנו כיון שהתירו לו חז"ל דשמא לא ימצא בחנם אף על גב דאסור ליטול שכר בשבת אפילו במלאכה המותרת בשבת:

וכתב המ"ב שהוא הדין הנותן בד לתכריכין וכדומה. ולא יזכירו סכום המקח, ואם דורש שיביאו לו מעות ביו"ט אע"פ שעושה שלא כדין ועברה בידו, מותר להביא לו, דכחול שוויוהו רבנן.

ו. מותר ללוות המת ביום טוב ראשון תוך התחום, וביום טוב שני אפילו חוץ לתחום, וחוזרין למקומם בו ביום. וכן מותר להחזיר כלי הקבורה שהוליכו עמהם חוץ לתחום:

מותר ללוות המת ביו"ט שני חוץ לתחום, ומותר להחזיר כלי הקבורה.

כתב הרמב"ן בשם בה"ג והרי"ץ גיאת שמותר ללוות את המת ביום טוב ראשון בתוך התחום וביום טוב שני אפילו חוץ לתחום. והסתפק הרמב"ן לענין אם מותר להם לחזור למקומם, וכל שיש שם עד ארבעת אלפים אמה ודאי שמותר להם לחזור כדין כל היוצא ברשות שנתנו לו אלפיים אמה במקום שהגיע לשם. ורבינו ירוחם הביא רמב"ן בתשובה

שכתב להתיר משום שאם נאסור החזרה לא ירצו ללכת. וכ"כ המ"מ להקל. ועוד כתב בתשובה שכלי הקבורה שהוליכו עמהם חוץ לתחום שמותרים כמו כן להחזיר אותן למקומן מאחר שמלאכתן להיתר ושמא יצטרך להם למת אחר בו ביום.
וכתב הריב"ש בתשובה (סי' תפז) שהטעם שמותר ללוות המת אף על פי שאינו דבר הכרחי לקבורתו משום שהוא כבוד המת עושין.
וכתב המ"ב שמותר ללוות את המת ביו"ט ראשון רק עד אלפיים אמה כיון שאינו צורך הקבורה. וביו"ט שני מותר למלוים אפילו שאינם קברנים ללוותו אפילו יותר משלוש פרסאות, ומותרים לחזור למקומם. ואם יכולים לקצר את הדרך לא ילכו בארוכה. ואם יש במקום שהגיעו לשם הכנסת אורחים של יהודים לא יחזרו אלא ישבתו שם.

ז. המלוים את המת אסורים לרכוב על בהמה אפילו ביום טוב שני ואפילו האבלים, אבל הקוברים שצריכים לקוברו אם אי אפשר מתירים להם ביום טוב שני לרכוב על גבי בהמה:

מותר לקוברים לרכב ע"ג בהמה ביו"ט שני ולא למלוים, וביו"ט ראשון אסור לכולם.
כתב הרמב"ן שלא התירו רבותינו לרכב על גבי בהמה אלא במקום דלא אפשר כעין ששנינו (ר"ה כב.) לגבי עדות החודש מי שראה את החודש ואינו יכול לילך מוליכין אותו על החמור ואפילו במטה השתא בעדות החודש שהיא צורך כל ישראל ודבר שמחללין עליו את השבת חששו לשבות זו ולא התירוה אלא במקום דלא אפשר כל שכן דבר קל שאינו דוחה שבת אפילו בעממין הילכך לא מיבעיא הבאים משום כבוד שאסור אלא אפילו לאבלים שחייבין לקברו אסור ומיהו קוברים שצריכים לקברו במקום שאי אפשר מתירין להם אפילו לרכוב על גבי בהמה דיום טוב שני לגבי צרכיו בכל דלא אפשר כחול שויוהו רבנן עכ"ל: עוד כתב הב"י בשם הרוקח שאם ישהה את המת יש חשש שיסריח מותר לשכור ספינה ביו"ט שני להוליכו ממקום למקום.
וכתב המ"ב שאפילו שמותר ללוותו חוץ לתחום ולא חשו לאיסור דרבנן, עכ"פ איסור רכיבה חמור יותר מחשש שמא יחתוך זמורה ויבא לידי איסור תורה. ועוד שיש ברכיבה זילותא יותר מהליכה ברגליו. וכן אסור ליסוע בספינה מלבד הקברנים שמותר להם, וכשרוכבים לא ירכבו בפני האומות שלא יאמרו שמחללים יו"ט.

ח. אם נודע לבני עיר אחת שישראל מת רחוק משם ד' או חמשה ימים ולא ניתן לקבורה, אף על פי שלא יוכלו להגיע לו עד לאחר המועד מותר לצאת לדרך ביום טוב שני כדי למהר קבורתו. הגה: ומותר להביא מת ביום טוב שני מחוץ לתחום לתוך העיר לקברו בקברות ישראל אף על פי שהיה אפשר לקברו במקומו (בית יוסף בשם תשובת רשב"א):

יהודי שמת רחוק מיישוב ישראל מהלך כמה ימים מותר לצאת לדרך ביום טוב שני למקום שהוא שם כדי למהר קבורתו.

כתב הב"י בשם הריב"ש שאין ללכת חוץ לתחום בעד קבורת מת שאינו לפניהם ולא יוכלו להגיע אליו עד לאחר המועד והביא ראיה לדבר. אבל הרשב"ץ כתב אף על פי שמת זה רחוק ארבעה או חמשה ימים כיון דיום טוב לגבי מת כחול הוא לא מפלגי בין נקבר בו ביום לנקבר למחרתו כל שמעשה יום טוב ממהר הקבורה שכל זמן שמשתהא הוא מרבה להתנוול וכ"ש אם יחושו לאכילת כלבים והממהר לעשות צרכיו למהר קבורתו עושה מצוה. וכתב בדק הבית ונראים לי דבריו.

וכתב המ"ב שאע"פ שפסק מרן שאם אין בדעתו לקוברו היום לא עושה לו שום מלאכה, שאני הכא שנמצא כמה ימים בין העכו"ם והוא מת מצוה לכן יש לזרז קבורתו כדי שלא יתנול. וכתב בביאו"ה שכתב המגן אברהם שאם המת מוטל בבית ולא בשדה יש להחמיר כדעת הריב"ש. וכתב הביאו"ה שאם המת השתהא כבר יש להקל ללכת חוץ לתחום להביאו. וכן אם הוא כאן ללכת להביא לו תכריכים, וכדעת הרשב"ץ.

ט. תינוק שמת בתוך שלשים אם גמרו שערו וצפרניו הוא בחזקת בן קיימא ודינו כמת גדול, אף על פי שאין אנו יודעים אם כלו לו חדשיו דרוב נשים יולדות ולד קיימא: תינוק שמת בתוך שלושים אם נגמרו שערו וציפורניו דינו כגדול ומחללים עליו יו"ט שני.

הטור הביא מחלוקת בתינוק שמת בתוך שלושים שלא ידוע אם כלו לו חדשיו, לריב"ם לא דוחה קבורתו את יו"ט שני שהרי הוא נפל, ולר"י הלבן כיון שרוב נשים יולדות ולד של קימא דינו כשאר מת גדול. וכתב הב"י בבדק הבית שנראה כדברי המתיר שהרי על סמך זה שרוב נשים יולדות ולד של קימא אנו מלים בשבת את התינוקות שגמרו להם השערות והציפורניים.

וכתב המ"ב שאם לא נגמרו שערו וצפרניו אפילו מת ביום שלושים עצמו אינו בחזקת בן קימא ודינו כנפל ולא קוברים אותו ביו"ט וע"י גוי מותר.

עוד כתב שיש חולקים על דעת מרן וסוברים שכיון שמת איתרע רובא ואין לקוברו על ידי ישראל אלא ע"י גוי.

עוד כתב שלדעת הרמ"א בדרכי משה כיון שצריך להסיר עורלתו ואי אפשר לעשות כן כיון שאינו מצורכי קבורה לכן ידחו קבורתו למחר.

י. נפלים שנהגו להסיר ערלתן בצרור אבן או בקנה, אסור אפילו ביום טוב שני של גליות. הגה: ואסור לקברו ביום טוב אלא מניחו עד למחר (בית יוסף):

נפל שלא כלו לו חדשיו לא קוברים אותו, ולא מסירים עורלתו ביו"ט שני.

כתוב בהגהות מימון פרק א' מהלכות מילה (אות י) וז"ל נפלים אשר נהגו להסיר ערלתם בצרור ובאבן אסור אפילו ביום טוב שני של גליות דהא דאמרינן גבי יום טוב שני לגבי מת כחול שויוה רבנן הני מילי מת שהוא בר קיימא שעובר המלינו בלאו ויש ביזיון בשהייתו אבל נפל דאין מצוה לקברו כדמוכח בכמה מקומות בתלמוד (ע"ז מא: וש"נ) שמטילין אותו לבור אין יום טוב נדחה על צרכי קבורתו ועוד דמה שנהגו להסיר ערלתו אין זה מנהג של תורה אך שהמנהג להסירו משום תקנת הפושעים דאמרינן בבראשית רבה (פר' מח, ח) שהקב"ה מעביר ערלה מן הקטנים שמתו ולא מלו ונותנה על פושעי ישראל עכ"ל וכן כתוב בהגהות אחרונות דמרדכי בסוף עירובין (מובא בהגהות אחרונות דמרדכי בסוף שבת ס' תעא). וכתב מרן בבדק הבית שדברי ההגהות אינם אלא בנפלים שאנו יודעים ודאי שלא כלו להם חדשיהם.

וכתב המ"ב שגם בנפלים שהם בני קימא שקוברים אותם לא מלים אותם כיון שאין זה מצורכי הקבורה.

ואם מת לאחר שלושים קוברים אותו ביו"ט וגם מסירים עורלתו כמו שעושים כל צרכי מת גדול.

עוד כתב שיש סוברים שקבורת נפל הוא גם מצוה ואפשר להתיר לקוברו ע"י גוי ביו"ט שני. ובביאו"ה כתב בשם המאירי שאסור לקובר נפל אפילו ע"י גוי ורק אם עתיד להסריח מותר לטלטולו מדין גרף של רעי ומותר לקוברו.

יא. אין קורעין על המת אפילו ביום טוב שני אפילו קרוביו:

אין קורעין על המת אפילו ביום טוב שני.

כתב הר"ן בפרק קמא דביצה (ג: ד"ה ודאמרינן) איכא מאן דאמר דכיון דיום טוב שני לגבי מת כחול שויוה רבנן קורעין בו שאף זה כבודו של מת ואינו נראה שאין אלו עסקיו וכן דעת הרמב"ן (תורת האדם שם עמ' סז) שלא לקרוע כלל עכ"ל וכן כתב הרמב"ם בסוף פרק ו' מהלכות יום טוב (הכ"ג) אין קורעין ביום טוב כלל אפילו קרוביו של מת וכתב הרב המגיד שכן עיקר. ואפילו ביום טוב שני האחרון של פסח ושל עצרת ושל סוכות שהקובר בהם את מתו נוהג בהם אבלות לדברי הגאונים (בה"ג מ"ב ע"ג) אף בימים אלו אינו קורע לדעת הרמב"ם (הל' אבל פ"י ה"י) והרמב"ן (שם עמ' רכב) ז"ל וכ"כ בטור יורה דעה סימן ש"מ (רצא:).

וכתב המ"ב שלא קורעים כיון שאין זה מצורכי המת, ובערב צריכים לקרוע.

יב. כשמת בליל יום טוב שני משכימין וקוברין אותו קודם תפלה, כשמת ביום קוברים אותו אחר האכילה. הגה: ודין צדוק הדין ביום טוב, עיין ביורה דעה סימן ת"א סעיף ו'):
כשמת בליל יום טוב שני קוברים אותו קודם תפילת שחרית, מת ביום קוברין אותו אחר אכילה.
כתב הב"י אם אומרים צידוק הדין וקדיש בי"ט כתב רבינו בטור יורה דעה סימן ת"א (שכז.). דיני מת לו מת ברגל או קודם הרגל ושמע שמועה ברגל כתב רבינו בסימן תקמ"ז ותקמ"ח (רעה.) ובספר יורה דעה בהלכות אבל (סי' ש"מ רצב. וסי' ת"ב). כתוב בתשובת הרשב"א (ח"א ס' סא) דאע"ג דיום טוב שני לגבי מת כחול הוא מכל מקום אסור בתפילין דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ומת שאני דמשום כבודו הקילו וכן לענין שבעת ימי אבלות דרבנן הקילו ופשוט הוא: כתב הכל בו בסימן קי"ד (פו.) כשמת בליל יום טוב שני משכימין וקוברים אותו למחר קודם תפילה וכשמת ביום קוברין אותו אחר אכילה. וטעם הדבר שמשכימים לקוברו כתב הלבוש שלא להרבות אבל כל זמן התפלה. ע"כ. וכשמת ביום קוברים אותו אחר אכילה נראה הטעם שלא ימנעו משמחת יו"ט.
וכתב המ"ב אם הקבר ותכריכים מוכנים ואפשר לקוברו קודם אכילה עדיף לקוברו קודם אכילה. שבמדרש הסמיכו על הפסוק לא תאכלו על הדם שאסור לאכול סעודת קבע קודם שנקבר המת. וזה באופן שלא ימנעו משמחת יו"ט.

סימן תקכז - דיני עירוב תבשילין - ובו כ"ד סעיפים

א. יום טוב שחל להיות בערב שבת לא יבשל בתחלה לצורך שבת בקדירה בפני עצמה, אבל מבשל הוא כמה קדירות ליום טוב ואם הותיר הותיר לשבת. ועל ידי עירוב מבשל בתחלה לשבת. (פירוש **ענין העירוב הוא שיבשל ויאפה מיום טוב לשבת עם מה שבשל ואפה כבר מערב יום טוב לשם שבת ונמצא שלא התחיל מלאכה ביום טוב אלא גמר אותה). הגה: ומותר להניח עירוב זה אפילו ספק חשיכה** (מרדכי סוף פרק במה מדליקין):
בלא עירוב תבשילין מותר לבשל ביו"ט אפילו כמה קדרות לצורך יו"ט ולהותיר לשבת.
במשנה ביצה טו: יום טוב שחל להיות בערב שבת לא יבשל בתחלה לצורך שבת. אבל מבשל הוא ליום טוב ואם הותיר הותיר לשבת. וכתב הב"י ואפילו כמה קדרות יכול לבשל ולשם יום טוב יהא תחלת בישולו והמשוייר יהיה לשבת.

ונתבאר בסימן תק"ג שמותר לבשל לצורך מחר בהערמה קטנה, שהיא, שקודם הסעודה מבשל כמות גדולה יותר ממה שצריך ומותיר מהקדירה מעט, ואפילו כמה מיני תבשלין, ואוכל מכל תבשיל מעט.

וכתב המ"ב שאפילו אם נשאר לו קדירה שלמה שלא אכל ממנה ביו"ט כיון שלא הערים ונתכוין לאכול ממנה ביו"ט, מותר לאכול ממנה בשבת.

על ידי עירוב תבשילין מותר לבשל במיוחד לצורך שבת.

במשנה שם ועושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו לשבת. ובגמ' נחלקו רבא ורב אשי למה תקנו עירוב, לרבא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב. דהיינו שעל ידי העירוב יזכור שצריך להשאיר תבשילים לשבת ולא יגמור הכל ביו"ט [לכאורה יש לעיין לפי טעם זה אם שכח ולא הניח ערוב תבשילין למה לא יכול לבשל מיו"ט לשבת בלא עירוב. וצ"ל שקנסו אותו על שעבר ולא עשה עירוב. או שגם רבא מודה שאסור לבשל מיו"ט לשבת משום גזירה שלא יבשל מיו"ט לחול, ואם עשה עירוב לא גזרו. אלא שעיקר טעם העירוב שיברור מנה יפה לשבת. שו"ר בשאגת אריה סימן קב שכתב כן עיי"ש.] . ולרב אשי הטעם כדי למנוע בישול מיו"ט לחול שע"י שעושה עירוב תבשילין יאמרו אין אופין מיום טוב לשבת בלא עירוב קל וחומר שאסור לבשל מיום טוב לחול.

וכדעת רב אשי מבואר בגמרא פסחים מו: שמדאורייתא צרכי שבת נעשים ביום טוב ורבנן הוא דגזרו ביה גזירה שמא יאמרו אופין מיו"ט לחול וכיון דאצרכוהו רבנן עירובי תבשילין אית ליה היכרא.

עוד מבואר בגמ' שם שלרבה מהתורה מותר לבשל אפילו מיו"ט לחול מטעם הואיל ואי מקלעי אורחים חזי ליה. ולדעת רב חסדא אסור מהתורה לבשל לצורך חול כיון שלא אומרים הואיל, ורק לבשל לשבת מותר מהתורה, כיון שנחשבים קדושה אחת.

ולבשל מיו"ט לשבת לדעת הרמב"ם לפירוש הב"י גם לרבה מותר מהתורה בלא הואיל שצרכי שבת נעשים ביו"ט. ולדעת התוס' רק לרב חסדא מותר מטעם זה של צרכי שבת נעשים ביו"ט. אבל לרבה אסור מהתורה, ובאופן שאין הואיל כגון סמוך לשקיעה אסור מהתורה לבשל לשבת. ולכן לדעת התוספות לרבה אסור לבשל סמוך לשקיעה אפילו ע"י עירוב תבשילין שהרי עירוב תבשילין לא יכול להתיר איסור תורה. ולרמב"ם כיון שהוא איסור דרבנן מותר ע"י עירוב.

וכתב המ"ב והביאו"ה כיון שלהרבה ראשונים הלכה כרב חסדא שמהתורה צורכי שבת נעשים ביו"ט ומימלא מותר לבשל ע"י עירוב תבשילין אפילו סמוך לשקיעת החמה, יש

לסמוך עליהם בשעת הצורך. ולכתחילה בודאי צריך להזהר בזה ובפרט ביו"ט ראשון שהוא דאוריתא.

ולרבה מלבד איסור בישול מיו"ט לשבת שיש בו איסור מדאוריתא לתוס' (סמוך לשקיעה) ולרמב"ם איסור דרבנן בלא עירוב. ישנו עוד איסור מהתורה של הכנה מיו"ט לשבת שכתוב והכינו את אשר יביאו שרק חול מכין לשבת ולא קודש, ואיך יועיל ערוב תבשילין להתיר איסור זה, ותרצו על זה התוס' בביצה ב: שני תירוצים, האחד שאין בבישול איסור הכנה שהרי ראוי לאורחים וא"כ נמצא שהכין ליו"ט ולא לחול. ועוד תירץ שבבישול מאכלים אין איסור הכנה שלא נחשב רק תיקון בעלמא. ולפי זה מה שאמרנו בדעת התוספות שאסור לבשל סמוך לשקיעת החמה לדעת רבה ולא יעזור עירוב תבשילין, לתירוץ ראשון בתוס' יש כאן גם איסור הכנה ומימלא יהא אסור לאכול את מה שבישל. ולתירוץ שני שאין בבישול איסור הכנה, רק איסור בישול מהתורה, יהא מותר לאכול את התבשיל. ולדעת הרמב"ם אומנם אין איסור מצד מלאכת יו"ט ומותר לו לבשל סמוך לשקיעת החמה ע"י עירוב תבשילין, אבל איסור הכנה יש כאן אם יסבור כתירוץ ראשון בתוס', ואם יסבור כתירוץ שני יהא מותר שאין איסור הכנה בבישול [איסור הכנה פירושו שהתורה אסרה לאכול דבר שהוכן מקודש לקודש.] .

למה נקרא שמו עירוב

כתב הרמב"ם למה נקרא שמו עירוב והרי לא מערב כלום, ובעירובי חצרות שייך לקרא לו עירוב שמערב את כל דיירי החצר להיות רשות אחת, אלא שבעירובי תבשילין מילת עירוב היא מילה מושאלת מעירובי חצרות, שכשם שהעירוב שעושים בחצירות ומבואות מערב שבת משום היכר כדי שלא יעלה על דעתם שמותר להוציא מרשות לרשות בשבת, כך זה התבשיל משום היכר וזכרון כדי שלא ידמו ויחשבו שמותר לאפות ביום טוב מה שאינו נאכל בו ביום ולפיכך נקרא תבשיל זה עירובי תבשילין: וכתב הרב המגיד שהרמב"ם סובר שעל דרך זה ג"כ אמרו עירובי תחומין ועיקר מלת עירוב בדברים אלו אינה בתחלת הנחתה אלא גבי חצירות והושאלה לתחומין ולתבשילין לפי שאף הן נעשין באוכל. והראב"ד (בהשגות) כתב שאינו כך אלא שהוא מערב צרכי שבת על יום טוב לעשותן יחד ואפשר שאף בתחומין יאמר כן שהוא מערב התחומין שלא היה יכול לילך עם התחום שיכול ונכון הוא עכ"ל:

ספק חשיכה מותר להניח עירוב תבשילין.

בשבת לד. במשנה קודם חשכה יאמר אדם לבני ביתו לערב, ובסיפא אומרת המשנה שגם בספק חשכה מערבין והקשתה הגמ' רישא אסיפא ותרצה כאן בעירובי חצירות

מותר בספק חשיכה וכאן בעירובי תחומין שמותר רק קודם חשיכה משום שהיא שבות חמורה. וכתב המרדכי שהוא הדין עירובי תבשילין ספק חשכה מותר לערב. וכ"פ הרמ"א.

וכתב המ"ב שאם אמר ברכו לא יכול לערב, וכן אפילו רק הציבור אמרו ברכו שוב לא יכול לערב אא"כ בשעת הדחק. אבל אם קיבל שבת בלי ברכו יכול לערב.

עוד כתב שאם הגיע לבית הכנסת ונזכר שלא עשה עירוב ואם יחזור לביתו יפסיד את התפילה וגם לא יכול לעשות שליח שיעשה עירוב בשבילו, יקנה קמחו לאחרים.

וכתב בביאו"ה שנשים שנהגו לקבל יו"ט בהדלקת נרות יש להסתפק אם נחשב כקבלת ציבור ושוב לא יכולה להניח עירוב, או נחשבת קבלת יחיד שהרי לא כולם מדליקות בשעה אחת, ויכולה להניח עירוב. לכן לכתחילה יעשו העירוב קודם הדלקת נרות.

שכח והניח עירוב ביו"ט לא עלה לו. וכן אין להניח ביו"ט שני.

בביצה טו: הקשתה הגמ' לטעמו של רבא שצריך להניח עירוב כדי שיזכור לברור מנה יפה לשבת, למה שלא יניח את העירוב ביו"ט עצמו קודם הסעודה וכך יזכור לברור מנה יפה. ומתרצת הגמ' שמא יפשע ולא יניח. וכתב המרדכי בפרק ב' דביצה (סי' תרעא) בשם הר"ש מבונביר"ק שלרבא אם לא פשע אלא שכח ולא הניח לעשות עירובי תבשילין בעיו"ט יכול להניח ביו"ט. ולכן ביום טוב שני שהוא מדרבנן אמרינן בדברי סופרים הלך אחר המיקל והלכתא כרבא וביום טוב שני יכול להניח עירובי תבשילין אפילו ביום טוב עצמו כיון ששכח. וכתב הב"י ואין נראה שתהא כן דעת הפוסקים שלא התירו בזה ונראה שאין לסמוך על אותה הוראה: ומשמע מדברי הב"י שהר"ש מבונביר"ק התיר לערב גם ביו"ט ראשון, אם שכח ולא עירב. וכתב הב"י בשם הרוקח שאם שכח ולא עירב ביום טוב ונזכר ביום טוב בלילה אין להניח ואם הניח עשוי דדמי להא דאמרינן בפרק משילין (לו:) אין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב ובשילהי המביא (לד:) טבל מוכן הוא ואם עבר ותיקנו מתוקן עכ"ל. וכתב הב"י שסובר הרוקח שאם הניח עירוב ביום טוב עצמו אפילו שלא בתנאי מהני וכדברי הר"ש מבונביר"ק, ומיהו כבר כתבתי שאין לסמוך על דברי הר"ש מבונביר"ק [ויש לעיין הרי הרוקח כתב להדיא שאם שכח ולא הניח מעיו"ט לא יניח ביו"ט, ורק אם עירב בדיעבד נחשב לו עירוב, ולר"ש מבונביר"ק אם שכח מותר להניח לכתחילה. וצ"ל שהב"י הבין שבלא סברת הר"ש מבונביר"ק לא היה מתיר הרוקח אפילו בדיעבד שהניח.] .

וכ"פ המשנה ברורה שאסור לבשל מיו"ט שני לשבת אלא אם כן עירב בערב יו"ט ראשון.

ב. עירוב זה עושין אותו בפת ותבשיל, ואם לא עשאו אלא מתבשיל לבד מותר:

לכתחילה עושה את העירוב בפת ותבשיל, ובדיעבד בתבשיל בלבד מותר.

במשנה טו: לב"ה העירוב הוא מתבשיל אחד ולב"ש צריך שני תבשילין. ולדעת ר"ת שנחלקו באופן שרוצה רק לבשל אבל אם רוצה גם לאפות גם לב"ה צריך להניח פת בעירוב, וצליה או חימום מים הם בכלל הבישול, אבל אפיה היא לא בכלל בישול ולכן צריך להניח לאפיה פת בעירוב. ומכל מקום הוצאה והדלקה מותרות אף על גב דלא הוו בכלל פת ותבשיל, דלא אצרכוה רבנן אלא בעיקר תיקון הסעודה [לסברת רבא מובן, שסובר שהעירוב בה לשמור על סעודות שבת, ולהדלקה והוצאה לא הצריכו עירוב. אבל לסברת רב אשי שהעירוב הוא שלא יבא לבשל לחול, א"כ שייך גם בהוצאה והבערה שלא יבא להוציא או להבעיר לצורך חול. וצ"ע והרב סופר שליט"א אמר לי שבישול לצורך מחר הוא מילתא דשכיחא לכן גזרו שמא יבשל לצורך חול אבל הוצאה והבערה לצורך מחר היא מילתא דלא שכיחא ולא גזרו בה רבנן, ולכן לא הצריכו עירוב.] . ולדעת ר"י בתוס' אפייה בכלל בישול ושכן הוא בתוספתא העושה תבשיל מערב יום טוב אופה ומבשל עליו לשבת ומטמין עליו את החמין. ולמעשה מחלוקת זאת היא מחלוקת תנאים בירושלמי (פ"ב ה"א) כתיב את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו רבי אליעזר אומר אופין על האפוי ומבשלין על המבושל, ורבי יהושע אומר אופין ומבשלין על המבושל. וקיימא לן (שבת קל: וש"נ) דרבי אליעזר שמותי הוא, וכתב ר"י בתוס' שנהגו העולם כדברי ר"ת. וכ"כ הרא"ש ושכ"כ בה"ג (הל' יום טוב לו:) ורבינו שמשון הזקן (ע"ז לז: תוד"ה והשלקות). וגם המרדכי (סי' תרעב) כתב כדעת ר"ת דבעינן פת ותבשיל.

אולם הר"ן (י. ד"ה אמר רבא) סתר דברי רבינו תם והעלה דאין צריך פת ושכן דעת הרי"ף ז"ל וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם בפרק ו' (ה"ג). והרב המגיד כתב בפרק ו' (שם) דע שבתבשיל אחד בלא פת סגי וכן נראה מן ההלכות וכן כתבו מקצת הגאונים (שע"ת סי' מג וסי' קכד) וזה דעת הרמב"ן (מלחמות ח:) והרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ד סי' א, חי' יז: ד"ה אמר) ז"ל וכדברי רבינו אלא שנהגו להחמיר להצריך פת ותבשיל להוציא מידי כל ספק עכ"ל המ"מ. וכתבו הגהות מימון (אות ג) שר"י ורבו של רש"י (עי' סידור רש"י סי' תרי"ט, שו"ת סי' רצז) היו נוהגים לערב בפת ותבשיל וכן פשט המנהג. ומיהו היכא דאירע דלא עירבו אלא בתבשיל לבד סומכים על כל הנך רבוותא דשרו: וכ"פ מרן. וכתב המ"ב שאם לא רוצה לאפות כלל רק לבשל לכ"ע לא צריך להניח פת, ומספיק בתבשיל לבד. ואם קודם חשכה החליט שרוצה לאפות צריך להוסיף לעירוב פת ויאמר שוב הנוסח, רק לא יברך.

עשה עירוב מפת לבד לא מועיל לבשל עליו, ואם יועיל לאפות עליו נחלקו הפוסקים, ולהלכה לא מועיל לאפות עליו.

ג. שיעור תבשיל זה כזית בין לאחד בין לאלפים בין בתחלתו בין בסופו. הגה: ויש מצריכין לכתחלה בפת כביצה (אור זרוע בשם ירושלמי) וכן נוהגין לכתחלה:

שיעור העירוב כזית אפילו מבשל לאלף איש. ואם נאכל ממנו צריך שישאר כזית.

כתב המרדכי שלדעת הירושלמי עירובי תבשילין פת כביצה, ותבשיל כזית, אבל לבבלי טז: משמע שיעור כזית ולא מחלק בין פת לתבשיל. והרמ"א כתב לקחת פת כביצה שכן נוהגים לכתחילה. וכתב המ"ב שאם עשה פת כזית לא צריך לעשות שוב בכביצה.

בביצה טז: אמר רבי אבא אמר רב עירובי תבשילין צריכין כזית בין לאחד בין למאה. ובמשנה אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחלה שייר ממנו כל שהוא סומך עליו לשבת. ודוקא שנשאר כזית.

וכתב המ"ב משום הידור מצוה יקח פת שלם וחתיכה חשובה של בשר או דגים.

ד. צריך שיהא תבשיל זה דבר שהוא ראוי ללפת בו את הפת, לאפוקי דייסא:

העירוב צריך להיות בדבר מבושל שמלפתים בו את הפת.

בביצה טז. בלישנא בתרא שפת לא מועיל לעירוב תבשילין שצריך שיהא התבשיל ראוי ללפת בו הפת, לאפוקי דייסא. ופירש רש"י בליפתן מוכחא מלתא שעשוי לשבת, אבל פת לא שהרי בכל יום יש לחם.

וכתב המ"ב מהרי"ל היה מניח את העירוב בצלחת ולא על הלחם משום מאוס. והיה לוקח אותו ללחם משנה ובוצע עליו בסעודה שלישית.

עוד כתב שאפילו במקום שמלפתים את הפת בדיסא בטלה דעתם ולא מועיל לעירוב.אבל שאר מיני קטניות תלוי במנהג המקום וכגון בחומוס גרגירים מבושל כתב בשה"צ שבמקומם לא נהגו ללפת בהם את הפת.

ה. תבשיל זה שאמרו אפילו צלי אפילו שלוק אפילו כבוש או מעושן, אפילו מין דגים קטנים שהדיחן במים חמים והדחתן הוא בישולן לאכילה הרי זה סומך עליהם, וכן סומך על תפוחים מבושלים (והוא הדין שאר פירות מבושלים) ועל דגים קטנים שבישלן:

אפשר לערב בדבר צלוי וכבוש ומעושן, אבל מלוח כמו דגים מלוחים לא.

ברייתא שם טז: שאפשר לערב בצלי כבוש או מבושל וקולייס האספנין שנתן עליו חמין מערב יו"ט. ופירש רש"י כבוש. בחומץ וחרדל ומיני ירקות. וכ"פ הרי"ף הרמב"ם והרא"ש שמערבין בכבוש. ופירש רש"י קולייס האספנין. דג מליח הוא ונאכל כמות

שהוא חי אלא שנותנין עליו חמין וזהו בישולו. והרמב"ם כתב וז"ל אפילו דגים קטנים שהדיחן במים חמין והדחתן הוא בישולן לאכילה הרי זה סומך עליהם וכתב הרב המגיד שזהו פירוש קולייס האספנין. (משמע לרמב"ם אפילו לא מלוחים).

כתב הרמב"ם (שם) דמעושן יוצאין בו משום עירובי תבשילין וכתב הרב המגיד שהוא ירושלמי בפרק הנודר מן המבושל:

עוד כתב בירושלמי כל אוכל שהוא [נאכל כמות שהוא] חי אין בו משום בישולי גוים ויוצאין בו משום עירובי תבשילין. וכתבו הר"ן בסוף תעניות, והמרדכי בהלכות תשעה באב. וכ"כ הגהות מימוניות בשם סמ"ג יוצאים בתפוחים מבושלים משום עירובי תבשילין כדמוכח בירושלמי דנדרים:

וכתב המ"ב שזה דוקא במקום שרגילים לבשלם וללפת בהם את הפת. (שעשאום כעין ריבה).

עוד בגמ' שם אמר רב אסי אמר רב דגים קטנים מלוחים אין בהם משום בישולי גוים אמר רב יוסף ואם צלאן גוי סומך עליהם משום עירובי תבשילין. וכתב הרא"ש שאפילו הגוי גם מלחן וגם צלאן מותרים משום בשולי גוים דמליחת גוי לא אסרן אף על פי שנאכלים מחמת מלחן חיים דלא אסר אלא בישולי גוים וצליית הגוי לא אסרתן כיון דנאכלים חיים: וכתב הר"ן שבשולי גויים אסרו משום איקרובי דעתא הוא וכל שנאכל כמות שהוא חי אין קירוב הדעת בבישולו אבל מ"מ כיון דתבשיל מיהא הוי סומכין עליו משום עירובי תבשילין:

ומשמע מהגמ' והרא"ש שרק אם צלאן סומך עליהם משום עירובי תבשילין אבל מלחן לבד בלא בישול לא אף על פי שנאכלין מחמת מלחן. וכ"כ הטור. וכתב המ"ב שאם מלח דגים והוציאו ציר, אלו שבתוך הציר נחשבים כבושים ואפשר לערב בהם.

עוד כתב שכבוש הוא שנשרה במים או שאר משקה עשרים וארבע שעות, ואם נשרה בחומץ או ציר מלוח, שיעור זמן הכבישה, הוא הזמן שלוקח להרתיח על האש דבר זה הנכבש.

ו. סומך מערב יום טוב אפילו על עדשים שבשולי קדרה, וכן על שמנונית שנדבק בסכין וגרדו, והוא שיהא בו כזית:

בשעת הדחק מערב אפילו עם עדשים שנשארו בשולי קדירה, או כזית שמנונית שנדבק בסכין.

דביצה טז. תני רבי חייא עדשים שבשולי קדרה סומך עליהם משום עירובי תבשילין והני מילי שיש בהם כזית. אמר רבי יצחק בריה דרב יהודה שמנונית שעל גבי הסכין

גוררו וסומך עליו משום עירובי תבשלין והני מילי דאית בהו כזית. ופירש רש"י שבשולי קדירה. שנשארו בלא מתכוין: סומך עליהם. מערב יום טוב לשם עירוב ולא אמרינן לא חשיבי ובטלי: וכתב המרדכי בשם ר"י שאין סומכין על עדשים שבשולי קדירה אלא בדיעבד דוקא שאומר בעיו"ט אם אשכח להניח עירוב תבשילין אסמוך על עדשים אלו או שמנונית זו. וכתב הב"י לא משמע לי הכי מפשטא דמילתא אלא לכתחלה נמי סומכין על עדשים שבשולי קדירה או על שמנונית שנדבק בסכין שאם אין לו בערב יום טוב שום תבשיל אלא עדשים שנשארו בשולי קדירה או אותו שמנונית שנדבק בסכין יכול לערב עליהם לכתחלה:

וכתב בביאו"ה שהטעם שלכתחילה לא יעשה בעדשים שבשולי קדירה משום ביזוי מצוה, אבל בסתם עדשים שבישל אף שלא לצורך שבת יכול לעשות לכתחילה. ולדעת הב"ח לא יעשה לכתחילה על דבר שלא בישל אותו במיוחד לצורך שבת. ובביאו"ה לקמן סעי' יד כתב שטוב לקחת תבשיל שהתבשל בעיו"ט ואם אין לו תבשיל שבישל בעיו"ט יכול לקחת מה שמבושל מקודם.

ז. מצוה על כל אדם לערב. ומצוה על כל גדול העיר לערב על כל בני עירו כדי שיסמוך עליו מי ששכח או נאנס או שהניח עירוב ואבד. (והוא הדין עם הארץ שאינו יודע לערב) (אור זרוע). **אבל מי שאפשר לערב ולא ערב אלא שרוצה לסמוך על עירובו של גדול העיר נקרא פושע ואינו יוצא בו:**

רב העיר מערב גם על כל אנשי עירו וסומך עליו מי ששכח או נאנס או הניח עירובו ואבד.

בביצה טו: ושלחו מנות לאין נכון לו, מאי לאין נכון לו, אמר רב חסדא למי שלא הניח עירובי תבשילין, איכא דאמרי למי שלא היה לו להניח עירובי תבשילין, (מחמת טירדא) אבל מי שהיה לו להניח ולא הניח פושע הוא.

ובגמ' טז: ההוא סמיא דהוה מסדר מתנייתא קמיה דשמואל יומא חד חזייה דהוה עציב אמר ליה אמאי עציבת אמר ליה דלא אנחי עירובי תבשילין, אמר ליה סמוך אדידי, לשתא אחריתא חזייה דהוה עציב אמר ליה אמאי עציבת אמר ליה דלא אנחי עירובי תבשילין, אמר ליה פושע את, לכולי עלמא שרי לדידך אסור.

וכתב הרא"ש שמכאן למדנו שמי שהוא פושע לא יכול לסמוך על העירוב של רב העיר. וא"כ גם מי שלא הניח עירוב אפילו בפעם ראשונה והיה לו להניח שלא היה טרוד והיה לו פנאי להניח ולא הניח שקראה לו הגמ' בדף טו: פושע, לא יכול לסמוך על רב העיר. נמצא לפי דעת הרא"ש, כיון שחובה על כל אחד ואחד להניח עירוב לעצמו, כל שפשע

בחובה זו נקרא פושע ולא יכול לסמוך על עירובו של רב העיר ואפילו יאמר הרב שהוא מניח גם לפושעים לא מהני.

ופושע נקרא מי שלא שכח ולא היה טרוד אלא לכתחילה סמך על הרב, או שכח פעמיים. אבל שכח פעם אחת או היה טרוד לא נקרא פושע ויכול לסמוך על עירוב הרב [אלא שיש לעיין למה צריך לשלוח מנות למי שהיה טרוד ולא יכל להניח עירובי תבשילין הרי יכול לסמוך על רב העיר ולבשל לעצמו. ואפשר שסובר הרא"ש כבעל המאור שאסור לשלוח מנות למי שלא היה טרוד, משמיעה לנו הגמ' שאם היה טרוד אין איסור זה, ואה"נ שיכול לבשל לעצמו ולא צריך לשלוח לו מנות.] .

אבל לדעת רש"י אם הניח הרב גם לפושעים יכול הפושע לסמוך עליו, שכתב רש"י במעשה של סמיא, לדידך אסור. שאין דעתי על המזידים והפושעים שאינם חרדים לדברי חכמים: משמע אם היה דעתו מהני גם לפושעים. וכן כתב הרשב"א בתשובה וז"ל אמר ליה פושע את לכולי עלמא שרי לדידך אסור נראה לי טעמא שאין דעת המניח על הפושעים אבל אם אמר המניח בפירוש שהוא מניח אף על הפושעים, הוא סומך לעולם על מי שהניח: וכ"כ רבינו ירוחם.

והר"ן שפירש פושע אתה שלא הנחת עירוב ואתה עצוב שאתה לא רוצה לסמוך עלי, ואף אני אין דעתי על הפושעים שאינם רוצים לסמוך עלי. משמע דאם היתה דעתו של שמואל גם על הפושעים שאינם רוצים לסמוך עליו הוה מצי סמיא לסמוך עליו. ואפשר שגם הר"ן יסכים לרא"ש שבאופן שהיה פושע שלא הניח עירוב שלא מחמת טירדא איכא למימר דלא מהני גם אם דעת הרב על הפושעים מסוג זה. ופסק מרן כדעת הרא"ש שרק אם שכח או נאנס סומך על רב העיר [אבל בחזון עובדיה עמוד רצא כתב, מכל מקום בזמן הזה כוונת הרב המערב עירובי תבשילין לזכות גם אנשים כאלה הקרובים לפשיעה, ולכן יכולים לסמוך עליו בדיעבד לבשל מיו"ט לשבת. ע"כ. ואולי כוונתו במ"ש אנשים כאלה הקרובים לפשיעה, אלו הפושעים מחמת חוסר ידיעה, וכמו שהביא בהערה בשם שו"ת שרגא המאיר. וכמו שכתב בהגה שעם הארץ שאינו יודע לערב יכול לסמוך על עירוב הרב. אבל היודעים ופשעו מחמת עצלות, ורוצים לסמוך על רב העיר לא יוצאים בו, ועליהם דיבר הרא"ש ומרן שלא מועיל עירוב הרב.] . וכתב המ"ב שאם שכח או נאנס פעם שניה לא יכול לסמוך על עירוב הרב שנחשב כפושע כיון שאינו חרד לדבר מצוה.

והקשה הב"י לרש"י שכל אדם אפילו שלא טרוד יכול לסמוך לכתחילה על רב העיר, ורק מי ששכח פעמים נקרא פושע שלא יכול לסמוך על רב העיר אלא אם כן כיון הרב עליו. למה קראה לו הגמ' בדף טו: פושע שאין מצוה לשלוח לו מנות. ותירץ כיון שיש

מצוה לכתחילה לערב בעצמו ולא עירב נחשב קצת פשיעותא לענין שלא שולחים לו מנות אבל לא הוי פשיעותא לענין שיכול לסמוך לכתחילה על רב העיר. ומי ששכח פעמים הוא פושע גרוע יותר ממי שלא עירב במזיד פעם אחת וסמך על רב העיר, ולכן מי ששכח פעמים רק אם כיון הרב עליו יוצא בעירוב הרב [כך נראה כוונת הב"י. ועיין במאור ישראל שתירץ שהגמ' קראה לו פושע ולא שולחים לו מנות מדובר שפעם שניה לא עשה עירוב.] .

כתב הכל בו להתיר לסמוך על עירוב הרב אפילו מי שהניח עירוב ואבד, ולא אמרינן שגילה דעתו כשהניח עירובו שאין בלבו לסמוך על עירוב חבירו. וכ"פ מרן.

וכתב המ"ב שיכול אדם לעשות שליח שיעשה עירוב בשבילו, אפילו שיש לו אפשרות לעשות לעצמו ולא טרוד, שבזה אמרינן שלוחו של אדם כמותו, ולא דומה לעירוב הרב עליו בלא ידיעתו שמועיל רק בשכח או נאנס.

לסיכום: פושע לא יוצא בעירוב הרב. השאלה איזה פושע. לפי רש"י אם לא היה טרוד והתעצל ולא הניח, יוצא בסתמא בעירוב הרב, אבל נקרא פושע שלא הניח בעצמו ואין מצוה לתת לו מנות. ואפילו שהניח הרב עליו שם פושע עליו שלא הניח לכתחילה. אבל אם שכח פעמים נחשב פושע גמור ורק אם יכוין הרב עליו יצא, ובסתמא לא יצא בעירוב הרב.

ולדעת הרא"ש אם לא היה טרוד ולא שכח ולא הניח נחשב פושע ולא יעזור דעת הרב עליו. ואין מצוה לתת לו מנות. לדעת הר"ן לא היה טרוד ולא הניח נחשב פושע גמור ולא יעזור דעת הרב עליו, כדעת הרא"ש [וזה אם עושה תמיד לעצמו ולא סומך על רב העיר, אבל אם סומך תמיד על רב העיר יכול לצאת בעירוב הרב אפילו בסתמא. בעל המאור). אבל אם היה טרוד ולא הניח והיה לו לסמוך על רב העיר ולא סמך ועשה כן פעמים, הוא פושע קצת במצות עירוב שלא סמך על עירוב הרב ולא יוצא בעירוב הרב בסתמא, אבל יכול הרב לכיון גם עליו ולהוציאו י"ח, (ואם לא כיון עליו הרב אפשר שאין מצוה לתת לו מנות כיון שהוא פושע.] . ומרן פסק כדעת הרא"ש וכתב המ"ב שבדיעבד אפשר להקל כדעת הר"ן ובעל המאור.

ח. כשמערב על אחרים אינו צריך לפרט, אלא מניח בכלל על כל בני העיר וכל מי שהוא בתחום העיר יוצא בו. הגה: אבל מי שהוא חוץ לתחום אינו יוצא בו אפילו הניח עירוב תחומין ויכול לבוא לכאן, אלא אם כן התנה עליו המניח בהדיא (המגיד פרק ו'):

מערב הרב על כל מי שנמצא בתוך תחום העיר, ומי שנמצא מחוץ לתחום ועשה עירוב תחומין אם פירש עליו הרב להדיא מועיל.

בביצה טז: שמואל מערב אכולה נהרדעא רבי אמי ורבי אסי מערבי אכולה טבריא: ועד כמה עד תחום שבת. ופירש רש"י דלעומדים חוץ לתחום לא היתה דעתו של מניח עליהם ונראה מדבריו שאם פירש שהוא מערב אף על אותם העומדים חוץ לתחום מהני. וכתב הרב המגיד שכן דעת הרשב"א והתוספות שאם הניח היוצא מחוץ לתחום עירוב תחומין ויכול להגיע לכאן מועילה דעת הרב אם פירש שעושה גם עליו. אולם המ"מ כתב שאין ראיה לדבריהם. וכן הר"ן כתב שביותר מתחום שבת אפשר דאפילו בשפירש ומתנה לא מהני שאינו בדין שיערב אחד על כל העולם [ונראה שיסכים מרן להלכה כדעת הרשב"א והתוס' להקל שהרי הר"ן כתב רק ואפשר שלא מהני וכן הרב המגיד לא דחה לגמרי דברי הרשב"א. וכך הביא הרמ"א דעת הרשב"א בלא שכתב וי"א משמע שכן דעת מרן.] .

וכתב המ"ב שאם לא עשה עירוב תחומין לא תועיל דעת הרב עליו שהרי לא יכול להגיע לעירוב תבשילין.

ט. דעת מניח בעינן שיכוין להוציא לאחר, אבל דעת מי שהניחו בשבילו לא בעינן בשעת הנחה, רק שיודיעוהו ביום טוב קודם שיתחיל לבשל לצורך השבת. הגה: **ואם דרך הגדול להניח עליהם סומכין עליו מסתמא** (**ר"ן פרק ב'**):

מי שסומך על עירוב הרב צריך שידע שהרב אכן עשה עירוב לכולם, ואם דרך הרב להניח, סומכים עליו שמסתמא הניח.

בגמ' טז: מי שהניחו לו עירוב תבשילין אין צריך לדעת בשעת הנחה, מדמכריז רבי יעקב בר אידי כל מי שלא הניח עירובי תבשילין יבוא ויסמוך על שלי ומדמכריז משמע שלא היו יודעין בדבר בשעת הנחה: רק שצריך לדעת קודם שמבשל שאכן הניחו בעבורו עירוב תבשילין, לכן מכריז שיסמכו עליו. וכתב הר"ן (שם) דשמואל ורבי אמי ורבי אסי דהוו מערבי אכולה מתא ולא הוו מכריזי, משמע שמתוך שהיו רגילין בכך כבר היה הדבר נודע לכל אנשי המקום וסומכין עליהם ומהא שמעינן שמי שדרכו להניח בכל שנה כשמואל ורבי אמי ורבי אסי אין צריך להכריז אלא סומכין עליו מן הסתם אבל מי שאין דרכו להניח כרבי יעקב בר אידי צריך להכריז עכ"ל: וכתב המ"ב שלא מספיק שיודע שאמר המערב מה שכתוב בסידור. 'לנו ולכל בני העיר הזאת' אלא צריך לדעת שגם זיכה העירוב ע"י אחר לכל מי שלא הניח.

י. המערב לאחרים צריך לזכות להם על ידי אחר. וכל מי שמזכים על ידו בעירובי שבת מזכין על ידו בעירובי תבשילין, וכל מי שאין מזכין על ידו באותו עירוב אין מזכין על ידו בזה (**ועיין לעיל סימן שס"ו**):

המערב לאחרים צריך שיזכה להם העירוב ע"י אחר.

בעירובין פ. כשמערב לאחר צריך לזכות לו העירוב על ידי אחר, וכתב הרי"ף שם והרא"ש בביצה פ"ב דביצה שאינו מזכה לא על ידי בנו ובתו הקטנים. וכנזכר בעירובי חצרות במשנה עירובין עט: וגם הרמב"ם כתב בפרק ו' (ה"ו) כל שזוכה בעירוב שבת זוכה בעירובי תבשילין וכל שאינו זוכה באותו עירוב אינו זוכה בזה: ובסימן שסו גבי עירובי חצרות כתב הב"י.

זיכוי הערוב על ידי בניו.

במשנה עירובין עט: ומזכה להם ע"י בנו ובתו הגדולים ולא ע"י בנו ובתו הקטנים שידן כידו. וכתב רש"י שידן כידו ולאו זכיה היא. וכתב הרא"ש כמו בבא מציעא יב. לגבי מציאה לר' יוחנן שקטן ואינו סמוך על שולחנו נחשב גדול ומציאתו לעצמו וכן גדול הסמוך על שולחנו נחשב קטן ומציאתו לאביו הוא הדין כאן שיכול לזכות ע"י בנו הקטן שאינו סמוך על שולחנו או בנו הגדול שאינו סמוך על שולחנו. ובתו שהיא נערה מציאתה לאביה אפילו אינה סמוכה על שולחנו עד שתבגור, א"כ ה"ה הכא לדעת הרא"ש לא יכול לזכות העירוב על ידה עד שתבגור. אבל הרמב"ן כתב שיש לחלק בין מציאה לעירוב שבמציאה האב זוכה במציאת בנו משום איבה ולכן זה תלוי אם סמוך על שולחנו אז יש איבה ובאינו סמוך אין ולכן לא זוכה משא"כ הכא גבי עירוב בניו הגדולים יכולים לזכות העירוב לאחרים כמו שאר אנשים. וכן נראה דעת הרי"ף והרמב"ם שכתבו את המשנה גבי עירוב כצורתה ולא חילקו כמו במציאה בין סמוך על שולחנו ללא סמוך. וכן פסק הרשב"א והגהות וסמ"ג בשם בה"ג ושכן משמע בירושלמי, וכתב הב"י כיון דהרי"ף והרמב"ם והני רבוותא מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן. וכתב הטור וטוב להחמיר כדברי שניהם שלא לזכות ע"י בנו קטן אפילו אינו סמוך על שולחנו ולא ע"י בנו הגדול הסמוך על שולחנו. וכתב הב"י שכן כתב הסמ"ק ומיהו היינו לכתחילה אבל בדיעבד כל אחד מהם חשוב גדול שכיון שמידי דרבנן הוא סומכים על דברי המיקל. וכתוב עוד שם בהגהות הסמ"ק ומיהו נראה לאחר שנשא אשה יכול לזכות על ידו אפילו סמוך על שולחנו. וכן כתב בכל בו בשם רבנו פרץ, וכ"כ הרמ"א שמזכים על ידו אפילו לכתחילה. ומרן כתב דעת הרמב"ם בסתם ודעת הרא"ש בשם יש אומרים, וכתב לכתחילה יש לחוש לדברי שניהם היכא דאפשר.

זיכוי ע"י עבדו ושפחתו העברים או הכנענים.

כתב הרא"ש עבדו ושפחתו העברים אף על גב דסמוכין על שולחן רבן לא הוי ידם כידו דדוקא בבנו הגדול הוא דאמר רבי יוחנן דידו כיד אביו לפי שרגיל להיות תמיד על שולחן אביו אבל הנכרי הסמוך על שולחן בעל הבית אין מציאתו לבעל הבית ואפילו

אוכל בחנם אצלו וכל שכן עבדו ושפחתו העברים דבשכרן קא אכלי. ולפי"ז כתב הטור אם יש לאדם מלמד או סופר שאוכל בשכרו או יתום אוכל על שולחנו בתורת צדקה יכול לזכות על ידן אע"פ שסמוכים על שולחנו. וכתב הב"י בשם הכל בו גבי עירובי תבשילין שמזכה על ידי עבדו ושפחתו העברים אפילו הם קטנים שהקטן זוכה לאחרים בדבר שהוא מדברי סופרים. והם דברי הרמב"ם בפרק א' מהלכות עירובין. וכ"פ מרן. וכתב המ"ב בסימן שסו (ס"ק נח') ואע"ג שאין קטן זוכה לאחרים בכל מקום הכא בעירוב שהוא מדרבנן בעלמא הקילו בעבדו ושפחתו העברים ומ"מ לא רצו להקל אלא בעבדו ושפחתו אבל לא בבניו הקטנים וכדלעיל משום דידן ממש כידו. וגבי עבדו ושפחתו הכנענים הנזכרים במשנה הנ"ל לא יכול לזכות על ידן כיון שידיהם כידו והרי צריך להוציא מרשותו.

זיכוי על ידי אשתו

במשנה הנ"ל ומזכה על ידי אשתו. בב"י הביא דעת הרא"ש שמחלק בין אם מקבלת האשה מזונות או כסף למזונות מבעלה או אמר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך, לבין אם לא מקבלת כלל מבעלה ולא לוקחת מעשה ידיה למזונותיה, שבאופן שמקבלת מזונות ידה כידו ולא יכול לזכות לאחרים על ידה ורק בשאינה מקבלת מזונות כלל יכולה לזכות לאחרים. אולם לדעת הרי"ף והרמב"ם ורבינו ירוחם בשם התוספות שאין חילוק בזה אם מקבלת מזונות ללא מקבלת ותמיד יכולה לזכות עבור כל בני החצר. וכתב הב"י דהכי נקטינן וכן כתב בשו"ע דעת הרמב"ם והרי"ף בסתם אבל סיים וטוב לחוש לדברי שתיהם היכא דאפשר. וכתב הרמ"א שלא צריך המזכה להודיע לכולם שמזכה להם שזכין לאדם שלא בפניו, ודי שמודיע להם שעשה עירוב וזיכה להם ומותרים.

יא. צריך הזוכה להגביה העירוב מן הקרקע טפח:

צריך הזוכה להגביה את העירוב טפח.

כתב הר"ן בפרק ב' דביצה (ח: ד"ה ומאן) צריך הזוכה להגביה מן הקרקע טפח דכיון שהמזכה מזכה ברשותו לא יכול הזוכה לזכות בלא הגבהה. דהכי תני לה בתוספתא (עירובין פ"ו ה"א) גבי עירובי חצירות.

וכתב המ"ב שכן הדין אם היה מונח על איזה דבר צריך להגביה טפח.

יב. חוזר ונוטלו מיד הזוכה ומברך על מצות עירוב, ואומר בדין יהא שרי לן לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרנא ולמעבד כל צרכנא מיום טוב לשבת לנא ולפלוני ופלוני או לכל בני העיר הזאת. הגה: ומי שאינו יודע בלשון הקודש יכול לאומרו בלשון לע"ז שמבין (מהרי"ל):

מקבל חזרה מיד הזוכה ואומר הנוסח בדין עירובא וכו'.

בנוסח העירוב להרי"ף והרמב"ם אומר רק לאפויי ולבשולי [ולא צריך לומר לאדלוקי שרגא שהם סוברים שמותר להדליק נר מיו"ט לשבת בלא עירוב וכדלקמן.] . וכתב הרב המגיד יש מי שהוסיף בנוסח האמירה להדליק את הנר. ובה"ג הוסיף למיפא ולבשולי ולמיעבד כל צרכין ולאדלוקי שרגא. וכתב הרשב"א שכן ראוי לומר. והרא"ש כתב שצריך להזכיר כל מלאכה שאסור לעשותה בלא עירוב, ולכן צריך לומר לאפויי ולבשולי ולאדלוקי ולאטמוני. וכ"כ הר"ן וכתב שכן משמע בירושלמי. אבל המרדכי כתב להיפך שמהירושלמי משמע שמספיק לומר לאפויי ולבשולי. והתוספות כתבו שאם לא אמר להדלוקי שרגא אסור לו להדליק נרות. רק נר אחד כדרב הונא לקמן. ובדרכי משה כתב בשם האור זרוע שצריך לומר לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולהוציא מרשות היחיד לרשות הרבים ומרשות הרבים לרשות היחיד ואם לא הזכיר כל זה אלא אמר כך בסתם יהא שרא לנא למיעבד כל צרכנא, לא עשה ולא כלום. וכ"פ בהגהה סעי' כ. ומרן כתב הנוסח כדברי בה"ג וכמו שכתב הרשב"א שכן ראוי לומר [ואפשר שגם מרן מסכים שצריך להזכיר כל המלאכות האסורות בלא עירוב ואם לא הזכיר מעכב. ומה שכתב הרשב"א שכן ראוי לאמר שמשמע שלא מעכב הדברים מגיעים על לאדלוקי שרגא, שמותר להדליק הנר לשבת בלא עירוב לרי"ף והרמב"ם ועכ"פ ראוי שיאמר כן לצאת ידי כולם. אבל אפיה ובישול חייב לאמר.] . וכתב המ"ב שאם אמר ולמיעבד כל צורכנא ולא אמר להדלוקי שרגא בדיעבד מהני. ולקמן כתב שיש אומרים שהנוסח לא מעכב ואפילו הניח העירוב ולא אמר כלום מהני, לכן לכתחילה אם נזכר קודם כניסת יו"ט יקח את העירוב ויאמר הנוסח, בלי ברכה. ואם נזכר אחר כניסת יו"ט יקנה קמחו לאחרים והם יבשלו לו, ואם אין לו למי להקנות יסמוך על הסברא שהנוסח לא מעכב.

יג. אף על פי שהניח עירוב אינו יכול לבשל מיום טוב ראשון לשבת:

אף על פי שהניח עירוב אינו יכול לבשל מיום טוב ראשון לשבת.

כתב הראש בתשובה שלא מבשל מיו"ט ראשון לשבת, והטעם, שיום ראשון דאוריתא ויו"ט שני דרבנן וכיון שאפשר לו לשחוט בשני שהוא כחול למה ישחוט בראשון שהוא ודאי קודש. וכן כתבו רבינו ירוחם בשם המפרשים. והר"ן כתב הטעם משום דשבת קרובה התירו ע"י עירוב שבת רחוקה לא התירו [פירוש כיון שאינו נחוץ ביו"ט ראשון, שהרי יכול לבשל בשני לא התירו. ועוד שיתכן שביו"ט שני יראה שאינו צריך לבשל לשבת, לכן לא התירו בראשון. ועוד שהבישול מיו"ט ראשון לא נכר כ"כ שהוא לצורך השבת.] . וכ"כ הרב המגיד בשם

העיטור והרשב"א בתשובה. ואף על פי שכתב שמתוך גירסת הירושלמי הוא מסופק בדבר. כתב הב"י דנקטינן ככל הנך רבוותא דפשיטא להו דאסור.
וכתב המ"ב ואפילו אם יש לו איזה אונס לבשל רק ביום ראשון אסור, שלא התירו ע"י עירוב לבשל ביו"ט ראשון.
יד. אם הניח העירוב על דעת לסמוך עליו כל זמן שיהיה קיים אפילו ליום טוב אחר, לכתחילה לא יסמוך עליו ליום טוב אחר, אבל בדיעבד יכול לסמוך עליו:
הניח עירוב לסמוך עליו למשך כל השנה והעירוב נשאר קיים בדיעבד יכול לסמוך עליו.
בביצה טו: טעם עירובי תבשילין לרבא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט. ולרב אשי כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת קל וחומר מיו"ט לחול. וכתב הרא"ש יראה דנפקא מינה בין אלו שני הטעמים דלרבא צריך לערב דוקא בערב יום טוב כדי שיברור מנה יפה לשבת ולרב אשי יכול לערב אפילו קודם ערב יום טוב, ויו"ט של סוכות שחל להיות בה' בשבת יכול לערב ערב יום טוב עירוב אחד לשבת זו ולשבת הבאה. וכ"כ המרדכי (סי' תרעב) בשם הירושלמי דעירובי תבשילין של יום טוב ראשון מועיל גם לאחרון ובלבד שיאמר בפירוש עד מוצאי יום טוב האחרון וכן כתבו הגהות מימון (פ"ו אות ב) וכתבו עוד אבל להניח ביום טוב אחד שיועיל בכל ימים טובים שבאותה שנה לא ולא דמי לעירובי חצירות שמניח בפעם אחת לכל שבתות השנה משום דהכא הוי טעמא כדמפרש רבא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב ואי מקדים לערב כולי האי אין לך שכחה גדולה מזו עכ"ל: והב"י כתב שנראה יותר מדברי הרא"ש שלא סובר כהגהומ"י אלא מועיל לכל השנה כיון דהלכה כרב אשי א"כ אפילו מיו"ט אחד לכל ימים טובים שבשנה יכול לערב ומה שלא כתב הרא"ש כן היינו מפני שאין דרך תבשיל להתקיים כ"כ ומיהו אי מערב במעושן שהוא עשוי להתקיים זמן הרבה אין הכי נמי שיוכל לערב מיו"ט אחד לכל ימים טובים שבשנה. וכן נראה מדברי הטור שסתם וכתב שיכול להניח העירוב על דעת להיות סומך עליו כל זמן שהוא קיים אפילו ליו"ט אחר.
ולפי זה לדעת הרא"ש אפשר יהיה להניח עירוב תבשילין קודם ערב יו"ט, אבל הכל בו (סי' נט כב ע"ג) כתב יש לעיין אם יניח עירובי תבשילין קודם יום טוב שני ימים או יותר אם יועיל לו ועל זה כתב ה"ר נתנאל לחומרא דאין לשנות מנהג ערב יום טוב בלא ראיה ברורה ואין לנו אלא לשון משנתינו עושה אדם עירובי תבשילין מערב יום טוב וסומך עליו לשבת וגם הברייתות והתלמוד כך הוא ועוד כיון דאין אופין [אלא] על האפוי ואין

מבשלין אלא על המבושל אין כבוד יום טוב בתבשיל שכבר עברה צורתו ואין בתבשיל שייך זכרהו מאחר שבא להשכיחו וכן טעמי דכולהו אמוראי לא שייכי אלא ערב יום טוב ועוד האריך בטעמו של דבר. וכתב הב"י ולענין הלכה לכתחלה נקטינן להחמיר ובדיעבד להקל כיון דמידי דרבנן הוא.

וכתב בביאו"ה שמשמע מדברי הכל בו שלכתחילה טוב לבשל את העירוב בערב יו"ט עצמו ולא לפני כן, וכלשון המשנה עושה אדם עירוב תבשילין מערב יו"ט. ואם יש לו רק דבר שבישל מקודם ודאי שכשר לכתחילה כנ"ל סעי' ו.

עוד כתב בדיעבד שאנו פוסקים להקל בעירוב אחד לכל השנה צ"ע אם צריך שיהיה כזית לכל שבת או די בכזית אחת, ומלשון מרן משמע שדי בכזית אחד, ואם עושה עירוב אחד ליו"ט ראשון של סוכות וליו"ט שני מפורש בירושלמי שמספיק כזית שכתב מערב אדם פת כביצה ותבשיל כזית וסומך עליו עד מוצאי יו"ט אחרון.

טו. נאכל העירוב או שאבד קודם שבישל לשבת, אינו יכול לבשל אלא אם כן נשתייר ממנו כזית:

נאכל או נאבד קודם שבישל לשבת אינו יכול לבשל עליו, אלא אם כן נשאר ממנו כזית.

משנה ביצה טו: אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחלה ואם שייר ממנו כל שהוא סומך עליו לשבת.ואמרינן בגמ' בעינן שישתייר ממנו כזית.

וכתב המ"ב שאם נאכל הפת יכול לבשל על סמך התבשיל. אבל נאכל התבשיל ונשאר הפת לא יכול לבשל.

טז. לאחר שהכין צרכי שבת יכול לאכלו:

לאחר שהכין צרכי שבת יכול לאכלו מיד.

ברייתא שם יז: לאחר שבישל ואפה אם רצה לאכול את עירובו הרשות בידו.

וכתב המ"ב לכתחלה נכון שיניח אותו ללחם משנה בערבית ושחרית ובמנחה יבצע עליו כיון שנעשית בו מצוה אחת יעשה בו עוד מצוה.

יז. התחיל בעיסתו ונאכל העירוב גומר אותה עיסה. והוא הדין אם התחיל לבשל שגומר אותו התבשיל שהתחיל:

התחיל בעיסתו ונאכל העירוב גומר.

ביצה יז: אמר אביי נקטינן התחיל בעיסתו ונאכל עירובו גומר. וכתב המ"ב אפילו רק לש או חתך הירקות ונאכל העירוב גומר לאפות ולבשל.

וכתב הטור שנסתפק הרא"ש אם מותר לו לגמור רק את אותו עיסה או תבשיל שהתחיל בו, או שיכול לגמור את כל התבשילים על סמך שהתחיל בתבשיל אחד. וכתב והדבר שקול עד יבא מורה צדק. וכתב הב"י שכן נסתפק הר"ן.

וכתב בביאו"ה שמלשון מרן שכתב גומר אותה עיסה משמע רק אותה עיסה ולא ימשיך לעשות עוד עיסה אחרת.

יח. אפה ולא בישל או בישל ולא אפה ונאכל העירוב או אבד, מה שנעשה בהיתר אפילו נתכוין בו לצורך יום טוב יכול הוא להניחו לשבת, ולבשל מכאן ואילך ליום טוב: בישל לצורך יו"ט ואבד העירוב יכול להשאיר מה שבישל לשבת ולבשל שוב ליו"ט.

כתב הראב"ד בפ"ו ה"ה נ"ל שאם אפה ולא בישל או בישל ולא אפה ונאכל העירוב או אבד מה שעשה בעוד שהעירוב קיים מותר לו לשבת עד כאן. וכתב המ"מ וסברא נכונה היא שמה שנעשה בהיתר אפילו נתכוין בו לצורך יום טוב יכול הוא להניחו לשבת ולבשל מכאן ואילך ליו"ט עכ"ל.

יט. מי שלא עירב מותר להדליק נר של שבת ויש אוסרין:

מי שלא עירב מותר לו להדליק נרות מיו"ט לשבת.

בביצה כא: אמר רב הונא מי שלא הניח עירובי תבשילין אופים לו פת אחת ומבשלים לו קדירה אחת ומדליקים לו נר. וכתב הרא"ש שלרב הונא מותר לעשות אפילו הוא בעצמו כדי חייו ומותר להדליק רק נר אחד. ושמכאן משמע שאסור להדליק נרות לצורך שבת בלא עירוב תבשילין. וכ"כ הר"ן וכתב שכן דעת בה"ג וכן משמע בירושלמי (פ"ב ה"א) וכן דעת התוספות (כב. ד"ה ומדליקין) וכתבו שאפילו הניח עירוב אם לא הזכיר הדלקה אסור להדליק לו רק נר אחד. אולם לרי"ף והרמב"ם שהשמיטו מימרא דרב הונא משמע שלא מתירים לו לעשות כלום. וכתב הב"י שסוברים דרבא לית ליה הא דרב הונא ואף על גב דתניא כוותיה דרב הונא מאחר דרבא בתרא הוה ולא חש לה אנן נמי לא חיישינן לה. ולכן אין לדייק שאסור להדליק נרות בלי ערוב תבשילין. ולעצם ענין הדלקת הנר משמע שסוברים שמותר לו בלא עירוב תבשילין שלא הזכירו בנוסח העירוב לאדלוקי שרגא. וגם המרדכי (סי' תרעב) אחר שכתב דעת ר"ת כתב אמנם בירושלמי (פ"ב ה"א) אינו מזכיר רק לאפויי ולבשולי ומ"מ הרב המגיד כתב יש מי שהוסיף בנוסח האמירה להדליק את הנר וכ"כ בה"ג (הל' יום טוב לו:) למיפא ולבשולי ולמיעבד כל צרכין ולאדלוקי שרגא וכתב הרשב"א (חי' כא סוע"ב, עבה"ק בית מועד ש"ד סי' ב) שכן ראוי לומר עכ"ל.

ופסק מרן בסתם להתיר לו להדליק הנר כדעת הרי"ף והרמב"ם [והסברא שהדלקת הנר מותרת בלא עירוב שכן נהנה מאורו ביו"ט עצמו סמוך לחשכה, וכמ"ש בחזון עובדיה ימים נוראים עמוד קפב להתיר להדליק מיו"ט אחד לחבירו מסברא זו. אולם בחזון עובדיה יו"ט עמוד רעז כתב סברא אחרת שהדלקת הנר אינה צריכה עירוב כיון שמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא

לצורך. ונראה שצריך לשני הטעמים שהרי מדין מתוך לא מתירים אלא אם כן צריך צורך היום קצת כנזכר בסימן תקיד בדין נר של בטלה, וכאן צורך היום קצת הוא המעט שנהנה מאור הנר סמוך לחשכה. או עצם קיום מצות הדלקת הנר הוא צורך היום. עוד אמרתי שלא הצריכו עירוב תבשילין להדלקת הנר שהרי מהתורה צורכי שבת נעשים ביו"ט וכדי שלא יבא לעשות לחול הצריכו לבשל לצורך שבת רק ע"י היכר של עירוב, וכל זה בבישול ששיך בו בישול מיום אחד לחבירו ומשעה לחבירתה אז יש את החשש שמא יבשל לצורך חול מה שאין כן בהדלקת הנר ובפרט שמדליק מאש מצויה שהוא נעשה באותו רגע שצריך את הנר אין חשש שמא ידליק מיו"ט לחול ולכן לא הצריכו לזה עירוב תבשילין.] . **וכתב המ"ב שאם לא עירב לכתחלה יקנה הנרות לאחרים והם ידליקו לו. או ידליק לעצמו רק נר אחד. ואם רוצה להדליק עוד נרות אסור כהיש אוסרים שהביא מרן אבל אם עשה עירוב ורק לא אמר להדלוקי שרגא מותר לו להדליק הנר שאנו אומרים ששאר כל המלאכות נגררות אחר מה שאמר לבשולי ולאפויי.**

ובסעיף כא כתב הרמ"א שאם לא עשה ערוב יוכל לילך מבעוד יום לחדר בנר דלוק לחפש איזה דבר ויניחנו דולק כל הלילה. כ"כ הטור בשם המהר"ם. וכתב המ"ב שיכול אח"כ לטלטלו ולהניחו במקום שירצה.

כ. מי שלא עירב כשם שאסור לבשל לעצמו כך אסור לבשל לאחרים ואפילו בביתם, וגם אחרים אסורים לבשל לו. ואין תקנה אלא שיתן קמחו ותבשילו לאחרים שעירבו במתנה והם אופים ומבשלים ונותנין לו, ואפילו בביתו יכולים לבשל. ואם אין שם אחרים שעירבו יש אומרים שמותר לאפות בצמצום פת אחד ולבשל קדירה אחת ולהדליק נר אחד. הגה: ואם הניח עירוב ולא הזכיר המלאכות בהדיא אלא אמר בדין יהא שרי לן למעבד כל צרכנא הוי כמי שלא עירב כלל (אור זרוע). ומי שמתענה ביום טוב אסור לבשל לאחרים אפילו לצורך בו ביום דהוי כמי שלא הניח עירוב שאינו מבשל לאחרים (מהרי"ו):

מי שלא עירב מקנה קמחו לאחרים ומבשלים לו, והוא אסור לבשל אפילו לאחרים.

בביצה יז. מי שלא הניח עירובי תבשילין הוא נאסר לבשל, וקמחו נאסר בבישול. ולכן לא יאפה ולא יבשל ולא יטמין לא לו ולא לאחרים, ולא אחרים אופין ומבשלין לו, כיצד הוא עושה מקנה קמחו לאחרים ואופין ומבשלין לו.

ולדעת הרא"ש הנ"ל שמותר לו לבשל קדירה אחת ולאפות פת אחת ולהדליק נר אחד מדובר באופן שאין שם מי שעירב שיכול להקנות לו קמחו, לכן התירו לו כדי חייו. ומשמע שאם יש מי שעירב אסור לו לעשות כלום בעצמו רק להקנות לאחרים קמחו והם יבשלו לו. אבל הרשב"א כתב שגם אם לא רוצה להקנות קמחו מותר לו לבשל לעצמו כדי חייו. וכתב הב"י שמצא בתשובה אשכנזית כדעת הרשב"א. ולדעת הרי"ף והרמב"ם

משמע אסור לו לעשות כלום בכל אופן וכנ"ל. עכ"פ מרן פסק להקל כדעת הרא"ש שאם אין שם מי שעירב מותר לו לעשות כדי חייו. והמ"ב כתב שהסכימו האחרונים להקל כדעת הרשב"א אך נכון מאוד להקנות קמחו לאחרים כדי שיאפו לו פת ללחם משנה, שאם הוא אופה לעצמו מותר לו לאפות רק פת אחת אפילו שלא יהיה לו ללחם משנה. עוד כתב המ"ב שאשתו של אדם ובני ביתו נטפלים אליו ויכולים לבשל על סמך עירובו. ובביאו"ה נשאר בצ"ע גבי עבדו ושפחתו העברים כיון שהם אוכלים מאכליו ותבשיליו אפשר שנגרר העירוב גם עליהם [ולפי"ז גם אורחים יכולים לבשל על סמך העירוב של בעל הבית.] .

ופירש הר"ן שמקנה קמחו בלשון מתנה בלא סודר, אלא כשאר מטלטלין הנקנין במשיכה. והמרדכי כתב שבה"ג התיר להקנותו ביום טוב משום מצוה וכן לולב ואתרוג יוצאין בהם כל העם ע"י מתנה על מנת להחזיר ודכוותיה (ב"ב קנו:) קונין משכיב מרע ואפילו בשבת עכ"ל. וכתב הב"י שאפילו להקנות במשיכה בלא קנין סודר סובר המרדכי שאסור משום דמיחזי כמקח וממכר, ובמקום מצוה התירו.

והטעם שאסור לו לבשל לאחרים אפילו בביתם כתב הטור מפני שאין העולם יודעים שהוא לאחרים. ודחה דבריו הב"י כיון שאינו מבשל בביתו אלא בבית אחרים הא מוכח מילתא דלאחרים הוא מבשל. אלא הטעם הוא כיון שאסרו חכמים לבשל לשבת בלא עירוב שמא יבא לבשל לצורך חול, א"כ אסרו עליו פעולת הבישול גם לאחרים שמא יבא לבשל לצורך חול.

ובעל העיטור התיר למי שלא הניח עירוב לבשל לאחרים. ודחו דבריו הטור והב"י ושכן נראה מדברי הרמב"ם שאסור לבשל לאחרים אפילו לצורכם.

כתב הרמ"א בשם מהרי"ו מי שמתענה אסור לו לבשל לצורך אחרים אפילו לצורך בו ביום כמו מי שלא הניח עירוב שלא מבשל לאחרים כיון שאינו יכול להינות מבישול זה. וכתב ע"ז המ"ב וכן לפי"ז אסור לו גם לבשל לצורך עצמו מיו"ט לשבת. אבל אחרים יכולים לבשל בשבילו שאין קמחו נאסר שהרי הניח עירוב תבשילין. והרבה אחרונים חולקים על דין זה של המהרי"ו שהרי מותר לו לבשל מחמת היו"ט ומה שאסור לו לאכול לא אוסר לו לבשל לאחרים שמותר להם לאכול, או לבשל לעצמו לצורך השבת שהרי עשה עירוב תבשילין. לכן אם אין לו אחרים שיבשלו בשבילו לצורך שבת מותר הוא לבשל לעצמו. וכן אשה משרתת שמתענה מותר לה לבשל ביו"ט לצורך בעל הבית.

כא. אם נזכר שלא עירב קודם סעודת שחרית יבשל הרבה בקדירה אחת ויותיר לשבת.

הגה: והוא הדין שיוכל לילך מבעוד יום לחדר בנר דלוק לחפש איזה דבר ויניחנו דולק עד הלילה

(טור). **ויש אומרים דאפילו לבשל כמה קדירות מותר כיון שקודם אכילה הוא והוא שיאכל מכל אחד ואחד**:

מי שלא עירב ועדיין לא אכל בשחרית, יכול לבשל הרבה לצורך יו"ט ולהותיר לשבת. כתב הב"י בשם המרדכי והסמ"ק שמי שלא עירב יבשל בהשכמה ליו"ט הרבה בקדירה אחת ויותיר לשבת דבכהאי גוונא אפילו לצורך חול שרי כדתניא (יז.) ממלאה אשה קדירה וכו'.

ורבינו ירוחם כתב שיכול לבשל כמה מינים ואוכל מכל מין ומין ואם יותיר יותיר. וכתב הב"י ונראה שזו היא ששנינו אבל מבשל הוא ליו"ט ואם הותיר הותיר לשבת והיינו ודאי אפילו בכמה קדירות ומשמע דקודם אכילה דוקא הוא דשרי אבל אחר אכילה לא וכמו שנתבאר בסימן תק"ג. וגם לדעת רש"י אפשר דשרי לבשל כמה קדירות ולאכול מכל אחת מעט.

ובסימן תקג כתבנו שמותר לבשל לצורך מחר בהערמה קטנה, שהיא, שקודם הסעודה מבשל כמות גדולה יותר ממה שצריך ומותיר מהקדירה מעט, ואפילו מבשל כמה מיני תבשלין ואוכל מכל תבשיל מעט.

והערמה גדולה אסורה, והיא, לבשל קדירה ולא לאכול ממנה ולומר ששומר אותה לאורחים שאולי יגיעו אליו, או שאומר רוצה אני לאכול מין אחר. וכן אם מבשל קדירה ואוכל ממנה אבל הבישול היה לאחר שכבר אכל, וכל מה שאוכל עכשיו הוא רק להתיר את הבישול. וכן אם מבשל כמה קדירות ממין אחד ואוכל מעט מכל קדירה.

ומרן בסימן תקג כתב רק היתר בישול בקדירה אחת והרמ"א כתב ההיתר של כמה קדירות. וכאן כתב מרן היתר של בישול קדירה אחת בסתם ובשם יש אומרים כתב ההיתר של כמה קדירות [וצ"ע למה עשה מרן בזה סתם ויש והרי מהב"י משמע שמסכים עם רבנו ירוחם להתיר בכמה מינים. ובדוחק אמרתי שמרן כאן לא מדבר על כמה מינים רק על מין אחד ובזה כתב בסתם מותר להרבות בקדירה אחת ושיש מתירים גם כמה קדירות ממין אחד ואין הלכה כמותו. ומאן דאמר זה הוא רבינו יואל שהתיר כן לצורך, הביאו הב"י בסימן תקג ודחאו מהלכה. ולפי זה יובן מה שכתב כאן הב"י "אע"פ שיש מי שמתיר סברא זו עיקר", דלכאורה משפט זה אין לו פשר דאם חוזר על מה שאמר קודם שאסור לבשל אחר אכילה ועל זה כתב שיש מי שמתיר, לכאורה לא מצאנו מי שמתיר לבשל אחר אכילה. אבל אם נאמר שכונת הב"י שיש מי שמתיר לבשל מין אחד בכמה קדרות ולאכול מעט מכל קדירה זה מצאנו שהוא דעת רבינו יואל הנ"ל ועל זה אומר הב"י שאין הלכה כן. והמ"ב כתב שגם לדעת הסתם מותר בכמה מינים אם כונתו לבשל לצורך יו"ט ורק מרבה יותר לשבת, ואוסר באופן שמתכוין לבשל לשבת ואוכל מעט ביו"ט רק כדי להתיר הבישול, והי"א מתיר בזה. ומין אחד בשתי קדרות גם לי"א אסור, אע"פ שטועם קצת מכל

אחת, ניכרת הערמתו, שהרי יכול לאכול מאחת.] . וכתב המ"ב שנהגו העולם להקל כדעה השניה. ואם שכח ולא טעם מעט מהתבשיל שבישל לדעת הט"ז מותר התבשיל בשבת שהרי בשעה שבישל ניתכוין לאכול ונמצא שבישל בהיתר, אבל הבית מאיר אוסר כיון שלא אכל הוי הערמה ניכרת שאוסרת את התבשיל. ולהלכה יש להחמיר בזה שהרי לדיעה ראשונה כל שמתכוין לבשל במיוחד לצורך שבת אסור לעשות כן, ואף שנהגו להקל, לא נוסיף קולא על קולא [ועיין מה שכתבנו בסוף הסימן בשם הריב"ש שכל שבאה ההערמה האסורה אחר הבישול אין דינו כמערים אלא כמבשל במזיד לענין להתיר את מה שבישל באכילה. ולכאורה גם כאן כיון שנחשב הערמה ניכרת רק אחר שבישל ולא אכל דינו כמבשל במזיד שלא נאסר האוכל. וצ"ע.] . וכל זה מדובר שלא הניח רב העיר עירוב, שאם הניח יכול לסמוך עליו כנ"ל.

כב. אם נזכר ביום טוב ראשון שלא עירב אם הוא ביום טוב של ראש השנה אינו יכול לערב על תנאי, אבל אם הוא ביום טוב של גליות יכול לערב בתנאי, אם היום קודש אינו צריך לערב ואם היום חול בעירוב זה יהא שרי לן לאפויי ולבשולי וכו', ולמחר אין צריך לומר כלום. ויש אומרים דאי לית ליה מידי דבשיל מאתמול לא מהני תנאי: בחוץ לארץ אם נזכר ביו"ט ראשון שלא עירב יכול לערב על תנאי.

בביצה יז. אמר רבא מניח אדם עירובי תבשילין מיו"ט לחבירו ומתנה. וכתב רש"י אם נזכר ביו"ט ראשון, וחלו שני ימים טובים חמישי וערב שבת, מתנה אם היום חול ומחר קודש עירובי עירוב, ואם חלוף איני צריך לערב. וכתב הטור בשם ה"ר אפרים שדוקא אם יש לו דבר שהתבשל מאתמול יכול לערב עליו על תנאי, אבל אם אין לו לא. וכתב הב"י שכן כתב הר"ן בשם רבינו אפרים וכתב שכן נראה מהירושלמי. ודחה הטור דברי רבינו אפרים וכתב ונראה שאין צריך שיערב על דבר שהתבשל מאתמול, ושכן כתב בעל העיטור [וצ"ע למה דחה הטור דברי רבינו אפרים והלא דברי טעם הם שאם אין לו דבר שהתבשל מאתמול אסור לו לבשל לכתחילה ביו"ט הראשון לצורך העירוב שהרי לא יאכל מעירוב זה היום עד שיבשל מחר, ושמא היום קודש ומחר חול ונמצא שבישל העירוב לצורך חול ואסור. ואולי הבין הטור שרבינו אפרים אוסר לעשות עירוב על תנאי לא רק על דבר שמבשל היום במיוחד בשביל העירוב שבזה גם הטור מודה לאסור, אלא גם על שארית תבשיל שבישל קדירה לצורך היום ונותר ממנה, גם על זה אוסר לערב על תנאי רבינו אפרים, ובזה לא הסכים עימו הטור דמה טעם יש לאסור בזה.] .

ופסק מרן בסתם כדעת הטור להתיר לעשות עירוב על תנאי גם על דבר שהתבשל היום.

ובסימן תקכח יתבאר שלדעת הרמב"ם היום שבקיאים בקיבועא דירחא לא שייך לעשות תנאי שהרי יודע שהיום קודש ומחר חול, אבל רוב הראשונים חולקים עליו בזה.
עוד כתב הטור מביצה ו. אבל שני ימים טובים של ראש השנה לא יכול לעשות תנאי. ופירש רש"י טעמא מפני שהם כיום ארוך ושניהם קודש.
וכתב המ"ב שיש מחלוקת אם צריך לברך על מצות עירוב כשמערב על תנאי, לדעת מ"א בשם ש"ג מברך, ולדעת רע"א בשם ספר לחם סתרים, והשטמ"ק שאין לברך.
כג. אם עבר במזיד (או בשוגג) **ובישל כמה קדירות שלא לצורך יום טוב מותר לאוכלן בשבת או בחול:**
כד. אם הערים לבשל ב' קדירות לצוך היום והותיר אחת לצורך מחר אסור לאכלה: בישל במזיד לחול מותר התבשיל, בישל ליו"ט והערים נאסר התבשיל.
בגמ' (ביצה יז.) איבעיא להו לא עשה עירוב תבשילין מיו"ט לשבת ועבר ואפה מאי. והיא בעיא דלא איפשטא. וכתב הר"ן להקל כיון שאיסור האכילה הוא דרבנן אמרינן ספיקא דרבנן לקולא ומותר. וכ"כ הרא"ש שמשום כבוד שבת אין לקונסו. וכ"פ הרמב"ם שאפילו הזיד ובישל מותר. ובסימן תקג הבאנו דעת רבינו יואל ורבינו אביגדור שהביא המרדכי שאסרו מטעם שלא יבאו לזלזל ביו"ט. והב"י הביא כאן הגהות אשרי בשם אור זרוע שבשוגג מותר ודלא כרבינו יואל ומלמדים אותו שלא יעשה כך יותר והכל לפי ראות עיני הדיין.
ומרן פסק כדעת הרמב"ם ומשמע שלא רק עבר ואפה או בישל מיו"ט לשבת אלא אפילו הזיד לבשל לצורך חול מותר לאכול התבשיל [דלא כהמהרלב"ח, הביאו הלח"מ פרק א' מהלכות יו"ט הלכה ט. שכתב בדעת הרמב"ם שמיו"ט לשבת מותר אבל מיו"ט לחול אסור.] .
וכתב בביאו"ה בשם השיטה מקובצת שראוי לקונסו לפי ראות עיני בית הדין על מה שעשה.
עוד כתב בביאו"ה שמהרמב"ם משמע שדוקא אם אין לו תבשילים אחרים לאכול בשבת מתירים לו לאכול מה שבישל. ושכן משמע מהרש"ל המובא בט"ז. אבל מסתמות דברי מרן משמע שמותר בכל אופן ואפילו יש לו תבשילים אחרים, וסמך בזה על תשובת הרשב"א הובאה בב"י סימן תקג' שכתב שם שלפי מה שמתרצת הגמ' בסוף "איסורא דשבת שאני" חזר בו מתירוצו הראשון "לא צריכא דאית ליה פירי אחריני". אלא שבשבת אסור במזיד בכל גווני, וביו"ט מותר בכל גווני.

ולגבי בישול בהערמה החמירו חכמים בזה יותר ואסרו לאכול התבשיל כדאמרינן בגמ' שם אבל מבשל הוא ליום טוב ואם הותיר הותיר לשבת, ובלבד שלא יערים ואם הערים אסור. וכתב הכל בו בשם הר"ר פרץ אפשר לומר דוקא לו אסור אבל לאחרים מותר. ע"כ. וכתב המ"ב בשם הלבוש שלאחרים מותר במוצאי יו"ט מיד. ומה שאסור לו אסור גם לבני ביתו. וכתב בחמד משה שלא אסור לו לעולם אלא במוצאי שבת מותר לו ולבני ביתו לאכול.

והטעם שאסרו יותר במערים מאשר מבשל בהדיא לצורך חול הוא כדי שלא יהא מורה בזה היתר לבשל בהערמה בלא עירוב תבשילין. וכתב הרמב"ם ולמה החמירו ואסרו על המערים ולא אסרו על המזיד, שאם תתיר למערים נמצאו הכל מערימין וישתקע שם עירובי תבשילין, אבל המזיד אינו מצוי. ומערים כאן היינו הערמה אסורה כגון לבשל קדירה ולא לאכול ממנה ולומר ששומר אותה לאורחים שאולי יגיעו אליו, או שאומר רוצה אני לאכול מין אחר. אבל אם מבשל קדירה אחר שכבר אכל, ואוכל ממנה מעט, כתב הב"י בסימן תקג בשם הריב"ש שלא נאסר התבשיל שלא נחשב בישל בהערמה אלא נחשב שבישל לצורך מחר ומותר התבשיל, ומה שאח"כ מערים ואוכל ממנו מעט, משום כך לא נאסור את התבשיל שכבר הותר. משא"כ בהערמה שמבשל לצורך מחר ואומר בשעת הבישול שהוא לצורך היום, ואח"כ חוזר בו, מיד נאסר התבשיל שבשעת הבישול היתה כבר הערמה.

סימן תקכח - דיני עירובי חצירות ביום טוב - ובו ב' סעיפים

א. יום טוב אין צריך עירובי חצרות ושיתופי מבואות, אבל עירוב תחומין צריך. וכל הלכות תחומין נתבארו בהלכות עירובי תחומין:

ביו"ט אין צריך עירובי חצרות, אבל אין להתיר להוציא לחצר כלי שאין בו צורך כלל בלא עירוב, ועירובי תחומין צריך.

כתב הטור יום טוב אין צריך עירובי חצירות ושיתופי מבואות אבל עירובי תחומין צריך כמו שבת.

וכתב הב"י שכך העלו הרי"ף (ו.) והרא"ש (סי' יט) בפרק קמא דביצה וכ"כ הרמב"ם בפרק ח' מהלכות עירובין (ה"ד). וכבר כתבתי בסימן תקי"ח (רנב. ד"ה כתב הר"ן) היכא דעירב עירובי חצירות אם מועיל לו לשום דבר [משמע מהב"י שיש איזה אופן שאסור להוציא לחצר ביו"ט אם לא עשה עירובי חצירות. ובסימן תקי"ח הבאנו שדבר שיש בהוצאתו לרה"ר ביו"ט איסור תורה צריך עירובי חצירות, ואם יש בהוצאתו רק איסור דרבנן לא

צריך עירובי חצירות. ושם נתבאר שבהוצאה יש ג' דינים אם הוא לצורך היום קצת שיש בדבר איזה שמחת יו"ט, מותר לכו"ע להוציאו לרה"ר. ואם יש בו צורך אבל לא צורך היום, כמו סיקול אבנים, יש בו איסור דרבנן, ואם אין בו צורך כלל, כמו מוציא מפתח שאין בו צורך כלל, וכן אם מוציא לצורך מחר אסור מהתורה. ובאופן זה שיש איסור הוצאה מהתורה אסור להוציא לחצר שאינה מעורבת. ודחינו שם הבנת המ"ב שסובר בדעת מרן שגם בלא צורך כלל הוא איסור דרבנן. אבל המ"ב כתב כאן שלדעת מרן שסתם בשו"ע וכתב שאין צריך עירובי חצרות ביו"ט, משמע שבכל אופן לא צריך עירובי חצרות.] .

וכתב המ"ב שלדעת מרן לא צריך עירוב כלל, ולדעת הרמ"א בסימן תקיח אסור להוציא דבר שאין בהם צורך כלל מבית לחצר בלא עירובי חצרות. על כן כתבו האחרונים שכשמניח עירובי חצרות לכל השנה עבור שבת יכלול ויאמר גם ימים טובים.

ב. יום טוב שחל להיות בערב שבת אין מערבין לא עירובי חצרות ולא עירובי תחומין. (**אפילו אם הניח עירוב תבשילין**) (ר"ן פרק **ב**' **דביצה**). **אבל אם נזכר ביום הראשון בב' ימים טובים של גליות יכול לערב עירובי חצירות בתנאי, אבל עירובי תחומין אין מניחין אותו ביום טוב בתנאי**:

לא מערבים מיום טוב שחל בערב שבת לשבת, לא עירובי חצירות ולא עירובי תחומין.

בביצה טז: ופירש רש"י דטעמא דערובי חצירות לא היינו משום דמיחזי כמתקן וטעמא דעירובי תחומין משום דמיקני ביתא הוא. וכתב הר"ן (ט. ד"ה ת"ר) דהא דאין מערבין דוקא כגון שלא עירב בראשון אבל אם עירב בראשון מערב ברגליו **בשני** [פירוש דברי הר"ן שאם ערב ערוב תחומין ליו"ט שחל בערב שבת, בין בא"י שיש רק יו"ט אחד, ובין בחו"ל וכגון שחל יו"ט הראשון בע"ש, או שחל יו"ט ראשון ביום חמישי, ועירב עירוב תחומין ליום חמישי ושישי ע"י פת לשני הימים, או עירב ברגליו כל יום בפני עצמו, ועכשיו בע"ש רוצה לערב תחומין לשבת, מותר לו לערב ברגליו, ולא נאסור משום מיקני ביתא, כיון שהוא כבר קנוי לו ורק ממשיך את הקנין ע"י העירוב. ודוקא לערב ברגליו בשתיקה מותר, אבל לערב בפת חדשה אסור, כיון שיצטרך לומר שע"י פת זו יקנה שביתה לשבת, ואסור משום הכנה מיו"ט לשבת, ואפילו הכנה בדיבור אסורה. ועירוב התבשילין לא יתיר הכנה זו.] .

בשני ימים של גלויות מותר לערב עירובי חצרות מיו"ט אחד לחבירו בתנאי, אבל עירובי תחומין לא.

בביצה יז. אמר רבי חייא בר אשי אמר רב מניח אדם עירובי תחומין מיו"ט לחבירו ומתנה וכל שכן עירובי תבשילין ורבא אמר מניח אדם עירובי תבשילין מיו"ט לחבירו ומתנה אבל לא עירובי תחומין דלמיקני שביתה ביום טוב לא. ופרש"י שלא התירו לקנות שביתה מספק ביו"ט, ובעירובי תבשילין משום כבוד שבת התירו.

וכתב הב"י וכתבו הרי"ף והרא"ש הלכתא כרבא דהוא בתרא ומסתברא לן דהני מילי בעירובי תחומין דמיקני ביתא הוא, אבל עירובי חצירות דביטול רשות הוא מניח אדם עירובו בראשון ומתנה ולימא הכי אי האי יומא חול בהאי עירובא לישתרי לן לטלטולי בשבת, ואם היום קודש איני אומר כלום. ולמחר יאמר אם היום קודש הרי ערבתי אתמול ואם היום חול אני מניחו לשם ערוב חצירות. וכבר נתבאר בסימן שקודם זה דהיינו דוקא בשני ימים טובים של גליות אבל בשני ימים טובים של ראש השנה אינו יכול לערב על תנאי.

ולדעת הרמב"ם (בפרק ו הי"ד) היום שבקיאים בקיבועא דירחא אי אפשר לערב על תנאי לא עירובי חצרות ולא עירובי תבשילין, שהרי לא יכול לומר ביו"ט ראשון אם היום חול כשהוא יודע שהוא קודש ודאי. הראב"ד השיג על דבריו וכן הר"ן כתב שאין דברי הרמב"ם מחוורין, וכיון שאנו עושים יו"ט שני משום דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם, לית לן לאחמורי טפי מינייהו וכיון דאינהו הוו מצו מתנו אנן נמי מתנינן. וכן כתב הרשב"א בתשובה שלא נראו לו דברי הרמב"ם בזה.

וכן כתב הטור שאין כן דעת הרא"ש, וכתב הב"י שכן נראה שהוא דעת הרי"ף ז"ל שלא חילק בין זמן לזמן. וכן הלכה שאפשר לעשות תנאי בעירובי חצרות ועירובי תבשילין.

וכתב המ"ב שאם הניח עירוב חצרות ליו"ט והוא קיים סומך עליו גם לשבת. עוד כתב שאם עירב עירוב תחומין בשני ימים טובים של גלויות ע"י תנאי, בדיעבד מועיל העירוב.

סימן תקכט - דיני שמחת יום טוב - ובו ד' סעיפים

א. מצות יום טוב לחלקו חציו לבית המדרש וחציו לאכילה ושתייה. ואל יצמצם בהוצאות יום טוב וצריך לכבדו ולענגו כמו בשבת. הגה: **ואסור לאכול ממנחה ולמעלה בערב יום טוב כמו בשבת, שזהו מכלל הכבוד** (רמב"ם פרק ו'). **מיהו אם ערב יום טוב שבת, יכול לקיים סעודה שלישית ויאכל מעט פת לכבוד יום טוב. ומצוה ללוש פת בערב יום טוב לכבוד יום טוב** (מהרי"ל הלכות יום טוב) **כמו בערב שבת, כמו שנתבאר לעיל סימן רמ"ב. וחייב לבצוע על שתי ככרות ולקבוע כל סעודה על היין. ובגדי יום טוב יהיו יותר טובים משל שבת. ולא נהגו לעשות בו סעודה שלישית.** (וביום טוב מאחרין לבוא לבית הכנסת וממהרין לצאת משום שמחת יום טוב) (גמרא פרק הקורא עומד): **יחלק היו"ט חציו לבית המדרש וחציו לאכילה ושתיה.**

בביצה טו: נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע והלכה כרבי יהושע שאמר חציו לה' וחציו לכם. וכן במגילה כג. ביו"ט מאחרים לבא לבית הכנסת, שצריך לטרוח לסעודת יו"ט, וממהרים לצאת משום שמחת יו"ט. וכתב הטור בשם הרמב"ם אף על גב שהאכילה והשתייה במועד מצות עשה היא לא יהא אוכל ושותה כל היום אלא כך היא המדה כל העם משכימין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומתפללין וקורין בתורה בענין היום וחוזרין לבתיהם ואוכלין והולכין לבתי מדרשות ושונין עד חצי היום ומתפללין תפלת המנחה וחוזרין לבתיהם לשתות שאר היום עד הלילה [ומ"ש הרמב"ם משכימין לבית הכנסת לכאורה הוא לא כהגמ' מגילה הנ"ל שמאחרים לבא לבית הכנסת. כתב הפרישה לתרץ, שמה שכתב הרמב"ם משכימים לבית הכנסת, הכונה מקדימים להתפלל, קודם חיוב אכילה.] . וכתב המ"ב שיש לגעור בחזנים המאריכים יותר מדי עד שעובר חצי היום.

אע"פ שצריך לצמצם בהוצאות החול, אל יצמצם בהוצאת יום טוב.

ביצה טו: אמר אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל לוו עלי וקדשו היום והאמינו בי ואני פורע ומ"ש הטור וצריך לכבדו ולענגו כדרך שמכבד ומענג השבת. כן כתב הרמב"ם בפרק ו' הט"ז וז"ל כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים שנאמר (ישעיה נט יג) לקדוש ה' מכובד וכל ימים טובים נאמר בהם (ויקרא כג ד) מקרא קודש וכן ראוי לאדם שלא יסעוד בערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כערב שבת שדבר זה בכלל הכבוד עכ"ל: וכתב הב"י ואם חייב לאכול פת ביו"ט ובחוה"מ נתבאר בסימן קפח.

וכתב בביאו"ה שביום חול יצמצם בהוצאות, וכמו שכתב רש"י והטור, שלא יבא לידי גזל וחמס וגם לחרפה וכלימה.

עוד כתב בביאו"ה שהנביא מסיים בפסוק וכבדתו מעשות דרכך ממצא חפצך ודבר דבר, ומכאן למדנו לא יהא דבורך בשבת כדבורך בחול, ואם כן הוא הדין ביו"ט.

וכתב המ"ב שצריך לרחוץ בערב יו"ט בחמין, וכן שילבש כסות נקיה ולא מלבושי חול, וכן להכין בעצמו איזה דבר לכבוד יו"ט, כמו בשבת. וכתב הרמ"א שמצוה להמנע מלקבוע סעודה בערב יו"ט מתשע שעות ולמעלה, ואם חל בשבת יקדים לאכול סעודה שלישית או יאכל רק מעט פת כדי שיאכל בלילה לתיאבון.

וכתב בביאו"ה בשני ימים טובים של גלויות יכול לאכול ביו"ט ראשון כהרגלו, כיון שהוא העיקר שאנו בקיאים בקיבועא דירחא, ולמה נמנע אותו לאכול בו כדי שיאכל בערב בתיאבון. ודלא כהמג"א שהחמיר בזה.

וכתב בביאו"ה שלא יעשה מלאכה בערב יו"ט מן המנחה ולמעלהכמו בערב שבת.

חייב לבצוע על שתי ככרות, ולשתות יין בכל סעודה.

בשבת קיז: אמר ר' אבא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת מאי טעמא לקטו לחם משנה כתיב (שמות טז כב) וכתב הרי"ף בפרק ערבי פסחים (כה:) שגם בימים טובים היה יורד המן כפול כמו בערבי שבתות. וכ"כ הרמב"ם בפרק ל' מהלכות שבת (שם) וכתב ג"כ שצריך לקבוע בכל סעודה על היין כמו בשבת.

וכתב המ"ב שצריך לשתות יין בסעודה מלבד מה ששתה בקידוש. וגם מצוה לאכול בשר. וכל זה אם ידו משגת. ואיתא בגמ' ע"ז דף ה' שתקנו להרבות בסעודה ביום טוב הראשון של פסח ובעצרת ובר"ה וביו"ט האחרון של חג: אבל ביו"ט ראשון של סוכות לא כיון שעסוקים במצוות סוכה וארבעת המינים ואין פנאי להכין הרבה.

לא נהגו לעשות ביו"ט שלוש סעודות.

כתב הטור שלדעת הרמב"ם. בפרק ל' מהלכות שבת ה"ט צריך לעשות ביו"ט שלוש סעודות. ושהרא"ש לא נהג כן. וכתב ע"ז הב"י שאינו מוכרח בדברי הרמב"ם שצריך ג' סעודות. וכתב הכל בו (סי' נח דף יז ע"ד) שיש שכתבו שהסעודה השלישית ביום טוב היא כשאוכלין תבשיל אחר לבד הראשון ואף על פי שאין מפסיק בה בברכת המזון, ולא החמירו לעשותן רק בשבת ע"כ.

וכתב המ"ב שאם לא אכל בלילה חייב להשלים ביום ויקדש בשחרית קידוש של לילה, וכמו בשבת.

עוד כתב שאף שלא חייב לאכול סעודה שלישית מכל מקום טוב לאכול פירות. ושמזה נתפשט המנהג שכתב הכל בו להוסיף תבשיל בסעודת הבוקר במקום סעודה שלישית.

בגדי יו"ט יהיו יותר טובים משל שבת.

כתבו הגהות מימוניות בפרק ו' מהלכות יום טוב (אות כ) גרסינן בירושלמי פרק קמא דקידושין (סוף ה"ד) בההיא דאמרינן האחין שחלקו ר' מונא אומר כלי רגל חולקין כלי שבת מיבעיא מכאן משמע שבגדי יום טוב יהיו טובים מבגדי שבת עכ"ל:

וכתב המ"ב שהמצוה ללבוש בגדי יום טוב היא משום חיוב שמחה שזהו ג"כ בכלל שמחה [וכיון שיש חיוב שמחה גם בחוה"מ כמ"ש המ"ב לקמן בשם הרמב"ם ממילא מצוה ללבוש בו בגדי יו"ט.] .

ב. חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו. כיצד משמחן הקטנים נותן להם קליות ואגוזים, והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו. וחייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר עניים. (דין תענית ביום טוב כמו בשבת ועיין לעיל סימן רפ"ח):

ישמח באכילת בשר ושתית יין, וישמח הקטנים בקליות ואגוזים, והנשים בבגדים ותכשיטים.

בפסחים קט. תנו רבנן חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל במה משמחן ביין רבי יהודה אומר אנשים בראוי להם ונשים בראוי להן אנשים בראוי להם ביין ונשים בראוי להן תני רב יוסף בבבל בבגדי צבעונין בארץ ישראל בבגדי פשתן המגוהצין תניא רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר (דברים כז ז) וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביין שנאמר (תהלים קד טו) ויין ישמח לבב אנוש.

וכתב הטור בשם הרמב"ם ז"ל חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו כל אחד כראוי לו כיצד הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו והאנשים אוכלין בשר ושותין יין.

וכתב הב"י שהרמב"ם מסיים וכותב שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין. ויש לתמוה על הרמב"ם למה הצריך שיאכלו בשר וישתו יין דהא בברייתא קתני דבזמן הזה אין שמחה אלא ביין ומשמע דביין סגי בלא בשר. ובביאו"ה כתב ע"ז שהיום שאין שלמים אין חובה באכילת בשר אבל יש מצוה באכילת בשר כיון שנאמר בו שמחה. ומרן שלא הזכיר אכילת בשר לשיטתו שמספיק לשמוח ביין בלי בשר, וכמו שכתב בסעיף א ולקבוע כל סעודה על היין [ונראה שאע"פ שהקשה מרן על מה שכתב הרמב"ם שאין שמחה אלא בבשר מהבריתא, עכ"פ לא יחלוק עליו משום קושיה, וגם לדעת מרן צריך לאכול בשר, וכמו שכתב בסעי' ג אדם אוכל ושותה ושמח ברגל ולא ימשוך בבשר ויין. ומשמע שאוכל ושותה היינו אוכל בשר ושותה יין.] . ומ"ש הקטנים נותן להם קליות ואגוזים. כתב הב"י לא מצאתיו מפורש דאע"ג דתניא בפרק ערבי פסחים (שם) אמרו על רבי עקיבא שהיה מחלק קליות ואגוזים לתינוקות בערב פסח הא מפרש התם טעמא כדי שלא יישנו וישאלו ואם כן היכא דלא שייך האי טעמא מנ"ל וצ"ע: וכתב המ"ב שמצות שמחת החג היא מ"ע מן התורה דכתיב ושמחת בחגך. וכתב בשם השאגת אריה סימן סו שמצוה זו נוהגת גם בנשים [כלומר שלא רק על בעלה מוטלת המצוה לשמחה, אלא שהיא בעצמה מחויבת במצוה זו. ונ"מ כשאין לה בעל, מצוה עליה לשמח עצמה בבגדים ותכשיטים. וכ"כ ביביע אומר ח"ד חיו"ד סימן כה בסוף אות ג שכבר הסכימו רוב האחרונים בדעת הרמב"ם דאשה חייבת בשמחה מהתורה, כרבי זירא בר"ה ו:] .

וכתב בביאו"ה שאם אין ידו משגת לקנות לקנות בגדים ותכשיטים לנשים, יקנה להם לכל הפחות נעלים חדשים לכבוד יו"ט.

עוד כתב בשם הרמב"ם שחוה"מ הוא בכלל מועד לענין שמחה, אבל לענין כבוד ועונג אין חייב בחוה"מ דלא נאמר בהן מקרא קודש:

כתב הרמ"א הרמ"א שדין תענית ביו"ט כמו בשבת וכתב המ"ב משמע מהרמ"א דדעתו לענין תענית חלום דצריך להתענות ביום טוב.

עוד כתב יש שכתבו דמי שמתענה ת"ח כיון שאינו מקיים חציו לכם צריך להיות כולו לה' דהיינו ללמוד או לומר תפלות ובקשות. אבל בד"מ חלק ע"ז דכיון דמתענה מקרי כולו לה'. ועוד דהטעם שהתירו להתענות משום דכיון דנפשו מרה לו, התענית עונג הוא לו, אם כן מקרי לכם.

עוד כתב ואפילו הוא מסגף עצמו מפני תשובה בכל ימות השנה שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בשבתות ויום טוב וחנוכה ופורים חייב לאכול ולשתות.

חייב להאכיל גר יתום ואלמנה ושאר עניים.

כתב הטור בשם הרמב"ם כשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים אבל מי שנועל דלתי ביתו ואוכל ושותה עם בניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו מצוה אלא שמחת כריסו ועל אלו נאמר זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם הוא.

וכתב המ"ב גם בזוה"ק מפליג מאוד בעונש מי שאינו נותן לעני מסעודתו ביום טוב ר"ל והעתיקו ד"ז כל האחרונים. ונתפרסם גודל החיוב לכל ישראל וע"כ אינו מצוי שישאר עני ביום טוב בלי סעודה אבל מה נעשה עם האומללים והנדכאים בעיר שמתביישין לפשוט יד ולבקש וע"כ נהגו באיזה מקומות שקודם יום טוב הולכין נבוני לב לבתי העשירים לקבץ עבור אלו המרי נפש ואשרי האנשים שמשימין עין ע"ז שמזכין לעצמן ומזכין לכל אנשי העיר.

ג. אדם אוכל ושותה ושמח ברגל. ולא ימשוך בבשר וביין ובשחוק וקלות ראש לפי שאין השחוק וקלות ראש שמחה אלא הוללות וסכלות, ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר:

לא ימשך בבשר ויין ובשחוק וקלות ראש.

כתב הטור בשם הרמב"ם כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל לא ימשוך בבשר ויין ובשחוק ובקלות ראש ויאמר כל המוסיף בזה מרבה בשמחת מצוה לפי שאין השחוק וקלות ראש הרבה שמחה אלא הוללות וסכלות ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר. מדת החסידים אשר השם לנגדם תמיד ובכל דרכיהם ידעוהו בעת שמחתם אז יותר ויותר מברכין ומשבחין להקב"ה אשר שמחם ויאמר האדם

בלבו בעת שמחתו והנאתו ואם כך היא שמחת העה"ז אשר היא הבל כי יש אחריה תוגה וצער א"כ מה תהא שמחת העה"ב התמידית שאין אחריה תוגה ויתפלל להקב"ה שיטה לבו לעבדו לעשות רצונו בלב שלם ושישמחנו בשמחת העולם ויזכנו לחיי העה"ב לאור באור פני מלך חיים:

ד. חייבים בית דין להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו משוטטים ומחפשים בגנות ובפרדסים ועל הנהרות שלא יתקבצו שם לאכול ולשתות אנשים ונשים ויבואו לידי עבירה, וכן יזהירו בדבר זה לכל העם שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עבירה אלא יהיו כולם קדושים:

חייבים בית דין להעמיד שוטרים ברגלים שלא יבואו העם לידי עברה.

כתב הטור בשם הרמב"ם חייבין ב"ד להעמיד שוטרים ברגלים שיהו שוטטים ומחפשין בגנות ופרדסים ועל הנהרות שלא יתקבצו שם לאכול ולשתות אנשים ונשים ויבואו לידי עבירה וכן יזהרו בדבר זה לכל העם שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עבירה.

וכתב המ"ב הנה באמת ד"ז החיוב תמיד להזהיר ולמחות מי שיש בידו אלא שברגל מצוי הקלקול ביותר.

וְהַמַּשְׂכִּילִים יַזְהִרוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד: